Memorii Jurnale

BARBU OLLĂNESCU-ORENDI

AȘA A FOST SĂ FIE

amintiri
din anii mei
buni și răi

HUMANITAS

Barbu Ollănescu-Orendi s-a născut în 1934, într-o familie din înalta societate bucureșteană, cu rădăcini în vechi familii boierești din Țara Românească și Moldova, care au dat țării avocați, ofițeri superiori, profesori universitari și oameni politici. A urmat cursurile Liceului Francez din București, iar apoi, din cauza desființării acestei instituții de învățământ, pe cele ale Școlii Elementare „Ianculuí" și ale Liceului Clasic Mixt. În 1959 a absolvit Institutul Politehnic din București. În adolescență și în tinerețe a practicat echitația, iahtingul și scrima. Din 1952, a făcut parte din lotul național de scrimă, categoria juniori, iar apoi din lotul național mare, reprezentând România la diverse competiții internaționale.

În 1960 a fost arestat, odată cu părinții săi și alți membri ai familiei, pentru vina de a-l fi ascuns timp de doisprezece ani pe unchiul său René-Radu Policrat, căutat cu înverșunare de autorități. A fost condamnat la trei ani de detenție, pe care i-a executat în arestul de la Uranus, la închisoarea Jilava și în colonia de muncă Periprava. După eliberarea din închisoare, a lucrat ca inginer în diverse întreprinderi bucureștene, iar în 1977 a emigrat împreună cu toată familia sa în Germania. S-a stabilit la Geretsried și a început o carieră de om de afaceri, ajungând un nume foarte bine cunoscut în domeniul mașinilor de imprimat pe materiale textile. A continuat să întrețină legături cu membrii familiei sale rămași în România, interesându-se neîncetat, mai ales după 1990, de evoluția evenimentelor politice și sociale din țară.

În 2013, pentru a nu se pierde amănunte despre România de altădată, despre educația și stilul de viață al vechii elite românești, a încheiat redactarea amintirilor sale, pe care le-a scris la îndemnul celor apropiați, printre care soția sa, Renate, și nepoata sa, Oana Pellea, care i-au fost și cele dintâi cititoare.

BARBU OLLĂNESCU-ORENDI

AȘA A FOST SĂ FIE

Amintiri din anii mei buni și răi

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Cătălin Strat
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Artprint

© HUMANITAS, 2014

ISBN 978-973-50-4219-6
Descrierea CIP este disponibilă la
Biblioteca Națională a României.

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382 / 0723 684 194

La început

Pe cei care vor avea răbdarea să parcurgă rândurile acestei cărți vreau să-i avertizez că nu sunt nici istoric, nici scriitor. Nu a existat nici o pregătire, nici un plan, mi-am așternut amintirile pe hârtie așa cum au venit după o jumătate de secol în care le-am lăsat să doarmă, străduindu-mă să nu-mi amintesc nimic și în orice caz să păstrez numai pentru mine cele întâmplate, cele povestite, cele văzute și cele auzite. Singura persoană căreia i le-am împărtășit, cât timp a trăit, a fost mama. Se poate întâmpla ca memoria să nu mă mai fi slujit cu deplină credință, să fi încurcat unele personaje, unele fapte sau datele la care s-or fi petrecut, dar aceasta nu înseamnă că miezul povestirii nu este adevărat.

Din cauza nenumăratelor schimbări de domiciliu, uneori fiind siliți să ne părăsim casa, din cauza nenumăratelor arestări de care au avut parte membrii familiei mele, multe obiecte, cărți și amintiri s-au pierdut pe drum. De frica percheziților, multe fotografii, acte și documente compromițătoare au fost rupte sau puse la repezeală pe foc, decorațiile au fost aruncate, diplomele au fost făcute să dispară. Și astăzi, de câte ori descopăr câte o hârtie, câte un act, care nu știu prin ce minune a scăpat de distrugere, dau cu uimire de lucruri îngropate cu bună știință și de multă vreme.

Sunt multe întâmplări de care m-am rupt de mult, iar readucerea lor în prezent îmi face și nu îmi face bine. Adevărat este însă că,

pentru ceilalți, ar fi păcat ca unele să se piardă și ar fi și mai mare păcat să nu fie știute deloc.

De copilărie, după cum se va vedea, m-am bucurat din plin, iar de tinerețe, așa frântă cum a fost la un moment dat, m-am bucurat cât s-a putut. Cei trei ani cuprinși între paranteze, ca să-i numim așa, nimic nu a putut și nimic nu-i mai poate șterge. Ei mi-au schimbat viața. Am iubit sportul și viața sportivă, dar nu am avut parte de toate satisfacțiile pe care mi le-ar fi putut aduce. Hiatusul dintre anii de facultate și cei de activitate profesională a creat probleme mari, care nu s-au rezolvat ușor. Nici ruperea de rădăcini, pentru a supraviețui și pentru a le asigura celor de lângă mine o viață normală, nu a fost ușoară. Toate sunt acum doar trecut și cred că este din ce în ce mai bine să las trecutul acolo unde este.

Am mai spus-o și în alte împrejurări, acasă nu ești decât acolo unde îți sunt strămoșii și unde te-ai născut, iar impresiile pe care le avem, acolo unde ne duce soarta, că ne simțim acasă printre străini, sunt numai ifose de fațadă. În sufletul nostru, nici noi nu credem în ele.

În privința uitării, nu sunt dintre cei „programați" să uite, iar să ierte, nici atât. Accept să caut și să primesc explicații, să trec peste unele lucruri, dar nu pot să uit. Nici binele, nici răul.

Cu toate încercările mele de a înțelege, am rămas cu o idiosincrazie față de tot ce este ostentativ „roșu", tot ce este de stânga, tot ce amintește de judecata și acțiunile celor care, după 1944, au făcut legea în România. Lipsa de educație, proasta-creștere, incultura, reaua-credință, relele intenții, judecata strâmbă mă îndurerează. Nu le suport și spun deschis că nu le suport.

Așa a fost să fie. Acesta am fost și acesta sunt. Cu multe rele și poate și cu ceva bun. Timp pentru o schimbare, bogdaprosti, nu mai este!

4 aprilie 1944, ultima zi a unei copilării fără griji

Nu mă întrebați pentru cine povestesc. Nu știu nici de ce o fac. Poate că din cauză că nu a făcut-o mama – care ar fi avut mult mai multe de istorisit –, poate că din cauză că ideea a venit de la unii dintre cei ce-mi sunt apropiați, rude și prieteni, sau din cauză că, încet-încet, am început să mă plictisesc, iar acum caut să-mi fac de lucru. În orice caz, iată, scriu!

4 aprilie 1944, ora unu după-amiaza. Grete (Grete Reimer), guvernanta mea, mă așteaptă în fața școlii: Maison des Français din Piața Lahovari. O zi frumoasă de primăvară, soare. Pornim, pe jos, spre hotelul Paris – pe Strada Academiei –, de unde trebuie să-i luăm pe Sandu și pe Tana Hesselmann, copiii unor prieteni de-ai părinților mei și prietenii mei de joacă – refugiați din Cernăuți –, care sunt invitați să ia prânzul la noi.

Lume multă pe străzi, fiecare își vede de treaba lui, forfotă mare, mașini, trăsuri, cupeuri, militari în uniforme românești sau nemțești, toți grăbiți. Tramvaie pline, autobuze pline, aceeași atmosferă, același decor cu care mă obișnuisem mergând zi de zi spre școală și înapoi spre casă.

Ajungem la hotel și brusc sună sirena. Alarmă! Eram obișnuiți, i se zicea exercițiu. Dintr-odată, zgomot mare de motoare. Lumea din hotel a ieșit în stradă. Am ieșit și noi, eu, Grete, Sandu și Tana. Chiar pe deasupra noastră, printre razele soarelui, am văzut plutind în aer o mulțime de bombardiere mari, grele.

Nimeni nu pricepea ce se întâmplă. Am avut atunci parte de prima lecție de viață și de credință: în fața bisericii „Dintr-o zi", vizavi de hotel, în piațeta plină de lume, am auzit „Du-i, Doamne, la Ploiești!" Iar cei care se rugau lui Dumnezeu și se închinau erau convinși că Dumnezeul lor îi va asculta/ și va îndrepta avioanele și bombele către alte ținte, cu oameni având și ei credință în Dumnezeul lor! Văzând avioanele chiar deasupra noastră, ne-am cam speriat și am intrat repede înapoi în hotel.

În depărtare se auzeau bombele căzând. Deodată, și în apropiere, s-a produs o explozie puternică. Am aflat pe urmă că o bombă căzuse chiar pe Palatul Telefoanelor de pe Calea Victoriei, la nici o sută de metri de hotel. Zguduială mare! Ne-am speriat și mai mult de zgomotul făcut de luminatorul din holul hotelului, dar am avut noroc, fiindcă acesta nu s-a spart.

Într-un târziu, după ce bombardamentul s-a terminat, ținut de mână de Grete, am pornit-o, în pas alergător, pe Calea Victoriei în jos, către casă, pe strada Apolodor, unde locuiam pe atunci. Străzile erau pline de civili și soldați, alergând însă grăbiți și dezordonați printre mașini, trăsuri și cupeuri.

Pe podul de pe Dâmbovița de la capătul Căii Victoriei, de lângă stația de benzină din fața TIR-ului (bazinul de înot de lângă clădirea Operetei, aflat pe atunci pe colț cu cheiul Dâmboviței), ce să vezi, erau mama, în blana ei de astrahan, murdară toată, și tata, numai în costum. Îmbrățișări, lacrimi

de bucurie. Am plecat repede acasă. Se înțelege că am uitat cu toții de invitația la masă.

Mama fusese prinsă de bombardament la Gara de Nord, unde o condusese pe Florence – născută Marincu –, a doua soție a lui René (fratele mamei). Florence tocmai se urcase în trenul cu care trebuia să plece la Iași, ca să-l viziteze pe René pe front. Tata nu apucase să plece la tribunal.

Cum a reușit mama, în plin bombardament, să o coboare pe Florence din tren, s-o scoată din gară, să ajungă de la gară acasă, iar apoi de acasă să vină împreună cu tata la podul de pe Dâmbovița, lângă biserica Sf. Spiridon cel Vechi, n-a reușit să-și amintească niciodată.

Părinții mei erau amândoi avocați. Activi, fără a fi oameni bogați, aveau o viață îndestulată, neducând grija zilei de mâine. Eu, copil fiind, nu am simțit niciodată că ne-ar lipsi ceva.

Însă, odată cu acest 4 aprilie '44, un capitol din viața mea și, de fapt, din a întregii mele familii a luat sfârșit. A dispărut tot ce alcătuia viața liniștită a unei familii alături de toate neamurile ei: plimbările cu trăsura, vizitele primite de părinții mei, balurile mascate date pentru mine, cu *tapeur* (pianist), în persoana domnului Vianu, care venea la noi în casă și exersa cu mama la pian, un om de statură mai degrabă mijlocie, slab, întotdeauna corect îmbrăcat, dar modest, tratat de ai mei ca un invitat de-al casei. Nu l-am văzut niciodată purtând steaua galbenă. (Am aflat, după niște ani, că era fratele celui care mai târziu avea să devină marele Tudor Vianu, trecut ca mulți alți intelectuali, din diverse motive, de partea comuniștilor și recompensat pentru susținerea guvernului Groza și pentru intrarea în partidul comunist cu un post de ambasador al Republicii Populare Române în Iugoslavia.)

De altfel, atât cât îmi pot aduce aminte, nici pe Serge, unchiul meu, soțul Suzannei, nici pe prietenii sau pe colegii

mei de școală evrei nu i-am văzut să fi purtat vreodată vreo stea galbenă.

Să ne întoarcem însă la casa noastră, la viața noastră, cu pianist adus la primiri ca să creeze atmosferă, cu guvernantă, cu bucătăreasă, cu fată în casă, cu fecior, cu voiaj la Paris, cu drumuri la Tântava, la via unchiului tatei, nenea Nicu Săveanu, și a soției acestuia Marioara, născută Arion, cu primiri în casa lor și a familiei Boian – colonelul Niculae Boian, căsătorit cu Rica, o vară de-a tatei, fiica lui nenea Nicu și a Marioarei Săveanu, fost atașat militar la Paris, fost șef al Biroului K-2 în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. De la geamul biroului lui nenea Nicu Săveanu, aflat la parter – unde și locuia și unde aveam eu voie să stau – puteam vedea splendidele uniforme ale ofițerilor invitați la petrecerile Boienilor, care locuiau la etaj.

Colonelul Boian... ce prezență, ce prestanță, ce eleganță, ce uniformă croită pentru chipul său și ce chip pentru uniforma pe care o purta! Unde intra colonelul Nicu Boian se simțea că intră o personalitate. Superb, în apariție și mișcare. Prieten cu Manfred von Killinger, ministrul Germaniei la București. Auzind că începusem lecțiile de călărie, nenea Nicu Boian mi-a făcut cadou cravașa care avea un inel de argint pe care era gravat numele său.

Voiajul la Paris l-am făcut când eu aveam aproape cinci ani. Revăd și acum perfect scena plecării cu mașina, dimineața, din București. Stăteam atunci la Șosea, pe strada Popa Savu. Tata, mama și René, pe drum, în prima noapte, petrecută încă în țară, cred că la Oradea... Pățania cu radiatorul spart într-un sat aflat chiar înainte de graniță, mama și cu mine luați de o familie de englezi care ne urmau și duși până la Szolnok, unde, pe terasa unui hotel, în fața podului de piatră de peste Tisa, așteptam cu nerăbdare să apară tata și René cu mașina. Mi-aduc aminte de hanul (*Gasthaus*) de la Melk, de fatada cu balcoane de lemn cenușiu, de casa mare în trei

laturi (în potcoavă) cu mai multe etaje, de sufrageria cu mese groase de lemn. Mi-aduc aminte și de poștașul sosit dimineața, purtând un costum tipic, cu pălărie verde cu pană, pantaloni scurți de piele cu bretele, ciorapi groși de lână până sub genunchi și pantofi groși, și care a sunat din corn anunțându-i pe cei din personalul *Gasthaus*-ului că e gata să le împartă scrisorile. Revăd barca făcută dintr-un buștean scobit cu care – spre disperarea alor mei – René m-a plimbat pe Dunăre, mi-aduc aminte de autostrada din Germania și de intrarea în Nürnberg, mi-aduc aminte și de hotelul Cambon, de pe rue Cambon de la Paris, de magazinul Lafayette, de unde mama mi-a cumpărat o șapcă, una care mie nu mi-a plăcut și pe care, hotărât să nu o port, o dădeam jos calm, fără a scoate o vorbă, de fiecare dată când îmi era așezată la loc, totul spre amuzamentul vânzătoarelor. Mi-aduc aminte de cearta pe care o primea René de fiecare dată când eu, după ce mă plimbam dimineața cu el și îmi oferea mai multe ecleruri cu ciocolată – prăjituri pe care le mănânc și astăzi cu mare plăcere –, nu mai puteam înghiți nimic la prânz. Mi-aduc aminte și de nopțile dormite la Rica și Nicu Boian, pe atunci atașat militar la Paris, cuibărit între ei, în serile în care ai mei mergeau la spectacole. Mi-aduc aminte cum mă jucam în Jardin des Tuileries, grădini care erau aproape de hotelul în care locuiam. Ca mulți alți copii, așezat pe marginea bazinului, care avea în mijloc un havuz, dirijam cu un băț o bărcuță cu pânze. De asemenea, îmi aduc aminte de plimbările cu o trăsurică la care stăpânii înhămaseră ori două capre, ori doi cai foarte mici. Nu uit, nici n-ar fi cu putință, de Guignol, eroul spectacolelor în aer liber cu marionete, la care puteam să rămân ore în șir, cu totul captivat de întâmplările de pe scenă. În preajma mea, supraveghindu-mă atent, se aflau mama, Rica sau vreo guvernantă.

Mi-aduc aminte de drumul de întoarcere spre țară și de mirarea grănicerilor care ne întrebau unde mergem și de ce

mergem, pentru că după noi și după mașina lui Guță Tătărescu, care ne urma, se închideau granițele. Era în iunie 1939. La granița cu Germania, vorbind eu perfect nemțește cu grănicerii, am scăpat de orice control vamal. Mi-aduc aminte de pana de cauciuc pe care am făcut-o în plină noapte, la frontiera Ungariei cu România, când era cât pe ce să fim împușcați de grănicerii unguri din cauză că René, care era la volan, a ieșit de pe șosea, luând-o de-a dreptul pe câmp.

Pe scurt, la 4 aprilie 1944, s-a isprăvit copilăria mea lipsită de probleme, și pentru mine, și pentru ai mei încheindu-se un capitol din viață.

Educație severă: balet, germană și școală în franțuzește

S-o luăm totuși cu începutul: m-am născut pe 9 octombrie 1934, în București, într-o familie *aisée*, cum spune francezul, „avută", cum spune românul, nu bogată, dar fără grija zilei de mâine. Părinții mei câștigau destul, iar banii nu au fost niciodată o problemă. De mine, la început, se ocupau tetele, iar apoi guvernantele. Părinții supravegheau persoanele care aveau grijă de mine, însă fără a se amesteca în treburile lor. Diminutivele, alintările, legănările nu au făcut parte din obiceiurile casei, dragoste – care însă este cu totul altceva – a fost din plin, din partea tuturor. Educația era severă, atât cea primită de la tete sau de la guvernante, cât și cea de la mama și de la tatăl meu.

La trei ani, deja, trebuia să mănânc singur, fără ajutorul nimănui. Copil fiind, aveam lumea mea. Desigur, eram acceptat și printre cei mari, dar nu îmi erau acceptate copilăriile. Trebuia să stau la locul meu și să mă comport ca un adult, să mă joc fără să fie nevoie ca cineva să se ocupe de mine în

mod special, fără să deranjez, să obosesc sau să-i plictisesc pe ceilalți.

Să-mi trec mâna prin păr, după ce fusesem pieptănat dimineața, să mă șterg pe față cu mâna, să arăt cu mâna că mă doare ceva, capul sau burta, să-mi însoțesc vorbele cu gesturi, nimic din toate acestea nu îmi era permis. Trebuia să fiu atent la orice mișcare tocmai la vârsta la care mai tuturor copiilor li se acceptă aproape totul. „Ei, ce vrei, este doar un copil" e un semn de îngăduință de care eu nu am avut niciodată parte. În pofida acestor constrângeri și exigențe – care însă cred că mai târziu mi-au fost de folos –, am avut o copilărie de care mi-aduc aminte cu plăcere. În zilele de acum, dar numai și numai de acum, educația pe care am primit-o eu, comparată cu educația copiilor de astăzi și chiar cu educația celor care au crescut odată cu mine, îmi pare că vine dintr-o altă lume și că e potrivită pentru o altă lume, dacă nu cumva vine de pe o altă planetă și e destinată copiilor de pe altă planetă. În orice caz, e o educație pentru o lume care nu mai există! Încă de copil a trebuit să învăț cum să stau pe scaun, drept, fără a mă rezema de speteaza acestuia, fără a mă tolăni, fără a mă sprijini sau lungi pe masă, dacă eram lângă o masă, fără a mă întinde în public, și în nici un caz fără a sta sau a mă târî din când în când pe jos. Bâțâitul, mișcările necontrolate și repetate mi-erau imediat reprimate.

Pe vremea mea nu se cuvenea să mergi mai repede decât un șchiop, să vezi mai bine decât un chior ori să faci remarci la adresa unui bâlbâit. Nici un defect fizic nu trebuia văzut sau criticat…

Bunica din partea mamei, *mème*, cum îi spuneam, școlită la Viena, într-un internat de maici, pe la sfârșitul veacului al XIX-lea, avea în permanență o grijă: *Que dit le monde?* „Ce zice lumea?" era deviza ei permanentă și ea însăși dădea dovadă de o admirabilă *reprise de soi* în tot ceea ce făcea. Cu

aceste valori, sau cum spuneam mai devreme, cu aceste constrângeri, am crescut mai ales până la zece ani, dar și după fatidicul eveniment din anul 1944.

În casă la noi se vorbeau, de-a valma, fără nici o ordine precisă, mai multe limbi: germana, franceza, engleza, italiana și, firește, româna. De regulă, cu guvernantele vorbeam germana, cu mama, mai mult franceza, dar și engleza și italiana, cu tata, germana, franceza și româna, cu servitorii, româna, iar mai târziu, cu colegii de la Școala Franceză, numai franceza.

Grădinița și clasele primare le-am făcut la Maison des Français, din Piața Lahovari. Încă un an de școală l-am făcut pe strada Christian Tell, iar primele două clase de liceu la Licée d'État Français, în casa Nicolae Filipescu, din strada Batiște. Aceste școli, care țineau de statul francez, erau un fel de enclave franceze în București și urmau programele școlare din Franța, mai precis ale școlilor din Paris. Când călcam în curtea școlii mele eram pe teritoriu francez. Diploma de absolvire, care purta ștampila orașului Paris, nu era recunoscută de statul român.

În clasele primare am urmat și cursurile de balet ținute de madame Sybille. Madame Sybille, evreică franțuzoaică, refugiată la București, din Chișinău, după ocuparea Basarabiei de către ruși, funcționa din 1940 la Maison des Français. A fost profesoara mea de balet timp de aproape cinci ani. O persoană extraordinară, care te învăța nu numai baletul, adică dansul, dar și cum să intri și să ieși pe ușă, cum să mergi, cum să stai pe scaun, cum să-ți controlezi gesturile, în două vorbe, îți dădea o ținută. Pentru mine, la data aceea, nu vedea decât un viitor: acela de balerin. Deși fugise de ruși de la Chișinău, când aceștia au intrat și în București, nu a ezitat să dea în cinstea lor un spectacol mare cu noi, elevii de la școala de balet. În acest spectacol, eu și Vasilis-Vova Couzopoulos (fiul secretarului de legație grec, care la

scurt timp după aceea a părăsit România, făcând în Grecia carieră în diplomație, și cu care aveam să mă revăd la Atena după exact treizeci de ani), în chip de cazaci, am demonstrat cu succes și cu mare ecou în ziare că, pentru a dansa cazaciocul, nu este neapărat nevoie să te naști pe malul Volgăi. Madame Sybille a noastră, optând în 1948 pentru cetățenia română, a ajuns o renumită profesoară de balet sau de mișcare scenică la Facultatea de Teatru din București. Un alt refugiat al anilor '40, originar însă din Cernăuți, căutând și el să scape de ruși, a fost *monsieur* Georges Dementhon, francez, căsătorit cu o româncă. „*Monsieur le Proviseur*", adică directorul Liceului Francez, care de altfel, în anii '40, a și pus bazele acestei instituții de învățământ, venit la București cu familia, a fost reprezentantul tăcut al lui Charles de Gaulle, după izbucnirea războiului și refugierea generalului la Londra. L-am avut director doi ani și, în pofida severității sale, îmi aduc aminte de el cu toată plăcerea și dragostea. Cu Alain, fiul lui, cu care am fost coleg de liceu și prieten, și care după expulzarea, în 1948, a tuturor cetățenilor străini din Republica Populară Română, a făcut carieră în diplomație, m-am reîntâlnit după aproape cincizeci de ani, în Franța. Ne-am recunoscut imediat unul pe celălalt, amintindu-ne cu drag de anii de școală și de colegii și prietenii comuni, dintre care unii din păcate ne-au părăsit.

E nevoie să spun câte ceva și despre Școala Franceză. Nu știu cum să descriu, în câteva cuvinte, atmosfera din acel loc în care eram adunați copii de diferite naționalități, de diferite religii, majoritatea evrei, de diferite origini sociale. Indiferent din ce familii veneam, copii de diplomați, de intelectuali, copii de industriași sau chiar copii de simpli funcționari, aici eram toți colegi, fiind tratați la fel de către profesori și simțindu-ne noi înșine egali unii cu ceilalți. Respectul pe care ni-l acordau profesorii adresându-se cu *mademoiselle*, „domnișoară", fetelor și cu *monsieur*, „domnule", băieților se transmitea pe nesimțite și între noi. Sentimentele de

camaraderie, chiar de prietenie, au rămas vii mai bine de o jumătate de veac. La prima întâlnire a foștilor colegi de clasă, care a avut loc în 1998 în Franța, după cincizeci și trei de ani, la La Roche Guillon, nu numai că ne-am recunoscut imediat, dar ne-am reluat conversațiile acolo unde le lăsaserăm cu zeci de ani în urmă. Începând cu 1948, ne-am împrăștiat în toate colțurile lumii, în Israel, Statele Unite, Canada, Franța, Germania, Italia, unii reușind să scape mai devreme, alții mai târziu de sistemul comunist, însă după această primă întâlnire, ori de câte ori am fost invitați de organizatori, am căutat să venim de pe unde ne aflam, chiar și din România. Grație mijloacelor de comunicare de astăzi ținem legătura unii cu alții, ne vizităm, suntem bine-veniți și bine primiți. Și mai important este că și astăzi avem ce vorbi, în aceeași limbă românească. Ne aducem aminte cu plăcere de anii noștri comuni, de copilărie, de zilele frumoase de atunci, de plimbările cu barca în Cișmigiu cu Sandra Dolliner (tatăl ei era arhitect, iar familia ei locuia într-un frumos apartament, pe strada Știrbei Vodă, de unde comuniștii i-au dat afară) sau de orele de joacă din Parcul Ioanid alături de Michel Bayer (tatăl lui era medic și locuiau într-un apartament din Piața Lahovari, de unde și ei au fost scoși afară de comuniști), de vara lui, Eva, mai mică decât el, și de Pierre Karmitz (fiul reprezentantului firmei Bayer, cea care patentase aspirina). Karmitzii locuiau într-o casă splendidă de pe strada Dumbrava Roșie. Acolo, în Parcul Ioanid, căutam cu vărul lui, Marin Karmitz (acum milionar francez și bun prieten cu fostul președinte Sarkozy), broaștele țestoase fugite pe sub gard. Ne jucam și pe strada Dionisie Lupu, cu Camilo Osorovitz, Francis Panaitescu și cu un băiat din familia Rossetti-Bălănescu, înalt și slab (fiul Mariei-Mița Rosetti, președinta Federației Democratice a Femeilor din România, înființată în 1946, și al academicianului Alexandru Rosetti, amândoi făcând parte din unul dintre primele eșaloane de intelectuali care, pe față și chiar de la început, au

preferat stânga). Important e însă că și în ziua de astăzi ne înțelegem bine. Doar cu Gheks Rosetti, care, mai târziu, după o scurtă arestare, a pactizat și el cu puterea, sub o formă nu prea frumoasă, nu mai am, din păcate, relațiile cele mai călduroare.

Ce frumoase, ce plăcute, ce intesante sunt lungile discuții, purtate de multe ori chiar și la telefon cu fostul meu coleg Alexandru (Sandu) și cu soția lui, Mariana Grossu! Amândoi sunt, din toate punctele de vedere, niște oameni drăguți, cu care ne întâlnim cu mare plăcere, dacă se ivește ocazia. Păcat de pauza de peste cincizeci de ani!

Școala Franceză, prin ceea ce ne-a oferit în cei câțiva ani, ne-a format așa cum simțim că suntem și astăzi. Directoare era doamna Pavel, invizibilă, dar prezentă. Madame Roy, institutoarea mea de-a lungul a mai mulți ani, mică de statură, slabă, severă, neiertătoare, obișnuia să ne bată cu o riglă groasă la palme, dar avea o singură slăbiciune, pe Bibiche, fiica ei, căreia îi îngăduia orice. Madame Caranobe, altă institutoare, care avea un trup generos, bine sculptat, pur și simplu făcea vânt când se deplasa, purta sub braț, precum ofițerii englezi, un baston negru, cu care îi croia pe elevi peste vârful degetelor strânse în buchet. Madame Stinghe, o arătare cam ștearsă, era însă drăguță și cu totul la locul ei.

Cu madame Roy am avut un incident în timpul unei ore de curs, când am ridicat două degete, așa se făcea pe atunci, și am cerut să ies la toaletă. Răspunsul a venit prompt: „Trebuia să rezolvi problema în timpul recreației!" „Atunci nu am avut nevoie", m-am scuzat eu. „Acum ești în ora de curs", a răspuns madame Roy. „Dacă tot insiști, poftim la tablă!" Scos la tablă, unde mai erau și alții, am continuat să-i cer voie să ies pentru câteva minute din clasă. Inutil. Nemaiputând să mă țin, am făcut pe mine. Madame Roy, îngrozită, m-a întrebat ce se întâmplă. „Pipi, madame", i-am răspuns eu. Eram în pantaloni scurți, era evident... A fost chemată de

urgență mama. Nu m-a certat, dar a avut un schimb de vorbe cu madame Roy. Din ziua aceea, de câte ori ridicam mâna, eram lăsat să merg afară.

Altă dată, fiindcă eram un elev neastâmpărat, care se tot foia în bancă ca să vadă ce se întâmplă afară, am remarcat un val de fum negru venind de undeva de sub fereastră. Clasa noastră era exact deasupra unui gang prin care din stradă se intra în curtea interioară a școlii. Aici era trasă cisterna de păcură pentru a fi descărcată în cazanul școlii. Ei bine, nesupravegheată, în ziua aceea cisterna a luat foc. Madame Roy, văzându-mă agitat, și-a dat și ea seama ce se întâmplă și așa am fost evacuați toți elevii din toate clasele, până au venit pompierii și au stins focul. De data aceasta am fost lăudat.

La Liceul Francez, în afară de domnul Dementhon, a funcționat ca directoare madame Balmuș, rămasă, după 1948, în România, alături de soțul ei, doctorul Balmuș, care, ca bun român, a ajuns și el în pușcărie, cu mulți ani de condamnare. Pe doamna Balmuș aveam să o revăd după mulți ani, ca vecină. A reușit în cele din urmă să plece în Franța, văduvă fiind, cred, după mulți ani de luptă cu autoritățile române. O altă figură a liceului era domnul Depierre, relativ tânăr, mic de statură, iute din fire, dar un foarte bun profesor de latină. Cu el traduceam în clasă, în primul an de liceu, *De bello Gallico*, iar pe Stadionul Tineretului jucam fotbal ca și cum am fi fost niște simpli *copains* (prieteni). Acolo, pe stadion, mă tot întrebam cum poate cineva să dea „cu capul lui" în ceva, fie și o minge de fotbal. Eu nu am reușit niciodată. Când venea mingea spre capul meu, eu mă feream.

La engleză îl aveam profesor pe domnul Lainé, tânăr, frumos, un Tyrone Power, după care fetele erau moarte. În schimb, noi, băieții, eram morți după fiica lui, Joseline, „Jo". Superbă. Avea pupitrul plin cu bilețele de amor.

Domnul Dammé, tot un fel de director adjunct, care îi suplinea pe profesorii care lipseau câteodată, era un tip masiv, om bun cu un comportament lent, dar strict. Lui i-am jucat o festă pe care mai apoi am regretat-o. Eram într-un grup de năzdrăvani, care se cam ținea și de prostii. Printre ei, Dan Florescu, Dan Marcu (Iagnov) și alții, care erau martori la farsele noastre și se bucurau de ce o să se întâmple. Într-o zi, știind că la oră va veni domnul Dammé, în pauză am demontat repede scaunul din spatele catedrei. De fapt l-am lăsat la locul lui, întreg la vedere, dar i-am scos câteva șuruburi. Domnul Dammé a intrat în clasă, noi ne-am ridicat în picioare ca de-obicei, el s-a îndreptat spre catedră, care se afla pe un fel de estradă, și după ce a strigat catalogul s-a așezat pe scaun. Scaunul a cedat, iar el, domnul Dammé, a dispărut încet în spatele catedrei, de i se mai vedea doar chelia (am uitat să spun că nu mai avea păr deloc), care, pe măsură ce el se scufunda, devenea din ce în ce mai roșie. În clasă, o liniște totală. El, fără nici o vorbă, s-a ridicat, nu a făcut nici un comentariu, nu a pus nici o întrebare, și-a început lecția ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. De-abia atunci am realizat cu toții ce prostie făcuserăm și cu ce fel de om avem de-a face. Și-a terminat ora și a ieșit din clasă. Noi am intrat în pământ. Nu s-a lăsat cu nici un fel de pedeapsă, doar că de atunci înainte ne-am simțit cât se poate de prost în fața lui, neștiind cum să ne reparăm greșeala. Tuturor ne-a fost rușine, dar mai ales nouă, cei direct implicați. Nu ne-am mai permis niciodată astfel de glume.

În casa Săvenilor

Am pomenit ceva mai înainte de casa Marioarei și a lui nenea Nicu Săveanu de pe strada Maria Rosetti, aproape de intersecția cu strada Ion Luca Caragiale. Fusese construită

la începutul secolului al XX-lea în stil pur românesc, purtând și câteva accente brâncovenești, cu parter și etaj, în mijlocul unei grădini mari, plină cu trandafiri de dulceață. Din petalele acestor flori, Marioara însăși făcea o dulceață nemaipomenită, din care, chiar din fragedă copilărie, m-am înfruptat și eu. De atunci nu-mi refuz niciodată această mare plăcere. Fostele grajduri și hangarele pentru trăsuri, acum ridicate la rang de garaje, precum și dependințele și camerele pentru servitori formau latura stângă a casei. Nenea Nicu, ca fost ministru și fost președinte al Camerei Deputaților, a avut tot timpul mașina și șoferul lui.

Casa fusese inițial o locuință cu scară interioară, gândită pentru o singură familie. După ce una dintre fete, Rica, s-a căsătorit cu colonelul Nicu Boian, nenea Nicu și Marioara au păstrat pentru ei parterul, pe care l-au despărțit de etaj, locuit acum de familia Boian. Scara interioară a dispărut, dar, tot prin casă, a fost construită o scară spre apartamentul Boienilor.

Încă de la intrare erai întâmpinat de o aromă aparte. Era un amestec de miros de lemn, parfumuri bune și miresme de dulcețuri de tot felul. Greu de definit, simt și acum acest miros. Spre mirarea mea, am regăsit mirosul de lemn, care mi-a amintit și de celelalte miresme, după aproape cincizeci de ani, când, împreună cu Anda, am intrat din nou în această casă.

Aici, la Săveni, ne întâlneam, cu toată familia, de două ori pe an, o dată pe 15 august, de Sfânta Maria Mare, sărbătorind-o pe Marioara, și pe 6 decembrie, de Sfântul Nicolae, sărbătorindu-i pe nenea Nicu și pe conul Nicu Boian. Într-adevăr, se strângea toată familia. Nu lipsea nimeni, nu îndrăznea să lipsească nimeni. Erau acolo Margareta și Radu Portocală, Linica și Traian Pârvu, *Tante* Margrite și *Onkel* Niki Steriopol, Rica și conul Nicu Boian, Icki Neagu și fiica ei Ruxandra (Anda), Coca și Radu Săveanu, cu fiica lor,

Smaranda, Marica Bălăcescu și soțul ei, Alexandru Daia, mama, tata și cu mine, precum și fosta soție a lui tata, Lili, fiica fostului primar general Dem I. Dobrescu. Erau invitate și persoane din afara familiei. Îmi aduc aminte de doi domni, amândoi nelipsiți în casa Săveanu: primul era de vârsta lui nenea Nicu, profesor, îmbrăcat totdeauna într-un costum negru, care purta pince-nez, pe nume Cihoski (frate cu generalul Alexandru Cihoski), care, împreună cu Xenopol, a pus bazele Facultății de Studii Economice (1900), celălalt, tot foarte în vârstă, se numea Krupenski.

Lumea începea să se adune la prânz pe la douăsprezece. Tina, fiica bucătăresei, care de pe la vreo paisprezece ani a avut voie să facă și ea parte din personalul casei, îmbrăcată cu uniformă de fată în casă – rochie neagră închisă la gât, bonetă albă pe cap, pantofi negri și șosete albe –, îi întâmpina pe invitați în vestibul, luându-le și atârnându-le în cuier hainele, umbrelele și bastoanele și luându-le din mână pachetele. Marioara și nenea Nicu își așteptau oaspeții în salonul cel mare din mijlocul casei, primindu-și cadourile, și schimbând cu ei câteva vorbe.

Celelalte servitoare din serviciul casei, iar câteodată și ordonanța conului Nicu se strecurau printre musafirii răspândiți prin încăperi purtând tăvi pe care erau pahare cu băuturi sau mici aranjamente culinare, așa-zisele *bouchée*-uri, niște sendvișuri mici cărora astăzi li se spune canapele.

În general domnii se adunau în biroul lui nenea Nicu, așezat în dreapta salonului mare și întins pe toată lungimea casei, iar doamnele se strângeau în salonul cel mic, aflat în prelungirea salonului mare și care se deschidea pe o splendidă terasă.

Copii eram puțini: eu, Anda, fiica lui Icki și a lui Alexandru Neagu, Smaranda, fiica lui Radu și a Cocăi Săveanu, amândouă mai mari decât mine, iar mai târziu, Niculina, fiica Ricăi și a lui Nicu Boian, mai mică decât mine. Aveam

voie să ne jucăm în curte, unde îi mai întâlneam și pe copiii servitorilor. Marioara și cu nenea Nicu făceau onorurile casei trecând dintr-o încăpere într-alta și de la un grup la altul și schimbând câte o vorbă cu toată lumea.

Pe la unu sau unu și jumătate, lumea era chemată la masă. Ușile mari de lemn, cu ochiuri de cristal, se deschideau către sufragerie, lăsându-i pe oaspeți să intre într-o o altă încăpere lungă cât casa, aflată în stânga salonului mare. Pereții sufrageriei erau îmbrăcați în lemn până la jumătatea înălțimii lor, iar deasupra, în oglinzi. La mijloc, o masă lungă de lemn masiv, la care ne așezam cam treizeci de persoane, rude și prieteni.

În capul mesei își avea locul, firește, Marioara, lângă ea, la dreapta, nenea Nicu, iar în dreapta lui, mama, pe care el o aprecia și o iubea, spunându-i în glumă „salba dracului". Eu mă aflam undeva la capătul celălalt, unde erau așezați copiii, singurul „bărbat" între fete.

Bunătățile erau aduse de fetele din casă, care intrau în sufragerie printr-o ușă batantă din lemn masiv, aflată în spatele Marioarei, în dreapta. După ce treceau pe la fiecare dintre meseni, care își luau ce pofteau și cât pofteau, fetele se retrăgeau printr-o altă ușă de lemn, la fel ca prima, dar aflată în stânga Marioarei.

Mi-ar lua prea mult timp să povestesc aici despre bucatele servite, toate pregătite sub ochii atenți și învățați ai Marioarei. Ea era pe atunci singura persoană din familie care, de dimineața până seara, cu maldărul de chei la brâu, se ocupa de gospodărie. Sub ochii ei se pregăteau mesele de prânz și de seară pentru cei din casă și pentru tot personalul, care mânca ce mâncau și Marioara, și nenea Nicu, sau pentru noi, invitații, precum și dulcețurile, șerbeturile și murăturile la care se muncea tot anul.

După fiecare fel, Marioara întreba: „Nu-i așa că a fost bun?" Abia când au început și ele să se ocupe de bucătărie și chiar să-și gătească cu mâinile lor, femeile care până atunci

erau doar invitate la masă au priceput și au apreciat întrebarea Marioarei.

Mesele, pornite cam pe la ora unu, unu și jumătate, se prelungeau până târziu. Noi, copiii, aveam voie să ne ridicăm, înainte de desert, pe care-l căpătam în mod excepțional afară, pe terasă. Eu, fiind cel mai mic, aveam voie să trag un pui de somn în dormitorul Marioarei și al lui nenea Nicu, într-unul din cele două paturi, făcute dintr-un fel de imitație de împletitură de coș aurită, care mi se păreau imense, pierzându-mă între două perne și două plăpumi care mă făceau să mă simt nemaipomenit de bine și de ocrotit.

Domnii se retrăgeau din nou pentru fumat, cafea și discuții aprinse în biroul lui nenea Nicu. Doamnele se adunau pentru țigări, cafele, dulcețuri sau șerbeturi cu apă rece în salonul cel mic.

Ziua se încheia cu despărțiri lungi, cu îmbrățișări și promisiuni de revedere. Tina își făcea din nou apariția în vestibul, acceptând mici bacșișuri care i se strecurau în buzunarul sorțului cu dantelă și șoptind un „sărut mâna, conașule". Încet-încet, casa Săvenilor se golea de musafiri, dar toată lumea se gândea, chiar de la plecare, la următoarea sărbătorire.

Seara, pe la zece, toți membrii personalului dispăreau, ziua lor de muncă se termina. Indiferent de câtă lume mai era în casă, Marioara se ocupa singură de musafiri.

Destrămarea unei familii

Când nenea Nicu s-a prăpădit, în 1952, casa era încă întreagă. În dormitorul Săvenilor au locuit, după moartea lui nenea Nicu, Anda cu primul ei soț, Georgiacopol. În sufragerie s-au mutat membrii familiei Georgescu – tata, mama, fiica –, niște necunoscuți. În salonul mic, Marica Bălăcescu și soțul ei, Alexandru Daia. Marioara, retrasă după un dulap

într-o treime din biroul lui nenea Nicu, a cedat restul încăperii Niculinei și Ricăi.

Colonelul Nicu Boian, soțul Ricăi și tatăl Niculinei, a murit în 1948. Suferind de inimă, stătea de câțiva ani mai mult acasă, retras și din viața militară. Într-o zi, auzind că sună cineva la intrare, conul Nicu a coborât scările și a deschis. S-a trezit însă cu un grup de securiști în civil, veniți să-l aresteze. I-a venit rău și a dus repede mâna la buzunar, unde își ținea trinitrina. Agenții, crezând că vrea să se sinucidă, au sărit pe el, l-au imobilizat, împiedicându-l să-și ia medicamentul. Mai mult, l-au urcat cu forța scările, până în apartament, unde însă au ajuns cu el mort. Pe când Rica încerca să-l readucă la viață, securiștii, care de fapt îl omorâseră în felul acesta, s-au retras, lăsându-l fără suflare. La înmormântare ne-am strâns toată familia, alături de o mulțime de foști ofițeri și de cunoștințe. Lumea încă avea curaj.

Niculina, care avea deja vreo șapte ani, a fost ținută deoparte. Se juca în curte. Atunci a venit de la moșie, de la Tâmna, unde locuia, și mama conului Nicu, doamna Boian, născută Ioanid, mătușa lui Ion Ioanid, cel care a scris îngrozitoarea poveste a pușcăriilor românești, o ființă dârză, cu o personalitate atât de puternică, încât și-a purtat în tăcere durerea copleșitoare.

Bătrâna doamnă Boian a avut astfel parte de o a doua lovitură în același an. Fratele colonelului Boian, George Boian, și nepotul lor, Ion Ioanid, fuseseră arestați de Securitate și urmau să fie condamnați la ani grei de temniță.

Cu Sandra, fiica lui George Boian, colegă de joacă, căsătorită mai târziu cu unul dintre frații Lahovari, aveam să ne revedem după aproape cincizeci de ani, la o altă înmormântare, la Geneva, de data aceasta eu neamț, ea elvețiancă.

La începutul anului 1959 s-a prăpădit, la Spitalul Brâncovenesc, și Marioara. După înmormântare, la care au venit, pe lângă cei care mai trăiau din familie, și câțiva cunoscuți

și toți membrii fostului personal de altădată al casei, am fost așezați la masă, ca pe vremuri, în fostul birou din fosta casă Săveanu. Am fost serviți de Tina, de fiica ei și de foștii servitori, dintre care unii erau chiar membri de partid, exact ca pe vremuri, cu tot protocolul de atunci.

În anii 2000, casa Săveanu a dispărut, lăsând locul unei construcții imense și de foarte mult prost gust. De grădina cu trandafiri să nu mai vorbim, nici urmă că a existat vreodată. În casa Săveanu am avut șansa să intru, împreună cu Anda (nepoata directă a Săvenilor), după aproape o jumătate de secol, cu ocazia recuperării, la insistențele mele, a fostei proprietăți. Fiind ocupată de un fel de unitate militară, casa a fost menținută în condiții foarte bune și nici nu a suferit vreo modificare.

Am regăsit-o așa cum o lăsasem, mi-am umplut nările cu mirosurile cunoscute, au revenit amintirile, încăperile au fost invadate de imaginile celor dragi. Vizita a fost deopotrivă plăcută și neplăcută, fiind greu de explicat senzația pe care am avut-o și eu, și Anda, plimbându-ne tăcuți prin odăi. Mai mult am vorbit eu cu ofițerul care ne însoțea, depănând amintiri și descriindu-i fosta întrebuințare a fiecărei încăperi. Nu știu dacă m-a înțeles, dar am remarcat faptul că mi-a respectat emoția.

Cu tata, la Cernăuți

Cele mai frumoase amintiri cu tatăl meu le am din anii 1941–1944, de pe vremea călătoriilor și vacanțelor petrecute în Bucovina. Până la Cernăuți mergeam cu trenul, care pleca din București la patru după-amiază. Luam cina la vagonul-restaurant – într-o atmosferă care semăna foarte mult cu cea de la Capșa, petreceam noaptea în compartimentele primitoare ale vagonului de dormit, în paturi confortabile, în

care eu mă simțeam mai bine decât acasă. Soseam dimineața, la șapte, la Cernăuți, iar de la gară mergeam cu trăsura, până acasă. Dacă mă străduiesc, simt din nou aerul orașului și revăd și astăzi strada care, de la gară, urca ușor spre centrul Cernăuților. La familia Flondor, îmi plăcea să mă joc cu Sergiu (Țipi) Flondor, în casă și în curtea cu pomi fructiferi din spate. (Pe Țipi aveam să-l regăsesc, cu totul din întâmplare, la București, după o căutare care a durat mai mult de 60 de ani.) Nu pot uita nici întâlnirile cu Tana și Sandu Hesselmann, care și ei erau niște grozavi partenerei de joacă (în Germania, unde ne-am regăsit, am continuat să ne vedem), nici vizitele făcute împreună cu tata și cu mama, când venea și mama cu noi, la generalul Titu Carlaonț, comandantul Diviziei 8 Infanterie Cernăuți, văr cu mama. Mă impresiona grozav când, așezat în fotoliul din grădină, îi cerea ordonanței să-i aducă pușca și începea să tragă în ciori. La cofetăria Răpeanu de pe strada Flondor (strada principală a Cernăuților), cofetărie mare, așezată pe un colț, cu ferestre mari, luminoase, cu un interior frumos mobilat, agreabil, cald, cu fotolii și banchete comode, totul în catifea albastră, aveam cont deschis și puteam mânca, eu cu invitații mei, câte prăjituri pofteam.

Pe doamna și domnul Răpeanu i-am reîntâlnit în anii '50, refugiați împreună cu fiica lor pistruiată și cu părul roșu, așa cum o știam de copilă, la Predeal, producând într-o bucătărie mică aceleași prăjituri bune și făcând astfel concurență cofetăriilor din localitate.

Seara mă plimbam cu Grete, în căutarea lui tata, pe aceeași stradă Flondor, iar apoi, când era frumos, mergeam să mâncăm în superba grădină de la restaurantul Pajura Neagră. N-am uitat nici mirosul pietrișului proaspăt udat și nici mirosul frunzelor verzi ale vițelor de iederă care urcaseră pe pereți.

Dacă se întâmpla să fie și el la Cernăuți, René, unchiul meu, tânăr sublocotenent în uniformă, mergea cu noi în vizită la frumoasa doamnă Coroamă, în al cărei budoar eu

aveam voie să asist la ultimele retușuri ale ținutei tinerei – pe atunci – artiste.

Domnul Coroamă, așa cum mi-l aduc aminte, mai în vârstă decât soția sa, era un om bun, cu un umor fin, roșu la față, întotdeauna binedispus și bucuros de oaspeți. Mult mai târziu, cam după o jumătate de secol, în Elveția, i-am întâlnit la o petrecere pe nepoții acestei doamne Coroamă, care, între timp, devenise una dintre cele mai bune și cunoscute regizoare din București. În anii în care se vorbea de marea regizoare Sorana Coroamă, nu am avut niciodată ideea să o vizitez și să-i amintesc de Cernăuți.

De altfel, după 1944, nimeni nu avea curajul să-și amintească sau să-i amintească altcuiva situații sau întâmplări petrecute înainte, fiindcă, de fapt, nimeni nu mai știa cum să-și șteargă urmele și să uite legăturile vechi.

Alte vizite, la Cernăuți, mai protocolare, se făceau la doamna Vera Cancel – reprezentanta pe plan local a Mariei Antonescu –, femeie plină de viață și foarte activă. Mi-aduc aminte că, după 1944, cam prin 1948, am fost cu tata, în București, pe undeva pe lângă Calea Călărași, cred că pe lângă Strada Domniței, și am vizitat-o pe aceeași doamnă Cancel, care locuia la etajul întâi al unei case vechi, într-un apartament vetust, întunecos, cu toate perdelele trase. Am avut impresia că se retrăsese din viață. Era o mare diferență între ființa de la Cernăuți și cea din București.

Tache Policrat, bunicul dinspre mamă

Mama era fiica cea mare a lui Dumitru (Tache) Policrat, avocat, unul dintre corifeii baroului din București, foarte legată de tatăl ei, fiind de altfel preferata acestuia. Bunicul meu a murit la câteva săptămâni după nașterea mea, dar l-am cunoscut bine din povestirile mamei. Unul dintre avocații

celebri la începutul secolului al XX-lea, nu a făcut niciodată parte dintr-un partid politic, dar a fost un democrat convins, adept al valorilor Revoluției Franceze din 1789, „Libertate, Egalitate, Fraternitate", și totodată un mare vizionar al vremurilor sale. Pe cele două surori ale mamei, care erau gemene, născute în 1905, le-a botezat – ostentativ – Cecilia-Libertatea și Suzana-Speranța.

Printre altele, într-o broșură, *Pământ și vot*, a cerut acordarea dreptului de vot pentru țărani. Tot el a scris *Legislațiunea muncei*, prima lucrare de dreptul muncii, iar mai târziu a făcut parte, împreună cu fratele său, Mihalache Policrat – tot avocat, de la Craiova –, din grupul „Decemvirilor", participând la elaborarea constituției României din 1923. Apoi a fost solicitat și de albanezi să-i ajute și pe ei să elaboreze constituția țării lor. În 1916 a agățat pe gardul Palatului Regal o placă purtând inscripția „De închiriat", o ironie la adresa regelui Ferdinand, care nu se hotăra să intre în război de partea Antantei. Invitat a doua zi la palat de către rege, pentru a avea o discuție cu acesta și pentru a-și explica gestul, Ferdinand i-a oferit în timpul convorbirii o țigară de foi din rezerva lui specială. Bunicul meu a acceptat țigara, dar l-a rugat pe suveran să-i dea voie să o aprindă și să o fumeze după întrevedere, la Capșa. Regele, înțelegând intenția și ideea bunicului meu, i-a oferit toată caseta, pentru a o împărți prietenilor săi de la Capșa, unde, firește, urma să le spună tuturor de unde vine.

În 1921 i-a apărat pe comuniști, nu din simpatie pentru faptele lor, ci de dragul principiului libertății ideilor. Pe o tânără achitată în proces care a refuzat libertatea pe motiv că nu ar avea unde să meargă a luat-o – în mod ostentativ și iarăși demonstrativ – la el acasă, oferindu-i un adăpost și o slujbă. Însă după numai câteva săptămâni, același Tache Policrat a dat-o afară, fiindcă Cecile – una dintre surorile

mamei – descoperise că persoana organizase așa-zise „celule comuniste" cu servitorimea din casă.

Tache Policrat a făcut parte, în 1921, și din Comisia pentru aplicarea reformei agrare (care se ocupa cu exproprierea marilor latifundii).

În timpul Primului Război Mondial, bunicul meu a fost închis în București la Cercul Militar, și apoi deportat, doi ani, în Bulgaria. În absența sa, în casa lor de lângă Athenee Palace, pe fosta stradă Corăbii, actualmente Georges Clemenceau, una din casele construite de arhitectul Albert Galleron (cel care a construit și Ateneul Român), a fost încartiruit un ofițer german, a cărui ordonanță, într-una din zilele în care pe străzile Bucureștilor se trăgeau focuri de armă, a venit acasă cu Rene de la școala lutherană, unde acesta învăța, cu pistolul într-o mână și cu Rene sub brațul celălalt. După arestarea bunicului, mama, având atunci 14 ani, l-a abordat pe generalul von Mackensen, care trecea de obicei pe jos, cu tot statul lui major, prin fața casei lor, înmânându-i un memoriu în care cerea vești despre soarta tatălui ei. Așa au aflat că Tache Policrat era în arest la Cercul Militar și așa, când i-au dus îmbrăcăminte și de-ale gurii, i-au putut comunica vești, scriind pe fundul sufertașului în care era pusă mâncarea. Ca în romanele lui Alexandre Dumas!

Tata, un Ollănescu

Tata, avocat cu studiile de drept făcute la Iași, s-a născut la 17 septembrie 1890, la Focșani, într-o familie de militari cu tradiție, fiind primul nepot de fiică al lui Neculai Săveanu. Bunica mea Elena s-a căsătorit cu căpitanul Constantin C. Ollănescu. „Cancelarul de fer al Putnei", cum i se spunea conului Nicu, șeful Partidului Național Liberal din județul Putna, l-a luat și l-a crescut el pe tata, astfel încât acesta i-a

spus toată viața „tată" bunicului său. Au dormit în același pat, până când tata a trebuit să plece mai întâi la internatul Schewitz-Thierrin, la București, și apoi la facultate, la Iași.

În dragostea lui pentru acest copil, conul Neculai Săveanu a mers până acolo încât l-a bătut cu biciul pe profesorul de istorie care a îndrăznit să-i dea o notă mică tatălui meu, iar mai târziu, când tata nu a mai suportat regimul cazon, l-a scos de la liceul militar, lucru nemaiîntâlnit până atunci. Bunica tatălui meu, străbunica mea, soția lui Neculai Săveanu, era Smaranda născută Philippide, soră cu Alexandru Philippide, filologul, lingvistul, părintele școlii de lingvistică de la Iași, care a pus bazele gramaticii române, ajungând mai târziu academician.

Familia Săveanu a dat încă două generații de oameni politici care au jucat un rol important în politica românească liberală. În a doua generație, pe Nicolae N. Săveanu, fiul lui Neculai Săveanu, licențiat în drept la București și doctor în istorie și filozofie la Bruxelles, profesor universitar, prefect de Putna, secretar general al lui I.C. Brătianu, comisar regal al Odessei (1916–1918), ministru al muncii, sănătății și ocrotirilor sociale, președinte al Camerei Deputaților, decorat cu Marea Cruce a Legiunii de Onoare Franceze și cu alte mari ordine și medalii românești.

A treia generație de liberali Săveanu a fost reprezentată de Radu N. Săveanu: vicepreședinte al organizației de Putna, primar de Focșani, deputat, președinte al Partidului Național Liberal din județul Putna, viceconsul al României în Belgia în perioada interbelică.

Revenind la Olănești/Ollănești – nu este nici meritul și nici vina mea –, Olăneștii sau Ollăneștii, originari din Olăneștii de Vâlcea, sunt una, dacă nu cumva cea mai veche familie născută pe pământul românesc, care și-a păstrat numele neschimbat, chiar și în vremuri de surghiun, de când a apărut

până în ziua de astăzi, numai prin partea bărbătească, nu prin femei și nici prin înfieri.

Familia apare, în documente, pe la jumătatea secolului al XV-lea (1450), iar în legende, pe care le regăsim și astăzi la Olănești, apare prin secolul al XIII-lea (1230). Pe la începutul secolului al XVIII-lea (1700) au apărut două ramuri: una din care face parte Pană Dincă Olănescu, pitar, serdar, paharnic, logofăt, clucer, prefect de Argeș (1802–1885), și cealaltă ramură, din care face parte Dimitrie C. Ollănescu-Ascanio (1851–1908), doctor în drept și științe politice la Bruxelles, magistrat, primar al orașului Tecuci, diplomat, director general în Ministerul de Externe, comisar general al Expoziției Universale de la Paris din 1900, ministru plenipotențiar, poet, scriitor, primul academician originar din Focșani (1893), vicepreședinte al Academiei Române, cavaler al Legiunii de Onoare. Lui i se datorează cel de al doilea „l" în scrierea numelui Ollănescu, formă adoptată de toți cei din ramura lui Ascanio (Focșani), dar și de unii din ramura lui Pană (Găești).

Din povestirile familiei reiese că acest al doilea „l" a fost adăugat de Ascanio pentru a se evita confuzia dintre Adina Olănescu, născută Ghica, poetă, căsătorită cu Grigore Pană Olănescu, unul dintre fiii lui Pană Dincă Olănescu și ai Mariei Olănescu, născută tot Ghica (mătușa Adinei), pe de o parte, și Dimitrie C. Ollănescu-Ascanio, poet și scriitor, pe de altă parte.

Tata, că de la tata am pornit, a fost mai întâi magistrat, procuror, judecător, trecând apoi, ca avocat pledant, în Baroul de Ilfov, de unde, în 1947, refuzând să intre în Partidul Comunist Român, a fost radiat, retrăgându-i-se dreptul de a mai profesa avocatura. Ca să-și câștige existența, iar eu să pot intra la liceu, tata s-a angajat ca ajutor de lăcătuș, lucrând în ture, la fostele fabrici Malaxa, redenumite Uzinele „23 August", de unde a și ieșit la pensie. Mama, scoasă și ea

din barou în 1947, tot pentru a ne asigura existența, a început să dea lecții de pian și de franceză.

Din nou despre educația mea severă: fără radio și ziare, dar, pe ascuns, cu Aventurile submarinului Dox

Să ne întoarcem însă la copilăria mea până la vârsta de zece ani. Ziarele și telefonul îmi erau cu totul interzise. Radioul aveam voie să-l ascult duminică dimineața, când se transmitea concertul simfonic de la Ateneul Român – dacă nu eram cu mama la Ateneu –, și seara, la ora opt, când se transmitea „Lili Marleen", care, pentru mine, era ora de culcare.

Aveam camera mea, lumea mea, jucăriile mele, mai târziu soldații mei de plumb, tot felul de mașini mici și trenuri electrice care se întindeau în toată camera. Mai târziu au apărut cărțile. Întâi cele cu desene, iar apoi cele de citit. Plimbările și joaca prin parcuri, vizitele pe care mi le făceau prietenii sau pe care le făceam eu prietenilor mei de aceeași vârstă și oarecum de aceeași educație, care se desfășurau întotdeauna sub permanenta supraveghere a guvernantelor, completau programul zilnic. Lângă noi, pe Strada Cazărmii, cred, într-o casă spațioasă, locuia Sorin Cuper, coleg de școală la Maison des Français. Tatăl lui, ortoped, era medicul-șef al Spitalului de Ortopedie de la Foișor. Avea cabinet și acasă, unde am văzut pentru prima oară cum arată un aparat Röntgen. Mergeam des unul la altul. Cuper, doctorul, rămas văduv, bun prieten cu Sergiu și Suzanne, evreu fiind, a reușit să emigreze și el împreună cu Sorin, mult, mult mai târziu, prin anii '60–'70, în America, scăpând astfel de comuniști.

În copilărie și în tinerețe am citit enorm, mai ales în limba franceză. Am trăit într-o lume a cărților, încurajat și de inter-

minabilele discuții avute, noaptea târziu, cu mama. Copil fiind, am trecut prin toată colecția „Bibliothèque rose", cu superbele povestiri ale contesei de Ségur. Am dat apoi de Jules Vernes, cu ajutorul căruia m-am plimbat prin toată lumea, pe pământ, pe sub apă și prin aer, participând la toate aventurile și voiajurile eroilor lui. Mai târziu a venit Alexandre Dumas, cu muschetarii lui și cu alți eroi și alte aventuri, cu ajutorul cărora am început să cunosc istoria, ce-i drept, într-o formă romanțată. Toate aceste lecturi ale copilăriei au alcătuit o parte din educația mea și, în orice caz, au contribuit și la modelarea caracterului. Cu vârsta, am ajuns și la *Cyrano de Bergerac* al lui Edmond Rostand și, dintr-una într-alta, din nou la istorie, cu Stefan Zweig, la China, cu Pearl Buck, la Himalaya, cu *Orizonturi pierdute* al lui James Hilton, la Rusia, cu Ossendowski, Turgheniev, Dostoievski, Tolstoi. Revoluția rusă am cunoscut-o citind superbele și dramaticele scrieri ale lui Joseph Kessel. America tradiționalistă, întruchipată de Scarlett O'Hara, în opoziție cu America lui Rhett Butler, am descoperit-o în romanul *Pe aripile vântului* de Margaret Mitchell. Franța, citindu-l pe Alexis Carrel. Nu au lipsit nici lecturile clasice, Homer, cu *Iliada* și *Odissea*, nici cele moderne, Aldous Huxley, cu *Minunata lume nouă*, sau Marcel Proust cu *În căutarea timpului pierdut*, și multe, multe, multe altele. Nu au lipsit nici Mihail Sadoveanu – cel vechi, cel nevândut, cel neschilodit –, Camil Petrescu, Topîrceanu, Arghezi, cel curat, Eminescu. Firește, pe ascuns, am citit și *Aventurile submarinului Dox* și romanele cu Dr. Fu Manchu.

Când mergeam cu mama la Ateneul Român, o întâlneam, câteodată, pe Gicuța Nițulescu-Lupu, fiica lui *tante* Zoe Nițulescu, rudă cu bunica mea Policrat, *mémé*. Gicuța Lupu era o eminentă profesoară de vioară, cu studii în Germania, la Dresda, spaima studenților și chiar a instrumentiștilor consacrați. Violoniști mari, ca George Enescu sau Yehudi Menuhin, veneau înainte de concerte la ea pentru a fi audiați.

Născută cu un picior mai scurt, o infirmitate de care avusese parte și Lord Byron, pentru care mama sa, *tante* Zoe, nutrea o admirație atât de mare, încât în timpul sarcinii îi făcuse poetului un superb portret în cărbune (pe care l-am moștenit și pe care încă îl am în casă), teribila Gicuța Nițulescu-Lupu a devenit una dintre figurile de seamă ale Conservatorului și ale lumii muzicale bucureștene și românești.

Era singura persoană care intra sau ieșea din sala Ateneului în timpul concertelor. Pentru a auzi mai bine un anume instrument sau diferitele grupuri de instrumente, își alegea un loc din sală chiar în timpul concertului. Avea cu ea un scaun pliant, ca de plajă, pe care și-l instala pe culoarele dintre scaune. Nimeni nu îndrăznea să-i spună ceva!

În refugiu la Posada

Pe 5 aprilie 1944, a doua zi după bombardament, dimineață la ora opt, eram cu tata sau cu mama, nu mai țin minte, la școala primară de pe Strada Cazărmii și, în pas alergător, trecând prin fața a trei profesori complet speriați și răspunzând la trei întrebări – cum mă cheamă, câți ani am și unde locuiesc –, am căpătat un certificat românesc de patru clase primare, care mai târziu avea să-mi fie de mare folos.

Înainte să părăsim definitiv apartamentul din strada Apolodor, care mamei îi plăcuse mult, ar merita să-i fac o descriere succintă. Era situat la etajul șase al unui bloc care s-a dărâmat la cutremurul din '77 și avea o vedere superbă asupra unei părți din Bucureștiul vechi, de asemenea dispărut, dar ceva mai târziu, în anii '80. De la noi, de sus, se vedea tot cartierul: mânăstirea Antim, cu împrejurările sale, străzile și străduțele de altădată, casele și bisericile vechi.

În apartament se intra printr-un antreu spațios. În stânga era camera mea, mare și luminoasă, prevăzută cu o baie mică, la dreapta era un sas, apoi veneau bucătăria și ieșirea pe un balcon de serviciu, care erau domeniul Linei, bucătăreasa, al soțului ei, Gheorghe, plasator la cinematograful ARO și fecior la noi, când era nevoie, și al Marioarei, fată în casă. Din balcon se intra în dependințe. Tot din antreu se intra în salon, având peste o sută de metri pătrați, de unde, făcând la dreapta, dădeai în sufragerie. Apoi, printr-un sas, comunica direct cu bucătăria și cu o ieșire pe un balcon acoperit, măricel. Peretele din spate al salonului, care dădea spre mânăstirea Antim, forma un spațiu rotunjit în care se găsea biroul tatei. La capătul salonului, în dreapta, era dormitorul alor mei, cu baia lor. Pentru mama, plecarea din acest apartament și apoi pierderea lui au fost două evenimente greu de suportat.

În aceeași dimineață, pe 5 aprilie, încărcând în două mașini tot ce se putea încărca, am plecat în refugiu. Pe la prânz, înainte de a intra în Ploiești, ne-a prins bombardamentul. Ne-am dat jos repede din mașini și ne-am culcat prin șanțuri, iar mașinile le-am ascuns sub copaci. Abia după ce totul s-a liniștit ne-am continuat drumul, ocolind Ploieștiul pe șoseaua de centură.

Mașina noastră și-a găsit să se strice taman în dreptul unuia dintre butoaiele înșirate de-a lungul șoselei și din care ieșeau valuri de fum care camuflau orașul în caz de bombardament. Fumul a pătruns în mașină, aproape să ne asfixieze. Cu batistele la gură, respirând din ce în ce mai greu, aveam fețele congestionate de atâta tuse. Tata s-a dat jos, a ridicat capota mașinii și, prin ce minune nu se știe, a reușit să repornească motorul. Cu ultima suflare, am putut pleca mai departe.

Ne îndreptam spre Podul lui Neag, un sat așezat între Comarnic și Posada, aproape vizavi de castelul Marthei Bibescu. Mai curând cătun decât sat, localitatea avea câteva case țărănești, dintre care una sau două erau mai acătării,

înșiruite de-a lungul unui drum de țară care urca șerpuind și se pierdea undeva departe între pajiștile mari de pe dealuri. Ne-am întrebat multă vreme de unde vine numele Podul lui Neag, curios, tocmai lângă o Posadă. Curios era și felul în care țăranii locului numeau felul în care își cărau greutățile, „în crosnie", adică legându-le în spate, cu ajutorul unor sfori sau al unor chingi pe care le încrucișau și în față, pe piept.

Altă denumire care ne-a mirat e cea dată încălțărilor, un fel de opinci, ușoare, simple, din pânză, făcute în casă, cărora li se spunea „scarpeți". În franțuzește, nu *escarpin* (care vine din italianul *scarpino*) li se spune încălțărilor ușoare? Aceste cuvinte le-am auzit numai acolo și nimeni nu a găsit vreo explicație.

Așezată pe deal, dincolo de șosea, ne aștepta o căsuță țărănească, cu trei încăperi și o bucătărie. Trebuia să trecem peste calea ferată și după aceea peste râul Prahova, pe un pod făcut din bârne, să o luăm pe un fel de drum de țară, foarte abrupt, care putea fi urcat mai degrabă pe jos sau cel mult într-un car cu boi. Însă de acolo aveam o vedere frumoasă a Văii Prahovei și a defileului Posadei. De pe prispa casei coboram pe o mică pajiște verde care se termina brusc pe marginea unei râpe adânci de peste o sută de metri, care cădea în Prahova. Pe buza acestui mal abrupt am descoperit o splendidă perspectivă a intrării în Valea Largă și a Castelului Bibescu. Curtea, având 3 000 de metri pătrați, era în pantă. În spatele casei, către drumul care venea din sat, se mai găsea un fel de magazie, care a fost repede amenajată ca locuință pentru bucătăreasa nou angajată și soțul acesteia. De apă curentă nici nu putea fi vorba, iar de baie nici atât. Prima grijă a fost construcția toaletei, un „edificiu" din lemn, plasat, bineînțeles, în afara casei, dar atât de vizibil din șosea, încât lui Ionel Matac, de câte ori trecea spre Sinaia, îi stârnea râsul.

Cum au ajuns ai mei să ocupe această casă nu știu, dar a fost unul dintre locurile pe care mama le-a iubit foarte mult.

La sosirea în Comarnic, pe 5 aprilie, am rămas fără Grete, guvernanta mea. Cu toate insistențele alor mei și, bineînțeles, și ale mele, Grete a preferat să plece mai departe, cu trenul, la Codlea, la mama ei. Dacă ar fi rămas cu noi, ar fi scăpat de cei cinci ani de muncă forțată în Rusia, de Dombas, de mina de cărbuni, de chinurile și ororile deportării.

Pentru mine, 5 aprilie 1944 a însemnat o schimbare totală. Aveam parte de libertate: nimeni nu mai avea timp de mine. Și mama, și tata erau ocupați cu organizarea ședерii noastre acolo, în condiții complet noi și străine de tot ce cunoscusem până atunci. Mama a aranjat venirea imediată a rudelor: Suzanne, cu soțul ei, Sergiu Milorian, ziarist, Cecile, cu soțul ei, Gian-Luigi Pascutti, tot ziarist, de origine italiană, și cu Edmond, fiul ei din prima căsătorie, cu Petrică Assan, și *mème*, mama ei. Mai târziu a venit la noi și Florence, purtând încă numele Marincu. Toți au fost cazați lângă noi, în casa tâmplarului Păstrămoiu.

Acest tâmplar de sat pierdut pe dealuri s-a dovedit a fi o mare figură. Mucalit, isteț, extraordinar de bun meseriaș, a lucrat pentru noi atât la casa din Podul lui Neag, cât și la pensiunea de la Izvorul Rece. La el am văzut pentru prima dată cum se încălzește o casă de țăran, doar de la soba din bucătărie, care, prin niște tuburi de lemn, trimitea aer cald în toate încăperile.

În grădină cultiva toate zarzavaturile, legumele și fructele necesare traiului zilnic. În afară de păsări, ținea pentru lapte o vacă și, pentru brânză și lână, câteva oi și capre. Jos, la Prahova, fiindcă terenul de pe malul râului era al lui, avea și un izvor de apă minerală. Pur și simplu nu avea nevoie să cumpere nimic sau aproape nimic. Își făcuse singur, pe măsurile lui, până și sicriul, chiar și crucea, pentru când o fi fost să moară. Avea un fiu, Traian, care a venit și el cu noi la Izvorul Rece și care, mai târziu, a făcut parte din personalul pensiunii.

Prețul libertății totale l-am plătit destul de repede, luând de la copiii din sat cu care mă jucam scabie, pe românește, râie, și păduchi. Am fost ras în cap și dat cu gaz pe tot corpul, și asta de mai multe ori pe zi, până mi-au trecut toate. De atunci n-am mai avut nici păduchi, nici râie. Cred că m-am „imunizat" repede.

Tata se mai ducea la București, unde, după 23 august 1944, apartamentul din strada Apolodor l-a găsit ocupat de ruși, iar blocul Băicoianu, în care ai mei aveau alte două proprietăți, parțial lovit de bombe. Mama, de frică, nici nu voia să audă de București.

Din cauza avioanelor, care zburau exact deasupra casei noastre, și a unei bombe căzute pe dealul din față, destinată trenului-atelier care era garat, în timpul bombardamentelor, pe vale, în dreptul satului, ai mei s-au hotărât să construiască în curte un adăpost. Constructorul – adică îndrumătorul – era soțul bucătăresei noastre, soldat lăsat la vatră, care își pierduse o mână pe front.

Când se auzeau avioanele, iar în vale apărea trenul, toți din casă ne repezeam în adăpost. Într-o noapte a apărut și un vecin: taica popa cu doamna preoteasă. Mama, văzându-i singuri, i-a întrebat unde au lăsat copiii. Răspunsul ne-a năucit: știind că adăpostul este mic și că nu va fi loc pentru toți, au lăsat copiii dormind. „Copii om mai face noi", ne-au spus. Au fost imediat dați afară. Preotul era din București și slujea, dacă nu mă înșel, la o biserică din spatele Facultății de Drept. Popă creștin ortodox, însă la origine evreu!

Peste câteva luni a venit și cumplitul 23 august. În regiune s-au anunțat rușii. Când au apărut pe Valea Prahovei, mărșăluind pe jos, călare, în căruțe trase de cai sau de boi sau în camioane ale căror aripi de tablă nu erau rotunde, ci croite în unghiuri drepte, cu roțile prevăzute cu cauciucuri pline (fără camere), lumea nu mai știa unde să fugă și să se ascundă.

Casele de pe marginea șoselei fuseseră toate închise, încuiate sau baricadate.

Satul nostru, cocoțat pe un deal greu de urcat, aflându-se departe de șosea și în afara direcției de mers a coloanelor, și oricum dincolo de calea ferată și de apa Prahovei, a scăpat de vizita rușilor. O singură dată un ofițer rus, beat, s-a aventurat până sus la noi, dar a fost întâmpinat de soldatul nostru, care purta uniformă militară, și convins să se întoarcă la trupa lui. A doua zi, Fiatul Topolino, pe care învățasem să conduc între Comarnic și Posada, a dispărut. Fusese luat de ruși, care însă l-au abandonat pe valea Timișului, unde l-am găsit noi, cu rezervorul uscat.

„Na Berlin" *prin Valea Râșnoavei*

Între timp, văzând că banii se devalorizează repede și că trebuie găsit iute un plasament pentru ei, înainte de o devalorizare totală a leului, eventual într-un nou mijloc de existență, ai mei au cumpărat o casă la Izvorul Rece, lângă Predeal, mai exact între Predeal și Râșnov. Era casa în care a stat, în 1938, Renē, bolnav de plămâni, și unde, datorită aerului curat și sănătos și în special îngrijirii doamnei Georgescu – proprietara –, s-a și vindecat.

Mama, care trăia mai mult din amintiri, a îmbinat totuși viitorul cu trecutul și partea sentimentală cu cea practică. Așa s-au hotărât ai mei să deschidă în acea casă o pensiune și să se mute acolo.

Cu toți rușii care continuau să meargă *„na Berlin"*, au început drumurile noastre între Posada și Izvorul Rece, unde trebuia să ne instalăm și unde trebuia să ne ducem tot avutul. Într-o seară, când eu și cu mama ne întorceam de la Predeal, trenul a fost oprit la Sinaia. Veneau rușii, era prima coloană pe Valea Prahovei. Neputând rămâne pe timp de noapte la

Sinaia, fiindcă toți ai noștri ne așteptau la Posada, ținându-ne de mână, am luat-o pe jos, pe șosea, cred că se făcuse zece noaptea. Șoseaua era plină de baraje cu soldați români care nu voiau să ne lase să trecem și să mergem mai departe. Cu plânsete, cu rugăminți, pretextând de fiecare dată că mergem la casa de mai jos, am reușit să trecem dintr-un baraj într-altul. La un moment dat, nu știu prin ce minune, am recunoscut furgoneta măcelarului din Comarnic, care trecea pe lângă noi. Am strigat, i-am făcut semn, alergând după mașină, iar măcelarul ne-a recunoscut. Certând-o pe mama pentru ce i s-ar fi putut întâmpla, ne-a suit în mașină și ne-a dus până în sat. Pe la miezul nopții eram și noi acasă, frânți de oboseală, dar întregi.

După această întâmplare și la câteva zile după instalarea rușilor pe Valea Prahovei, au trebuit reîncepute drumurile la Izvorul Rece, de data aceasta cu mașina noastră, cărând alimente și diverse alte lucruri, pentru a termina odată cu mutarea.

Păstrămoiu și fiul său, împreună cu șoferul, încărcând mașina – o camionetă Ford închisă, cu bănci pe dreapta și pe stânga și cu o ușă de acces prin spate –, fără să se gândească la ceva anume, au pus peste lucruri, pe mijlocul mașinii, între bănci, și niște glastre cu garoafe pe care mama le primise de la Castelul Bibescu. Soldații ruși, care îi înlocuiseră pe soldații români la barajele de pe șosea, au salutat mașina, crezând că aceasta duce un mort, și au lăsat-o să treacă prin toate punctele de control, fără nici o problemă, stând drepți și cu capul descoperit. Au urmat o mulțime de astfel de drumuri, fără a avea vreun incident cu rușii, stratagema funcționând de fiecare dată la toate barajele.

În septembrie, cred, eram cu mama la Izvorul Rece, prinși până peste cap cu amenajarea pensiunii în vederea deschiderii sale. Cu noi mai erau cei doi Păstrămoiu, tatăl și fiul, Mărioara, o fostă fată în casă, acum angajată pentru viitoarea

pensiune, Ciuseck, un ceh, bucătar, zidar, sobar, priceput practic la toate, făcându-le pe toate mai mult decât bine, și doi soldați români dezertori, care, nevrând să lupte împotriva nemților, o luaseră prin păduri și pe care mama i-a adăpostit și hrănit. În zonă se mai aflau Gheorghe „Suedezul", paznic la vila suedezilor, și doamna și domnul von Heidendorff, care locuiau vizavi de noi, într-o vilă de munte superbă, semănând cu un *chalet* elvețian, cu parter și etaj, toată din bârne masive, vopsite în negru.

Dimineața, centrala telefonică de la Râșnov ne-a anunțat că o coloană de ruși – prima în regiune – intra pe Valea Râșnoavei, îndreptându-se spre Predeal. Vestea a stârnit panică mare. Am început să alergăm în toate părțile și să ascundem tot ce puteam în pădure, printre copaci și pietre, mai cu seamă sticlele cu tot felul de băuturi, banii, argintăria, bijuteriile, aurul. I-am anunțat și pe Heidendorffi, și pe Gheorghe „Suedezul", căruia i se spunea așa pentru că era angajat ca paznic la vila societății suedeze de chibrituri.

Am plecat cu toții pe dealul din fața casei și ne-am ascuns sus, în pădure. Familia von Haidendorff a refuzat să iasă din casă, trăgând obloanele și închizând toate ușile. Gheorghe „Suedezul" a venit cu noi. Cei doi soldați s-au oferit să se posteze pe șosea, fiecare la câte un capăt al casei, și, cu arma pe umăr, au început să patruleze de-a lungul șoselei, ca și cum ar fi păzit casa. Trebuie să amintesc că în zonă, pe drumul către Predeal, se aflau două cunoscute sanatorii de tuberculoși: unul era Sanatoriul Cosmuță, numit astfel după numele unui doctor, celuilalt însă am uitat cum îi spunea.

Iată că au apărut, călare, și primii doi ruși. Erau rași în cap, doar o coadă de păr le ieșea din creștet, înarmați până în dinți, purtând fiecare câte două puști-mitralieră („balalaici") în bandulieră, iar la centură, grenade și pistoale. Văzându-i pe soldații români, i-au întrebat prin semne – am aflat asta mai târziu – ce păzesc ei acolo, iar ai noștri, tot prin

semne, le-au răspuns că păzesc un sanatoriu de bolnavi de plămâni. Atâta le-a trebuit rușilor, au stat să aștepe lângă casă coloana care urma să vină. În capul coloanei au apărut mai întâi alți patru soldați călare, scoși parcă din filmele cu Genghis-Han, apoi încet, încet, alți militari, femei, bărbați, de-a valma, un puhoi, în căruțe trase de boi sau de cai, pe jos, în motociclete cu ataș, în camioane, formând, fără nici o ordine, „marea Armată Roșie" în drum „*na Berlin*". Și așa am văzut de sus cum s-a scurs, pe șoseaua din fața casei noastre, toată hoarda. Lângă cei doi soldați români, rușii au lăsat propriile lor santinele, care nu dădeau voie nimănui să se oprească, grăbindu-i pe toți cei cărora cumva le trecea prin cap să intre în casă.

Scurgerea acestei coloane a durat aproape două ore, dacă nu mai mult. La sfârșit, aceiași soldați călare, ca din cărțile cu Taras Bulba, și dintr-odată... liniște. O liniște grea! De frică am mai stat în pădure până aproape de seară, când am coborât spre casă. Apoi, până noaptea târziu, am căutat să recuperăm tot ce ascunseserăm de frica lor. Pentru siguranță, soldații români au stat de pază toată noaptea. I-am recompensat pe măsură a doua zi, când, în haine civile, au plecat și ei mai departe, având binecuvântarea noastră. Atunci a fost singura dată când rușii au trecut pe Valea Râșnoavei.

Vilele de la Izvorul Rece

Ca să ne facem o idee despre ce însemna la vremea aceea Izvorul Rece, să luăm, pentru un timp, drumul care vine de la Sinaia și se îndreaptă către Râșnov. Înainte de a ajunge la Predeal, venind pe Valea Prahovei, după bariera de la trecerea peste calea ferată (acum pod) pornește, spre stânga, un drum asfaltat de câteva sute de metri. Este drumul strategic construit înainte de Primul Război Mondial de sublocote-

nentul Ion Antonescu, viitorul mareșal Antonescu, denumit „Drumul Reginei".

Lăsând, pe partea stângă, așezămintele Regimentului de Vânători de Munte, care, după cutremurul din 1940, găzduiau Școala Militară „Nicolae Filipescu" („Mânăstirea Dealu"), acest drum care scurtează legătura dintre Castelul Peleș și Castelul Bran intră șerpuind ușor în pădure. Pe dreapta, e o troiță, iar mai departe, tot pe dreapta, la câțiva kilometri și mai retrase de șosea, sunt două sanatorii de tuberculoși, pe care le-am amintit mai devreme.

Tot pe dreapta, mai departe cu vreo câțiva kilometri, după alte câteva serpentine care urcă ușor, e un birt mic, „La Crăcănel", așezat chiar pe marginea șoselei, sub pădure. De aici pleacă un drum de picior, oarecum înapoi, pe fosta frontieră, spre cabana Trei Brazi și deci către Predeal.

După ce treceai de „Crăcănel" și înainte de un urcuș scurt, dar cam abrupt, pe care îl simțea și motorul mașinii oftând și turându-se, pe stânga, pornea prin pădure un drumeag podit cu bârne de lemn care ducea la cabana Vorbahn (clădită de SKV – clubul sportiv din Carpați al germanilor), iar de acolo la cabana Vânătorilor de Munte, apoi, și mai departe, la cabana Diham, tot a SKV-ului, unde cabanieri erau membrii unei familii Roth.

După încă puțin urcuș, venea un punct de unde șoseaua începea să coboare și de unde se putea vedea imaginea superbă a muntelui Postăvarul și a începutului Văii Râșnoavei.

Pe stânga, un alt drumeag, alcătuit din serpentine scurte, pe care abia încăpea o mașină și care ducea la câteva vile: mai întâi vila Lang, unde locuia familia Murray. El, domnul Murray, era englez de origine, director, chiar și în timpul războiului, la Astra Română, iar soția lui era născută Lang, într-o familie numeroasă din Băicoi. Cu cele două fete ale lor, Helen și Susan, jucam ping-pong pe terasă. De la ele luam și lecții de limba engleză, căutând să aprofundez direct

de la sursă această limbă. La familia Murray ajungeam de acasă călărind măgarul de la stână, dacă acesta nu se oprea în drum, refuzând să mai plece.

Și ai mei, împrietenindu-se cu familia Murray, mergeau des acolo pentru a lua pe terasă ceaiul de la ora cinci – *five o'clock tee*. Altă dată veneau ei la noi.

Odată, aflându-ne în drum spre Predeal cu mașina domnului Murray, când am deschis capacul de la cotiera din dreptul banchetei din spate, unde stăteam cu mama, am găsit un revolver. Întrebându-l pe domnul Murray, care acum stătea în față lângă șofer, ce este cu arma asta, cu calmul său englezesc, el mi-a dat un răspuns simplu: „Îl am acolo pentru a mă apăra în caz de..."

Familia Murray, care a trebuit să părăsească România în 1948, s-a stabilit în Insula Guernsey. A existat un schimb de scrisori între ei și ai mei, apoi liniște. Peste ani, prin colegul meu de la Politehnică Boby Lang, nepotul doamnei Murray, am mai primit câteva vești de la ei. Boby s-a prăpădit înainte să plecăm noi din țară. În Germania, mama a tot încercat să dea de familia Murray, dar nu a izbutit să o găsească.

A doua vilă, situată ceva mai sus, era vila Thieux. Era locuită tot timpul anului de două surori, fete bătrâne, franțuzoaice de origine, înconjurate de o mulțime de pisici, care, ziceau gurile rele, le spălau farfuriile.

Sus de tot, sub pădure, era vila Modeanu. Mare, superbă, cu o vedere splendidă asupra văii și a munților Postăvaru. Doamna Modeanu, o femeie în vârstă, dar în plină putere, locuia și ea acolo tot anul. Vila i-a plăcut Anei Pauker. Doamna Modeanu a fost dată afară după 1948, iar tovarășa Ana Pauker a devenit o asiduă vizitatoare a locului.

Jos în vale, pe dreapta, în dreptul drumeagului care cobora în serpentine, în mijlocul unei pajiști de vis se afla stâna Bângăloaiei, îngropată jumătate în pământ. Oi, câini de stână și măgarul meu.

Mai departe, pe șosea, la câteva sute de metri mai jos, înainte de a ajunge în dreptul unei mici cariere de piatră de var exploatate de un polonez, pe stânga, aproape de șosea, se afla o casă construită prin 1945 sau 1946 de un domn Buruiană. Avea o fată de vârsta mea, cu care m-am jucat o vreme, până când, peste un an sau doi, domnul Buruiană, evreu de origine, a fugit la Viena, împreună cu ai lui, la bordul unuia dintre primele avioane românești deturnate.

În acea vilă s-a instalat imediat Gheorghiu-Dej, iar peste ani nimeni altul decât tovarășul Virgil Măgureanu. După '89, în aceeași vilă, l-am găsit pe domnul Virgil Măgureanu.

Pe partea dreaptă, la șosea, cât ține prima cotitură mare de la începutul serpentinelor, era pensiunea noastră. Casă lungă, cu două etaje, acoperită cu șindrilă, având la parterul îmbrăcat în piatră aparentă niște geamlâcuri. În spate, în stânga casei, în vale, mai era o căsuță, acoperită tot cu șindrilă, având mai multe camere, pentru personal, și în care se găsea și atelierul de tâmplărie al bătrânului Păstrămoiu.

Tot în spatele casei noastre, dar în dreapta, aproape în pădure, se afla o căsuță mică, cu două camere și un hol, cumpărată în 1946 de un cunoscut de-al lui tata, Jean Dumitrescu. Nu știu dacă a apucat să locuiască acolo mai mult de una sau două veri.

Vizavi de noi, pe partea cealaltă a șoselei, cum priveam un pic mai spre dreapta, se găsea o căsuță și mai mică, cu o singură încăpere, care servea, în același timp, de salon, dormitor, baie și bucătărie. Era ocupată din când în când de câte un vizitator singuratic.

Mai sus, pe la mijlocul pajiștii din fața casei noastre, se găsea, cum am mai spus, vila din bârne negre, în stil austriac sau elvețian, proprietatea domnului și a doamnei von Heidendorff, care locuiau singuri. Erau nemți de origine, iar fiul lor, ofițer în armata germană, căzuse pe front în Rusia. Casa

lor era superbă și înăuntru, plină de portretele strămoșilor familiei.

Și mai sus, în spatele unui val de pământ, se afla vila suedezilor (proprietatea fabricii de chibrituri), o casă lungă din lemn, ai cărei pereți erau vopsiți în roșu cărămiziu. Era fără etaj, acoperită cu pământ, pe care crescuseră floricele și iarbă. Paznic era Gheorghe „Suedezul".

Prin preajmă se afla și vila Costa-Foru, amplasată de-a curmezișul casei noastre, în dreapta, pe axa „vilei" cu o singură cameră. Era o construcție curioasă, mică, dreptunghiulară, așezată pe o terasă foarte mare din piatră, cu un acoperiș ciudat, înalt, foarte ascuțit, sub care se ascundeau încă două etaje.

Pe aceeași direcție, dar mai sus și mai departe, înspre pădure, se afla vila Bruckner, în care locuiau domnul avocat Bruckner, șeful comunității germane din România, doamna Bruckner și Renate, fiica lor, ceva mai mare decât mine, cu care mă jucam și cu care colindam munții. Locuința lor era un model de casă germană: cu un plan pătrat, construită din bârne vopsite în roșu spălăcit, părând din afară destul de mică, așezată pe o pivniță de piatră mai înaltă, cu terasă de jur împrejur, în care încăpea și un bazin de înot. Casa avea un antreu, o cameră de zi, trei dormitoare, baie, bucătărie, totul cumva redus la scară, dar fiecare spațiu utilizat la maximum, astfel încât ocupanților nu le lipsea nimic.

După noi, spre Râșnov, pe aceeași parte, la șosea, era garajul familiei von Heidendorff, cu locuința șoferului amplasată dedesubt, compusă dintr-o cameră, o baie și o bucătărie. Aici, după naționalizare, s-a mutat Gheorghe „Suedezul".

Când, prin'71–'72, ne-am făcut curaj să vizităm regiunea, am avut surpriza să fim recunoscuți și bine primiți. Gheorghe „Suedezul", acum secretar de partid, ne-a cedat locuința lui, iar Renate, soția mea, și copiii au petrecut acolo două săptămâni de vacanță.

Toate casele aveau încălzire centrală cu lemne, apă curentă de la un bazin colector amplasat sus, în pădure. De bazinul pentru colectarea apei și de modernizarea și dezvoltarea sistemului de conducte se ocupaseră ai mei. Numai casa noastră, pensiunea, avea lumină electrică, de la un grup electrogen. De asemenea, era luminată și porțiunea din șosea care trecea prin fața casei noastre și care, pentru a nu fi năpădiți de praful care se ridica la trecerea mașinilor, fusese asfaltată tot de ai mei pe o lungime de vreo cinci sute de metri.

După noi, pe șosea mai jos, înainte de a doua cotitură, pe stânga, mai erau două vile din lemn. Uneia i se spune vila Aricescu.

În toată zona se aflau unsprezece case și vile și o stână. Era frumos. În jur, pajiști superbe, pădure, liniște și aer curat. Cu adevărat o oază! Căprioarele, urșii și lupii veneau de multe ori până în fața casei noastre, era superb! Astăzi, din păcate, nu mai recunoști nimic.

Mult mai jos, la trei-patru kilometri, era Pârâul Rece, un birt mare și frumos, care avea crescătorie de păstrăvi. Proprietar era un anume Popa din Râșnov, care ținea o gospodărie mare și la Râșnov. Aici, la Pârâul Rece, ajungeau cei care nu erau primiți la pensiune. L-am vizitat pe Popa la Râșnov prin 1954 sau 1955. Locuia cu nevasta lui într-o singură cameră din fosta lui mare gospodărie, nu avea ce să mănânce, era bolnav și nu avea bani de medicamente. I-am lăsat ceva bani și toate conservele pe care le aveam în rucsac.

În toamnă au început însă școlile, iar eu am fost dus la București. Eram elev la Școala Franceză. Am dormit toată iarna la familia Hesselmann, cu Tana și Sandu în cameră. Familia Hesselmann, prieteni cu ai mei, se refugiaseră din Cernăuți, unde avuseseră o farmacie, și locuiau acum, cu chirie, într-un apartament de trei camere în Cotroceni, pe strada Doctor Lister, dacă îmi aduc bine aminte. Părinții

mei, când veneau să mă viziteze, dormeau tot la Hesselmanni, în sufragerie, sub masă. Nu mai țin minte cât am stat la Hesselmanni, dar, din 1944 până în 1948, toate vacanțele de vară și de iarnă le-am petrecut la Izvorul Rece. În timpul anului școlar, eram la București, dormind fie la Hesselmanni, fie la bunica mea din partea mamei, care avea un apartament de două camere pe strada Smârdan. O vreme am stat chiar și la Suzanne și Serge.

Din diverse motive, ai mei evitau să vină și să stea la București, iar când veneau, pe fugă și pe ascuns, locuiau și ei tot la Hesselmanni sau la bunica, la *mémé*, pe Smârdan, ori la Cécile, pe Columbelor. Acest de-a v-ați ascunselea jucat cu autoritățile i-a ferit pe ai mei de valul de arestări la ordinea zilei în acea perioadă pentru o anumită parte a societății românești.

În apartamentul din strada Apolodor, de unde am plecat imediat după bombardamentul din 4 aprilie, nu ne-am mai întors niciodată. Cum au reușit ai mei, adică mai bine zis tata, pentru că numai el se mai ducea la București, să salveze din acel apartament o parte din cărți, mobile, tablouri și covoare rămâne un miracol pe care nici astăzi nu mi-l explic. Nu știu nici unde au stat aceste lucruri până în toamna anului 1947, când, dați afară și din casa de la Izvorul Rece, a trebuit să ne întoarcem în București, unde a fost închiriat un apartament de opt camere în Strada Poliției nr. 5 bis, la hochparter, unde au venit să locuiască cu noi și *mémé*, evacuată și ea din apartamentul de pe Smârdan, și René cu Florence, acum Policrat, a doua lui soție.

Începând cu Crăciunul din 1944 și până după Paștele din 1947, pensiunea, condusă de familia Fornara, o pereche de elvețieni care conduseseră în București hotelul Athénée Palace și pe care îi angajaseră ai mei, a funcționat. La vremea aceea, un loc la munte, civilizat, stilat, cu servicii la nivel occidental, unde accesul nu era permis oricui, a atras repede o

clientelă formată din angajații ambasadelor americane, engleze, franceze, dar și din unii români, cum era, de pildă, actrița Leny Caler, care, mi-aduc aminte, venea cu „dama ei de companie". Pe această „damă" am reîntâlnit-o peste ani ca vecină de cartier, pe strada Ștefan Mihăileanu.

Pentru mine, vacanțele la Izvorul Rece, când mai întotdeauna îl aveam alături pe Francis Panaitescu – coleg de la Școala Franceză și, bineînțeles, prieten – însemnau, iarăși, libertate completă.

Ieșeam dimineața din casă îmbrăcat cu o pereche de pantaloni scurți de piele și purtând bocanci de munte cu „măsele", un fel de cuie bătute pe marginea tălpii, și mă întorceam la prânz, pentru că mi-era foame. Plecam din nou, până seara, când se întuneca și mi se făcea din nou foame. Colindam pădurile și munții dimprejur, pe soare sau pe ploaie, nu avea nici o importanță atâta vreme cât mă aflam în natură și făceam mișcare. Cabana Vorbahn, Cabana Vânătorilor de Munte, Cabana Diham – care încă era ținută de familia Roth –, Cabana Mălăești și chiar și Vârful Omul, unde ajungeam prin Hornuri, erau destinațiile excursiilor mele, pe care le făceam cu ușurință într-o zi, singur sau cu Francis, iar uneori cu amatori ocazionali de drumeții. Câteodată veneau cu noi Renate Bruckner și Mircea Tudoran, care era în vizită la vila Costa-Foru. Cunoșteam fiecare copac, fiecare piatră, puteam să merg cu ochii închiși, fără să mă rătăcesc. Seara, la întoarcere, eram negru, ud, înfometat și frânt de oboseală.

Francis era un băiat drăguț, cu părul negru, creț, întotdeauna zâmbitor, binedispus și bine-crescut. Mamei îi plăcea mult când el, la masă, întrebat dacă mai vrea să mănânce ceva, mai întâi își desfăcea cureaua cu încă o gaură, iar apoi răspundea, voios: *„Oui, madame, merci!"*

În vara lui 1948, Francis, a cărui mamă, Claire, era franțuzoaică, a plecat de la noi, de la Izvorul Rece, direct la București,

la aeroport, și de acolo au zburat în Franța. Ne-am despărțit cu lacrimi în ochi. Nu îmi imaginam că după doi ani de la plecarea sa din România avea să moară la numai șaisprezece ani. Tatăl lui – avocat – rămăsese în România. Nutrind speranța că se va reîntoarce la tatăl lui, pe care îl adora, Francis se înscrisese la Paris la o școală de pilotaj. Acolo a avut accidentul mortal.

A fost prima dată când am spus la revedere cuiva pe care nu aveam să-l mai văd! Pe mama lui, pe care o cunoscusem ca doamna Claire Panaitescu, femeie plină de viață, activă, energică, am revăzut-o, după aproape treizeci de ani, în prima vizită pe care am făcut-o când am ajuns la Paris. Am găsit o femeie îmbătrânită, mai bătrână decât mama, care m-a primit cu politețe, dar ca pe cineva complet străin. Trecuseră treizeci de ani, dar rana rămăsese deschisă.

Cred că în primăvara lui 1947, sau în toamnă, nu-mi mai aduc aminte, pensiunea de la Izvorul Rece ne-a fost rechiziționată, luându-ni-se totul. Am avut voie să rămânem doar în apartamentul nostru, dar în restul casei nu ni s-a mai dat voie să intrăm. Tot personalul a fost, bineînțeles, concediat. Pentru plata salariilor, ai mei au scos toți banii din bancă și au schimbat și mica rezervă de aur. Mama gătea, când nu ploua, la un foc făcut în curtea cea mică, pe care nu ne-o luaseră. Când ploua, nu se gătea. Cu toată înghesuiala, aveam aproape tot timpul pe cineva din familie în vizită.

Echitație în vremuri complet nebune

Am stat la Izvorul Rece până în toamna lui 1947, când ne-am întors cu toții în București, aterizând în apartamentul cu chirie, găsit tot de tata, din Strada Poliției nr. 5 bis. În completarea șirului de evenimente neplăcute, a venit și stabilizarea din anul 1948.

Chiar și așa, în cursul anului 1946 ai mei au găsit timp să mă înscrie și să mă ducă și la școala de călărie a profesorului Stadler, din spatele hipodromului de trap (unde astăzi este sala de expoziții), și la școala de scrimă a maestrului Scarlat Atanasiu, care era deschisă într-o sală din podul clădirii fostei Burse, de pe Strada Doamnei, colț cu Strada Bursei. Aceste două sporturi mi-au adus ordine și disciplină, calități pe care – zic eu – le-am păstrat până în ziua de astăzi.

Dacă ar fi să privesc înapoi – ceea ce, de multe ori, nu e bine să faci –, am trăit vremuri complet nebune și ieșite din comun. Mama și tata se fereau de autorități, stând la Izvorul Rece, eu eram la București, elev la Școala Franceză, apoi la Liceul Francez, mergeam la călărie și la scrimă, sporturile și prilejurile de întâlnire ale fostei burghezii. Cum era de așteptat, și aceste ocazii de a ne aduna, reprezentanții unei anumite categorii sociale, ne-au fost luate destul de repede.

La școala de călărie se formase un grup din inși mai în vârstă decât mine: frații Gigi și Sandy Șerbănescu, nepoții generalului Rădescu (în curtea cărora, pe strada Clopotarii Vechi, colț cu bulevardul Lascăr Catargiu, după ora de călărie, mergeam și jucam ping-pong), surorile Anda și Măriuca Bădescu, Boby Hanganu, cu picioarele lui lungi, Tudorel Ciortea (având legătură cu berăria „Carul cu Bere"), Nuțu Pambucol, ambii studenți, locuind „la coteț", adică într-o cameră dintr-o casă de pe Strada Transilvaniei, care fusese atât de tare zguduită de cutremur și de bombardamente, încât printre fisurile din pereți puteai zări grădina Cișmigiu. La școala de călărie veneau câteodată și Geo Săulescu, frumosul, care se urca în șa cu bustul gol, ca să-și arate torsul, Monica Hațieganu (fiica politicianului împușcat de comuniști pe stradă, la Cluj, după ce ieșise din închisoare, și sora lui Ștefan Hațieganu, jucător de baschet, care a fugit din țară, trecând înot Dunărea, și s-a stabilit apoi la Paris), Leni Cerchez și Peter Zwölfer-Schöpkez, care, mulți ani mai

târziu, s-au căsătorit, la ieșirea lui Peter din a doua închisoare, Nora Păunescu, căsătorită mai târziu Gagel (și cu care m-am reîntâlnit după mulți ani în Germania), doctorul Fortunescu (având, pe atunci, 90 de ani), prințesa Bogdan (având și ea peste 90 de ani, fostă călăreață de circ, soția ultimului prinț Bogdan, care, la data căsătoriei, era cu mult mai în vârstă decât ea), Cezar Ghiulbelchian (care, „adaptându-se", a ajuns mai târziu director general al Vămilor, până în '89). Dacă nu mă înșel, la un moment dat și-a făcut apariția și Radu Popovici. Ultima venită printre noi a fost Micheline Quintescu. Fată de moșieri și nepoată de condamnați în procesul Mișcării Naționale de Rezistență – Sumanele Negre – din 1946, intrată mai târziu și ea împreună cu părinții ei în închisoare, era o bună călăreață, care a ajuns în echipa Clubului Dinamo. Toți eram marcați de același mare neajuns în timpurile ce începuseră să vină peste noi, acela de a face parte dintr-o lume care nu mai era dorită și care trebuia deci să dispară.

Nu mai țin minte exact anul în care profesorului Stadler i-a fost naționalizată școala de călărie, cred însă că în 1948. Stadler a devenit salariat al școlii, având un „director" numit de stat în persoana unui așa-zis „colonel" Pavelescu, spun așa-zis colonel, fiindcă nu l-am văzut niciodată în uniformă. Pavelescu și l-a însușit în primul rând pe El Șeitan, superbul cal de rasă pur englează al doctorului Fortunescu, căruia i-a interzis să mai urce în șa și să mai frecventeze manejul. Colonelul – comunist, membru de partid – a îndepărtat-o, bineînțeles, și pe prințesa Bogdan și s-a apucat să curețe școala de elementele nedorite, reușind să spargă „cuibul de reacționari".

La manej se strângeau într-adevăr cu plăcere tineri de condiție bună. Legea nescrisă a lui Stadler era ca acela care venea primul să aibă voie să-și aleagă calul. Ne băteam pe

Aladin sau pe Ben Ardun, doi cai pursânge arab, unul de trei și celălalt de patru ani.

Prima repriză (ora de călărie) începea la opt dimineața, dar intrarea în grajd, pentru a pregăti caii, se făcea de la șapte. Aveam o oră la dispoziție pentru a țesăla calul, a-i scobi copitele, a-i curăța boxa și a-i pune șaua, totul sub controlul atent al domnului Stadler sau al fiicei sale cea mare, Lucy, excelentă călăreață, care îl seconda și îl ajuta. Ei bine, pentru a fi primii, se întâmpla să ne strângem la grajd chiar de la șase sau și mai devreme. Vara, când era cald, întindeam pături pe iarbă și stăteam de vorbă. Cei mari, mai avansați, înjghebau chiar și câte un flirt, cei mici ne uitam, ascultam și nu pricepeam mare lucru. Pe Lucy, fiica lui Stadler, am invitat-o în 1953 la ambasada britanică, în Piața Rosetti, să vedem împreună filmul cu nunta reginei Angliei. Am scăpat fără să fiu legitimat la ieșire, sărind din mers într-un tramvai care tocmai trecea prin fața ambasadei. Pe Lucy însă au legitimat-o.

După ce școala de călărie le-a fost închisă, familia Stadler a fost dată afară de la grajd. Lucy a ajuns să vândă benzină la o stație din Tunari. Așa am reîntâlnit-o prin anii '60. În 1954, și din cauza colonelului, cu care nu mă aveam deloc bine, am abandonat echitația.

Clubul de scrimă

Frecventând școala de scrimă a maestrului Scarlat Atanasiu, am intrat într-un alt grup de persoane deocheate: Radu Matac (nepotul nașului meu, arestat și închis politic din 1948 până în 1964), Ioana Dobrin, domnul și doamna Galimir (unii dintre primii evrei loviți de comuniști și emigrați în Israel), Lili Prager, născută Falk, Mircea Niculescu-Duvăz, un om drăguț, plin de haz, cu care, mai târziu,

am fost coleg de echipă la Clubul Știința, devenind prieteni. Totul s-a terminat și aici, în 1948, odată cu desființarea școlii particulare și trecerea maestrului Atanasiu ca antrenor la Asociația Știința. Eu, fiindcă participasem în 1948 la primul meu concurs, unde am fost remarcat de un alt maestru, Angelo Pellegrini, antrenor al clubului Băncii Naționale, am putut continua scrima. Am trecut cu ușurință la clubul Băncii și m-am și afirmat, ajungând să intru, în 1952, în lotul național de juniori, iar peste un an în lotul mare național.

La clubul Băncii Naționale, situat la etajul al șaptelea al clădirii de pe Calea Victoriei, cea de vizavi de poliție, am întâlnit alte figuri de seamă ale Bucureștiului, cei mai mulți dintre ei, căutând, prin practicarea sportului, să se pună la adăpost și să-și câștige existența: Nae Marinescu, Grigore Neculcea (fiul fostului ministru), Aurel Roxin (arestat ca politic în 1951 și condamnat la 10 ani de muncă silnică, ieșit în 1955 și emigrat în America, unde a înființat o școală de scrimă pentru orbi), Ilie Tudor, doamna Șeitan, domnul Mihail Savu (membru în echipa română de scrimă care a participat, în 1896, la Atena, la prima olimpiadă modernă, titularul brevetului de pilot cu nr. 2, fiind unul dintre cei care au format prima școală de zbor în 1909–1910, premergătoare înființării, în 1923, a Aeroclubului Regal al României), colonelul Nicolau (fost ofițer în Garda Regală), Raul Dristoreanu (căsătorit cu artista Marietta Deculescu, ajuns s-o facă pe spoitorul în piață).

Tot prin 1948, Mircea Dumitrescu, un fel de văr de-al meu, care ne fusese și vecin pe strada Popa Savu, locuind vizavi de noi, și pe care l-am întâlnit la clubul de scrimă de la Bancă, m-a introdus și în grupul celor de la ambarcațiunile cu vele, alt viespar frecventat de o anumită parte a societății bucureștene. Activitatea Yacht Clubului București, sau Știința, cum se va numi după naționalizare, care își avea sediul în Herăstrău, era de asemenea pe sfârșite. I-am întâlnit

aici pe Radu Hristodorescu (provenind dintr-o familie bună, a acceptat vremurile în schimbare, ajungând în cele din urmă să ocupe un post înalt în cadrul Camerei de Comerț – director general la Târguri și Expoziții, poziție din care, fiindcă știa cine sunt, s-a purtat cum nu se poate mai bine cu Renate, soția mea, pe vremea când aceasta a lucrat la târg pentru o firmă austriacă, apărând-o de Securitate), Geles (care, încercând să fugă pe mare, la bordul unei bărci cu pânze, a ajuns până aproape de apele turcești, de unde însă a fost adus înapoi în țară cu un vapor românesc și apoi aruncat în pușcărie), Sică Costescu, Jura Lungu (rus de origine), Ion Naum, Radu Mânăstireanu, Ica Constantinescu, Tutu Millio. Erau aici și câțiva tineri mai aproape de vârsta mea, pe care-i cunoscusem la schi, la cabana Diham: Puiu Manu, Nae Navasart, Jean Zamfir, zis „Lampă", Bebe și Sandu Petrescu, Andrei Butucaru. Mai târziu au apărut și Petrică Svoboda, Constantin („Piticu") Ivanovici și Alexandru Horoveanu. Și la acest sport a trebuit să renunț, însă de data aceasta numai din cauza scrimei, în toamna anului 1954. Între timp intrasem în lotul național mare, iar scrima îmi cerea din ce în ce mai mult timp, aveam antrenamente seara, de trei ori pe săptămână, mergeam la concursuri aproape în fiecare sâmbătă și duminică și trebuia să stau în cantonamente lungi. Cum spuneam, toate cele trei sporturi pe care le-am practicat mi-au dat ocazia să întâlnesc, ca într-un fel de oaze ale lumii bune din București, persoane de la care am avut ce auzi și ce învăța.

Prima întâlnire cu Securitatea

În aprilie 1948, toată familia locuia în București, pe Strada Poliției: mama, tata, *meme*, Rene, Florence și, bineînțeles, Puiu, fată în casă și bucătăreasă, adusă de la Posada. În așteptarea americanilor, mama și-a vândut ultimele bijuterii.

După fiecare vânzare, mâncam la Capșa, fiindcă alt loc nu știam. Când nu au mai fost bani nici de Capșa, am început să mâncăm din sufertașul adus de Florence de la cantina ministerului la care lucra – două porții dintr-o eternă mâncare de castraveți împărțite la șapte guri. René făcea politică liberală (Brătianu), fiind șeful tineretului liberal dintr-un sector al Bucureștiului, după fuga din țară a prietenului său Mihail Fărcășanu, și ocupa și un post de asistent universitar la catedra de drept a profesorului Ion V. Gruia (fost ministru al justiției, înainte de război, în guvernul Gigurtu, unul dintre marii profesori universitari de drept constituțional, mort în temnițele comuniste după 1950).

Ai mei, care nu mai aveau dreptul să profeseze ca avocați, fiind radiați din barou, deci fără slujbe, îi așteptau, ca toată lumea, cum am mai spus, pe americani.

René, care figura pe lista deputaților liberali la alegerile din 1946, a refuzat invitația lui Vintilică Brătianu de a fugi odată cu el din țară.

Într-o după-amiază din martie sau din aprilie 1948, după ce tocmai mă întorsesem de la școală, am auzit că suna cineva la ușă. Securitatea! Percheziție! Nimeni nu a mai avut voie să iasă din casă, nimeni nu a mai putut răspunde la telefon. O șleahtă de indivizi ne-a întors casa pe dos, însă n-a găsit nimic compromițător.

Îl căutau pe René, care, spre norocul lui, nu era acasă. Eu, copil fiind, mi-am găsit să mă joc pe pervazul geamului care dădea în curte, către intrarea în bloc, gata să-i fac semn lui René să nu intre, în cazul în care s-ar fi întors acasă. Așa am ajuns eu, de la 14 ani, să fac parte, conștient, benevol, din grupul celor care, fiecare în felul lui, erau contra regimului.

Între timp s-a întors acasă și Florence, cu sufertașele. Încet, încet, se lăsase noaptea, iar eu a trebuit să mă retrag de la fereastră, pierzând astfel posibilitatea de a-l mai avertiza pe René.

Echipa de securiști a rămas până seara în apartament, lăsând însă, de pază, pe timpul nopții, un om de-al lor. Plictisindu-se și apucându-l somnul, acesta s-a întins pe o canapea. După zece, zece și jumătate, a sunat cineva la ușă. În ultima vreme, René nu-și deschidea niciodată singur ușa, suna. Individul de la Securitate, în ciorapi și buimac de somn, s-a repezit la ușă și a întrebat cine este. De după ușă i s-a răspuns cu altă întrebare: „Aici locuiește familia Georgescu?" Era Rene, care recunoscuse o voce străină. Până să se dezmeticească securistul, să se încalțe, să-și ia pistolul și să deschidă ușa, René a fugit pe maidanul de alături și... dus a fost.

Au urmat telefoane, ocări, înjurături. Echipa de la Securitate s-a întors, iar pe la miezul nopții le-a ridicat pe mama și pe Florence. Bineînțeles, ni s-a spus să nu scoatem o vorbă despre cele întâmplate și nici eu să nu cumva să povestesc la școală ceva. Ni s-a cerut, cu amenințări de tot felul, să-i anunțăm imediat dacă se întoarce René. Au trecut două sau trei zile până s-au întors acasă și mama, și Florence. De la René n-am mai primit nici o veste, dispăruse cu totul.

Manejul cu ridicatul mamei și al lui Florence de către Securitate pentru două-trei zile s-a repetat aproape două luni. În final, într-o dimineață, pe la opt, a apărut echipa și ne-a dat două ore să scoatem totul din casă și să eliberăm apartamentul. Ce nu puteam lua se confisca. Tata a luat legătura cu un cunoscut de-al său care încă avea o fabrică, Jean Dumitrescu, iar acesta i-a pus la dispoziție două camioane și o cameră în casa lui în care să ne ducem mobilele. Ce nu a încăput în camioane a rămas pe loc, și dus a fost.

Am rămas pe drumuri, fiecare cu câte ceva în brațe. Ne-am refugiat la Cécile, într-un apartament-vagon de trei camere de pe Strada Columbelor, la etaj, unde locuia cu soțul și cu fiul ei Edmond. Am reușit să ne organizăm și de data aceasta, dormind fiecare cum a putut, și rezistând așa aproape trei luni. Vara am petrecut-o tot la Izvorul Rece, gătind în curte,

pe o vatră improvizată din pietre, și primind, printre alte vizite, și pe cele ale Ilenei Pârvu, vara mea, nepoata tatei, care-și pregătea intrarea la Medicină, și ale Suzannei și ale lui Serge. Moralul era *au beau fixe*, adică ridicat. Doar îi așteptam pe americani!

În toamnă s-a ajuns la concluzia că nu se mai poate merge înapoi la Cécile, în Strada Columbelor. Am dat afară mobilele din camera de la demisol a lui Jean Dumitrescu și ne-am mutat în strada Popa Soare nr. 52, primind și un fel de baie cu o chiuvetă (la care nu curgea decât apă rece) și closet. Pentru bucătărie foloseam o cămăruță care dădea pe culoarul care ducea în camera mare.

În bucătăria improvizată, pe o ladă de lemn, care a făcut drumul strada Apolodor, Posada, Izvorul Rece, Strada Poliției și acum strada Popa Soare, a dormit mai întâi Puiu, fata în casă adusă de la Posada, iar apoi, multă vreme, *mémé*, până nu s-a mai putut și s-a mutat la Cécile.

Tata s-a angajat, cum am mai spus, la uzinele „23 August" – foste Malaxa – ca ajutor de lăcătuș, iar mama a început să dea acasă lecții particulare de franceză, engleză și pian, fiind una dintre primele doamne care au recurs la acest fel de activitate pentru a-și câștiga existența.

Pe culoar, în cuier, stătea agățat un pardesiu maron, primit de mama cadou, la Paris, prin 1927, de la celebra actriță Asta Nielsen, care a fost multă vreme haina celui care ieșea primul din casă. Cu acest pardesiu a intrat mama la pușcărie, în septembrie 1960. În 1978, în Germania, l-a transformat într-un *deux-pièces*, pe care l-a mai purtat încă 15 ani. Iar acest *deux-pièces* este și acum, după ani buni de la dispariția mamei, în dulap, în perfectă stare.

În toamna anului 1948, René a fost judecat, în lipsă, în lotul amiralului Horia Măcelaru, la procesul Mișcării Naționale de Rezistență – a doua ediție a Sumanelor Negre – și a fost condamnat la 25 de ani de închisoare.

„Să știi că ești ilicită
cu toți copiii ăștia după dumneata!"

La întoarcerea din vacanță, am avut surpriza să găsesc Liceul Francez închis, de fapt desființat. Un afiș lipit pe poartă anunța că, pentru trecerea la învățământul românesc, ar fi trebuit să mă prezint la un examen de echivalare la Liceul „Matei Basarab", unde se cereau istoria, geografia și Constituția RPR. Neavând nici un fel de cunoștințe la aceste materii și nici timp să mă pregătesc, nu m-am prezentat la examenul de diferență, dar mai târziu am aflat că examenul fusese numai de formă.

Ai mei m-au înscris, pe baza certificatului de patru clase primare obținut pe 5 aprilie 1944, la Școala Elementară „Ianculuí", care era lângă casă. Nevoit să pierd trei ani de studii, n-am suflat nici o vorbă despre Școala Franceză, motivând că certificatul l-am obținut după o perioadă în care fusesem bolnav și învățasem acasă. N-am pomenit nimic nici de rude, eram singur la părinți, iar părinții nu aveau nici veri, nici mătuși sau unchi, nici bunici, nu aveau pe nimeni! Veneau din Predeal. Mama era profesoară, iar tata ajutor de lăcătuș. Așa am rămas peste tot, inclusiv la clubul sportiv, până în toamna lui '60, când, la arestare, s-a aflat totul.

La Școala „Ianculuí" am învățat trei ani, absolvind clasele a V-a, a VI-a și a VII-a elementare. În anul în care toți elevii din clasă au fost făcuți pionieri, a avut loc un mic incident: stând în prima bancă, lângă Puiu Orenstein, am refuzat cravata de pioner, pe motiv că nu s-ar potrivi cu numele pe care îl port. S-a iscat un imens scandal, doamna directoare Dimian i-a convocat pe părinții mei la școală, ceea ce nu a schimbat cu nimic situația. Din ziua aceea am devenit, în ochii doamnei directoare Dimian, „reacționarul". Astăzi aș putea spune că, în realitate, doamna Dimian nu mi-a condamnat niciodată gestul, ci a avut pentru mine

chiar o anume simpatie, pe care, bineînțeles, și-a ascuns-o cât a putut de bine.

Când a venit și s-a înscris la noi la școală Giancarlo Pajetta, nepotul celebrului comunist italian care purta același nume, doamna directoare m-a așezat cu nou-venitul chiar în prima bancă. Fiindcă vorbeam italienește, eu am fost cel care îl ajuta la lecții, atât în clasă, cât și acasă, având voie să intru, culmea culmilor, în blocurile care aparțineau Cominternului, unde Giancarlo locuia cu părinții lui.

După terminarea școlii elementare, am intrat în clasa a VIII-a la singurul liceu din București unde am putut fi primit, cu toată autobiografia mea „curată", adică la Liceul Clasic Mixt, fost „Sfântul Iosif", unde, dându-mi examenele de clasa a IX-a în vara următoare, am câștigat un an din cei trei pierduți odată cu trecerea de la școala franceză la cea românească.

La Liceul Clasic Mixt i-am întâlnit pe câțiva dintre foștii elevi ai Școlii sau ai Liceului Francez: Paul Popovăț, Remus Petcu, Ionel Weiss (tatăl lui avusese încă de dinainte de război o fabrică de mezeluri, naționalizată în 1948), Nicolas Hamburger, Raluca Soare-Sterian (care locuia în aceeași casă în care locuiam și eu de pe strada Popa Soare). Niciodată însă, nici cu ei, nici cu alții, nu am vorbit sau nu am pomenit de fostele școli ori de fosta noastră situație socială. Erau lucruri pe care nici nu le aminteam. Nici măcar cu bunul meu coleg de bancă Aricescu nu am vorbit vreodată de Izvorul Rece, unde și Ariceștii avuseseră o casă. Eram cu toții cu vârste cuprinse între 14 și 18 ani și ne feream, de pe atunci, de cel de alături, cum ne feream și de tot ce venea din trecut. Cei de astăzi, adică generațiile care ne-au urmat, nu pot înțelege și nu-și pot imagina prin ce au trecut unii dintre noi și mai ales cei care aveau și ceva de ascuns.

Între timp practicarea scrimei a devenit nu numai principala mea ocupație sportivă, ci și mijlocul prin care beneficiam de duș cu apă caldă după fiecare antrenament. Ai mei

aveau parte de apă caldă la spălătoria blocului de la etajul al patrulea cel mult o dată pe săptămână. Hrană primeam din belșug la club și apoi la federație, într-o perioadă în care nu se găsea mai nimic. Câteodată aveam ocazia să cumpăr alimente care nu se găseau în magazine și pe care, spre bucuria alor mei, le aduceam acasă. În perioadele de cantonament sau de concurs mă bucuram și de un așternut numai al meu. Acasă dormeam cu părinții în același pat, pe care dimineața îl ridicam și îl lipeam de perete, pentru a le face loc copiilor care veneau la grădinița deschisă de mama.

De fapt, grădinița mamei era ilegală. Ca să nu-i țină pe copii doar în subsol, mama pleca cu ei din când în când la plimbare pe stradă, punându-i să se țină de mână, doi câte doi, ca la grădinițele de stat. Căpătând curaj, uneori mai lua și tramvaiul și se ducea cu ei în Grădina Botanică. Într-o zi, în timp ce vatmanul îi aștepta pe copii să coboare din tramvai, crezând că sunt de la o grădiniță oficială, a apărut un fost client de-al tatei, care se și împrietenise cu ai mei. Recunoscând-o pe mama, s-a apucat să o întrebe mirat și în gura mare ce face cu atâția copii după ea. Disperată, mama i-a facut semn să tacă și i-a spus în șoaptă că nu trebuie să știe nimeni că are o grădiniță. Domnul Spiegler a amuțit și, cât era el de evreu, și-a făcut cruce în plină stradă: „Doamne Isuse, multe am văzut, dar asta le întrece pe toate! N-o să spun la nimeni, dar să știi că ești ilicită cu toți copiii ăștia după dumneata!"

Sport de performanță... ca să nu bat la ochi

Făcând sport de performanță, aveam numai avantaje și puteam spera și la o eventuală posibilitate de a ieși din situația în care eram. Rezultatele sportive îmi aduseseră o anume notorietate și, astfel, și o anume protecție.

Motivând la sport că trebuie să mă ocup și de școală, și, pe urmă, și de facultate, iar la școală că trebuie să mă ocup de sport, am putut evita orice amestec în așa-numitele activități politice. La vremea aceea eram, cel puțin la scrimă, singurul sportiv de performanță din tânăra generație care făcea și o facultate, și nu una de la Institutul de Cultură Fizică, ci de la Politehnică, și era și membru într-un lot național. La facultate, când se închideau ușile pentru ședințele politice, pe mine mă lăsau în pace, puteam să plec, spunând că am antrenament. Dincolo, la club, le spuneam că am cursuri la facultate.

Chiar și cu acest argument și cu toată grija mea de a mă abține de la orice atitudini interpretabile ca fiind potrivnice sistemului politic, am reușit întotdeauna să mă pun rău cu orice reprezentant al partidului sau al serviciului de cadre. Au fost și excepții. De exemplu, la clubul de la Banca Națională, era un domn din partea sindicatelor, Ene, care m-a simpatizat. De fapt, era vorba de o simpatie reciprocă, ne înțelegeam din priviri, fără vorbe, și ne înțelegeam bine. Simțeam poate amândoi, unul la celălalt, ce nu simțeau și nu înțelegeau ceilalți.

La Politehnică, un coleg, fost muncitor, Gușu, secretar UTC sau UTM de an, m-a scăpat de două ori. Prima dată când, fiind trimis de facultate să vadă cine vine la procesul lui Mihai (Mita) Ștefănescu-Serdaru, arestat în '56, cu ocazia mișcării studenților, Gușu nu a spus nimănui că am participat ca martor al apărării. A doua oară, în 1958, la ședința care a avut loc pentru a mă da afară din facultate, eu fiind în anul trei, când m-a luat lângă el și mi-a suflat când și ce trebuie să răspund. Eu, făcând parte din lotul național de scrimă, aveam scutire de frecvență și posibilitatea de a-mi decala examenele în funcție de cantonamente sau de concursuri. Din cauza unei plecări în URSS, tocmai îmi decalasem niște examene, și exact acest motiv îl invocau cei de

la partid ca să mă dea afară. Răspunsul meu, suflat de Gușu, în care cuvintele URSS și Moscova aveau un mare răsunet, a făcut ca ședința condusă de însuși tovarășul Trofin să se întrerupă, iar cei de la facultate să fie admonestați pentru faptul că s-au legat de mine. Așa am rămas student în anul trei.

Și la școală, și la facultate, dar și la clubul sportiv manifestam, fără a o face pe față însă, o stare de protest. De exemplu, refuzam cu desăvârșire să spun „sînt" în loc de „sunt", să scriu cu „î" în loc de „â" și evitam, pe cât era posibil, să-i spun cuiva „tovarășe" ori să iau parte la orice altă activitate care nu avea legătură strictă cu școala sau cu sportul. În felul acesta dovedeam că nu sunt unul de-al lor. Mă credeau ori nebun, ori apărat de cineva „sus-pus", așa că nimeni nu se lega de mine, dar, dacă aveau ocazia, mă dădeau oarecum deoparte.

Vacanțele la schi și excursiile cu „Grupul Alpin"

În vacanțe, vara sau iarna, de Crăciun și de Paște, dar și în perioadele libere în care nu trebuia să fiu în cantonamente sau la concursuri, mergeam mult pe munte. Vara, cu cortul, iarna, la schi. Câteodată singur, altă dată cu „Grupul Alpin", din care făceau parte Dinu Cernescu („Mazdropul"), Mihai Cicotti, Mihai („Mita") Ștefănescu-Serdaru, Constantin („Tutica") Sorocinski, Paul Popovăț, Vlad Popescu, Stan Rizescu și subsemnatul („Moș Catâr"). Eram toți cam de aceeași vârstă, prieteni sau colegi de școală sau chiar de clasă, gândind și acționând în spiritul devizei „Toți pentru unul, unul pentru toți". Mai târziu în grup a apărut și o fată, singura, Adina Gherga.

Copii încă sau elevi, ne cunoscuserăm în taberele profesorului Stelian Gheorghiu (nea Tilică, fost instructor de

străjeri!), un om care i-a făcut pe mulți tineri să cunoască și să iubească munții și schiul și datorită căruia am legat multe prietenii. Ce frumoase erau vara pregătirile și plecările la munte, colindatul prin Bucegi, Piatra Craiului, Făgăraș, Parâng și Retezat! Dormeam câte cinci inși într-un cort de trei persoane sau câte patru într-un cort de două, mâncam din tot ce aducea fiecare, împărțeam tot, ajutându-ne unul pe celălalt, ne bucuram de soare, de vânt, de ploaie, de natură și de libertate.

La fel de frumoase erau pregătirile și plecările iarna, având-l în frunte pe nea Tilică. Noi, cei din „Grupul Alpin", eram elementul lui de sprijin, întărindu-i autoritatea, ajutându-i pe cei slabi și inițiindu-i pe nou-veniți, recuperându-i pe cei rămași în urmă pe drumul dintre gara din Sinaia și cabana Babele. Într-un cuvânt, „Grupul Alpin" era mâna lui dreaptă și exemplul pe care nea Tilică îl dădea celorlalți. Și ce mândri eram! Ce grozavi ne credeam!

Nu știu nici astăzi cum de nu am ajuns în vizorul Securității, afișându-ne destul de vizibil și de zgomotos și pe cărările munților, și pe străzile Bucureștilor.

Ocupațiile, preocupările, înclinațiile politice, interesele și greutățile prin care am trecut fiecare au făcut însă ca, de-a lungul vieții, legăturile dintre noi să-și piardă din tărie, unele chiar să se rupă cu totul. Din prieteni am devenit cunoștințe, de parcă vremurile în care împărțeam tot ce aveam sau în care ne ajutam oricând unul pe celălalt nici nu ar fi existat.

Cu toate că, de fiecare dată când plecam de acasă, de la 14 la 26 de ani, indiferent unde și pentru cât timp, mă întrebam ce voi găsi la întoarcere, dacă voi mai găsi ceva, nici unul dintre cei pe care îi frecventam nu bănuia ce secrete ascundeam. Doream să mă bucur și eu, ca și ceilalți, de tinerețe.

Legat de adresa din Strada Poliției, de unde a fugit René, ar mai fi o poveste. La nașterea lui René, bunicul meu nefiind în țară, nou-născutul, René-Radu Policrat, a fost declarat la primărie sau unde trebuia înscris de unul dintre secretarii lui, care locuia pe... Strada Poliției nr. 5 bis. Încă o dovadă că, vrând-nevrând, uneori ne rotim în cerc.

René a luat legătura cu familia la aproape un an de la fuga sa. Se ascundea în provincie, la moșia Roseștilor, unde, de altfel, a cunoscut-o pe Anișoara Rosescu – cea care urma să-i fie a treia soție.

Și mama, și Cécile s-au apucat să-i caute lui René o ascunzătoare în București. A stat, mai întâi, la o doamnă Nemeș, apoi la familia Dumitrescu. Din cauză că găzduirea sa la persoane străine devenise din ce în ce mai dificilă și mai periculoasă, Cécile și Anișoara au hotărât să-l țină la ele cu schimbul. În ciuda vârstei mele fragede, aveam 14-15 ani, am fost pus la curent cu tot ce se întâmpla. Împreună cu mama, l-am vizitat în mai multe rânduri pe René, căutând și eu, așa cum puteam, să-i ridic moralul. Viața unui fugar nu este deloc ușoară, iar pe atunci s-a dovedit a fi dincolo de orice închipuire. Erau vremuri în care, în principiu, nimeni nu stătea acasă în timpul zilei, fiindcă toată lumea era încadrată în „câmpul muncii", iar cel care se ascundea nu-și putea permite să iasă din casă, să tușească, să strănute, să meargă la baie ori să facă fie și câțiva pași prin casă. Cécile locuia într-un apartament-vagon de trei camere, la primul etaj al unei clădiri vechi, într-o curte, pe Fundătura Columbelor, lângă Calea Călărași. În apartamentele de la parter și de la etajul de deasupra, dar și în cealaltă clădire din curte mai locuiau și alte persoane, care ar fi observat de îndată orice mișcare.

Anișoara locuia într-un bloculeț cu mai multe etaje, pe strada Hagi Ghiță, având aceleași probleme cu vecinii din apropiere. La Cécile, avantajul era că, fiind pensionară și având-i în casă în timpul zilei și pe Edmond și pe Adalgiza (Giza) Policrat – o vară din Craiova –, iar de la un timp și pe *mémé*, era tot timpul mișcare. În plus, Cécile mai dădea și lecții, ca și mama, și avea elevi de toate vârstele, care tot intrau și ieșeau din casă. Așadar, mișcarea și zgomotele din locuință nu dădeau nimănui de bănuit.

Pentru René era mai dificil să se ascundă în apartamentul Anișoarei. Mama ei, femeie în vârstă, se mișca puțin, iar tatăl, paralizat de picioare, nu se mișca aproape deloc. Anișoara, lucrând, pleca dimineața și se întorcea seara, astfel încât orice mișcare și orice zgomot neobișnuit le-ar fi dat de bănuit vecinilor.

Dădeam și eu o mână de ajutor, când era cazul, la schimbarea ascunzătorii ori la ieșirile în oraș, dacă acestea erau necesare. Iar ieșiri au fost. De exemplu, vizitele făcute seara la cabinetul fostului dentist al lui Gheorghiu-Dej de pe strada Vasile Lascăr, la doi pași de casa Vântu-Hortolomei. La ieșirea din casă, se mergea în formație: eu, cu sau fără Ardeal, câinele meu lup, la o oarecare distanță, în față sau în spate, apoi René, cu mama, cu Cécile sau cu Anișoara, iar din urmă, ori mama, Cécile sau Anișoara. Se mergea așa pentru a evita fie o întâlnire cu Miliția, fie cu vreun cunoscut care l-ar fi putut recunoaște pe René, cum, de altfel, s-a întâmplat în vara anului 1960.

De câte ori, pe timpul verii, ai mei plecau din București la casa de la Posada, René era mutat de la Cécile la Anișoara, traversând tot Bucureștiul pe jos. Era adus înapoi când se întorceau ai mei în București. Așa ne-am întâlnit, pe stradă, în vara lui 1960, cu doamna Olga Bădulescu, o veche prietenă, chiar rudă îndepărtată a bunicii mele. În discuția pe care a avut-o cu Cécile, care încheia plutonul, Olga Bădulescu

i-a spus că l-ar fi recunoscut pe René mergând împreună cu mama. Cécile i-a recitat o poveste gata pregătită, pe care o mai spusese și în alte împrejurări, cum că René era dispărut din 1948, crezând că a reușit s-o convingă că s-a înșelat. Însă, după această întâlnire, ne-am dat seama mai târziu, punând lucrurile cap la cap, Securitatea a început supravegherea celor două locuințe, a lui Cécile și a noastră. În toamna aceluiași an, am fost arestați cu toții. Nimeni nu-și închipuia că fiul Olgăi Bădulescu, căruia aceasta îi spusese că ne întâlnise pe stradă, era în serviciul Securității.

Școala politică am făcut-o acasă

Fiindcă fusesem elev la Liceul Clasic Mixt, unde se învăța latina și elina, ca să intru la Politehnică, luam lecții particulare de matematici cu profesorul Caraman de la Liceul „Sfântul Sava", o somitate. Astfel am ajuns să fiu, doi sau trei ani la rând, finalist la olimpiadele de matematică pe țară, iar la terminarea liceului să primesc o invitație din partea Facultății de Matematică și Fizică de a mă prezenta la ei la examenul de admitere. Am ales însă Institutul Politehnic.

În 1952, adică la 18 ani, am primit, situată pe același culoar cu camera mare, o fostă cămară, lungă de vreo trei metri și lată de doi. Într-unul dintre pereții de beton, era o fereastră care dădea spre un alt culoar. Această încăpere a devenit camera mea. Aveam, în sfârșit, un pat al meu și un loc în care mă puteam retrage chiar în timpul zilei ca să-mi fac lecțiile, să citesc și să ascult muzică la radio!

Mama era dimineața acasă, ocupată cu grădinița, tata mergea, când dimineața, când după-amiaza, la fabrică, eu eram dimineața la școală ori, mai târziu, la facultate, iar seara la antrenamente. Atât la prânz, cât și seara, mâncam ori la GES (cantina sportivilor, unde primeam până la șase feluri de

mâncare la o masă, dintre cele mai bune), ori la alte restaurante, unde se putea plăti cu așa-zisele bonuri de supraalimentație alocate sportivilor de performanță.

Antrenamentele se terminau seara târziu, ajungeam acasă după unsprezece, de multe ori chiar după douăsprezece. Cam pe la aceeași oră se întorcea și mama de la lecțiile ei de după-amiază și de la René, pe care îl vizita seară de seară. Se apuca să pregătească cina, având-i musafiri pe Sergiu Scepkin-Șubin, Alexandru (Diliny) Policrat, Țibică Romalo, Radu Săveanu și câteodată și pe „învățătorul Panaitescu" (nimeni altul decât René).

Sergiu Scepkin-Șubin, având vârsta părinților mei, fusese, până la instaurarea regimului comunist, secretar de legație în cadrul Ministerului de Externe. Rus de origine, era strănepotul „Șubinoaiei" (Elena Ghyka, sora lui Grigore Alexandru Ghyka, domnul Moldovei, cea care, pe la începutul anilor 1800, primise la căsătoria sa cu generalul Șubin, ca dotă, târgul Vaslui), al generalului Șubin (cel din povestea cu Mata Hari) și totodată nepot al marelui bariton Șubin de la Curtea Imperială a Rusiei. Acum ajunsese figurant la Opera Română și, pentru o friptură și ceva bani, donator de sânge, altfel muritor de foame și bolnav, necăsătorit și fără familie. El este cel care, la rugămintea mamei, și-a dat buletinul spre falsificare, când a fost nevoie de un buletin pentru fuga lui René.

Alexandru (Diliny) Policrat, văr primar cu mama, judecător la Curtea de Apel București, era căsătorit cu Lelia Tudoran. Aici se cuvine o paranteză mai mare. Au fost cinci surori și un frate Tudoran, originari din Caracal. Una dintre surorile Tudoran, Ligia, căsătorită Furnică-Minovici, a fost avocata mea la proces și și-a permis, în opinia judecătorului, o pledoarie obraznică. Poate și din cauză că era soția lui Boby Furnică-Minovici (nepotul lui Mina Minovici, fondatorul muzeului de artă populară din vila Minovici). Oricum soții Minovici erau prieteni cu Petru Groza. O altă

soră, Dora, era căsătorită cu Dan Costa-Foru (din familia Costa-Foru, primii socialiști din România). Pe Mircea Tudoran, singurul fiu al familiei Tudoran, care era cu câțiva ani mai mare decât mine, l-am cunoscut la Izvorul Rece, unde familia Costa-Foru, cum am spus, avea o casă, în anii 1944–1948. L-am reîntâlnit, mai târziu, în țară, unde ajunsese reporter al ziarului *Sportul popular*, iar apoi în Germania, unde emigrase cu soția și fiica lui, stabilindu-se la Mannheim.

Țibică Romalo, avocat, cândva una dintre figurile Bucureștiului interbelic și unul dintre craii orașului, mare amator, împreună cu tata și cu Radu Săveanu, de bunătăți și de vinuri bune, apropiat de-al lui Păstorel Teodoreanu, ajunsese și el un nevoiaș și un om fără familie.

Radu Săveanu, văr cu tata, alături de care și-a petrecut copilăria la Focșani și studenția la Iași, fusese prefect de Vrancea, fost senator, fost viceconsul al României în Belgia. Făcuse închisoare la Canal, apoi fusese trimis cu domiciliu obligatoriu, timp de cinci ani, la Gheorgheni. Cu banii pe care îi câștiga acolo le ajuta pe Coca, soția lui, care nu lucra, și pe Smaranda, fiica lor, care nu era primită la nici o facultate, la București. Coca și Smaranda, care locuiau într-o cameră pe strada Negustori, mâncau ce apucau și dormeau în același pat din care ieșeau droturile, învelindu-se cu haina de astrahan ruptă a Cocăi și încălzindu-se cu lemnele aduse cu bucata ori de mama, ori de Cecile.

Aproape în fiecare seară, până pe la unu sau chiar două noaptea, acești oameni discutau și analizau politica românească și internațională, prezentă, trecută și viitoare, în jurul unei mese care într-adevăr era rotundă, iar eu îi ascultam cu multă atenție, sporindu-mi astfel capacitatea de a înțelege, din punct de vedere istoric și politic, evenimentele care se petreceau în jurul nostru. Pentru mine, aceste discuții au fost o adevărată școală politică.

Și eu, și René, la un pas de a părăsi România

Zilele treceau, anii treceau, iar o ieșire din situația noastră nu întrevedeam nicicum. În cei doisprezece ani, cât a stat ascuns René, am avut parte de multe momente critice. Prin 1949, cred, a existat o șansă ca René să plece din țară. Mai multe persoane puseseră la cale să deturneze un avion de pe ruta București–Arad și să-i forțeze pe piloți să aterizeze la Viena. Nu mai știu cum a aflat mama, sau Cécile, de această ocazie. Au luat însă imediat legătura cu organizatorii fugii. René, fiind în posesia buletinului lui Scepkin, pe care i-l falsificase un foarte bun prieten de-al său, Vintilă Ioanid, fratele decanului Facultății de Chimie și Farmacie, a fost trecut pe listă. Totul s-a petrecut repede și fără probleme, iar banii pentru cumpărarea biletului și buletinul proveneau de la mama. În ultimul moment, în noaptea de dinaintea cumpărării biletelor, René, cuprins de un sentiment de neîncredere, a trimis-o pe mama, la douăsprezece noaptea, să retragă banii și buletinul de la persoana care organizase totul, renunțând astfel să mai fugă din țară. Unora dintre noi ni s-a părut că René a făcut o mare greșeală, fiindcă totul era perfect organizat și sigur.

În ziua decolării avionului de pe aeroportul Băneasa din București, toți pasagerii au fost arestați. Statueta de ghips, un cap al lui Lenin, care trebuia să ajungă la Arad, a fost spartă, iar în interior au fost descoperite pistoalele cu care fugarii i-ar fi forțat pe piloți să schimbe cursul avionului. Printre pasagerii care nu s-au prezentat să plece cu acea cursă s-au numărat comandantul – sau fostul comandant al aeroportului Băneasa – și soția sa și copilul. Era generalul de aviație Alexandru Cernescu (care a zburat deasupra Africii, tatăl bunului meu prieten de mai târziu Dinu Cernescu). În același an a fost arestat și el și trimis la Canal pentru cinci

ani. A ieșit în 1954, a mai trăit câțiva ani și s-a prăpădit. Dumnezeu să-l ierte!

Eu, fiind în lotul național de scrimă, am avut șansa să pot pleca în 1954 la Campionatul Mondial de Scrimă pentru juniori de la Budapesta, unde am fost al doilea român calificat până în semifinale. Iosif Zilahy a fost singurul român ajuns în finală. La Budapesta am avut și eu posibilitatea să fug. Una dintre fetele din echipa Saarului se amorezase de mine. Bineînțeles, și eu de ea. Era fiica unui mare bijutier din Saarbrücken. În ultima zi de concurs m-a anunțat că aranjase cu antrenoarea și cu celelalte fete din echipă, vorbind, bineînțeles, și cu reprezentanța diplomatică a Protectoratului Saar, ca mașina reprezentanței, în orice caz o mașină oficială, cu drapel, să ducă întreaga echipă la aeroport la Viena, iar eu să fiu ascuns în mașină. Plecarea era programată imediat, adică în aceeași noapte, la ora douăsprezece. Știind ce se va declanșa acasă dacă aș fi fugit, am refuzat. Despărțirea s-a consumat cu plânsete, cu promisiuni, urmate un timp de scrisori. Apoi, nimic! De-ale tinereții...

De la Budapesta am plecat a doua zi cu trenul, spre București, împreună cu toată echipa, aducând pentru toată lumea, inclusiv pentru René, primele cadouri din străinătate.

A doua deplasare a fost Varșovia, în 1955, la manifestările sportive din cadrul Festivalului Mondial al Tineretului și Studenților.

În 1958 am ieșit pentru a treia oară din țară, în URSS, la Saratov, pe malul Volgăi, unde am avut parte de icre negre dimineața, la prânz și seara. La întoarcere, am petrecut câteva zile la Moscova, cazându-ne la hotelul cunoscutului stadion Lujniki, pe care aveam să-l revăd cu plăcere, în calitate de om de afaceri neamț, după cincizeci de ani, spre uimirea rușilor care mă însoțeau.

De la Moscova m-am întors, mândru, cu un aparat de radio mare, rusesc, marca Orion, pentru camera mea. Aparatul cel vechi i l-am dat lui René. Și asta o crimă!

Acestea au fost toate participările mele la concursurile din străinătate, pentru că pentru Vest, prin grija „tovarășului" Țone de la serviciul de cadre al UCFS (Uniunea de Cultură Fizică și Sport, un fel de minister al sportului) și a celor din Federația de Scrimă, „tovarășii" Tepșan, Mester și chiar Baranyi, nu aveam pașaport. Fără a avea vreun motiv concret împotriva mea din punctul de vedere al actelor, au avut un anume instinct. Este drept că, indirect, i-am ajutat și eu cât am putut, nefăcându-mi printre ei nici un prieten, iar arestarea mea, în 1960, le-a confirmat intuițiile.

Am aflat mai târziu, mult mai târziu, printre alte lucruri, că Țone, lucrător în cadrul serviciului de cadre al UCFS, care tăia și spânzura în privința pașapoartelor, adică a deplasărilor în străinătate a sportivilor, era însurat cu fata unui popă, care, dacă nu mă înșel, slujea la o biserică din New York. E ușor de închipuit cine era Țone și cine era socrul lui, popă în New York, și ce grad avea fiecare. Țone a rămas funcționar în Ministerul Sportului și după 1989! Iar popa, tot popă la New York.

„Tovarășii" Mester și Baranyi s-au numărat printre cei deștepți, care, după ce au profitat cât au putut în Republica Populară Română, propovăduind comunismul, au părăsit-o oficial, împreună cu familiile lor, fără pic de rușine, pentru meleaguri mai calde și bătrâneți mai liniștite.

Nu voi putea găsi niciodată o explicație pentru felul în care au reușit unii oameni, care au făcut parte dintr-o anumită categorie, dintr-o familie sau dintr-o grupare, să profite din plin de orice situație, să rămână întotdeauna la suprafață, să nu le fie rușine de nimic și în același timp să pozeze peste tot ca victime ale tuturor timpurilor, atacându-i ei mai întâi pe toți ceilalți. Poate că altcineva va reuși să explice...

Între timp, eram plecat în cantonamente lungi, în București sau în provincie, mergeam la facultate, dădeam examene, vara plecam pe munte sau la mare cu prietenii, sau prin Clubul Progresul. În 1958, s-a prăpădit *mémé*, în apartament la Cecile, unde se ascundea și René.

Tot în 1958, toamna, a avut loc un mare eveniment în familie: s-a căsătorit Domnica, vara mea, fiica lui Mișu, văr primar cu mama, și a Gigetei Policrat, născută Orman, de la Craiova, cu un actor pe care-l cunoscusem cu ceva vreme înainte la București. Mi-a fost simpatic din primul moment: iute la minte, tânăr, înalt, arătos, plin de haz, oltean get-beget, din inima Olteniei, de la Băilești. Amza Pellea. Nuntă mare la Craiova, în Biserica Madona Dudu, apoi acasă, în ce le mai rămăsese Policraților din vechea proprietate. Domnica, mireasă superbă, Amza, mire mândru. Eu, printre cavalerii de onoare. Toată actorimea Craiovei, alături de toți prietenii din Craiova. Petrecere mare, dans, veselie până dimineață. A fost ultima dată când familia s-a strâns la un eveniment fericit. După nuntă, am rămas încă o lună bună la Craiova, amorezat de o domnișoară de onoare, partenera mea, punându-mi în pericol, spre îngrijorarea părinților, situația studiilor superioare. Dar a trecut și asta. Tinerețe!

La începutul lui 1959, s-a produs o lovitură neașteptată: Amza, tânărul regizor Dinu Cernescu și câțiva actori ai teatrului din Craiova au fost arestați. Domnica a rămas la părinții ei, iar agitația produsă de arestări a fost imensă, și nu doar la Craiova.

În 1959, am terminat Politehnica. La sfârșitul fiecărui semestru, eu și un coleg, Ossi Stein, care aștepta plecarea în Israel, ne prezentam la secretariat, unde, sub pretextul că ne trebuia la ICRAL și spre mirarea secretarei, ceream o adeverință din care să reiasă că suntem înscriși la cursurile din

anul sau din semestrul respectiv. Ossi, pentru o eventuală echivalare de studii în Israel, eu pentru o eventuală reluare a studiilor, după închisoare.

Și la facultate a fost cineva care s-a ocupat de mine: tovarășul prodecan Grecu. Profitând de faptul că eram în cantonament, după anul trei, m-a repartizat unde a vrut el, la Secția de mașini agricole, și nu unde cerusem eu să merg, adică la Secția de motoare de avion. M-a primit în audiență, tolănit în fotoliul din spatele biroului, atât de transpirat la subțiori, că mi s-a făcut rău, spunându-mi că trebuie să-i mulțumesc că am rămas în facultate și că, dacă nu îmi convine, să mă aștept să fiu exmatriculat din cauza originii sociale. A trebuit să tac și să accept.

După terminarea anului cinci și obținerea diplomei, în toamnă, m-am prezentat din nou la prodecanul Grecu, având asupra mea o aprobare a Ministerului Învățământului, ca să-i cer înscrierea mea la examenele de diferență pentru a termina și Secția de motoare de avion. S-a pus iar pe amenințări și m-a refuzat categoric: „Dumneata vrei, în șase ani, să faci două facultăți. Nu se poate!" Fără nici o reținere a rupt aprobarea și m-a „poftit" afară din biroul lui.

Am continuat să-mi pun speranța în sport. În toamna lui '59, întors din cantonament, în baza unei derogări obținute tot de la Ministerul Învățământului, datorită sportului, am putut rămâne în București și m-am angajat, fără a avea repartiție pentru Capitală, ca inginer stagiar la Uzinele „Semănătoarea".

În 1959, când divizia națională a fost concentrată în București timp de o săptămână, am ieșit pe locul întâi în clasamentul individual, ținut în paralel cu clasamentul pe echipe. Noul președinte al federației, tovarășul Ionescu – ministru adjunct al învățământului –, a întrebat cine sunt, fiindcă nimeni din federație nu-i vorbise de mine. M-a invitat la o

discuție, în urma căreia i-a impus lui Tepșan să mi se elibereze, pe răspunderea lui, pașaport pentru Occident. De data aceasta în familie s-a hotărât că, orice s-ar întâmpla, la prima plecare în Vest trebuia să nu mă mai întorc în țară. Nu am mai apucat să plec nicăieri.

Tot în 1959, prin primăvară, au ieșit din închisoare artiștii de la Craiova. Printre ei și Amza, care, la scurt timp după aceea, s-a mutat cu Domnica la București. A ieșit și Dinu Cernescu, slăbit și cam descumpănit. Spre bucuria mamei sale, l-am vizitat de câte ori am putut acasă la el, ca să-l încurajez și să-l îndemn să se hrănească.

În vara anului 1960 am fost trimis pe teren, lângă Craiova, la Argetoaia, fosta moșie de cinci mii de hectare a lui Argetoianu, pentru a face un raport asupra primelor mașini de cules porumb produse la Uzinele „Semănătoarea". Dormeam la Craiova, la Gigeta și Mișu, unde se afla și Domnica, singură, pentru că Amza cred că era deja la București, unde se mutase în urma scandalului de la teatrul din Craiova.

Toată ziua eram pe moșie, călare, iar seara, la Craiova, cu prietenii mei, jucând cărți, sau cu Domnica, pentru a-i ține de urât. La Gigeta, din polițețe, am mâncat pentru prima oară, într-o seară, ciorbă de burtă. Noaptea, pe întuneric, fără să știu, am mâncat și șnițel de burtă de vită. Pentru mine, până atunci, burta de vită era mâncarea săracilor și a beților de prin mahalale. Gigeta m-a făcut să-mi schimb cu totul părerea. În concediu m-am întors la Craiova, de unde am plecat cu cortul pe munte, căutând să mă consolez că nu participam la Olimpiada de la Roma. Am petrecut o lună în Retezat, alături de câțiva prieteni din „Grupul Alpin".

La sfârșitul lui august, m-am dus singur la Posada, unde încă se aflau ai mei, ca să-l recuperez și pe Ardeal, câinele meu lup siberian de trei ani, deștept și frumos. Acasă, la București, am găsit ușa de la intrarea pe culoarul nostru forțată. Am aflat discret de la cei din casă că mai înainte fusese Miliția. Pricepând imediat despre ce este vorba, fără să dau fuga la Cécile și făcându-mă că nu înțeleg nimic, m-am dus la secția de miliție din cartier și am reclamat spargerea locuinței, punând forțarea ușii pe seama hoților. Imediat și fără nici un ocol, cei de la Miliție au spus: „N-a fost nici un hoț, am fost noi." Nu mi s-a dat nici o explicație, și nici eu n-am cerut.

În noaptea de 31 august spre 1 septembrie, întorcându-mă târziu de la niște prieteni, am găsit toată casa răvășită, iar pe Ardeal urcându-se pe pereți de agitat ce era, cum nu-l mai văzusem niciodată până atunci. Aveam să pricep, mai târziu, că în seara aceea, la Posada, mama și tata fuseseră arestați.

După ieșirea din închisoare, ai mei mi-au povestit că Ardeal, cu câteva nopți înainte de a veni să-l recuperez, iar ei de a fi arestați, nu înceta să latre noaptea, repezindu-se la uși și la ferestre. Simțise prezența securiștilor care supravegheau casa.

Cécile a fost ridicată în aceeași seară de 31 august, din Strada Columbelor. René, Anișoara și Codina, mama Anișoarei, au fost arestați a doua zi, la șase dimineața, în strada Hagi-Ghiță.

Filmul arestării l-am reconstituit după ce am fost eliberați în 1964. După întâlnirea cu doamna Olga Bădulescu, cele două adrese pe care ea le cunoștea și care erau știute firește și de Securitate, și anume Strada Columbelor, unde locuia Cécile, și strada Popa Soare, unde locuiam noi, și în final și Posada, unde erau vara ai mei, au fost supravegheate, fără

nici un rezultat, tot timpul verii. Pierzându-și răbdarea, Securitatea a intrat în forță în cele două case la sfârșitul lunii august 1960.

La adresa din strada Hagi Ghiță, Securitatea a ajuns după o noapte de interogatorii. Ori din cauza amenințărilor, ori din cauza promisiunilor, intimidat, Edmond, fiul Ceciliei, a cedat. De aceea au fost arestați abia a doua zi, la șase de dimineața, Anișoara, Codina și René.

Cécile, în București, ai mei, la Posada, dar și eu, la început și cât s-a putut, am ținut-o una și bună, cum ne vorbisem, cu povestea morții sau a dispariției lui René în 1948. Dar, o spun încă o dată, toate amănuntele despre arestare și anchetă le-am pus cap la cap abia după 1964.

Lăsând să înțeleg că e nevoie să fac diverse drumuri, am început imediat să scot din casă, pe ascuns, ce puteam scoate, tot felul de nimicuri ușor de ascuns în buzunare.

A doua zi mi-am reluat serviciul la „Semănătoarea", iar seara și antrenamentele la Banca Națională, în sediul de pe Calea Victoriei. M-am întâlnit cu prietenii, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, evitând însă, pe cât am putut, să mă întâlnesc sau să iau legătura cu cei care ne intrau în casă și cu orice fel de rude. A trecut așa mai mult de o lună și jumătate, timp în care ni s-au făcut mai multe percheziții, fără ca Securitatea să descopere ceva compromițător.

Nu am avut precauția și, atunci, nici deșteptăciunea să fi pus la adăpost câteva cărți, dintre acelea care erau nu numai interzise, dar și rare, greu de găsit, dacă nu cumva imposibil, am constatat mai târziu, în ciuda repetatelor mele căutări, și pe piața internațională.

La câteva zile de la intrarea Miliției la noi în casă, deci și de la arestarea părinților mei, am luat trenul de dimineață și m-am dus la Posada, de unde, întorcându-mă în aceeași zi, tot cu trenul, am adus înapoi la București tot ce rămăsese de la ai mei în casa de la Posada după arestare. Am luat-o

cu mine și pe Giza, care încă nu-și revenise de pe urma întâmplării.

De despărțirea de Ardeal îmi este imposibil să-mi amintesc. Pe Ardeal, câine-lup siberian, din școala de câini-lupi de la Arad, îl aveam de când era de trei luni și ajunsesem să vorbesc cu el ca și cum ar fi fost un om. Fusese otrăvit de cineva din casă și reușisem să-l salvez, hrănindu-l un timp cu lapte, pe căre i-l dădeam cu linguriță. L-am dat în grija unui frizer, de la frizeria americană de pe strada Edgar Quinet, unde mă tundeam de când aveam 14 ani, care stătea la marginea Bucureștiului, într-o casă cu curte. La ieșirea din închisoare, am aflat că Ardeal al meu nu s-a înțeles cu noul stăpân. N-a mai vrut să mânânce și căuta întruna să scape din curte, strecurându-se pe sub gard sau urcându-se într-un copac, de unde voia să sară în stradă și să plece în căutarea mea.

Pe 27 octombrie, la trei după-amiază, eram încă în birou la „Semănătoarea". Când mă pregăteam să plec, am fost chemat, netam-nesam, la Cadre. Pricepând de îndată despre ce era vorba, mi-am scos lucrurile din buzunare, printre care agenda cu adrese și numere de telefon și ceasul de mână marca Schaffhausen, primit cadou de la ai mei la terminarea Politehnicii. I-am rugat pe colegi să-l ducă baronului Hoffman, de la care ai mei îl cumpăraseră, și le-am spus și ce mă paște. Baronul Hoffmann, mult mai în vârstă decât mine, la care mergeam des, fiindcă era o plăcere să stau de vorbă cu el, fusese ofițer în timpul Primului Război Mondial în armata austro-ungară *k und k* (*kaiserlich und königlich* „chezaro-crăiască"), primind cele mai înalte decorații austriece. Înainte de 1944 fusese director general la Telefoane. Evreu de origine, deosebindu-se printr-o purtare de om crescut și trăit în păturile de sus ale societății, trăia acum la București, cu soția și fiica lor, supraviețuind din vânzarea pachetelor pe care i le trimiteau rudele din Occident. Până la urmă, după 1966, a

reușit să iasă din țară împreună cu familia. La plecare i-a vândut mamei pianul Bösendorfer pe care ea l-a folosit la lecțiile pe care le dădea în locuința din Strada Plantelor. Mi-am luat la revedere de la colegii mei de birou de la „Semănătoarea". Pe unii i-am văzut plângând.

La Uranus, în anchetă

Într-adevăr, la Cadre mă aștepatu doi „tovarăși" de la Securitate care m-au luat în primire. M-au urcat într-o mașină neagră și m-au depus la procuratura generală din spatele prefecturii de poliție. Aici, într-un birou, am fost „poftit" să mă așez într-un fotoliu de piele. Întrebat ce știu despre ai mei, le-am spus că știu că sunt arestați, dar nu și pentru ce. Când m-au întrebat cine este René, le-am răspuns că este fratele mamei, unchiul meu, dispărut sau mort, după câte știu, de aproape cincisprezece ani. Am fost întrebat de mai multe ori și, de fiecare dată, le-am răspuns la fel.

Trecuseră câteva ore de când fusesem luat de la „Semănătoarea", afară se lăsa seara. Din spatele biroului, o persoană în civil a scos din sertar o coală de hârtie scrisă de mână, mi-a citit-o, apoi mi-a și arătat-o. Am recunoscut iscălitura, era o declarație a mamei, în care spunea unele lucruri pe care numai ea, René și cu mine le știam. Când am fost din nou întrebat ce știu, le-am răspuns ca înainte. „Ei, bine, dacă ești așa de căpos, o să vezi tu", a venit răspunsul. A sunat, au intrat cei doi vlăjgani, care m-au scos din birou și m-au suit într-o altă mașină neagră. M-au așezat pe bancheta din spate, între ei, și m-au pus să stau cu capul între genunchi, acoperit cu o haină. Am simțit cum mașina făcea viraje la dreapta, la stânga, cum urca și cum cobora. De afară se auzeau zgomotele orașului. Într-un târziu, mașina a frânat. Portiera s-a deschis, iar în în fața mea am văzut un fel de drum în

pantă, care trecea pe sub o intrare boltită, tăiată într-un zid gros. Sunt împins într-o cușcă, de un metru pe un metru, în care se găsește un scaun de lemn. Ușa se trântește zgomotos după mine. Rămân singur. Mă uit la scaun, îl întorc cu spătarul spre ușă, mă așez călare pe el, pun mâinile pe spetează, capul pe mâini, închid ochii și încerc să adorm. Nu trec nici două minute și vizeta se deschide cu zgomot. Văd fața unui ins care, revoltat, mă întreabă ce fac. Îi răspund că dorm. Și mai revoltat, mă întreabă dacă știu unde sunt. Îi spun că nu știu. Vizeta se trântește la loc, încerc din nou să adorm. După ceva vreme apare comandantul, care urmează aceeași procedură, îmi pune aceeași întrebare, la care primește același răspuns. Stârnesc enervare și nedumerire și din partea comandantului, care îmi spune că sunt la Uranus. Vizeta se trântește din nou cu zgomot, mă culc și adorm din nou! Eram obosit, ajunsesem la capătul unui drum, al unui capitol din viață, iar eu, pur și simplu, nu-mi doream decât să dorm. Adevărul este că, de când mă știu, somnul m-a ajutat să-mi revin și să-mi recapăt calmul. Și în prezent, de fiecare dată când am nervii întinși la maximum, dorm. Mă trezesc revigorat și cu mintea limpede.

La un moment dat, am fost scos din cușcă și dus să îndeplinesc formalitățile de pușcărie: fotografie din față și din profil, cu un număr atârnat de gât, amprente digitale. Apoi mi s-au pus ochelari negri și am fost purtat pe niște culoare, am coborât niște scări, luând-o la dreapta, apoi la stânga, dându-mi seama de asta după felul în care mă trăgea sau mă împingea gardianul, pe care nu-l vedeam, dar pe care îl simțeam. Am ajuns într-o celulă mai mare, lungă cam de trei metri și lată de doi metri și jumătate, în care se găseau două paturi de fier garnisite cu câte o saltea de paie și câte o pătură. În celulă, se afla deja un „coleg", întins sub pătură, pe unul dintre paturi. Un bec mare de cinci sute de wați lumina încăperea. Aterizând acolo după ora zece seara, ora

„stingerii", m-am întins în patul liber, m-am acoperit cu pătura, ținând mâinile afară, deasupra, la vedere. Cu lumina becului bătându-mi în ochi, am adormit din nou.

În toiul nopții, se deschide ușa celulei, parcă rupându-se. Va trebui să mă obișnuiesc cu aceste zgomote, produse, pentru intimidare, la intensitate maximă, de care, de altfel, voi avea parte pe toată durata detenției. Mă trezesc și mă ridic din pat, așezându-mă cu spatele la ușă. Pe pătură îmi sunt aruncați ochelarii negri, adică „aparatul". După ce mi-i pun la ochi, sunt luat iar de braț și împins pe culoare și pe scări până aud o comandă: „Scoate-ți aparatul!" Eram într-un birou, în fața unui tânăr blond, așezat în spatele unei mese simple de lemn. „Șezi!" Îmi arată un scaun, în spatele unei alte măsuțe, mai mici, pusă lângă ușă, astfel încât, când ușa se deschidea, să fiu în spatele ei și să nu văd cine intră. Sunt din nou întrebat dacă știu unde sunt și de ce sunt aici.

Știam unde sunt, știam ce a declarat mama, nu știam încă în ce condiții dăduse declarația. Era însă declarația ei, deci se știa totul și nu avea nici un sens să mă opun, doar eu, evidenței. Drept care am început să spun toată povestea lui René și a noastră, din 1948 încoace, limitând însă chiar de la bun început cercul celor implicați la mama, tata, Cecile, Edmond, Giza, Anișoara, cu părinții ei, și, firește, la mine.

Complet descumpănit de atitudinea mea, care contrazicea cu totul raportul primit de la procuratura generală, domnul anchetator „Covaci", crezând poate că a fost meritul lui că m-a făcut să-mi recunosc atât de repede faptele, se arată binedispus și bine intenționat față de mine. Nu și-a ascuns însă revolta sinceră și explozivă, exprimată cu vocabularul adecvat unui anchetator, pentru faptul că un element ca mine a putut face parte dintr-un lot național, beneficiind de ieșiri în străinătate și, mai mult decât atât, a putut termina și o facultate. După ce s-a potolit, a trecut la interogatoriu. Cred că au trecut câteva ore de întrebări și răspunsuri. De

întocmirea declarației mele s-a ocupat chiar anchetatorul. A scris-o cu mâna lui, eu doar am semnat-o, după ce am citit-o și recitit-o cu atenție, corectând unde era cazul.

Viața unui deținut aflat în anchetă

Drept recompensă pentru faptul că îmi recunoscusem eu însumi vina, am obținut chiar de la prima mea întâlnire cu anchetatorul „drept de pat". Asta însemna că în timpul zilei aveam voie să folosesc patul și chiar să și dorm. Acest „drept de pat" m-a salvat, zic eu astăzi, fiindcă, în momentele grele, am avut cum să-mi revin.

Viața din celulă era simplă. Deșteptarea se dădea, cu zarvă mare, la cinci dimineața. Urma toaleta de dimineață, unde eram duși cu ochelarii cei negri pe ochi, ieșind unul după altul, cu o mână pusă pe umărul celui din față, iar cu cealaltă ținând țucalul plin. Gardianul ne conducea la spălător, unde, în două minute, sub strigătele gardianului, trebuia să golim și să clătim țucalul, să ne rezolvăm treburile intime, să ne spălăm pe dinți, pe mâini și pe față. Trebuia să ne întoarcem în celulă în aceeași formație, fără să scoatem o vorbă.

Masa de dimineață consta într-un sfert de pâine neagră, un pătrat mic și tare de marmeladă și o jumătate de cană de tablă cu o fiertură neagră care se numea cafea. Primeam totul prin vizetă, care se deschidea și se închidea cu un zgomot infernal. Apoi nu se mai întâmpla nimic... Era liniște!

După un timp începeai să simți pașii furișați ai gardianului, care deschidea luneta din vizetă ca să privească în celulă și să ne supravegheze. Cam la fiecare minut o dată. În celulă, nu aveai voie să desfășori nici o activitate și, de fapt, nici nu puteai și nici nu aveai cu ce. Nici cu partenerul de celulă nu era permis să vorbești, dar o făceam pe șoptite. Puteai să te miști – fără zgomot –, adică între paturi aveai

un spațiu lat de jumătate de metru și încă o jumătate de metru între paturi și ușă. Într-un colț, lângă ușă, era țucalul. Aveai voie să te așezi pe marginea patului, dar nu și să stai cu spatele la ușă.

La prânz masa era alcătuită dintr-o zeamă în care pluteau trei bucăți de gogonele murate sau trei boabe de fasole, dintr-o așa-zisă mâncare cu două bucăți de cartofi stricați sau dintr-o mâncare de arpacaș amestecat fie cu bucăți de buze de vită, cu păr pe ele, fie cu bucăți de copite. Apoi se lăsa liniștea... până seara. La masa de seară primeam o bucată de turtoi, adică mălai opărit și băgat în cuptor, și o altă zeamă sau o așa-zisă mâncare. La început am făcut și eu ce știam din filme că fac deținuții: gimnastică pentru menținerea fizicului și a moralului. După o săptămână, de foame, am renunțat. Am trecut la somn: dormeam cât puteam. Cât am stat la Uranus am dormit tot timpul în celulă, aproape douăzeci de ore din douăzeci și patru.

Seara, după ce mai mergeam o dată la toaletă, la ora zece se dădea stingerea. Trebuia să ne culcăm sub pătură, cu fața în sus și cu mâinile afară, peste pătură, la vedere, sub becul de cinci sute de wați, care ardea în continuu deasupra ușii, în singura gaură prin care celula se și aerisea.

În timpul zilei, dacă, după repetate bătăi în ușă, cereai să ieși la toaletă, erai la bunul-plac al gardienilor. Dacă aveai țigări primite de afară și voiai să fumezi, trebuia să bați de mai multe ori în ușă, că să primești prin vizetă, numai când voia gardianul, foc.

Gardienii erau de mai multe feluri. Unii mai înțelegători, alții ai dracului de răi și alții indiferenți, care își făceau datoria fără prea mult zel. Cel mai mult îmi era frică de gardience. Astea erau și mai afurisite.

O singură dată pe săptămână, sâmbăta, era zi de duș. În cinci minute trebuia să faci o mulțime de lucruri: să te speli,

să-ți speli ciorapii, chiloții și cămașa de schimb și să-ți rezolvi și nevoile intime.

În douăsprezece luni de ședere la Uranus, am fost scos la plimbare, la „aer", în total, nu mai mult de două ore, cam câte cinci sau zece minute odată la două sau la trei săptămâni. Spațiul în care puteai să te plimbi liber era o curte pătrată cu latura de patru metri, în care se intra printr-o ușă mare de fier, mărginită de ziduri de beton înalte de trei-patru metri. Pe jos, beton, iar sus, întinsă între pereți, o plasă de sârmă. Deasupra acestor așa-zise curți se plimba un soldat înarmat cu o pușcă-mitralieră, pe care avea grijă să o îndrepte tot timpul în jos, către noi. Eram ca la grădina zoologică, noi, urșii, iar el, soldatul, vizitatorul curios.

Primul meu coleg de celulă, care se afla acolo înaintea mea, era, săracul, un om în vârstă. Săvârșise crima de a vorbi în timpul unor ședințe de spiritism cu mareșalul Antonescu. Slab, numai piele și os de la nemâncare, nu avea nici mintea prea limpede. Adormea șezând pe marginea patului. La numai jumătate de metru de mine, gesticula în somn, de parcă ar fi cules flori și le-ar fi mirosit. Scotea tot felul de zgomote, unele însoțite și de mirosuri. Dormea și când își făcea nevoile, sprijinindu-se de perete, iar când se uita în jos își scăpa proteza dentară în oală. Scena stârnea deopotrivă râsul și mila. Disperat, omul se întorcea către mine și mă întreba: „Și acum ce să fac?" De fiecare dată nu-i puteam spune decât „o scoți frumos cu două degete, o scuturi bine și o pui înapoi". Când mânca sau când vorbea, bietul de el, își ținea proteza cu un deget, fiindcă, slăbindu-i gingiile, aceasta nu mai avea pe ce să se fixeze. Siliți să stăm atât de aproape unul de celălalt, aceste momente alcătuiau un spectacol oribil și greu de suportat. Dimineața, de slăbit ce era, sărmanul de el, nu apuca să se spele nicicum. După un timp mă obișnuisem eu să-l mai împing sub duș, și așa îl mai înmuiam puțin. În celulă însă mirosul era atât de greu

de suportat, încât până și gardienii, când deschideau ușa, se dădeau deoparte, lăsând-o cât mai mult larg deschisă. Convieţuirea cu primul meu coleg de celulă a durat aproape trei luni.

Somnul a fost salvarea mea. Aveam vise multe, bogate în imagini în culori. Ca și cum aș fi urmărit un film la cinematograf, retrăiam scene petrecute în libertate: excursiile cu prietenii, evenimentele sportive, întâmplările de acasă, cu ai mei. Purtam chiar și discuții. De nu știu câte ori mi-a apărut în vis, și nu știu de ce, o fată foarte tânără, aproape o copilă, blondă, frumoasă, pe care o zărisem de câteva ori de la depărtare în vara lui 1958, cu ocazia unei tabere la mare a sportivilor clubului Băncii Naționale, cred că în stațiunea Vasile Roaită. Aflasem că era fiica unui inginer din Brașov, care era cazat, împreună cu familia, într-o cameră aflată deasupra cantinei unde mâncam noi, sportivii. Nu am schimbat nici o vorbă cu această fată, care, pentru mine, pe atunci, nu era decât un copil, deși, în treacăt, o remarcasem.

Am avut de mai multe ori un vis în care intram, călare pe un cal alb, într-o apă murdară, Dunărea. Tot călare, reușeam să ies pe celălalt mal. Cei pe care îi puneam să-mi tălmăcească visul îmi spuneau că voi ieși întreg din încercarea la care eram supus, că până la urmă voi scăpa. De atunci, în acest vis mi-am pus toate speranțele.

După plecarea colegului meu de celulă, am rămas un timp singur. Ce-i drept, această singurătate nu m-a afectat foarte tare și, oricum, aerul era ceva mai bun și mai respirabil.

Pe urmă au venit alți locatari în celulă, dintre care și unii trimiși să asculte confidențe. Ce ascunsesem în anchetă le-aș fi putut spune lor, ca ei să le transmită apoi anchetatorilor. Nu cu mine puteau face acest joc. N-am scăpat nici o vorbă în plus față de ce îi spusesem deja anchetatorului. Povestea mea a rămas neschimbată și la Uranus, și unde am fost dus mai departe.

La un moment dat a apărut în celulă și un fost ofițer, care, din clipa în care se dădea deșteptarea până la stingere, se posta în fața ușii și se bâțâia în continuu, mutându-și greutatea de pe un picior pe altul, ca un metronom. Întrebat de ce face asta, mi-a răspuns că așa se relaxează. În timp ce el se relaxa, eu, la nici doi metri de el, amețeam. Din nou m-a salvat somnul.

În primele zile am avut dreptul să trimit acasă o carte poștală, în care să cer un rând de schimburi, o pereche de ciorapi, o cămașă, un prosop, perie, pastă de dinți și un săpun. Am cerut și primit și două calupuri de țigări, din care am fumat în cele douăsprezece luni cât am stat la Uranus.

Am fost scos la anchetă de trei sau de patru ori, aproape de fiecare dată noaptea târziu. Aceleași întrebări, aceleași răspunsuri. Nu am fost bruscat niciodată în vreun fel. Relația dintre mine și anchetator s-a menținut rece, dar în limitele acceptabilului. Am avut parte, bineînțeles, și de ieșirile provocatoare, de aluziile sau glumele nesărate ale domnului anchetator „Covaci", cărora însă nu le-am răspuns.

Ne era frică însă și mie, și părinților mei de întrebările legate de perioada funcționării pensiunii de la Izvorul Rece, ai cărei clienți fuseseră funcționari ai ambasadelor americane, engleze și franceze.

Cu vreo câțiva dintre ei, ai mei ajunseseră chiar prieteni buni. De pildă, colonelul Johnson, șeful serviciului de contrainformații de la misiunea americană, în primăvara anului 1947, înainte de rechiziționarea pensiunii, a venit special la ai mei, anunțându-i de instaurarea definitivă a comunismului în țara românească și de plecarea regelui la sfârșitul anului. I-a sfătuit pe ai mei să lichideze tot ce aveau în România și să plece din țară cu pașapoarte pe care tot el s-a oferit să ni le dea. Mama i-a spus că are familie și că în nici un caz nu va pleca din țară fără toți ai ei. Johnson a întrebat câți sunt. Mama i-a spus că opt. „Veți avea opt

pașapoarte de la mine", i-a răspus Johnson imediat și fără să ezite.

Ai mei i-au cerut timp de gândire. A doua zi, s-au suit în mașină și au plecat la București, să se consulte cu marele om politic Istrate Micescu. După ce a ascultat-o pe mama, Istrate Micescu s-a răstit la ea: „Ești nebună, cucoană, ai copil, la cine pleci? Ești nebună să pleci, când în șase luni vin americanii!"

Convinși de Istrate Micescu, ai mei s-au întors a doua zi la Johnson, care rămăsese să doarmă la Izvorul Rece, au declinat politicos oferta, mulțumindu-i, și... au rămas să-i aștepte pe americanii lui Istrate Micescu.

După o vreme, colonelul Johnson a venit iar la Izvorul Rece, ca să-și ia rămas-bun de la ai mei, iar mie să-mi aducă, ca de fiecare dată, o cutie mare de lemn, plină cu tot felul de batoane de ciocolată. A plecat spunându-le din nou că nu fac bine ce fac și că la un moment dat vor regreta că i-au refuzat oferta.

Grafinia *Benckendorff*

Un alt motiv de teamă a fost legat de întrebările despre contesa Benckendorff. Născută Narîșkin, vară cu țarul Nicolae al II-lea al Rusiei, contesa era nașa mea. Ajunsese la București, după ce, fugind din Rusia, în 1919, îl întâlnise în 1921, la Constantinopol, pe Ionel Matac, nașul meu și unul dintre cei mai buni prieteni de-ai tatei.

Contesa Benckendorff, Elena sau, pentru Ionel și prieteni, Pica, plecase din România în mai 1960, iar noi, tata, mama și cu mine, o conduseserăm la aeroportul de la Băneasa. De acolo ne-a adus cu mașina ei până în centru secretara legației Franței, care o condusese și ea pe contesă la aeroport. Pentru a afla cum a ajuns contesa la Paris și pentru a primi și alte

veşti de la ea, am sunat-o de câteva ori de la câte un telefon public pe secretara legaţiei. Ei bine, spre surprinderea noastră, la anchetă nu s-a scos nici o vorbă despre aceste două subiecte.

Povestea contesei merită totuşi spusă. Născută Narîşkin, prin 1874, într-un castel din Estonia sau Lituania, unul dintre acele castele al căror pod de lemn era ridicat seara, contesa s-a măritat de foarte tânără cu contele Rodzianko, mult mai în vârstă decât ea, cel care a devenit în 1911 preşedintele Dumei. A avut cu el trei copii, doi băieţi – morţi imediat după naştere – şi o fată, care la vârsta de şase ani a fost trimisă la şcoală la Paris.

Elena s-a despărţit de Rodzianko şi s-a recăsătorit cu contele Benckendorff, descendentul unei familii care îi reprezenta pe ţari la Curtea Angliei.

A venit revoluţia din martie–aprilie 1917. Cu trenul cu care fusese adus, mort, de pe front unul dintre fraţii contesei, contele Benckendorff a plecat la rândul său pe câmpul de luptă, pentru a nu se mai întoarce niciodată. În 1918, ţarul şi membrii familiei sale au fost executaţi. Trei veri de-ai contesei au venit, mi se pare, la Moscova, să o convingă să fugă cu ei. I-a refuzat. Peste câteva zile, cei trei au fost găsiţi morţi, aruncaţi într-un puţ la marginea Moscovei. În faţa acestei grozăvii, contesa s-a hotărât totuşi să fugă şi a plecat, însoţită doar de cameristă, mai mare cu zece ani decât ea, pe care o chema tot Elena şi care o slujea de când ea era o copilă de zece ani. Camerista s-a deghizat în dansatoare, iar contesa, în camerista dansatoarei, amândouă purtând, pe sub rochii, în cingători, toate bijuteriile pe care le-au putut lua cu ele.

Mergând din sat în sat, de la o casă de ţăran la alta, şi asta în timpul marii revoluţii – când „toată Rusia" era revoluţionară, „toată Rusia" era împotriva ţarului şi a familiei lui, în aproape doi ani au ajuns în sfârşit, trecând pe la Odessa, la Constantinopol.

Între timp, pe alt drum, Cerkasov, driverul (conducător de sulky), avându-i în grijă pe Ieroșka și Orlov, cei mai buni trăpași dintre caii contesei, se îndrepta spre Odessa, pentru a trece apoi și el la Constantinopol. Cerkasov, unul dintre cei mai buni driveri din vremea aceea, avea să conducă trăpașii contesei și pe cei ai lui Ionel Matac și în România. Plecat din România, a luat parte cu mare succes la cursele de trap din Franța și din Spania, ajungând să i se spună „*le diable rouge*" („diavolul roșu").

La Odessa, după lungi așteptări, apelând la ajutoare oculte și, bineînțeles, plătind cu bani grei, au reușit cu toții să se îmbarce pe un vapor care pleca la Constantinopol și să scape astfel de urgia revoluționară.

La Constantinopol, în 1921, la o cursă de trap la care venise să alerge și Ionel Matac, președintele Asociației Crescătorilor de Cai de Trap din România, s-au cunoscut cei doi. Ionel Matac, cam de o vârstă cu tata, avea atunci vreo treizeci de ani, iar contesa în jur de cincizeci.

Ionel Matac a luat-o cu el la București. Pentru a nu-și pierde titlul de contesă și pensia viageră plătită de familia Benckendorff din Anglia și care era depusă într-un cont în Elveția pe numele ei, Elena nu s-a căsătorit niciodată cu Ionel Matac. Pe acești doi oameni, prieteni buni cu părinții mei, i-am iubit enorm.

Nimic nu era mai frumos decât imaginea contesei, femeie superbă, cu o ținută extraordinară, care nu-și arăta deloc vârsta, coborând cu cei șase câini schnauzer scara interioară a casei lor din Șoseaua Jianu. De asemenea, contesa, admirându-și caii la conacul de la Odăi, lângă București, pe șoseaua de centură de astăzi, unde de altfel era și crescătoria de cai trăpași. Strălucea la fel de mult și în tribuna principală a hipodromului de trap de la Băneasa, unde se află astăzi terenul și pavilionul Expoziției.

După intrarea rușilor în București, prin septembrie 1944, Ionel, aflându-se cu contesa la Sinaia, se hotărăște să meargă totuși la herghelie și la conac, unde se instalaseră trupe rusești, făcând prăpăd printre cai. Voia să vadă ce se întâmplă cu caii și cu conacul. Aflase între timp că Jopa-Hanover, trăpaș de mare valoare, care aștepta un mânz și la care ținea foarte mult, fusese scoasă din grajd și, pentru prima oară în viața ei, încălecată și bruscată de soldații ruși.

Elena nu l-a lăsat să meargă singur, iar ai mei i-au însoțit. Tuturor le era teamă de felul în care soldații sovietici o vor primi pe contesă. Ajungând la conac, li s-a deschis poarta. În mașină, Ionel și Elena stăteau pe locurile din față, iar tata și mama, în spate. Mașina a intrat în curte, înaintând printre soldați. Când contesa a coborât, spre surprinderea tuturor, soldații ruși, veniți din depărtările Rusiei, împreună cu ofițerii și comisarii politici s-au descoperit, au căzut în genunchi și s-au repezit să-i sărute picioarele, poalele rochiei și pantofii, strigând întruna: „*Grafinia! Grafinia!*" Ionel și ai mei au încremenit, crezând că visează!

Contesa, care era de mult obișnuită cu asemenea scene, a luat lucrurile ca atare, considerându-le firești. Le-a vorbit imediat soldaților în rusește, dirijându-i și tratându-i ca pe supușii ei! Din ziua aceea, contesa era cea care se plimba printre soldați, cu tava de gogoși în mână, comandându-le ba una, ba alta, în timp ce aceștia îi făceau loc și își plecau capul pentru a nu se uita în ochii *grafiniei*. Iată un alt aspect viu al revoluției bolșevice, al poporului rus, al armatei sovietice care l-a omorât pe țar și care a clădit Rusia comunistă!

În 1946, dați afară în câteva ore din casa pe care o ocupau în aleea Jianu, s-au mutat în garsoniera de pe strada Franklin, deasupra biroului de reprezentanță al lui Ionel, unde au locuit o vreme. În 1948, conacul, herghelia și hipodromul

de trap au fost naționalizate, iar biroul de reprezentanță închis și desființat.

Ionel și contesa au fost nevoiți să se mute iar, de data aceasta în casa surorilor Sârbu de pe Șoseaua Jianu, de unde de altfel Ionel a și fost arestat și unde s-a întors după un an și jumătate de Văcărești. Bătăile și regimul închisorii au declanșat un cancer de pe urma căruia Ionel Matac s-a prăpădit prin 1951.

Când Ionel se afla în detenție, tata a aranjat să intre de mai multe ori, ca ajutor al unui șofer de camion, în curtea închisorii Văcărești, ca să-l vadă și să-i lase bani și de-ale gurii.

După moartea lui Ionel, contesa, rămasă doar cu Elena – camerista – , a ajuns din nou pe stradă, de data aceasta chiar fără nici un mijloc de existență. Pierduse definitiv și ultimele sale bijuterii, pe care Ionel i le dăduse unui evreu care îi promisese că o va scoate din țară, lucru care nu s-a petrecut nici după moartea lui Ionel.

A ajuns să locuiască împreună cu Elena la Dinu Frumușanu, într-o cameră de servitori de la etajul patru, unde se ajungea fără lift. Odaia, cam de trei metri pe trei, era de fapt în pod, chiar sub tabla acoperișului. Nu se putea sta în picioare decât într-o parte a încăperii, toate comoditățile se aflau pe culoar, vara era ca într-un cuptor, iarna apa îngheța în pahar. Elena dormea pe o ladă așezată la picioarele patului de fier al contesei, și în afara unui scaun acestea erau singurele mobile din încăpere. Fereastră nu exista, încălzire nici atât, aerisirea se făcea prin ușă.

Cu toată mizeria și lipsa de intimitate în care trăiau, camerista continua să o ajute pe contesă să se îmbrace și să se dezbrace, spunându-i *grafinia* și făcând de fiecare dată câte o plecăciune. De altfel, nu se așeza decât dacă avea permisiunea stăpânei. Contesa nu și-a schimbat niciodată atitudinea, a rămas aceeași. Când era întrebată de vârstă, spunea de fiecare dată că abia împlinise șaptezeci și cinci de ani, iar

asta până când a împlinit nouăzeci și, în fine, a reușit să iasă din țară.

Era săracă, mânca pe la cunoscuții care își făceau milă de ea. La noi, era de două ori pe săptămână la prânz. Primea fără să se formalizeze orice ajutor, inclusiv în bani, chiar și de la fostul lor șofer. Purta aceeași rochie în fiecare zi, bascul era găurit, pardesiul era de asemenea vechi și uzura nu mai putea fi ascunsă. Dar felul în care își purta aceste haine chiar ponosite, felul său de a vorbi și de a se mișca arătau că ea, contesa care urca noaptea în podul acela mizer, era aceeași contesă de la curtea țarilor sau de la hipodromul de trap.

De câte ori se întâlnea cu ea pe Calea Victoriei, Petru Groza, prim-ministrul de atunci, care se plimba pe jos, în mijlocul mulțimii, și care o cunoștea, se oprea și o întreba, mirându-se cu nerușinare: „Cum, nu ați plecat încă, mai sunteți încă aici?" Nu sunt comentarii de făcut. O scârbă de om. O vorbă de-a lui ar fi pus capăt chinurilor acestei femei.

Contesa a rămas singură de tot în gaura ei de sub acoperișul de tablă când s-a prăpădit și Elena, camerista. Până la nouăzeci de ani, nu fusese niciodată la doctor, iar înainte de a pleca mă întreba cum e la dentist.

În fine, la începutul lui 1960, intervenind și fiica ei, contesa Rodzianko de la Paris, cea plecată la școală înainte de revoluție și rămasă în Franța, care lucra acum la UNESCO, vorbind 14 limbi străine, contesa a primit pașaportul pentru plecare. Mama și fiica, ajunsă și ea la mai bine de cincizeci de ani, nu se mai văzuseră de dinainte de război. Prin secretara legației franceze s-a organizat plecarea și s-a cumpărat biletul de avion. De la noi de acasă, contesa a plecat după-amiază la poștă, să trimită telegrama prin care îi anunța pe fiica și pe fratele mai tânăr de sosirea la Paris.

A doua zi de dimineață ne trezim cu contesa, disperată, cu o telegramă în mână, pe care stătea scris „*destinataire*

décédée" – „destinatara decedată" –, întrebându-ne pe noi ce înseamnă asta. Au urmat telefoane și vizite la ambasadă, ca să aflăm apoi și din jurnale că, doar cu o seară înainte de trimiterea telegramei, contesa Rodzianko a fost găsită omorâtă, în apartamentul ei din Paris. Crimă pasională. Nemaiavând la cine să plece, contesei i-a fost retras pașaportul.

Au trebuit să treacă vreo câteva luni și să intervină, din America, marele duce Kiril al Rusiei, iar de la Paris, fratele ei mai tânăr (căruia ea îi spunea însă *le vieux* „bătrânul"), ca să-și recapete pașaportul și, în fine, în mai 1960, să plece la Paris, să fie primită acolo de restul familiei și să mai trăiască, se zice, încă trei ani.

După ieșirea din închisoare nu am mai avut pe cine să întreb despre contesă, iar la ambasadă chiar m-am ferit să mă duc. Când am ajuns la Paris, la sfârșitul lui 1977, și după aceea, de câte ori eram acolo, am tot încercat să aflu câte ceva, am căutat și prin cimitire. În zadar, nu a am dat niciodată de urma celei care, apărând în viața noastră, ne apropiase de Rusia veche, albă, și de sufletul rusesc.

Simțuri speciale dezvoltate numai în arest

Dar să revenim la celula noastră cea de toate nopțile! Zilele treceau, nopțile treceau, percheziționile treceau și ele. Ce căutau nu știu, dar ei percheziționau, noaptea te trezeai cu ușa deschisă fie brusc, firește, cu zgomot, fie ușor, tiptil. Gardianul se așeza lângă tine la picioarele patului și, urlând, te scotea dezbrăcat pe culoar. Răvășea toată celula, trăgând saltelele și învelișul de pe paturi, scotocind pe sub fața de pernă și împrăștiindu-ți pe jos tot calabalâcul: cămașa, schimburile, ciorapii, peria și pasta de dinți, săpunul și prosopul.

Chiar nu știu ce se așteptau să găsească. Singurul petic de hârtie pe care ai fi putut să-l deții era cel pe care îl primeai dimineața sau seara la intrarea în toaletă, unul singur. Era o bucățică de hârtie de scris, nu de toaletă, pe care, bineînțeles, o foloseai pe loc cu mare sârguință. Alte contacte în afara celor cu gardienii sau cu colegul de celulă nu aveai. Posibilitatea să găsești ceva pe jos era exclusă, fiindcă, ieșind din celulă erai ca și orb. Dar perchezițiile în care erai căutat până și în părțile intime se făceau în continuu, ca să te înjosească (credeau ei) și să-ți arate că ești la discreția lor, a subspeciei umane a gardienilor.

Am avut dreptul să stau singur în celulă, beneficiind de liniștea și de aerul cât de cât curat din interior și fiind lipsit de ieșirile afară, aproape trei luni. Singurul contact l-am avut cu gardienii, prin vizetă sau cu ocazia plimbărilor de dimineață și de seară la toaletă. Nici o vorbă cu nimeni. Superb! Un adevărat concediu! Eram stăpân pe timpul meu de dimineață până seara! Dormeam! Am avut șansa să-mi revăd în somn toate amintirile, să revăd filme și să-mi reamintesc multe dintre cărțile care mi-au trecut prin mână, iar din când în când să port discuții cu mine însumi, fără să mă contrazic!

Într-o seară, am fost scos din nou la anchetă. „Covaci" s-a apucat să mă întrebe dacă am purtat discuții împotriva regimului și cu cine. Am recunoscut că în familie, adică din nou cu mama, tata, Cecile, Edmond, Giza, René și Anișoara, am purtat discuții împotriva regimului. Cu alții, având în vedere tocmai situația lui René, pentru a nu crea ocazii și a nu provoca incidente neplăcute, nu am avut.

Nu s-a lăsat deloc convins, dar nici eu nu mi-am schimbat cu ceva declarația. Văzând că nu reușește să mă facă să spun ce vrea el și ajungând între timp să mă cunoască, anchetatorul s-a apucat să scrie declarația așa cum era dată de mine. Fiind seară și făcându-se ora mesei, l-am rugat să mă trimită înapoi

în celulă ca să mănânc și eu mâncarea caldă. Între timp să scrie el declarația, pentru că și așa o scria el, și nu eu, iar la întoarcere o voi semna. A fost chemat gardianul, mi-am primit ochelarii și am fost trimis înapoi în celulă. Am semnat la întoarcere, după ce am controlat atent, măcar atâta puteam face, dacă nu cumva a introdus și alte nume în declarație.

Cât am stat la Uranus, am știut că pe undeva, pe lângă celula mea, erau „cazați" și ai mei. Am tot căutat, prin mijlocirea simțurilor, pentru că, stând în același loc mai mult timp, începi să auzi, mai bine zis, să percepi și să interpretezi sunete care, toate, îți spun câte ceva. Pe mama am putut să o simt când, dimineața sau seara, erau scoase la toaletă ocupantele celulelor, iar eu, aplecându-mă, prin acel spațiu de un centimetru de sub ușă, puteam să-i văd și să-i recunosc tălpile de crep ale pantofilor. Tușind sau rostind cu voce mai tare un cuvânt, încercam, din spatele ușii celulei, să-mi anunț prezența. Însă pe tata sau pe René nu am putut să-i localizez.

Pe Cécile, în schimb, o auzeam tot timpul. Pe culoar, când trecea, respira greu și voit sufla tare, ca să fie auzită, târându-și picioarele cu zgomot, spunându-i mamei la fiecare pas Chou Chou, numele ei de alint. Scăpa oala din mână, se împiedica, pleca singură în altă direcție. În celulă vorbea tare, era veșnic în conflict cu gardienii și le răspundea, tot tare, pentru a fi auzită, alegându-se tot timpul cu pedepse care se terminau cu „izolare".

Au trecut zile și săptămâni și din nou am fost scos seara la anchetă. De data aceasta, domnul anchetator „Covaci" m-a anunțat că a doua zi va începe procesul și că urma să fiu dus la tribunal. Mi-a făcut instructajul, învățându-mă cum să mă prezint în fața judecătorilor, cum să răspund, mi-a prezentat învinuirea principală pentru care trebuia să fim judecați, și anume de „crimă de favorizare a infractorului", și, făcând aluzie la eventuala mea condamnare, al

cărei minimum era de 15 ani, a calculat că aș putea ieși din închisoare la vârsta de peste 40 de ani. După o scurtă pauză, mi-a spus însă că, după proces, s-ar putea să ajung și acasă. Cu cea mai mare naivitate, l-am întrebat dacă aș putea fi achitat.

Discuția a durat aproape o oră, timp în care eu nu înțelegeam ce vrea să-mi transmită „Covaci", iar el nu înțelegea cum de eu nu înțeleg. După mai bine de un ceas, enervat, m-a făcut prost și m-a trimis înapoi în celulă. La plecare, i-am atras atenția să nu fiu întrebat la proces de declarația privind discuțiile dușmănoase, pentru că atunci voi spune cum a fost scrisă această declarație, în lipsa mea. „Covaci" s-a înfuriat, m-a înjurat și mi-a ridicat dreptul de pat. Ne-am despărțit în raporturi foarte proaste.

Procesul și o întâlnire aproape neverosimilă cu Gheorghe Enoiu

A doua zi dimineața, am fost tuns, ras și frezat, îmbrăcat frumos cu hainele ce le purtam de aproape un an în celulă și suit, tot cu ochelari negri la ochi, într-o dubă împărțită în celule individuale, în care de-abia încăpeai, fără să-i poți vedea pe ceilalți „pasageri".

Duba a pornit. Auzeam iar zgomotul străzii. S-a oprit. Coborând, de data aceasta, fără a purta ochelarii cei negri, am avut surpriza să văd fețe care îmi păreau cunoscute. Ni se interzisese să vorbim cu cel de alături, să ne uităm în dreapta sau în stânga. Eram păziți și supravegheați de o mulțime de soldați înarmați cu puști-mitralieră, îndreptate spre noi, și de o grupă de gardieni în uniforme de miliție, femei și bărbați. Nu se scotea o vorbă, totul se comunica prin semne și din priviri. Eram în jur de treizeci cei care formam primul lot ce urma să fie judecat. Am aflat, mai târziu,

că după lotul nostru au urmat alte două, adunând în total peste optzeci de „criminali". Securitatea implicase în acest proces toate neamurile și cunoștințele posibile, atât din partea mamei, cât și din partea tatei. La început, îi ridicase pe cei care îl ajutaseră pe René să fugă sau pe cei care doar știau de fuga lui și nu au alergat la Securitate să-l denunțe. Eram toți așezați pe niște bănci într-o încăpere a Tribunalului Militar de pe Calea Plevnei, la Malmaison. Ne uitam pe furiș unul la altul, încercând să ne recunoaștem, fiindcă, pentru mulți, cele douăsprezece luni de celulă și de anchetă lăsaseră urme grele.

L-am recunoscut pe Raul Filipescu, prieten bun cu René din copilărie, din familia lui Niculae Filipescu, boier și om politic. Raul îl ascunsese pe René, imediat după fuga sa de acasă. Era un om drăguț, săritor și gata oricând să scoată câte o vorbă șugubeață, luând lucrurile *à la légère*, cu ușurință, fără a face o tragedie din ceea ce i se întâmpla. Mai fusese în pușcărie, dacă mi-aduc bine aminte, era obișnuit.

Grigore Aman, tot foarte bun prieten din copilărie de-al lui René, fost sportiv – rugbist –, antrenor, pus și el tot timpul pe farse, glume și alte năzbâtii, era însă terminat, pur și simplu cu moralul la pământ. Aveam să-l întâlnesc mai târziu într-unul dintre lagărele din Deltă, nu mai țin minte în care, la fel de căzut, chiar disperat. Am încercat să-l remontez, n-am reușit.

Domnul Stinghe, alt prieten din copilărie, soțul unei profesoare de-ale mele de la Maison des Français, om calm, liniștit, așezat, acceptase situația cu resemnare.

Ionel Hălăceanu, alt prieten vechi și bun de-al lui René, om de lege, fost procuror, nu se afla pentru prima oară în mâinile Securității. Fiica sa cea mică se născuse în pușcărie, cât timp soția lui fusese ținută în arest, pentru a-l face pe Hălăceanu, care se ascundea, să se predea. Fusese implicat în tentativa de evadare a amiralului Horia Măcelaru, o evadare

care trebuia să aibă loc chiar la tribunal, dar care, din motive pe care nu le-am aflat niciodată, nu s-a mai petrecut.

Mai era Caliopi (Pia) Grigoriu, care în ultimii ani o ajuta pe mama la grădiniță, o doamnă în vârstă – mai în vârstă decât mama –, intrată în istoria României ca „Dama voalată", prima femeie din România care, datorită relațiilor ei, a făcut, pe vremuri, ceea ce numim astăzi „trafic de influență". Fugise în '48, doar cu ce avea pe ea, de la una din moșii și scăpase astfel, atunci, de domiciliu obligatoriu. Una dintre cele mai bogate persoane din România până la venirea comuniștilor. În 1939, aflându-se la Paris, un indian care ghicea într-un glob de cristal i-a prezis că va rămâne săracă, va ajunge slujnică într-o casă străină, cu o singură rochie pe ea, și, culmea, va face și închisoare. Pia nu a crezut nimic din ce i s-a prezis și chiar a făcut haz de escrocul de indian, care a lăsat-o și șase luni să aștepte până a primit-o. Nu i-a ajuns această lecție. În 1945, după o audiență la papă, încă nevăzând și neînțelegând ce se abate asupra țării, s-a întors în România, în pofida tuturor încercărilor cunoștințelor ei de a o reține în Vest. Nu putea pricepe cum o persoană cu bogățiile ei putea pierde totul, ajungând chiar și muritoare de foame, și cu atât mai puțin nu putea pricepe cum de putea intra în pușcărie.

Dar iată că, pentru a avea un pat și o masă, ajunsese, după fuga de la moșie, să se angajeze la o familie din București, să umble doar cu o rochie și, în final, să fie aruncată și în închisoare.

Lenuș Crăciunescu, avocată, prima soție a lui René, arăta ca vai de ea. Speriată. De la ea am aflat o poveste de necrezut. După ce a divorțat de René, Lenuș a rămas în apartamentul ei din strada C.A. Rosetti. La venirea rușilor în București, aceștia au rechiziționat tot blocul pentru ofițerii lor, au scos-o pe Lenuș din apartamentul ei de la etajul trei și, având în vedere faptul că era jurist, mai exact avocată, au păstrat-o

ca administratoare a blocului, dându-i o garsonieră la parter. Într-o zi, un ofițer rus a venit la ea și a reclamat faptul că nu avea destulă apă să se spele pe față. Imediat Lenuș s-a dus cu ofițerul în apartamentul pe care îl ocupa și a cerut să vadă ce se întâmplă cu apa. Ofițerul i-a făcut imediat demonstrația, arătând că din momentul în care trage lanțul și până se apleacă să ia apă să se spele pe față, apa încetează să mai curgă. Ca să-și curețe cizmele, intra cu ele direct în cadă, iar în chiuvetă pur și simplu urina. Nu știa la ce era bun vasul de toaletă, în locul lui folosea un ziar, pe care apoi îl arunca la ghenă. Poveste reală. Fără comentarii. Cu foarte mare greutate și cu multă diplomație a reușit Lenuș, care între timp învățase ceva rusește, să aducă lucrurile pe calea cea bună.

Titu Carlaonț, general, fostul comandant al unei divizii de infanterie, un fel de văr îndepărtat al Policraților, mai fusese închis până atunci de două ori câte trei ani, pentru același păcat.

Alexandru (Diliny) Policrat, magistrat, judecător, văr primar cu René și cu mama, stătea calm și liniștit.

Un domn Dumitrescu, chelner de meserie, împreună cu soția sa, care era, cred, fata doamnei Nemeș. Bineînțeles, alături, și doamna Nemeș, prima gazdă din București a lui René din vremea în care fusese fugar.

Doctorul Andrei Frank, din familia doctorului Frank senior – șeful comunității germane din București pe la 1900 –, care locuise pe aceeași stradă cu Policrații, prieten deci din copilărie cu copiii Policrat. Când era nevoie, Andrei Frank era chemat să-l îngrijească pe René, iar el venea pe ascuns, fără discuții.

Mihail (Mișu) Policrat, craiovean, văr primar cu René și cu mama, avocat, fusese trimis să facă doi ani în lagărul Bragadiru de lângă București. Ieșit de-acolo, i se fixase domiciliu obligatoriu.

Radu Săveanu, văr primar cu tata, fost om politic liberal, prefect de Vrancea, senator, viceconsul al României în Belgia în perioada interbelică, după ce a ieșit de la Canal a fost trimis la Gheorgheni, în domiciliu obligatoriu de cinci ani.

Sergiu Scepkin-Șubin, cel care i-a „împrumutat" mamei propriul buletin de identitate pentru a fi falsificat și a servi la cumpărarea biletului de avion când René a vrut să fugă din țară.

Printre acuzați mai erau țăranii și învățătorii întâlniți de René la Rosești, moșia domnului Rosescu, tatăl Anișoarei, unde René se ascundea sub numele de Panaitescu, pretinzând că este învățător.

Inculpații dintr-un lot erau aduși și folosiți ca „martori ai acuzării" în procesul celorlalte loturi. Ca martori principali ai acuzării au fost aduși și plimbați, la toate loturile, mama, cu părul complet alb și vizibil slăbită, dar dreaptă, tata, slăbit și el, dar altfel neschimbat, primind ce se întâmpla fără comentarii, Cecile, schimbată și ea din punct de vedere fizic, însă bătăioasă, nesupusă, neînvinsă și gata de a răspunde *du tac au tac*, cum spune francezul, adică pe loc, fără ezitări și cu aceleași arme, René, vai de el, aproape de nerecunoscut din cauza bătăilor, cu capul spart și deformat, dar și el drept și demn, și Anișoara, complet speriată și pierdută.

Martori ai acuzării erau considerate persoanele care, întrebate fiind de completul de judecată, confirmau faptul că cel acuzat avea cunoștință de situația de fugar a lui René și într-un fel sau altul respectivul a participat la ascunderea lui, purtând bineînțeles cu fugarul și discuții dușmănoase împotriva regimului. Toți acești oameni aveau un numitor comun: toți, unii foști condamnați, dar se pare că nu destul, iar alții ca noi, făcând parte strict din familie, scăpați printr-o minune de arestare, eram „vinovați" de a ne fi manifestat, sub o formă sau alta, contra regimului, arătându-ne omenia față de un om care se ascundea de Securitate. Toți am fost găsiți „vinovați" de tribunalul militar condus de celebrul

colonel Petrescu și de nu mai puțin cunoscutul Adrian Dimitriu și condamnați în final la pedepse cuprinse între trei și optsprezece ani de pușcărie.

Ceea ce nu am înțeles atunci și nu am putut înțelege nici mai târziu, și m-a mirat, este faptul schimbării încadrării din „crimă de favorizare", cerută de Procuratură, în „favorizare simplă", ceea ce a dus la scăderea cuantumului pedepselor aplicate vinovaților și astfel la o condamnare minimă de trei ani, în loc de cincisprezece ani, pentru cei câțiva care urmau să capete minimumul.

Avocații, unii numiți din oficiu, care au venit să-i „apere" pe inculpați – vai de „apărarea" lor! –, nu au putut decât să recunoască faptele săvârșite de clienții lor și să ceară, invocând vârsta, bolile sau necunoașterea situației în care intraseră, acordarea unor circumstanțe atenuante și mila judecătorilor, și atât. Pledoariile au durat două sau trei minute, iar comunicare între inculpat și avocat nu a existat.

La marginea boxei, aveai voie, în prezența unui milițian, să schimbi câteva vorbe cu apărătorul. O rușine pentru cel ce era pus să-și facă meseria în condițiile acestea și o altă rușine pentru judecătorul care asculta astfel de prestații. Singura care a avut mai mult curaj și a încercat să forțeze nota permisă a fost avocata mea, Ligia Minovici, mătușă prin alianță, care i-a apărat cu aceeași vehemență pe Diliny și pe René, însă fără prea mari rezultate. Și ea a fost pusă imediat la punct și chemată la ordine de către președintele completului de judecată.

Sala de judecată a Tribunalului Militar în care am fost introduși, încadrați de aceiași soldați înarmați și de milițieni, era plină de oameni, rude și câțiva prieteni mai curajoși ai celor din boxă. Toți, atât cei din sală, cât și cei din boxă, încercând să ne recunoaștem unii pe alții, am reușit câteodată să schimbăm priviri, pe care le-am interpretat ca încurajări pentru ce avea să urmeze.

Dintre toți cei care au avut de-a face cu René, pe când acesta era fugar, numai doi inși au scăpat de tribunal: unul a fost doctorul Ionescu, mort într-un accident de avion înainte de 1960. Medic stomatolog – fostul doctor al lui Gheorghe Gheorghiu-Dej –, la cabinetul lui de pe strada Vasile Lascăr îl duceam pe René seara târziu. Intra, bineînțeles, numai mama cu fratele ei, învățător de țară, venit la București pentru tratament. Aici unde într-o seară l-au văzut, în sala de așteptare, printre pacienți, pe domnul Ion Vântu, tatăl Ionicăi și al Marinei – prietene bune cu mine și în casa cărora intram des. Domnul Vântu era ginerele profesorului Nicolae Hortolomei – academician, o somitate a medicinei românești –, care se cunoștea cu ai mei și care fusese ministru al sănătății și ocrotirii sociale (1939–1940), iar apoi, după preluarea puterii de către comuniști, acceptase să-i fie trecută semnătura pe scrisoarea de protest adresată regelui cu privire la „reprimarea sângeroasă" a demonstrației procomuniste din 24 februarie 1945. Întrebat atunci de Gheorghe (Zizi) Policrat, alt avocat din familie, văr primar cu mama, de ce a făcut asta, răspunsul doctorului a fost: „Pentru a-mi salva familia." Și a salvat-o cu succes. Și-a salvat până și casa, în care s-a mutat Ion Vântu cu familia lui. Domnul Vântu a ajuns director al Institutului de Istorie. Era fratele lui Gheorghe Vântu, bun prieten cu tata, fost ministru subsecretar de stat la Interne (1945–1946) și ministrul lucrărilor publice (1946–1947), apoi arestat și condamnat la ani grei de închisoare. Ion Vântu ori nu i-a recunoscut pe mama și pe René, ori nu a vrut să-i vadă. Nimeni nu va ști niciodată ce a fost, pentru că niciodată, nici până în ziua de astăzi, nu s-a vorbit despre această întâmplare. Însă în urma acestei întâlniri, care ne-a cam speriat, am luat măsuri și mai drastice, pentru a nu da nas în nas cu oameni cunoscuți. Soarta s-a dovedit totuși a fi soartă.

Al doilea om scăpat de condamnare, adică de Securitate, a fost doctorul Tantinel Iliescu, un cunoscut cardiolog. Într-o

seară, când lui René i s-a făcut rău și s-a crezut că răul vine de la inimă, tata, care-l cunoștea bine pe Tantinel, s-a dus la el și, povestindu-i despre ce și despre cine este vorba și în ce situație se află René, l-a rugat pe Tantinel să vină să-l examineze. Tantinel, fără nici o ezitare, și-a luat geanta și i-a spus tatei că vine în calitatea lui de doctor să vadă de un bolnav, indiferent cine este și care este situația acestuia. Dând același răspuns Securității și datorită faptului că unul era Tantinel Iliescu în țara românească, iar mulți dintre cei aflați sus ar fi avut nevoie, la o adică, de el, a fost lăsat în pace și astfel a scăpat.

La scurt timp după încheierea proceselor, mi s-a comunicat sentința: de două ori trei ani de închisoare, cu confiscarea totală a averii, și trei ani de degradare civică. Era minimumul pentru favorizarea infractorului și pentru discuții dușmănoase. Eram încă în celula de la Uranus. Am cerut imediat să fiu scos la raport la comandant. Nu a fost ușor, pentru că de fiecare dată am fost întrebat motivul. Nedând nici un motiv, a trebuit să insist și mai mult, dar, după câteva zile de cereri și de bătăi repetate în ușa celulei, am reușit. Ajuns în fața colonelului Enoiu, care de altfel conducea toată ancheta în cazul lui René, am cerut, invocând atât vârsta alor mei, cât și condamnarea lor, să pot să-i mai văd o dată, înainte de a pleca fiecare pe drumul închisorilor. Ei bine, Enoiu a sunat imediat și a pus să fie aduși și mama, și tata în biroul lui. Când ai mei au intrat pe ușă, s-a sculat și a ieșit, lăsându-ne singuri cam zece minute.

Mama albise de tot, dar se ținea tare, tata, slăbit, dar cu capul jos, acceptase tăcut situația. Ne-am strâns în brațe și am plâns. Ne-am pus întrebări despre starea de sănătate a fiecăruia și ne-am dat ultimele sfaturi. Mama avea aproape șaizeci de ani și o condamnare de zece ani, tata avea șaptezeci și doi de ani și o condamnare de cinci ani. Eu aveam douăzeci și șapte de ani și o condamnare de trei ani. Nu puteam, în asemenea condiții, decât să ne luăm rămas-bun.

Enoiu s-a întors în birou, au venit gardienii, ne-au dat ochelarii negri și fiecare a luat-o pe drumul lui. Atunci a fost prima și ultima dată când am avut de-a face cu Enoiu.

Cu „mașina de pâine", spre Jilava

Abia în 1964, după ieșirea tuturor, aveam să aflu cât de mult au suferit, ce teroare a reprezentat pentru ei Enoiu și ce bătăi au încasat René, Anișoara și mulți alții dintre cei 80 de anchetați. După zeci de ani, Anișoara, când auzea de Enoiu, încă se cutremura, iar René evita discuția în amănunt. Mama, din câte mi-a spus, nu a fost maltratată, iar de la tata știu că a primit o palmă de la „Covaci", cel care mă anchetase și pe mine. Nici între noi nu am abordat vreodată subiectul violențe fizice în pușcărie, și, categoric, nici în discuțiile cu alții.

Mama, aveam să aflu când ne-am revăzut liberi, a fost dusă la Jilava și apoi la Miercurea-Ciuc. Tata, mai întâi la Jilava, iar apoi la Gherla. A fost eliberat de la închisoarea din Botoșani. Eu aveam să fiu dus la Jilava și apoi în Deltă, unde am trecut prin mai multe lagăre de muncă, petrecând aproape un an numai la Periprava.

Într-o zi s-a deschis și ușa celulei mele de la Uranus. Mi-au fost aruncați ochelarii pe pat. „Ia-ți bagajele!" Am pornit-o din nou pe culoarele arestului, am poposit la magazie, de unde am recuperat balotul cu șuba ce o aveam pe mine la arestare și un pachet cu diversele lucruri adunate de prin buzunare. Afară am avut parte, pentru câteva minute, de cer și de aer curat. Am fost suit cu alții într-o dubă pe care scria „Pâine".

În dubă, multe celule mici, de nici măcar un metru pătrat, în care trebuia să stai în picioare, cu balotul în brațe. După

mine au urcat alții, așa cum și înaintea mea or fi fost alții, cunoscuți sau necunoscuți, fiecare înghesuit în celula lui. Duba s-a pus în mișcare. Iar București, străzi, zgomote, mișcare, voci omenești, voci de copii. Liniște!

Luând-o când la stânga, când la dreapta, duba trecea uneori prin gropi. Ne loveam de pereții carcerei și încercam să ne dăm seama pe unde ne aflam. Am mers mult. La un moment dat, mașina s-a oprit. Am recunoscut zgomotul pușcăriei, cu care ne obișnuiserăm deja: țipete, urlete, uși deschise și închise cu zgomot. În lumina de seară, am văzut un drum de pământ săpat în pantă. Jos, în capăt, la câțiva metri, se deschidea o gaură neagră sub o boltă de piatră, deasupra căreia era scris „FORTUL 13 JILAVA". Am fost coborâți la unsprezece metri sub pământ, în fostul fort și închisoare, rămas doar închisoare, Jilava. Înăuntru, culoare negre, joase și reci, cu uși mari și groase de lemn pe dreapta și pe stânga. Nu era timp să te gândești, gardienii nu mai conteneau urlând la noi: „Mișcă! Nu mișca! Stai așa! Dezbrăcarea!" Înregistrarea a constat din predarea la magazia închisorii a hainelor pe care le aveam pe noi și în boccea. Ni s-au făcut din nou fotografii, ni s-au luat amprentele, ca pe urmă „obiectul", adică deținutul, să fie depus într-o celulă neagră și rece. Cam pe la ora două noaptea, scos din nou pe culoarele negre și reci, în izmene, am fost băgat, cu mare zgomot, într-o altă celulă, unde, la lumina foarte slabă și mai mult pe pipăite, am simțit prezența altor deținuți. Tot pe pipăite, am fost luat în primire de cei de pe așa-zisele priciuri, care, treziți din somn, buimaci, mi-au făcut loc între ei, căutând imediat să afle vești de afară. Când le-am spus, pe șoptite, de unde vin și de când sunt arestat, dezamăgiți, s-au culcat la loc, lăsând prezentările pe a doua zi.

Jilava

Dimineață, după deșteptare, am făcut cunoștință cu interiorul celulei. Avea o fereastră astupată pe dinafară cu scânduri, astfel încât doar printr-o deschizătură lăsată în partea de sus să intre puțină lumină și puțin aer. Numai dacă te aplecai, puteai să zărești și un pic de cer. Sub geam, apropiate, două butoaie, unul pentru apă, celălalt pentru nevoi – așa-numita „tinetă". De la ușă către fereastră fusese lăsat liber un spațiu de vreo cinci-șase metri pătrați, între cele două rânduri de priciuri. Așezate pe două niveluri, priciurile erau de fapt niște scânduri pe care fuseseră înșirate un fel de saltele umplute cu resturi de paie, mai mult pleavă, pe care aveai voie, noaptea, să te culci, învelindu-te cu o pătură plină de praf, subțire ca o foaie de ceapă. O bancă pe care încăpeau cel mult zece persoane, o masă și un godin mic, instalat în mijlocul spațiului liber, completau decorul. Aveam cam șaizeci și cinci de colegi de toate vârstele și profesiile, de la țărani și muncitori la doctori în drept.

A doua zi am fost scos să primesc cazarmamentul: o pereche de pantaloni, o haină, o zeghe, adică un fel de pardesiu, o bonetă, toate subțiate de atâta purtat, toate vărgate, o pereche de bocanci, care ar fi trebuit să-mi se potrivească, o pătură străvezie și prăfuită, o cană, o lingură boantă și o gamelă din metal.

Întorcându-mă în celulă, înzestrat cu ținuta și inventarul de pușcăriaș, am descoperit în mulțimea de colegi și figuri cunoscute: doctorul ginecolog Sandy Rizescu, Rici Hillard și Johann Fabricius. Sandy Rizescu, cândva băiat drăguț și vesel, un om de lume pe care îl întâlneam pe la ceaiuri, era acum căzut în admirația unui săpun Fa pe care îl primise de la Dina Oroveanu, iubirea sa. Când cădea pe gânduri – și cădea des –, își mirosea bucata de săpun și începea să plângă. Rici Hillard, fost rugbist, făcând parte pe vremuri

din lumea bună a Bucureștiului, acum bătrân și bolnav, înainte de ora mesei se apleca să întâmpine mirosul mâncării de fasole, care pătrundea pe sub ușă. Luându-și medicamentul și repetând „mai bine să-mi facă rău decât să-mi pară rău", se pregătea oficial pentru luarea mesei de prânz. Johann Fabricius, brașovean, băiat tânăr, fusese dat peste cap de o condamnare de șapte ani pe care nu o pricepea. Soția lui fusese de asemenea condamnată, iar cei trei copii fuseseră lăsați acasă, în grija bunicilor. Stând pe bancă, aţipeam adesea unul în brațele celuilalt. Nu de puține ori ne trezeam cu câte un gardian șugubăț care, deschizând încet ușa, intra până în mijlocul celulei, pentru că și așa era posibil. Găsindu-ne pe toți amorțiți de foame, de frig și de plictiseală, ne trezea brusc la realitate.

Rația de apă era de o jumătate de cană pe zi, pentru spălat sau băut. Beam cu dinții strânși, ca să nu înghițim lighioanele care înotau în ea. Băutul și spălatul cu apă din aceeași cană i-au revoltat pe mulți, în special pe țărani. Hârtie igienică nu există. Tineta de alături, pe care te cocoțai pentru a-ți face nevoile, era golită o dată pe zi. Numai după multe insistențe aveam voie să o golim încă o dată în timpul aceleiași zile. Vai de noi în zilele în care tineta era folosită intens!

O dată pe zi avea loc și plimbarea în curte, în aer liber, însemnând cam o jumătate de ceas de mișcare. Atunci duceam și goleam tineta la haznaua mare și umpleam și butoiul cu apă.

Și la Jilava, prin cei care intrau și ieșeau din celula noastră venind din alte celule, am încercat să dau de urma alor mei. Încercam, fără succes, să zăresc printre scândurile de la geam ce se petrece în curte sau să deslușesc cât mai mult din ce se auzea de pe culoar. O dată sau de două ori, chiar am avut impresia că-l zăresc pe tata în curte. Tot ce se auzea erau zgomotele produse la împărțirea mâncării, agitația care se producea înainte de efectuarea percheziţiilor sau de scoaterea

deținuților la aer, la plimbare, ieșitul la duș și zgomotul sinistru al lanțurilor pe care le aveau legate la picioare deținuții mânați pe culoare.

Rasul, o dată pe săptămână, cu briciul pe uscat, era un chin. O dată pe lună eram tunși cu mașina, iar unghiile ni le tăiam cu o foarfecă boantă – alt chin. O dată pe săptămână sau câteodată la două săptămâni avea loc ceremonia dușului. Așa știam că este sâmbătă. La duș se pleca în coloană, trecând prin curtea mare, pe soare, pe ploaie sau pe ninsoare, nu conta. Înainte de a intra în sala de duș, treceam printr-o încăpere cu bănci și cuiere pe pereți, unde trebuia să ne dezbrăcăm și să ne lăsăm lucrurile. Din sitele dușurilor care atârnau în tavan curgea un fir de apă, mai întâi rece, apoi caldă, apoi iar rece. Totul dura cel mult un minut, apoi treceam din nou prin camera unde ne lăsasem hainele și, în urletele gardienilor, trebuia să ne ștergem, să ne îmbrăcăm și să ne încolonăm pentru întoarcerea în celulă. Și aici aveam de-a face cu bătaia de joc a gardienilor, care dădeau drumul la apă în timp ce încă ne dezbrăcam și opreau apa când încă aveam săpun pe noi. Realizând că timpul scurt pe care-l aveam la dispoziție nu ajungea pentru spălat și în nici un caz pentru spălatul vreunui schimb sau al vreunei cămăși, am recurs la următoarea tactică: la auzul zgomotului care anunța plecarea la duș, mă dezbrăcam de tot încă din celulă și mă frecam cu săpun pe corpul uscat. Frecam zdravăn cu săpun, pe uscat, și ce aveam de spălat, iar la ieșirea din celulă aveam pe mine numai zeghea. Ajuns în camera cu cuiere (de fapt, niște cuie bătute în perete), atârnam, în trecere, zeghea în cui și intram imediat la duș, profitând din primul până în ultimul moment de apa ce curgea de sus, până la ultima picătură. La plecare, executam aceeași manevră, în trecere luam zeghea din cui și mă încolonam. La început, colegii s-au cam mirat văzându-mă gol în celulă și nu au

înțeles nimic, dar, cu timpul, au început și ei să adopte metoda mea.

Încet, încet, în celulă s-au format grupuri, s-au pornit discuții, cei ce aveau ceva de povestit au început să povestească, iar cei care vorbeau o limbă străină au început să-i învețe și pe ceilalți.

Zilele treceau, nopțile treceau. Unul dintre ascultătorii mei era un tânăr cam de aceeași vârstă cu mine, cunoscut la Jilava, Emil Dima, fascinat, printre altele, de felul în care pregăteam eu, în teorie, pe uscat, nesul.

Între timp, am primit și răspunsul la așa-zisul apel sau recurs declanșat după judecarea fondului, acțiune pornită de cei de afară și contrasemnată de mine încă de pe vremea în care mă aflam la Uranus. Răspunsul, în ceea ce mă privea, a fost că s-a menținut condamnarea mea la de două ori câte trei ani de închisoare, pentru favorizare și pentru discuții dușmănoase, urmând a executa numai trei ani, plus cei trei ani de degradare civică și, bineînțeles, confiscarea totală a averii. De soarta celorlalți nu am putut afla nimic.

Dimineața, după deșteptare, se aducea micul dejun: fiecare deținut primea o jumătate de cană de lichid negru, căruia i se zicea cafea, care era turnat dintr-o găleată manipulată de unul dintre noi. În fiecare zi, alt deținut se ocupa de treaba asta, astfel încât cel care împărțea așa-zisa băutură să nu favorizeze pe unul sau pe altul, turnând mai multă „cafea". Suplimentul – dacă mai rămânea ceva – se împărțea în continuare, câte jumătate de cană de persoană, începând cu cel care în ziua aceea primise prima cafea, până ce găleata se golea. Odată cu găleata cu cafea, primeam și porțiile de pâine – felii triunghiulare cam de o sută de grame fiecare, gata tăiate – și niște cubulețe tari de marmeladă, având laturile cam de cel mult doi centimetri. După ce pâinea și marmelada erau așezate frumos pe masă, începea ritualul alegerii porției. Sigur că între feliile de pâine și cuburile de marmeladă erau

mici diferențe de mărime și deci și de greutate. Ei bine, în fiecare zi, începând cu cel care rămăsese ultimul în ziua precedentă, aveai voie să-ți alegi felia de pâine și cubulețul de marmeladă, după ce studiai atent tot ce era înșirat pe masă. De multe ori această alegere lua ceva timp, iar cei care se pretau la acest joc proveneau din toate straturile sociale și intelectuale.

Eu am refuzat de la început să particip la acest ritual și în general la aceste jocuri care se repetau de fiecare dată când ceva trebuia împărțit. M-am mulțumit întotdeauna cu ultima porție de pe masă. Este drept însă că, dacă nu eram destul de rapid, riscam să rămân și fără aceasta. Așa s-a întâmplat de mai multe ori cu „vitaminele". „Vitaminele" erau murături aduse într-o găleată și transformate în grămezi mici, în funcție de numărul celor aflați în celulă, urmând ca, tot așa cum procedam cu pâinea, să ne alegem pe rând, în ordinea paturilor, grămada.

Eu, neparticipând la joc, rămâneam la urmă și luam ultima grămadă de pe masă. Dacă mă uitam o clipă în altă parte, mă trezeam fără ea. Adresându-mă, după o mică pauză, unuia dintre preoții ortodocși, cel interpelat îmi răspundea întotdeauna că se înșelase, crezând că este la rând pentru supliment și că grămada rămasă pe masa era a nimănui. Bineînțeles că această întâmplare mă provoca să-i întreb de ce concurenții – adică romano-catolicii sau protestanții – nu se pretaseră la aceeași faptă.

De aici urmau discuții care mai înviorau puțin atmosfera și alungau plictiseala. Ca întotdeauna în astfel de situații, celula se împărțea în două tabere, unii de partea mea, iar alții împotrivă, iar discuțiile, din ce în ce mai sofisticate și mai serioase, continuau în grupuscule, ocupându-ne astfel timpul și făcându-ne astfel să ne îndreptăm, în cele din urmă, spre teme mai filozofice, precum credința și comportamentul ființei umane pe pământ...

Când se împărțea hrana, sarcină care revenea de fiecare dată altuia dintre noi, dacă rămânea mâncare, aceasta alcătuia așa-zisul supliment, care se împărțea în continuare, începând cu primul care își primise porția. Pentru a respecta ordinea, se făcea o adevărată contabilitate, ca nu cumva unul să primească mai mult decât celălalt. De multe ori constatam că la împărțeală se prezentau mai mulți amatori decât toți deținuții pe care îi avea celula noastră. De fiecare dată, ca un făcut, cei veniți în plus – din neatenție – erau tot preoții ortodocși.

De fapt, iată care era hrana noastră: dimineața, felia de pâine, cubulețul de marmeladă și o jumătate de cană de zeamă neagră, la prânz, o zeamă cu trei bucăți de gogonele murate sau o fiertură de arpacaș, în care găseam câteva bucăți de buze de vită, cu păr pe ele, sau câteva bucăți de copite, ori, din când în când, faimoasa mâncare sau supă de boabe de fasole albă, care nu era rea, seara, o bucată de turtoi (mălai opărit și băgat la cuptor, a cărui coajă, dulce, ținea pentru noi și de desert, fiind considerată o adevărată prăjitură) și o fiertură care putea fi de arpacaș, de varză, de salată sau de murături.

Și la Jilava am avut parte de aceleași percheziții brutale și neomenoase ca la Uranus. Noaptea erai deșteptat și scos cu tot „bagajul", adică o prăpădită de față de pernă, numită „sarsana", în care-ți țineai tot ce aveai: peria și pasta de dinți, săpunul, schimburile, o cămașă, o pereche de ciorapi și un prosop. Ajuns pe culoar, trebuia să te dezbraci la piele și, ținându-te în picioare și în frig, gardienii începeau controlul corporal. Te puneau să deschizi gura, să scoți limba, să te apleci, cu spatele către gardian, ca să îți inspecteze părțile intime. Inevitabil, lucrurile din fața de pernă îți erau împrăștiate pe jos. Gardienii se întorceau în celulă și răsturnau saltelele, stârnind un nor de praf, aruncau păturile în mijlocul camerei, controlau pe sub priciuri, iar acolo unde gardienii

simțeau un om slab, de obicei un bătrân, își mai băteau și joc de el.

Din când în când eram supuși și la corvoada de a face curat pe culoare, iar eu, când îmi venea rândul, ori încercam să simt, să adulmec, să aud un zgomot sau o respirație care să-mi spună ceva despre ai mei, în special despre tata, ori căutam să mă fac eu simțit, auzit, dincolo de uși, însă fără ca gardianul să observe.

Încălzirea celulei se făcea arzând în micul godin din mijlocul camerei cele câteva lemne subțiri și praful de cărbune adus într-o lădiță de lemn. Căutam ca arderea să dureze cât mai mult, iar noi să stăm cât mai aproape de sursa de căldură, treabă deloc ușoară pentru cei șaizeci-șaizeci și cinci de ocupanți ai celulei. Odată focul stins, godinul se răcea imediat și frigul se instala din nou.

Incredibila poveste a lui Serghei Glavce

Într-o noapte, ușa s-a dechis cu zgomot mare și în celulă a fost introdus un bărbat înalt. I-am făcut imediat loc pe prici, lângă mine, și i-am dat ceva să se acopere. Era în ianuarie și era frig, iar el, conform obiceiului locului, avea numai izmene pe el. S-a prezentat: „Glavce." M-am recomandat și eu: „Ollănescu." L-am întrebat imediat, pe șoptite, de când era arestat. „De ieri", a venit răspunsul. S-a produs numaidecât o mare agitație, aveam vești proaspete de afară. Telefonul fără fir, pe șoptite, a intrat de îndată în funcțiune, toată lumea din celulă era curioasă. Nu prea a avut ce ne spune, fiindcă prea multe lucruri care să ne schimbe viața nu se întâmplaseră în lumea liberă. Ne-am culcat și de data aceasta fără speranțe, așteptând ca măcar a doua zi să aflăm mai multe amănunte.

A doua zi, pe lumină, l-am văzut pe nou-venit. Înalt, în jur de un metru nouăzeci, bine făcut, cu părul negru tuns scurt, foarte scurt, un om la vreo cincizeci de ani, amabil și, amănunt vizibil imediat, bine-crescut. Tăcut însă. Reținut, mai bine zis. Încet, încet ne-am apropiat unul de celălalt și așa am aflat incredibila poveste a lui Serghei Glavce.

Fusese ridicat de pe stradă, în plină zi, în București, și suit într-o mașină neagră în ianuarie 1962. La Prefectura Capitalei i-a fost pus în față un dosar și i s-a adus la cunoștință că în 1953 fusese condamnat în lipsă la moarte. Pedeapsa i s-a comutat la închisoare pe viață, dar, ținând seama de faptul că luptase pe Frontul de Vest și că fusese decorat, a beneficiat de reducerea pedepsei la jumătate. Mi-a spus că mai avusese parte și de o grațiere care îl scăpa de închisoare, dar că, pentru a beneficia de toate acestea, trebuia să fie rejudecat, iar pentru a fi rejudecat trebuia să fie arestat. În așteptarea termenului de judecată și a unui avocat care să-l apere, fuse adus și închis la Jilava.

Era unul din cei doi frați Glavce, dintr-o familie bogată de moșieri care aveau mult pământ în Basarabia, pe malul Nistrului. Români, dar la origine ruși albi. Cei doi frați, ofițeri în armata română, au făcut mai întâi campania din est, apoi și pe cea din vest, în linia întâi, amândoi într-un batalion de asalt. În tot timpul războiului n-au avut parte de nici o zgârietură. În 1944, familia a fugit din Basarabia, abandonând casele și pământul, iar mama lor a ajuns să se instaleze la Sibiu. Cei doi frați, tot pe front. La schimbarea taberelor, fiindcă vorbea perfect rusește, unul dintre ei a fost luat ca translator de limba rusă pe lângă Marele Stat-Major Român. În timpul unei permisii de o săptămână a lui Glavce, translatorul, omul nostru, ca să mai fie scos puțin din batalionul de asalt și fiindcă vorbea la fel de bine rusește, a fost adus să-i țină locul ca translator fratelui său. Ei bine, tocmai în săptămâna aceea a fost arestat tot Statul-Major Român, suit

într-un avion și dus la Moscova, la Lubianka. Se întâmpla în 1945. Unul dintre primele semne care arătau cum își trata Uniunea Sovietică aliatul de după 23 agusut 1944.

Glavce și-a dat seama imediat că nu pe el trebuiau rușii să-l aresteze. Rus fiind și cunoscând mentalitatea rusească, a tăcut și nu a scos nici o vorbă despre fratele său, care a scăpat astfel de arestare.

Au urmat doi ani de Lubianka, doi ani de anchetă dură, în care a trebuit să spună ceva, fără a spune totuși nimic, ceva care mai târziu să nu se întoarcă împotriva lui sau a altora.

Celula de la Lubianka, împărțită cu alți deținuți, a fost teatrul unor întâlniri extraordinare. I-au trecut prin față tot felul de oameni, de toate naționalitățile, și din țări aliate, și din țări dușmane, practicând tot felul de religii, venind din toate categorile sociale, tot felul de personaje, având profesii de toate felurile și fiind implicați în activități dintre cele mai curioase, unele chiar în folosul Rusiei beligerante, agenți făcând parte din toate serviciile de informații. Unii dintre acești colegi de celulă au dovedit că își pot îndeplini misiunea chiar și din interiorul Lubiankăi, folosindu-se de tehnici foarte bine ascunse. Totuși, detalii despre ancheta de la Lubianka și despre metodele întrebuințate de anchetatori nu am aflat.

După cei doi ani de la Lubianka, care s-au scurs într-o liniște totală, lipsindu-i aerul curat și lumina zilei, a fost judecat și condamnat la zece de ani de muncă silnică și douăzeci și cinci de ani de domiciliu obligatoriu. A fost suit apoi în vagonul unui tren de marfă, înghesuit cu alți deținuți, și trimis într-un lagăr de muncă. După o călătorie care s-a întins pe mai bine de trei mii de kilometri, care se pare că a durat trei săptămâni, în condiții complet inumane, pe timp de iarnă, fără încălzire, lipsiți aproape cu totul de hrană și de apă, trenul a ajuns dincolo de Cercul Polar și s-a oprit la Vorkuta. Treizeci și cinci de lagăre de muncă, amenajate

pentru exploaterea unor mine subterane, alcătuiau orașul Vorkuta. Toți locuitorii săi erau foști condamnați la muncă silnică, având, după ispășirea pedepsei din lagăr, domiciliu obligatoriu în acest oraș.

Iarna, temperatura de afară cobora până la minus șaizeci de grade. Vara aveau patru zile de soare, în care nimeni nu muncea. Avioanele veneau la Vorkuta numai în aceste patru zile de vară, iar în restul anului ajungeau aici doar trenurile, când se putea, fiindcă exista riscul să fie răsturnate de vânt, cum s-a și întâmplat cu trenul cu care, pe timpul ședерii lui Glavce, a venit singura comisie însărcinată să constate condițiile de viață din lagăre și din Vorkuta.

Din trenul cu condamnați care venea de la Moscova au coborât, vii, cam o sută, o sută douăzeci de oameni, niște umbre, de toate naționalitățile. Unii, cei care chiar nu se mai puteau ține pe picioare, au fost duși direct la un fel de dispensar, unde, întinși pe podeaua unei încăperi, zăceau în așteptarea doctorului. După ore bune, a apărut și acesta și, trebuind să ajungă în cabinetul său, a fost nevoit să treacă prin camera de așteptare plină, călcând pe nenorociții întinși pe jos. Norocul lui Glavce a fost că doctorul l-a călcat pe unul dintre picioarele umflate și dureroase. Glavce a scos fără să vrea un „au!“ românesc. Doctorul și-a văzut de drum, însă primul pe care l-a chemat, din ușa cabinetului, a fost Glavce. Doctorul, evreu din Cernăuți, recunoscuse interjecția românească a lui Glavce, fapt care i-a salvat viața. Internat și îngrijit la infirmeria lagărului, s-a înzdrăvenit destul de repede și și-a luat locul printre cei din lagărul de muncă. În foarte scurt timp, cu numele său și cu limba rusă pe care o vorbea ca un rus, cu româna și franceza pe care le vorbea de asemenea perfect, s-a integrat destul de bine printre colegii de toate naționalitățile, de toate rasele, de toate religiile, de toate profesiunile și din toate păturile sociale din lagăr.

Până în 1948, în lagărele sovietice, deținuții politici erau ținuți la un loc cu deținuții de drept comun, cu criminalii cei mai fioroși și cu toți foștii militari sovietici căzuți prizonieri în război, condamnați automat la zece ani de lagăr și la numai cinci ani dacă se dovedea că fuseseră răniți când au fost luați prizonieri. Profitând de relații pe care le stabilise în lagăr, Glavce i-a trimis o scrisoare soției sale din București, scriind pe plic doar „Doamna Glavce – București – România". Adresa nu o știa, dar fusese asigurat de cei din lagăr, care și-au și oferit ajutorul, că plicul va ajunge la destinație. Nu numai că scrisoarea a ajuns la destinație, dar după o lună a primit și răspunsul. Așa au căpătat cei din țară vești de la el, iar el vești de la soție, frate și mamă. Și tot așa a aflat că soția divorțase, sau urma să divorțeze.

Rețeaua hoților din lagăr și din afara lagărului funcționa perfect, fără a ține seama de granițe. Din 1948, deținuții de drept comun au fost separați de cei politici și deci și rețeaua de comunicare cu exteriorul a căzut.

Încet, încet, a început să-și organizeze viața de deținut. Trădările și compromisurile făcute cu autoritățile erau crunt pedepsite, imediat și fără discuție. Dimineața, cel pedepsit era găsit în fața barăcii sale cu capul așezat pe piept. Personalul de supraveghere din interiorul lagărului era format din foști condamnați. Numai paznicii, care nu aveau acces în lagăr, și păzeau lagărele de dinafară, precum și anchetatorii erau militari. Toți cei care se făceau vinovați de încălcarea regulamentului, atât supraveghetorii și paznicii, cât și anchetatorii și chiar militarii, erau automat condamnați și trimiși imediat în lagăre de muncă.

În ciuda tuturor regulamentelor și cu toate riscurile, dacă pentru deținuții din lagăr era nevoie de un medicament sau numai de lămâi contra scorbutului, și medicamentele, și lămâile sau orice le era necesar ajungeau în lagăr. Chiar și ziarele. Erau depuse în mină, unde erau citite, iar apoi dis-

truse. La posturile principale, cum erau, de pildă, dispeceratele, croitoria, bucătăria, magaziile, se găsea întotdeauna câte un roman.

Ajutorul pe care și-l acordau deținuții era imediat și fără cusur. Încă o dată, vai de cel care trăda!

Printre colegii de lagăr ai lui Glavce era și un călugăr iezuit, mic de statură, care arăta ca vai de el, îngrozitor de miop, cam murdar, cu nasul veșnic curgând, care nu prea se amesteca în discuții, preferând să-și vadă de munca lui, tăcut și retras. Toți cei din jurul lui, inclusiv supraveghetorii, aveau impresia că acest călugăr nu făcea parte din tagma deștepților și le cam era milă de el.

În ziua în care cele două părți ale unei galerii, a cărei săpare începuse din două puncte diferite, amenințau să nu se întâlnească, ceea ce ar fi însemnat o nenorocire din cauza consecințelor grave atât pentru condamnați, cât și pentru supraveghetori, Père Jean, călugărul iezuit, a cerut o noapte de răgaz, pentru a se uita peste planuri și a vedea ce poate face. A corectat traseul săpăturilor, iar a doua zi, urmându-i-se indicațiile, cele două galerii plecate din puncte diferite s-au întâlnit unde trebuia.

Cu această ocazie s-a aflat că Père Jean era licențiat în matematică și fizică și că fusese directorul unui liceu în România – la Brăila sau la Galați –, înainte de a fi numit, în timpul războiului, directorul unui liceu din Odessa.

De atunci, a fost cu totul altfel văzut și tratat, cu respect, de toată lumea, atât de deținuți, cât și de supraveghetori.

În 1954, Glavce a fost chemat să semneze hârtia de domiciliu obligatoriu pe douăzeci și cinci de ani, și a ieșit din lagăr. A primit o locuință în Vorkuta, pe care a găsit-o gata mobilată și înzestrată de către cei din lagăr – de asta aveau parte toți care ieșeau din lagărele de muncă. Cu ceva vreme înainte, ieșise și Père Jean.

După eliberarea lui Glavce, a ieșit din lagărul de femei, fiindcă la Vorkuta existau și mai multe lagăre de femei, și o bună cunoștință și vecină de moșie din Basarabia, cu care, de altfel, încă din lagăr, Glavce, după ce o descoperise, întreținuse o oarecare corespondență. Iată-i pe amândoi pregătiți să-și petreacă împreună domiciliul obligatoriu de douăzeci și cinci de ani la Vorkuta.

În vizită la Père Jean, Glavce a mai aflat ceva, și anume că Père Jean fusese trimis în misiune de Vatican atât în România, cât și în Rusia, că se lăsase arestat de ruși la Odessa, cu scopul de a întocmi pentru Sfântul Scaun un raport asupra închisorilor și a lagărelor rusești, urmând ca la întoarcerea lui – dacă se mai întorcea –, după ce își va scrie și depune raportul, să primească un concediu de doi ani.

Cu ajutorul unui radio imens, bineînțeles rusesc, pe care Père Jean l-a achiziționat imediat după ieșirea din lagăr, pentru a fi în legătură cu exteriorul, a primit vestea, codificată, pe care i-a comunicat-o și lui Glavce, că peste puțin timp, cu un avion special, va părăsi Vorkuta având ca destinație Roma.

Condamnații la muncă silnică din lagăre primeau ca plată pentru munca lor o sumă modică pentru ziua de lucru. La sfârșitul anilor lucrați, suma adunată reprezenta un mic capital de pornire. Din acești bani și-a cumpărăt Père Jean radioul. Într-adevăr, la o săptămână sau două de la această discuție, un avion cu însemnele Vaticanului a aterizat la Vorkuta și l-a luat pe Père Jean.

Povestea aceasta nemaipomenită, pe care mie Glavce mi-a spus-o la Jilava, am regăsit-o, întâmplător, într-un articol din revista *Paris Match*, în anii '80 sau '90.

În 1955, în urma unor acorduri româno-sovietice, toți deținuții români au fost repatriați, printre ei aflându-se și Glavce cu prietena lui. Trecând prin Moscova, au intrat în prima biserică care le-a ieșit în cale și s-au căsătorit religios.

La București, li s-a născut o fată, care, la arestarea lui Glavce, în 1962, ar fi avut șase-șapte ani.

Rămas în România, fratele pentru care s-a sacrificat Glavce a murit într-un accident de bob în Poiana Brașov, în 1954. Sacrificiul lui s-a dovedit a fi fost inutil. Pe mama sa a găsit-o în viață tot la Sibiu, acolo unde o lăsase.

Și acum, ca și prima dată, despărțirea de familie a fost bruscă, fără menajamente, fără posibilitatea de a comunica.

Citindu-și dosarul și văzând pentru ce a fost condamnat în procesul din 1953, Glavce și-a adus aminte de o întâlnire pe care a avut-o pe stradă, în București, imediat după întoarcerea lui din Rusia, cu o fostă ordonanță, care, văzându-l, s-a albit la față și i-a spus că l-a crezut mort în Rusia. Acel om îi pusese în cârcă lui Glavce lucruri pe care acesta nu le săvârșise.

În mai '62, când am plecat la muncă în Deltă, l-am lăsat pe Glavce la Jilava cu părul complet albit. Mi-a spus că regimul de la Jilava era mai rău decât ce trăise în Rusia.

În Germania, mult mai târziu, am aflat întâmplător printr-un lanț de cunoștințe că fiica lui Glavce, de care știam din poveștile de la Jilava ale tatălui său, trăia în afara României. Am încercat, indirect, să-i trimit o vorbă și am sperat că, de dragul tatălui ei, cu care ajunsesem să stabilesc o relație de încredere, va lua legătura cu mine. Din păcate, nu am primit nici un răspuns.

Plecarea la Salcia sau „șansa de a mă reeduca prin muncă"

A trecut iarna, a venit primăvara, am început să avem ceva mai multă lumină și ceva mai multă căldură, iar la noi să ajungă ceva mai multe zgomote de afară. Într-o zi, ușa s-a deschis și ne-am trezim cu mai mulți gardieni și chiar cu

comandantul închisorii Jilava, un fost plutonier-major, acum ofițer, încă tânăr, cel care – așa se spunea – îl împușcase în cap pe Radu Polizu-Micșunești, în timp ce acesta zăcea întins pe o targă pe unul dintre culoarele închisorii. Cu ei, și alți ofițeri de securitate, dintre care unii în civil, veniți din afara închisorii.

După un mic discurs, în care a fost lăudat sistemul și ni s-a spus că niște „dușmani ai poporului sunt ținuți în viață pe spinarea poporului muncitor", am fost anunțați că vom putea ieși la muncă, intrând într-un program de reeducare gândit de autoritățile binevoitoare. La întrebarea cine se înscrie pentru muncă, am făcut și eu un pas înainte.

Mi-am făcut bagajul și mi-am luat rămas-bun de la colegi. Am părăsit vechea celulă și, încolonați, am trecut în alta, unde am întâlnit oameni noi și i-am revăzut pe alții. De aici, am fost duși la magazie, unde ne-am luat în primire bocceaua cu lucruri personale, care începuseră să miroasă a mucegai. Un deținut de drept comun ne-a pus în brațe un sfert de pâine, o bucată de marmeladă și o bucată de slănină. Hrană rece pentru drum. Părăseam Jilava, după șase luni petrecute la unsprezece metri sub pământ!

Am străbătut din nou Bucureștiul într-o dubă, ascultând zgomotele străzii, iar seara am coborât pe întuneric undeva lângă un tren cu vagoane speciale pentru deținuți. Aveam să pricepem că eram la intrarea în Gara de Nord, și anume la Gara Basarab. În toiul nopții, de la dubă la tren, a trebuit să mergem pe vine, printre două șiruri de soldați înarmați, care, ca de obicei, se răsteau la noi.

Vagonul era prevăzut cu celule gândite pentru două persoane, dar noi am fost înghesuiți câte patru, fiecare ținând într-o mână bagajul personal și în cealaltă hrana rece. După ce am fost cu toții urcați în vagoane, acestea au fost atașate la un tren de călători, și așa am ajuns chiar în Gara de Nord, la peron.

Se făcuse dimineață, însă nu puteam vedea nimic afară. De auzit auzeai tot ce era de auzit de pe peron. Așezați nu puteau să stea decât doi deținuți, ceilalți, ori în brațe, ori în picioare. Ne schimbam cum se schimbau Stan și Bran în celebra scenă în care amândoi încercau să împartă un pat prea îngust. Pentru necesități era prevăzută o gaură cu grătar în scaun sau în podea. Nu cumva să o folosim în gări! După un timp care ni s-a părut o veșnicie, trenul a pornit!

Nu mai știu cât a durat drumul, cu toate opririle prin triajele altor gări și atașarea vagoanelor noastre la alte trenuri. În orice caz ne-am chinuit încă o noapte, iar a doua zi, când trenul s-a oprit definitiv și am fost dați jos, am fost orbiți de lumină, zăpăciți de aer și de spațiu. Șinele se opreau într-un parapet, ca și cum acolo ar fi fost capătul lumii, în mijlocul unei haite de câini, care lătrau necontenit, și de soldați, înarmați până în dinți, care urlau cu toții la noi. Bătea un vânt îngrozitor, iar noi eram pe un câmp întins, pe care, cât vedeai cu ochii, nu era nici o urmă de vegetație.

Aici am auzit pentru prima dată celebra comandă „ia pe cinci și ține aproape", de care am avut parte încă un an și jumătate.

Bagajele personale au fost aruncate într-o căruță, iar noi, câte cinci pe un rând, ținându-ne unul pe celălalt de braț, am pornit pe un fost drum de țară. Deplasarea coloanei s-a dovedit a fi anevoioasă. Trebuia să ne oprim din când în când. Unii dintre noi aveau ani mulți de temniță în spate, nu mai erau nici chiar așa de tineri, și erau slăbiți și de lipsa de hrană. Iar aerul curat ne amețise pe toți.

După mai multe ore de mers pe jos – lătrați de câini și asurziți de urletele gardienilor – în fața noastră au apărut turnurile de pază din lemn, înalte de cinci-șase metri, unde stăteau soldați înarmați cu mitraliere. Apoi am văzut și gardurile de sârmă ghimpată, înalte de trei-patru metri, având la mijloc o fâșie de nisip lată de cinci metri, și poarta de

intrare, cu gheretele și paznicii ei. Înăuntru o curte mare plină de barăci printre care mișunau deținuții.

Ajunseserăm la Salcia! Colonie de aclimatizare, aș spune, un loc de tranziție de la regimul de celulă la aer curat sau, mai bine zis, de la ziduri la spațiu, de la regimul de pușcărie la cel de muncă. Salcia era și loc de unde deținuții erau trimiși către alte colonii de muncă.

Am fost repartizați în barăci și lăsați în pace. Puteam să ne mișcăm, între barăci, seara însă, după numărătoare, trebuia să rămânem în baraca de care țineam.

Mare bucurie să descoperi figuri cunoscute! Aici l-am reîntâlnit, printre alți condamnați din lotul meu, pe Grigore Aman, ceva mai echilibrat decât îl văzusem la tribunal, însă în continuare copleșit de pedeapsă și de ce se aștepta să trăiască după eliberare. Am încercat și aici, între gardurile de sârmă ghimpată, o terapie de revigorare a lui Grigore, dar nu prea am reușit. La Salcia am dat de Flo-Flo – colonelul Gheorghe Florescu –, bun prieten cu ai mei, pe care-l cunoșteam de afară. A stat ascuns zece ani într-un dulap, printre rufe murdare, până a fost denunțat, prins și condamnat la ani grei de închisoare. Om cu mult haz și optimism, s-a păstrat adorabil și în situația de aici. L-am mai întâlnit pe Titu Frumușanu, băiatul lui Dinu și al Micăi Frumușanu, una dintre frumusețile Bucureștiului. Era slab, dezlânat, dezordonat și zăpăcit, oarecum speriat și el de situația în care ajunsese și de perspectiva zilei de mâine. De asemenea, pe Dodo Chrissoghelos, fostul soț al lui Dolly Steriopol, vară prin alianță cu mine, și, după ieșirea din închisoare, în 1964, viitorul soț al Micăi Frumușanu, mama lui Titu Frumușanu. De-abia mai putea să meargă, tălpile și călcâiele îi fuseseră zdrobite în bătăile luate în pușcărie, la interogatoriu. Și el era una dintre victimele luării prin surprindere atât a clasei politice, cât și a păturii avute, chiar foarte avute, din burghezia societății românești interbelice și din anii de dinainte de

1944. Cu banii, cu averea pe care o avea, ar fi putut pleca înainte de fatidicul 23 august 1944 în Occident, dar, ca mulți alții, nici el nu a știut, nu a văzut urgia ce venea peste țară. I-au fost zdrobite oasele, nu și caracterul.

L-am reîntâlnit și pe doctorul Bruckner, fost avocat, fost șef al comunității germane, vecinul nostru de la Izvorul Rece, cu a cărui fiică, Renate, mă jucasem în copilărie. Om în vârstă acum, condamnat la ani grei de închisoare, Bruckner nu se jena să primească mâncare din rația etnicilor germani, cărora mă alăturasem și eu.

Falșii eroi și poveștile lor incomplete

La Salcia se afla și Alexandru Paleologu – scriitorul –, însoțit de prietenul său, avocatul Păcleșanu, vecin de pat. Paleologu ne citea zilnic *Scânteia* și ne reeduca în spiritul celor cerute de regim, îndemnându-ne să mulțumim partidului și conducerii statului pentru ocazia ce ne-o oferea, ca, prin muncă, să ne reeducăm și să ne pregătim pentru reintrarea în societatea comunistă. După primul discurs ținut în spiritul de mai sus, l-am întrebat pe Paleologu ce caută printre noi, locul lui fiind, așa cum reieșea din comportamentul lui, mai curând afară, și nu în spatele sârmelor ghimpate. Din ziua aceea nu ne-am mai vorbit.

Fac și aici o mică digresiune. Cine aude de reeducare se poate gândi imediat la ce știm cu toții, la groaznica reeducare de la închisoarea din Pitești. Ei bine, există și o altfel de reeducare, care, după mine, este mult mai gravă: reeducarea minții. Reeducarea gândirii, reeducarea logicii. Mulți dintre cititori s-ar putea să nu mă înțeleagă, dar, dacă stăm puțin și judecăm, s-ar putea să-mi dea dreptate în cele din urmă. O reeducare precum cea de la Pitești, cu toate ororile ei, are în vedere, dacă știm să o încadrăm în tiparele represiunii,

fizicul omenesc. O durere, oricât de mare ar fi, trece. O scârbă, oricât de mare ar fi, poate fi învinsă.

Sigur, spun încă o dată, așa ceva nu este ușor de îndurat, dar cu eforturi mari, cu o gândire sănătoasă și controlată, atât cât poate fi controlată, cu echilibrul interior clădit pe o minte sănătoasă, suferința fizică poate fi învinsă chiar și atunci când depășește orice limită.

După mine, nimic nu este mai periculos decât reeducarea care învăluie mintea, care nu produce durere, dar care pervertește, care stârnește, la cei care nu-i cad pradă, doar scârbă. O asemenea acțiune strâmbă gândirea, deformează judecata, distruge logica, spală creierul, de la bun început, pervertindu-l nu doar pe cel supus ei, ci și pe urmașii săi. Așa cum gândesc astăzi părinții, așa vor gândi mâine copiii. Degeaba își cere piromanul iertare după ce a dat foc casei. Din scrum nu se mai poate face altă casă.

Am auzit multe despre Alexandru Paleologu, am auzit multe lucruri ajunse pe piață, prin așa-zisul telefon fără fir, îndeletnicire la care românii sunt campioni. Mulțimea, neștiutoare, se hrănește, fără discernământ, cu zvonuri.

Așa se fac eroii, așa se deformează realitatea, așa se scrie istoria în ultima vreme. Ca unul care a fost de față și a trecut prin unele evenimente, se impune să fac iar o paranteză și să încerc, cu tot riscul de a-i surprinde și chiar de a-i supăra pe mulți, iar unora de a le strica echilibrul, să pun unele lucruri la punct. Departe de imaginea deținutului care își poartă costumul vărgat cu demnitate, chiar cu eleganță, avem mai curând umbra ascultătoare, aplecată până la pământ, a arătării care se pune în serviciul celui care comandă. Costumul de pușcăriaș era același pentru toți deținuții, nimeni nu-și putea îngădui derogări de la această infamantă vestimentație, atât din cauza lipsei de mijloace, cât și din cauza reglementărilor foarte stricte. N-am văzut la nimeni nici așa-zisa batistă (de fapt, o cârpă) purtată la buzunarul de sus

al zeghei, care de altfel nici nu exista, nici altă beretă decât cea din cazarmament. Invenții, minciuni.

Anul 1962 adusese o anume ușurare a condițiilor de detenție din pușcării și, implicit, a condițiilor din lagărele de muncă. Cu foarte rare excepții, bătaia, înjurăturile, actele de brutalitate de orice fel fuseseră suspendate, chiar interzise. Acolo unde erau reclamate și acolo unde se constata o încălcare flagrantă a dispozițiilor venite de sus, se luau măsuri care mergeau până la pedepsirea personalului lagărului. În condițiunile anului 1962, Alexandru Paleologu nu pentru a-și salva viața a făcut compromisul. De alfel, cred – după cum se vorbea – că a venit gata compromis din celula de la Gherla, și nici măcar acolo nu a fost silit de vreo amenințare că și-ar putea pierde viața să se poarte așa. Acceptarea postului de reeducator a făcut-o pentru a scăpa de muncă și pentru a obține un „abonament" la faimoasa carte poștală, prin intermediul căreia puteai primi de acasă țigări – utile și nefumătorilor, care le puteau schimba cu alte produse – și cinci kilograme de alimente, precum și pentru a primi eventuale suplimente cu ocazia chemărilor la raport în biroul comandantului.

De altfel, în cartea sa, *Souvenirs merveilleux d'un ambassadeur des golans*, el însuși recunoaște că, în vremea în care orice tânăr avea o înclinație politică, el nu avea nici una, că, atunci când tineretul român era pe front, el a făcut războiul la adăpostul unei popote militare în calitate de chelner, grație legăturilor mamei sale. Mai grav este însă că, tot pentru a scăpa de muncă, și-a luat rolul de urmărit politic, la modă atunci – dacă pot să mă exprim așa –, ascunzându-se la Câmpulung-Muscel sub numele de Craifăleanu și trăind, fără să facă nimic, din ajutorul bănesc pe care-l primea de la prima lui soție, actrița Ina Don, și de la mama lui. Când aceste ajutoare care îi asigurau existența au încetat, s-a prezentat la postul local de miliție pentru a fi arestat, însă Miliția,

iar apoi Securitatea au refuzat arestarea sa, fiindcă nu se afla pe nici o listă de urmăriți pentru delicte politice.

Revenit, volens-nolens, la București, a preferat să se angajeze ca model la Institutul de Arte, doar ca să scape de muncă. Era mai ușor să se dezbrace și să stea ore în șir fără să facă nimic. Fără să depună vreun efort fizic sau intelectual, reușea să fie plătit. Ajuns din nou în preajma lui Constantin Noica, a fost, în fine, arestat, în '58 sau '59, și, în fine, condamnat la șapte ani de închisoare, intrând abia acum în pielea adevăratului condamnat politic.

Descendența din vechii împărați din Bizanț e doar o poveste. Îi îndemn pe cititori să caute, cam prin anii 1800, o Văcărească, divorțată de Matei Ghica în 1810, care se încurcă, după divorț, cu băiatul popii de la biserica Tăbăcari. Din această legătură, apar trei băieți, înfiați, pentru a le da un nume și un statut, de bunica lor Văcărescu, pe o jumătate din numele ei de fată, și anume Paleolog, moștenit de la un anume Guliano Paleolog, originar din Fanar.

Nu-i contest lui Alexandru Paleologu buna creștere, cultura și o perfectă limbă franceză vorbită și scrisă. Îi voi contesta însă totdeauna, el nefiind de altfel singurul caz, caracterul și ținuta morală.

În ultima vreme, am putut însă constata că există și alți „Paleologi", din ce în ce mai mulți, care se manifestă sub diferite forme. Dacă ai pune una lângă alta fostele moșii din România, ai obține o Românie de cel puțin două ori mai mare decât cea pe care o știm. La fel, dacă ai număra casele și palatele luate de comuniști, ai obține de două ori mai multe decât au fost cu adevărat. Dacă ai pleca urechea la tot ce se spune, ai crede că pe pământul românesc nu au trăit decât vlăstarele unei singure pături sociale, cu toții numai boieri de viță.

Sunt unii oameni care s-au suit într-un tramvai, iar după una sau două stații, gata, s-au înrudit cu vatmanul. Mai

există și categoria celor care, călătorind cu trenul accelerat care oprește în unele gări câte un minut, atunci când coboară din tren, la capătul rutei, încep să-ți vorbească de orașele prin care au trecut ca și cum ar fi trăit în ele. Partea proastă este că oamenii care îi ascultă pe acești povestitori nu știu nimic nici despre cei ce le vorbesc, nici despre locurile din poveștile lor. Nu au nici măcar o vagă idee.

Jocul duplicitar al acceptării unui adevăr strâmb făcut pentru a supraviețui, pentru a nu fi dat la o parte, nu este un fenomen exclusiv românesc. Însă, în România, de mai bine de cincizeci de ani, acest fenomen a luat amploare. Nu există voința de a aduce la lumină adevărul, cu rele și bune, pentru a clădi pe el viitorul.

Așa iau naștere poveștile false sau nespuse până la capăt, așa iau naștere miturile, așa iau naștere falșii eroi, așa iau naștere falșii idoli și, bineînțeles, falsele legende și falsele repere. Cei care ar trebui să se manifeste, care știu adevărul crud, tac și astăzi. De ce? De vină e faptul dureros că destinatarii de astăzi ai acestor povești mincinoase nu cunosc trecutul, și nu din vina lor, ci din cauză că au fost crescuți de o generație care a trăit la rândul ei în minciună și căreia i s-a oferit doar o istorie deformată. Această generație nouă, auditoriul de astăzi, crede tot ceea ce îi este vândut de oameni siguri pe ei, din ce în ce mai siguri pe ei, care se exprimă din ce în ce mai tare și mai vehement.

Chiar vorbitorii, când sunt chemați și încurajați să vorbească întruna despre ei, tot perorând, ajung să creadă în născocirile lor. Îi ajută și timpul, și vârsta. Nu este bine. De unele minciuni sau de unele exagerări la care ești expus chiar și când te afli față-n față cu ei te minunezi, dar, din multe și diverse motive, ți-e rușine să intervii. Despre suprapunerea celor două categorii de personaje, să nu mai vorbim, există. O nenorocire.

Unii, ilustrând bine înțelesul unei vorbe antice, *homo homini lupus*, au mers în voia curentului, s-au alăturat corului care cânta ode regimului, au intrat în sistem, au profitat din plin de avantajele care le-au fost oferite. După 1989, susțin, fără rușine, că nici usturoi n-au mâncat, nici gura nu le miroase. Nu se înfrânează să tacă nici măcar în fața celor care le cunosc trecutul! Cum cea mai bună apărare e atacul, aplică și ei din plin această tactică...

O altă categorie este categoria celor care amestecă. În numele unui patriotism prost înțeles, amestecă tot: valori, noțiuni, cuvinte care le-au trecut pe la ureche și al căror înțeles nu și l-au însușit îndeajuns. Este acest amestec rezultatul neștiinței sau al relelor intenții, uneori ascunse, alteori vădite, de a-și manipula auditoriul?

Una este să excelezi într-un domeniu, iar pentru asta să fii apreciat și chiar lăudat, și alta este ca, de dragul unei calități, să fii făcut erou național și să fii dat exemplu tuturor, uitându-se de celelalte fețe ale tale. Se spun povești, dar se spun pe jumătate, nu se spun nici de la început și nici până la sfârșit. Astăzi, a face două cuvinte să rimeze sau a te afișa prin lume cu gesturi frumoase e de ajuns cât să justifice sau să se facă uitat comportamentul de odinioară.

Să luăm doar exemplul lui Mihail Sadoveanu, unul dintre cei mai mari povestitori ai limbii române, dar o mare lichea politică ai anilor de după 1945, care s-a vândut pentru o bucată de pâine, schimbându-și cu mâna lui operele deja scrise, fără nici o ezitare, fără nici o reticență, fără nici o rușine. Să-l lăsăm pe locul lui de povestitor, dar atât. Nu spune nimeni să nu „dăm Cezarului ce este al Cezarului", dar suntem datori să respectăm și să redăm tot adevărul. Tot. Și ca el au fost și sunt încă mulți! Foarte mulți!

Știu și înțeleg că se caută eroi, că se caută exemple. Este nevoie de așa ceva, dar nu oricum și nici de oriunde. Există și subiecte curate, rare, e drept, trebuie doar căutate și e nevoie

de voință pentru a le găsi! Iată-ne din nou în căutarea adevărului cel adevărat. Niciodată nu este prea târziu pentru a face curățenia care, până la urmă, trebuie făcută!

Lărgesc puțin paranteza, revenind la ceea ce găsesc eu mai grav decât reeducarea prin brutalitate. Au fost oameni care s-au pretat, unii chiar de bunăvoie, la jocul deformării intelectuale a celorlalți. Au fost mulți, și nu numai în țara românească, dar pe mine, și sper că pe noi toți, mă doare ceea ce se petrece în curtea mea, în curtea noastră.

Sunt mulți, din păcate, cei care au acceptat jocul de-a partidul, adresându-se oamenilor din diversele niveluri ale societății. Vinovații majori sunt cei care au viciat gândirea celor în plină formare, în special a celor tineri, aflați în școli și în facultăți, a celor care fac parte din așa-zisa intelectualitate. Durerea provocată de pumnul bătăușului (adesea boxer profesionist, recrutat chiar dintre sportivii de performanță, campioni, cu care mâncam la aceeași masă la GES – abject!), fiindcă, așa cum bine știm, a existat și așa ceva, trece. Durerea poate fi și uitată, rana se poate închide, cicatrizându-se, chiar și fără a lăsa urme, dar lecția de gândire strâmbă, începutul de îndoctrinare, în plină perioadă de formare a caracterului, deformează pe viață judecata, lăsând cicatrici adânci care nu se mai șterg niciodată. Ceea ce ai primit în școală duci o viață întreagă cu tine și lași și moștenire. Rezultatele se văd, din nefericire, în felul de a gândi al generației adulte de astăzi.

Din păcate, și iar din păcate, întâlnim persoane care, cu aceeași voce sonoră și convingătoare, recurg cu nerușinare la același gen de manipulare, doar că astăzi ei predică de pe partea cealaltă a baricadei, încercând, cu aceeași vervă de altădată, să ne convingă de sinceritatea sentimentelor și a convingerilor lor.

Revin la termenul de intelectual, prost înțeles și prost folosit astăzi. Intelectual nu este cel care a terminat o școală, care are o diplomă, luată de la o școală oricât de înaltă. Și

nici cel care, atunci când vorbește, ține în mână un creion sau un stilou. A fi intelectual înseamnă că, pe lângă carte, trebuie să fi primit o educație, în sensul foarte larg al noțiunii de educație, să fi dobândit o cultură, o purtare și în final un caracter.

La aceste ore de clasă generația care ni se prezintă astăzi, cu foarte mici excepții, a lipsit! Dar, până la urmă, ce-ți mai rămâne să spui?

Prieteni vechi și noi la Salcia

Aici, între gardurile de sârmă ghimpată, am întâlnit și oameni care, în pofida situației disperate în care se aflau, nu și-au pierdut nici deprinderile unei bune educații, nici demnitatea. Unul din ei este Pufi Filotti, un om drăguț, bine-crescut, o plăcere să stai de vorbă cu el, făcând parte din lumea bună a Bucureștiului, lovit de soartă, resemnat, dar nu stricat.

Am văzut și oameni care, indiferent de originea socială, de instrucția și de cultura pe care o aveau, se pretau să adune, ca să mai tragă două fumuri, mucurile de țigară aruncate de paznici sau de soldații din plutoanele de pază. Milă mi-a fost de cei care se pretindeau membri ai clasei superioare și care, prin felul în care ar fi trebuit să se poarte, s-ar fi cuvenit să fie un exemplu de comportament, și nu contrariul.

La Salcia l-am cunoscut pe Adrian Nițoiu, fost procuror militar, acum vindecat de comunism, om la vreo treizeci de ani pe atunci, condamnat și el la ani grei de pușcărie pentru discuții dușmănoase la adresa regimului. După așa-zisa revoluție din 1989 a căpătat, pentru scurt timp, o funcție mare. Nu a ocupat-o prea multă vreme. De ce oare? Nu cumva din cauză că era vindecat? Cu el am făcut pariu că va veni o amnistie, nu-mi mai aduc exact aminte, și am pierdut. Miza

era să-mi rad mustața, ceea ce am și făcut. Văzându-mă a doua zi fără mustață, fostul procuror a început să plângă. Am căutat să-l consolez și să-l îmbărbătez, asigurându-l că mustața sigur îmi va crește la loc. Aveam și momente de destindere în nenorocirea aceea înconjurată cu sârmă ghimpată, glumind între noi...

Cu Rudolf, un băiat tânăr, cam de vârsta mea, din Brașov, condamnat la șapte ani de închisoare, în grupul Bisericii Negre, m-am împrietenit foarte repede. Făcând față împreună normelor de muncă și greutăților din lagăr, am rămas foarte buni prieteni și după ieșirea noastră din închisoare.

M-am apropiat foarte mult și de un evreu basarabean, un anume Botnar, fost ministru adjunct la Comerțul Exterior, condamnat la șapte ani de închisoare. Povestea vieții lui am aflat-o în discuțiile purtate în afara orelor de muncă.

Născut în Bucovina de Nord, ca Botnarciuc sau Botnariuc, într-o familie numeroasă, comunist convins încă de la vârsta de șaisprezece ani, a plecat din România cam prin 1936, ajungând, desculț și pe jos, în Franța.

Războiul l-a făcut în *maquis*, rezistența franceză. A luat de la un englez, care a murit luptând lângă el, identitatea și numele, „Tayla", și a scăpat doar cu o mică rană la mână. După război, a fost trimis de Comintern să ocupe o funcție mare în România. Mai înainte însă a trecut prin Italia, unde a dormit, așa s-a lăudat el, în patul lui Mussolini.

În 1948 a fost numit director al portului Constanța. S-a căsătorit în România tot cu o comunistă, care însă nu era evreică. Li s-a născut o fată. Plâng și poartă doliu la moartea lui Stalin. Ajunge înalt funcționar la Comerțul Exterior, sub Gogu Rădulescu. Familiile lor se văd, se vizitează, sunt prietene. Soția face carieră și ajunge directoare în cadrul Camerei de Comerț. În 1959, în plină ședință a Comitetului Central, Botnar îl atacă pe Drăghici, ministrul de interne de atunci, reproșându-i măsurile represive și inumane pe care acesta

le aplica în închisori și atrăgându-i atenția că nu acesta era comunismul pentru care luptase. Este arestat pe loc, chiar în timpul ședinței Comitetului Central. Închis la Uranus, iar apoi judecat pentru spionaj și înaltă trădare și condamnat la moarte. Este acuzat, printre altele, de întâlniri cu agenți de informații în străinătate, unde mergea des în interesul ministerului.

Agenții străini cu care se întâlnea regulat erau, în Germania de Vest, mama lui, în Franța, fratele său, doctorul Bundorf – prieten bun cu Maurice Thorez –, iar în Marea Britanie, un alt frate, care purta titlul de Sir, nu mai știu cum îl chema, dar știu că era în același timp și mare acționar la întreprinderile NSU din Germania. Toți comuniști cu state vechi. Soția sa, dată afară imediat din Camera de Comerț, rămăsese pe drumuri.

În timpul șederii la Uranus, a făcut greva foamei. La apel, a fost rejudecat și a obținut o condamnare de douăzeci și cinci de ani. În final, la recurs, a primit o condamnare de numai șapte ani.

La Salcia avea cam cincizeci de ani și nu dădea semne de bătrânețe, chiar dacă începuse să albească. Mic de statură, în putere, nervos, era veșnic în mișcare și își găsea tot timpul ceva de făcut. Vorbind româna, engleza, franceza și germana, nici una perfect, ci cu un puternic accent, se făcea însă perfect înțeles în toate limbile. Nu l-am auzit, și nici eu nu l-am întrebat, vorbind și rusește. Bănuiesc că da. Acum învăța italiana și se perfecționa în limbile pe care le vorbea.

Între timp, îi trecuse de tot dragostea pentru comunism și nu înțelegea cum a putut crede atâta vreme în această doctrină fără a vedea ororile comise în numele ei.

„Crimi", cura de ceapă verde și o lună petrecută în burta unui bac

Botnar a fost și a rămas întotdeauna alături de mine, în toate protestele mele. Și protestam mult, protestam față de tot ce mi se părea că era nedrept.

De pildă, în primele zile de muncă, la cărat pământ cu roaba pe dig, când am îndrăznit să mă opresc cât să-mi trag sufletul, Grecu, gardianul căruia i se zicea „Crimi", de la „Criminalul", fiindcă avea pe conștiință mai multe suflete, s-a repezit la mine urlând și mi-a cerut să nu mă opresc din muncă, să nu stau. Calm, l-am întrebat dacă suntem la muncă silnică, pentru a fi distruși și a muri, sau la muncă de reabilitare, pentru a ne reintegra în societatea comunistă. Văzându-l încurcat, am ridicat și eu tonul, devenind eu cel agresiv, și, firește, demonstrativ, mi-am prelungit odihna, așezându-mă pe roabă, spre stupoarea colegilor dimprejur. Seara, tot eu am ieșit la raport și m-am plâns de regimul de muncă silnică impus de gardian. Rezultatul a fost că gardianul „Crimi" nu a mai reapărut în mijlocul nostru la locul de muncă.

Nu mai țin minte exact în ce colonie eram, dar știu precis că era prima noastră ieșire la munca câmpului. Pentru mine, venea după un an de celulă la Uranus și jumătate de an de Jilava, însă pentru mulți dintre colegii mei, după mulți ani de regim neomenos de închisoare. Psihologia foamei, după lungi perioade în care fuseseră lipsiți de hrană, era adânc imprimată în mintea acestor nenorociți, care abia reușiseră să facă față nemerniciei închisorilor. Fără să vrem și fără să simțim, ne molipsiserăm și noi, cei care făcuserăm mai puțini ani de închisoare și de foamete, de boala înfometatului, care se manifesta prin preocuparea obsesivă de a mânca verdețuri pline de vitamine.

Era deci de înțeles că, la prima ieșire la câmp, acești oameni și, firește, și noi, cei tineri, care nu am trecut prin ce

trecuseră ei, am fost năpădiți de pofta de a mânca ceva verde și proaspăt, plin de vitaminele care ne lipseau. Prima dată am fost duși într-o grădină unde se cultiva ceapă, pe care însă trebuia să o cauți printre buruieni înalte de aproape un metru.Toată lumea s-a repezit să smulgă din pământ firele de ceapă verde și să le înfulece. Am mâncat și eu, cât am putut, la întrecere cu vecinul de rând, cu Rudi și cu alții care se îndopau pe ascuns. Nenorocirea s-a abătut nu numai asupra mea, ci asupra tuturor, abia către seară. Ceapa, pe care am mâncat-o, fără să ne dăm seama, pe stomacul gol, obișnuit de atâta vreme cu lipsa de hrană, ne-a provocat niște arsuri îngrozitoare, pe care nu am avut cu ce să le stingem. Crampe și dureri peste dureri. A trebuit să treacă ore, dacă nu zile, pentru a ne reveni. Nici până în ziua de azi nu am devenit prieten cu ceapa, căutând să o evit cât mai mult. Ca să nu amintesc de pușcărie și pentru a-i lămuri pe cei care nu înțeleg de ce mă feresc de această legumă, ori pentru a nu le supăra pe gospodine, dau vina pe ulcer.

Am încercat, după aceea, și morcovii, cu care am rămas prieten, și cartofii cruzi, care însă nu mi-au plăcut și pe care n-am putut să-i mănânc. Alții mâncau tot ce la cădea în mână.

După două săptămâni de ședere la Salcia, s-a alcătuit un efectiv de vreo două sute de deținuți. Am fost duși să locuim pe un bac care plutea pe Dunăre, în apropierea coloniei Luciu-Giurgeni. O sută de deținuți eram cazați în cala bacului, înghesuiți într-o încăpere cu paturi de fier suprapuse pe trei sau patru etaje, ale căror saltele de paie fuseseră folosite mult și bine. Trebuia să coborâm pe o scară abruptă, ca să ajungem în spațiul dintre paturi care avea cam patru metri pătrați, „mobilat" cu trei butoaie: două cu rol de tinetă și un al treilea pentru apă. Aerul și lumina veneau prin deschizătura de un metru pătrat tăiată deasupra scării, în plafonul încăperii, care corespundea cu puntea bacului. Ușa de la

cală era alcătuită dintr-un cadru de cornier de fier astupat cu sticlă givrată.

Fiind unul dintre cei tineri și robuști, gata de sacrificiu, cu o condamnare mică și cu un trecut de pușcăriaș nu prea lung, am ales să dorm între cele două paturi de jos, între saltele, chiar pe ramele de fier. Nu știam că din cauza căldurii și a lipsei de aer, trebuia să dorm între picăturile de transpirație care curgeau din paturile de deasupra mea.

Ziua munceam la diguri, săpând pământul și cărându-l cu roabele. Fiind inginer, absolvent al Politehnicii, și fost sportiv de performanță, am fost numit șef de grupă. În grupa mea era Rudi, brașoveanul, Pufi Filotti și un alt deținut, al cărui nume nu-l mai reține, care, săracul, având un defect la picior, șchiopăta. Ne-am împărțit sarcinile: Pufi și tipul cel șchiop săpau, iar Rudi și cu mine căram pământul. În fiecare zi trebuia să ducem fiecare câte șaizeci-șaptezeci de roabe pline, mergând în echilibru pe scândurile care urcau până pe creasta digului.

Seara, pe bac, treceam la curățatul salatei, care, până la venirea noastră, era ținută pe punte, la soare. Când o scoteam din saci, era opărită și puțea îngrozitor. Jumătate se arunca în Dunăre, jumătate se făcea supă pentru a doua zi. Apă de băut și de spălat luam din Dunăre. Aveam voie, păziți cu mitralierele, să intrăm în apă, în spațiul dintre mal și bac, și așa ne mai spălam și noi.

Într-o seară, în timp ce ne curățam salata, un tânăr de vreo douăzeci de ani din Oradea sau din Târgu Mureș, condamnat la zece ani închisoare pentru o a doua încercare de trecere ilegală a frontierei, a sărit în Dunăre. S-a dat alarma! Au apărut soldații înarmați. Am fost goniți imediat în cele două dormitoare din pântecul bacului, iar gura de acces de deasupra noastră a fost imediat încuiată. De afară auzeam urlete, înjurături și focuri de armă, iar masa de seară nu ne-a mai fost dată.

Am stat închiși trei zile în cala bacului. Era în luna mai. Afară, în timpul zilei era foarte cald, iar înăuntru ne coceam. La fel și noaptea, fără nici un pic de aer curat. Doar când ni se aducea apă și mâncare și când se scoteau tinetele, gura de aerisire se deschidea și astfel mai intra puțin aer.

Înăuntru era nenorocire. Pe fiecare dintre cele două tinete se așezau câteodată și șase oameni, ușurându-se la jumătate de metru de paturile în care alți deținuți mâncau. Frica de nemâncare era teribilă, cu toate că, pentru cei scoși la muncă, hrana era suficientă, proastă, e drept, dar suficientă: dimineața, o jumătate de kilogram de pâine cu o bucățică de marmeladă tare și o jumătate de cană de zeamă neagră; la prânz, fie mâncare de arpacaș, în care găseam obișnuitele bucăți de buze cu păr sau de copite de vită, fie fantastica mâncare de fasole boabe, fie o fiertură de varză stricată sau de cartofi putrezi; seara o bucată de turtoi și o zeamă, adică supă de salată opărită de soare, de varză mucegăită sau de gogonele murate. Ne umpleam burta.

Din cauza ritmului în care erau folosite, tinetele, pline ochi, trebuiau scoase de mai multe ori pe zi pentru a fi golite în Dunăre. Pentru deținuți treaba asta era o corvoadă. Trebuiau să urce cu ele, așa pline, pe scara aproape verticală. Ținând seama și de inevitabilele mișcări de balans ale bacului provocate de valurile Dunării, căratul tinetelor era ceva îngrozitor. Nenorocitul care urca pe scară în urma butoiului, fiind în același timp obligat să se uite în sus, pentru a-și menține echilibrul, și să țină și butoiul, primea direct în față tot ceea ce, din cauza mișcării de balans a bacului, se vărsa din tinetă. Calvarul se repeta de mai multe ori în timp ce urca scara, și de mai multe ori pe zi, timp de trei zile! Oribil!

Despre cel fugit n-am primit nici o veste. Fugit a rămas. Dacă ar fi fost prins, chiar și mort, ne-ar fi fost arătat, pentru a ne speria și a ne arăta că nu există evadare reușită. În privința asta am avut parte mai târziu de unele exemple.

Normele de lucru și „anomalia pământului"

Pe bac, sau mai bine zis în bac, am stat ceva mai mult de o lună, iar apoi am fost mutați pe pământ, în barăci, în colonia de la Luciu-Giurgeni, continuând munca la dig. Săpam gropi și urcam pământul cu roaba pe dig. Fiecare deținut trebuia să-și îndeplinească norma, care, dacă nu mă înșel, era de patru sau patru metri cubi și jumătate de pământ săpat și cărat, pe zi. Pentru puterile noastre norma era cam mare. Reluând în fiecare zi săpatul la groapa în care săpasem cu o zi înainte, reușeam, cu metodele noastre, să-i păcălim pe „brigadieri", cei care calculau norma zilnică de pământ săpat și cărat, așa că, pe hârtie, norma era realizată. Într-o zi însă, la intrarea în colonie, s-a anunțat adunarea la poartă a șefilor de grupă.

Imediat s-a răspândit zvonul că acea convocare avea legătură cu nerealizarea normelor și că, în consecință, vor urma măsuri drastice și pedepse. Am aflat de la cei vechi la ce ne puteam aștepta. Înainte, măsurile luate de conducerea lagărului mergeau de la micșorarea rației de hrană până la bătaie sau chiar izolare. Acum, în noile condiții, nu se știa ce se putea întâmpla. În calitate de șef de grupă, m-am pregătit pentru ce era mai rău, luând pe mine tot ce aveam mai gros. Între timp, de când plecasem de la Salcia și începusem lucrul la diguri, foile de ceapă vărgate fuseseră schimbate cu niște haine mai groase, așa-zisele pufoaice, care aveau inițialele și numerele vopsite pe spate.

Ne-am adunat toți șefii de grupă la poartă, uitându-ne unul la celălalt și așteptându-ne la ce era mai rău. A apărut și comandantul, furios. Într-adevăr, era vorba de neîndeplinirea normelor, fiindcă s-a descoperit că volumul de pământ adus pe dig era cu mult mai mic decât cel scos din gropi! Dacă nu se vor îndrepta lucrurile, vom spune adio cărților

poștale, rațiile de hrană ne vor fi tăiate și vom primi pedepse mai severe, începând cu șefii de grupă. La sfârșitul discursului, am cerut să ies la raport. Prezentându-mă ca absolvent al Politehnicii, Secția de mașini agricole, am cerut să explic ce se întâmplă în cazul pământului deplasat. Comandantul m-a lăsat să vorbesc, iar eu i-am prezentat cu toată puterea mea de convingere teoria numită „anomalia pământului", cunoscută și predată în facultate, care explică, ziceam eu, că pământul, amestecat cu rădăcini și pietre, tasat de timp și ploi, plin de aer, odată scos dintr-o groapă și mutat, fără rădăcini și fără pietre, iar apoi tasat mecanic, deci scoțându-se aerul din el, devine mai puțin voluminos. Colegii mei au înghețat, însă comandantul m-a ascultat atent, chiar foarte atent, nu ne-a mai spus nimic și ne-a dat drumul înapoi în barăci. De unde mi-a venit nebunia cu „anomalia pământului" nu știu. Să fi fost la mijloc frica sau pur și simplu tentația de a-mi bate joc de comandant, sau amândouă la un loc? În orice caz, din ziua aceea nu au mai fost discuții cu privire la norma de lucru. Fantasmagorica mea explicație a prins și a avut efect.

Cred că pur și simplu comandantul a preluat ideea pentru a scăpa și el de urmări și pentru a le demonstra totodată șefilor lui cât de instruit este și câte știe!

După lucrările la dig am trecut la lucrări de întreținere de canale și de desecare. Trebuia să înlăturăm vegetația care acoperise canalele vechi, să refacem pantele laturilor și înclinația jgheaburilor, astfel încât scurgerea apei să fie asigurată, iar acolo unde nu existau, trebuia să săpăm alte canale. Grupa noastră a primit doi noi colegi, proaspăt veniți de la Gherla, dacă nu mă înșel, după mai mulți ani de celulă. Unul era Vladimir Penescu, fiul fostului ministru de interne Penescu, iar celălalt, Popescu, fost mecanic de aviație militară. Amândoi aveau picioarele ca niște butuci, de-abia se mai țineau. De muncit, nici vorbă. Numai aerul îi dărâma, darămite

lopata sau hârleţul. Dacă rămâneau în baracă, intrau la regimul alimentar de celulă: o sută de grame de pâine şi o zeamă, la prânz, un turtoi şi o altă zeamă, seara. Am hotărât să-i lăsăm să iasă cu noi la lucru, iar acolo, făcându-se că muncesc, să beneficieze de aer, de mai multă mâncare şi de binefăcătoarea carte poştală promisă. Noi le făceam norma. În două săptămâni s-au pus pe picioare.

Au apărut şi primele cărţi poştale. Cei care munceau aveau drept să trimită acasă, o dată pe lună, o carte poştală, în care puteau cere, ştiind că vor primi, două sute de ţigări şi cinci kilograme de alimente. Textul cărţilor poştale era dictat de gardian. La primirea pachetului, erai la mâna caraliului care-ţi controla pachetul. Dacă era prost dispus în ziua aceea, ţigările ţi se rupeau în două sau în trei, mierea se vărsa peste slănină, care, şi ea, era tăiată în mai multe bucăţi, şi peste biscuiţi, care se sfărâmau. Ne făceau tot felul de mizerii, sub pretextul controlului, ca nu cumva să se strecoare vreo informaţie de-acasă sau vreun instrument care să poată servi la vreo evadare sau, vezi, doamne, la vreo sinucidere. Prostii, prostii, prostii, toate numai pentru a te şicana şi a-ţi arăta că ei pot face ce vor cu tine. Şi nu au fost singurele metode pe care le întrebuinţau pentru a-şi etala puterea.

Am protestat şi împotriva acestor practici, ameninţând cu refuzul pachetului în momentul în care vedeam ce urmează. Câteodată protestul meu a funcţionat şi pentru alţii. M-am folosit şi aici de efectul psihologic pe care îl putea provoca un pachet trimis înapoi familiei dintr-o colonie de muncă, fără explicaţii şi fără veşti de la destinatar. În contextul anilor 1962, 1963 se cam evitau astfel de situaţii. Nu aveam pe nimeni acasă şi nici nu voiam să pun pe cineva la cheltuială, dar sperând că, primind un pachet, pot afla, de la expeditor, dacă mama sau tata au fost eliberaţi, am scris la singura adresă pe care o aveam, cea a Leliei Policrat. Am

primit pachetul având ca expeditor pe Suzanne și așa am priceput că nu ieșise nimeni.

„Electrician" la Grindu, în Deltă

De la Luciu-Giurgeni am fost mutați la Grindu, altă colonie pierdută prin Deltă. Alte barăci, foste saivane pentru oi, aceeași viață. Eram duși să lucrăm la diguri și la canale, la vie, sau la câmp. Aceleași lucrări, aceleași munci și aceleași corvezi.

Iarna lui '62 spre '63 am petrecut-o, așadar, la Grindu. Barăcile erau ocupate de câte o sută de deținuți. Paturile, individuale, erau mici și înguste, prevăzute cu câte o fostă saltea umplută mai mult cu pleavă decât cu paie, și cu câte o pătură străvezie. Ne încălzeam la un godin mic în care ardeam cinci bucățele de lemn, groase cât încheietura mâinii, și o lădiță de praf de cărbune, cât era rația zilnică pentru căldură. La culcare, fiecare încerca să ademenească o pisică. Ținută câteva minute sub pătură, ne ajuta să ne mai încălzim.

Afară, temperatura era cu mult sub zero grade. Când scoteam apă din puț, stropii care ne cădeau pe pufoaică înghețau pe loc. Dacă puneai mâna pe o bucată de fier rămâneai cu ea lipită. Cred că am avut câteodată, afară, și minus patruzeci de grade. De vânt să nu mai vorbim.

Ziua eram scoși afară și, la comanda „ia pe cinci și ține-aproape", eram încolonați. După un „număr" care ne ținea ore întregi în picioare în curte, plecam la pădure, de unde ne întorceam cărând în spinare metri, adică bușteni pentru sobele cadrelor. „Numărul" însemna adunarea în spațiul liber din interiorul coloniei, în formație, pe barăci, a tuturor deținuților din lagăr, în afara celor nedeplasabili, internați la infirmerie, sau a celor aflați la „izolare". „Izolarea" era închisoarea lagărului, unde erau băgați deținuții pedepsiți.

O încăpere neîncălzită, strâmtă, cu o scândură rabatabilă, în chip de pat, pe care aveai voie să te întinzi numai pe timpul nopții, fără lumină, adică fără geam, unde primeai, la fiecare a doua zi, o sută de grame de pâine și o cană de apă. Trebuia să stai în picioare de la ora cinci dimineața până la ora zece seara. Nu era ușor! În plus, nu aveai unde și cum să te miști.

Numărătoarea se făcea, adunând și scăzând efectivul barăcilor, iar rezultatul total, care trebuia totuși să coincidă cu numărul de deținuți din acte, nu se putea obține dintr-odată. Numărătoare se repeta și se tot repeta, până când, într-un târziu, ca o victorie supremă, se obținea și rezultatul mult așteptat.

La ieșirea pe poarta lagărului ne aștepta, în fiecare dimineață, un cățeluș. Fiecare dintre noi, din puținul ce îl aveam, găseam întotdeauna o bucățică de ceva și pentru această vietate care trăia slobodă și căreia, fiindcă pentru noi reprezenta libertatea, îi căutam prietenia. Ei bine, într-o zi, când deja eram adunați pentru plecare, cățelușul a fost împușcat, chiar în fața noastră, de către soldații din trupele de securitate care ne păzeau. Cruzimea omului simplu, lipsa de civilizație și lipsa de cultură a individului care voia să ne arate de ce era în stare ca stăpân al nostru și-au mai spus o dată cuvântul. Nu fusese nici un ordin de sus, ci pur și simplu o demonstrație de forță a omului primitiv.

Era iarnă, zăpadă, frig, iar noi traversam bălțile mergând pe podurile de gheață. Când gheața se rupea sub noi, intram în apă până la brâu, sau și mai mult de atât. Nu numai noi, ci și soldații care ne păzeau aveau aceeași soartă. De multe ori își pierdeau cizmele în noroiul de pe fundul bălților și, pentru a și le recupera, fiindcă aveau nevoie de amândouă mâinile libere, ne lăsau pe noi, „banditii", să le ținem pușca. Alteori ne întindeau arma, să-i tragem afară din mocirlă. Soldații și „banditii" deveneau, pentru scurt timp, frați de

suferință. Asemenea scene ilustrau perfect zicala românească „Fă-te frate cu dracu' până treci puntea".

Nu toți deținuții erau tineri, printre noi erau și oameni mai în vârstă, unii chiar bătrâni, iar spectacolul convoiului de deținuți și de gardieni, dacă putem să-l numim așa, era de fapt un coșmar. De oprit nici nu putea fi vorba, apa din cizme se scotea din mers, pantalonii și pufoaicele, mustind de apă, se îngreunau și înghețau pe noi. Când ajungeam în barăci și le scoteam ca să le punem la uscat, hainele rămâneau țepene. Noi ne uscam tot în frig. Cu toate acestea, nu am avut nici un caz de îmbolnăvire. Plimbările după lemne începeau dimineața și, de multe ori, se terminau seara târziu. Erau considerate zile de muncă. Hrana, corespunzătoare muncii.

Erau însă și zile în care „stăteam pe cracă", adică, în termeni de pușcărie, rămâneam în barăci și nu făceam nimic. Atunci se revenea la rația de celulă: o sută de grame de pâine, o bucățică de marmeladă și o jumătate de cană de zeamă neagră, dimineața, zeama de la prânz și zeama cu turtoi de seara.

Într-o zi în baracă a apărut un caraliu, adică un paznic, întrebându-ne dacă vreunul dintre noi este electrician. Un coleg de dormitor, mic de statură, cu o cicatrice pe față, din păcate nu mai știu cum îl cheamă, a sărit din pat și a făcut repede un pas înainte, trăgându-mă și pe mine după el. Am încercat să-i spun că habar nu aveam de așa ceva. Inutil. M-a convins să ies cu el la muncă și astfel să obținem hrană mai bună și să ieșim și din baracă. A doua zi am fost scoși la muncă. Păziți tot timpul de un soldat înarmat, am început turul caselor de milițieni, arătându-ni-se aparatele de radio care nu mergeau. Copiii ne întâmpinau cu „nenea banditule", iar gospodinele ne puneau pe masă dulciuri. Colegul meu, „specialistul" în ale reparării radiourilor, pe care eu îl asistam, începea, spre disperarea mea, prin a demonta aparatul. Apoi

cerea alcool, spirt, chiar și țuică, pentru a curăța firele electrice, dar și un pahar mare cu apă de băut. Am încremenit, el dădea pe gât alcoolul sau țuica, din care îmi oferea și mie. După ce curăța piesele le punea la loc, se putea întâmpla chiar ca aparatul „reparat" să meargă. Dacă funcționa, ascultam repede ultimele știri. Unde nu funcționa, dădeam vina pe piesele stricate care nu se pot repara și ne retrăgeam repede. De fiecare dată când ieșeam dintr-o casă, îmi făceam cruce. Ne-am continuat în liniște raidul prin casele caraliilor. Seara, la intrarea în baracă, îmi făceam trei cruci. După câteva zile de muncă la aparatele radio, într-o dimineață, când am ieșit din baracă, ne-am pomenit că suntem însoțiți de doi paznici și că ni se dau niște crampoane mari și niște mănuși speciale. Eram trimiși pe traseul unei linii de curent aeriene unde se produsese o pană care trebuia remediată. Am încercat amândoi să refuzăm. Eu am căutat să mă retrag. Nu s-a putut. După o oră de mers, m-am trezit că încălțam pentru prima dată în viață acele crampoane speciale și că mă cățăram, tot pentru prima oară în viață, pe un stâlp de lemn dat cu smoală, care, pe măsură ce mă ridicam, se subția. La un moment dat, nereușind să înfig cum trebuie cramponul în stâlp, am început să alunec, să curg, pur și simplu îmbrățișând stâlpul. M-am oprit pe un gard de zid, la poalele acestuia. Aveam mâinile și pulpele, în ciuda mănușilor și a pantalonilor matlasați, pline de așchii. Îmbrăcămintea era numai smoală. Jos, de partea cealaltă a gardului, mă așteptau niște coarne de tauri mexicani uriași, de câte o tonă fiecare. Am coborât de pe gard, mi-am scos crampoanele și am cerut să fiu dus înapoi în lagăr și în baracă. Așa mi-am încheiat cariera electrician. Am reluat drumurile în pădure, după lemne.

Într-o zi, alarmă! Alarmă mare! La „numărul" de seară lipseau doi deținuți! Nu era cu putință. Alt apel, altă numărătoare. După nesfârșite numărători, s-a confirmat faptul că, în acea seară, în lagăr eram cu doi oameni mai puțin. Nu

mai țin minte la ce muncă fuseserăm duși în ziua aceea, dar în orice caz undeva în afara lagărului. Cred că tot la cărat de lemne. Toată lumea în barăci! Nimeni nu mai avea dreptul să iasă. Masa de seară a fost suspendată. Două-trei zile am fost ținuți arestați în barăci, la regim de celulă, cu rație de hrană pe măsură. A treia sau a patra zi s-a produs iar mare zarvă, am fost adunați în curte, în formație, pe barăci. Pe poarta principală a intrat un alai întreg de caralii și de soldați înarmați, avându-l în frunte pe comandantul unității, iar în mijlocul lor pe cei doi nenorociți, negri de noroi, slabi, trași la față, în zdrențe, cu kilograme de lanțuri pe ei și cu urme vizibile de bătaie. De-abia se mai țineau pe picioare, sprijinindu-se unul pe celălalt. Îi văd și acum, unul înalt, celălalt scund. Florin Constantin Pavlovici vorbește și el de ei în cartea lui. Se ascunseseră câteva zile în bălți, respirând prin tulpini de trestii. Până la urmă fuseseră prinși și acum erau plimbați, din lagăr în lagăr, pentru a-i descuraja pe eventualii amatori de astfel de aventuri. Au urmat, pentru ei, dacă nu mă înșel, patru săptămâni de izolare și un proces care le-a prelungit pedeapsa cu câte trei ani. Vai de ei!

La Periprava, cu o trecere prin Sfiștofca

A trecut și iarna! Am ajuns la Sfiștofca, colonie aflată chiar la capătul pământului! Numele său, într-o limbă slavă, rusă sau bulgară, spune tot, înseamnă vânt. În jurul nostru, dincolo de sârma ghimpată, cât vedeai cu ochii nu era nici un copac, nici o urmă de vegetație. Totul era pustiu și, într-adevăr, vântul, fluierând, bătea întruna, din toate părțile.

Ne-am instalat în niște foste saivane pentru oi, părăsite de multă vreme. Nici paturi nu erau, au fost aduse, o parte, odată cu noi. Aici, la capătul lumii, la adăpostul unor pereți

de stuf, am improvizat un fel de duș, făcut dintr-o găleată găurită. Cu greu și pe ascuns cinci oameni se puteau spăla cu o singură găleată de apă.

Datorită unui bucătar priceput, la Sfiștofca am avut parte de mâncare ceva mai consistentă. Se folosea la gătit toată carnea de cal, inclusiv toată burta, murdară și urât mirositoare, pe care celelalte colonii o refuzau. Chiar și așa, noaptea, pe întuneric, tot s-au găsit unii să fure și să mănânce din această burtă, așa cum era adusă, crudă și nespălată. Erau tocmai acei deținuți care se simțeau flămânzi tot timpul, obsedați de ideea că vor muri de foame.

La un moment dat am fost despărțit de Rudi, care a plecat într-o altă colonie. Cum nu aveam cui să scriu, până atunci îi cedasem lui cărțile mele poștale, afară de patru. Nu voiam să pun pe nimeni la cheltuială, dar profitam de ocazia oferită de cărțile poștale pentru a primi, din când în când, vești de acasă, sperând tot timpul că îmi va răspunde ori tata, ori mama. Cum Rudi nu fuma, eu primeam țigările, iar el păstra alimentele. Rudi a fost mutat într-o altă colonie cu numai câteva zile înainte de primirea unui pachet. Eram disperat, pentru că hrana care venea de acasă, având vitamine amestecate în miere și alte minuni strecurate printre alimente, era oxigenul deținutului. Mă tot întrebam cum să fac să-i trimit pachetul. Tibi Săpunaru, codeținut din Brașov și cunoscându-l pe Rudi, a fost salvarea noastră. În calitate de cadastrist, el cu echipa lui circulau de la o colonie la alta, făcând măsurători de teren. Încet, încet, prin Tibi, am putut să fac să-i parvină lui Rudi, în porții mici, tot conținutul pachetului.

După ce ne-am organizat la Sfiștofca am plecat și de acolo și am ajuns la Periprava. Colonie mare, cu sute de deținuți, în care se aflau foști legionari și foști demnitari. Erau ținuți însă separat, îngrădiți, și oricum nu am avut nici un fel de contact cu ei. Nici măcar nu i-am zărit, știam numai că sunt

lângă lagărul nostru. Dincolo de gard fusese, se pare, și unchiul unui coleg de facultate de-al meu, fostul ministru Victor Slăvescu, al cărui nume îl auzisem la noi în casă. Într-un alt lagăr de la Periprava, complet separat de al nostru, erau închiși și deținuți de drept comun.

Aici, la Periprava, unde cu mare bucurie m-am reîntâlnit cu Rudi, l-am cunoscut pe Mihail. Evreu, vânzător de cărți vechi, intrând, datorită activității sale, în multe case și cunoscând, astfel, o sumedenie de oameni din familiile bune ale Bucureștiului vechi și actual, citise multe din cărțile care-i trecuseră prin mână. Simpatic, deștept, îți oferea marea plăcere să faci alături de el un tur imaginar al Bucureștiului, cunoscând case, oameni și cărți de beletristică. Avea peste cincizeci, se apropia chiar de șaizeci de ani, și, deși slab, era încă sănătos. Fusese condamnat la ani grei de închisoare pentru discuții dușmănoase împotriva regimului. Neavând familie, nu primea pachete și începuse să slăbească. Nu mai făcea față la regimul de muncă grea și stătea „pe cracă", adică așezat pe pat, primind rația de celulă și așteptând să treacă zilele și nopțile.

Nu muncea, nu mânca, nu mânca, slăbea din ce în ce mai mult. Cu ajutorul doctorului Ionescu, tot deținut, șeful dispensarului din lagăr, l-am internat pe Mihail mai întâi în dispensar. Oficial a fost declarat distrofic de gradul trei, inapt pentru munci grele, în afara lagărului, dar apt pentru munca de corvoadă, adică la bucătăria lagărului, bun să curețe zarzavatul. Așa a obținut drept la rația de mâncare a celor care munceau, adică acea jumătate de pâine cu o bucată de marmeladă și „cafeaua" de dimineață, prânzul ceva mai consistent și turtoiul cu o supă mai groasă de seara. A rezistat la limită cât timp am stat la Periprava, însă am auzit că ar fi murit, săracul, în lagăr, după eliberarea mea în octombrie '63. Nu a apucat eliberarea din 1964.

Tot la Periprava, la început, am fost scoși – vorbesc de cei din baraca în care am ajuns și în care se aflau și Rudi, și Botnar – la muncă, la câmp. Pentru a putea ieși din lagăr la șapte dimineața, eram sculați de la cinci. După masa de dimineață, eram supuși celebrului „număr" și abia apoi ieșeam pe poarta lagărului, pentru un marș de circa două ore. La câmp eram puși să prășim porumbul sau să curățăm de buruieni straturile de morcov. Buruienile erau înalte de aproape un metru, nu glumă, trebuia să-ți faci loc cu sapa ca să ajungi la pământ. Printre noi erau și țărani, iar lor treaba nu li se părea grea. Pentru ceilalți, care nu veneau de la munca câmpului, plivitul sau săpatul erau un adevărat chin. Să nu vorbim de bășicile din palme, răni deschise care se vindecau greu, să nu mai vorbim de durerile de mijloc... Adesea rămâneam în urmă, iar după noi veneau soldații de la pază cu armele și, de multe ori, și cu câinii lor. Cum nu toți se purtau drăguț sau amabil cu noi, cu „bandiții", se produceau incidente. Pentru a evita situațiile neplăcute, încercam să-i potolim pe țărani, care, vrând să-și facă norma, pentru că și aici aveam o normă de îndeplinit, o luau înainte pe rândul lor, arătându-ne cum trebuie muncit. Nu aveam întotdeauna succes. La prânz, când soarele ardea deasupra capului și ni se aducea mâncarea, aveam o jumătate de ceas pauză de masă. Fiecare își căuta un loc unde să se așeze, încercând să se și odihnească puțin. În timpul unei pauze de masă, Botnar s-a îndepărtat câțiva pași, este drept, în afara cordonului, și aplecându-se cu capul în pământ, s-a apucat să caute niște buruieni cu care să-și facă puțină umbră. Deodată, am auzit focuri de armă, apoi țipete. Botnar se ridicase, având sânge pe obraz de la pământul care îi zgâriase fața. Soldatul care îl luase în cătarea armei și trăsese un încărcător întreg pe lângă Botnar, voia să-și încarce arma, ca să deschidă din nou focul. Cei doi soldați, din stânga și din dreapta lui, îndreptând armele spre colegul lor, îl somează pe acesta să oprească

focul și să lase arma jos. A apărut și comandantul. Acuzat de soldatul care trăsese de evadare, Botnar s-a apărat, iar pe lângă el am intervenit și noi, cei din jurul lui, care-l văzuserăm aplecat și rupând câteva buruieni, înainte de a-și găsi un loc unde să mănânce și să-și petreacă pauza de lucru. Nici nu putea fi vorba de evadare, pe un teren fără pomi, fără tufișuri, întins ca-n palmă cât vedeai cu ochii. Soldatul care a tras a fost imediat dezarmat și îndepărtat din cordon. Explicația am avut-o mai târziu. Cel care împiedica o evadare primea zece zile de permisie. Fără comentarii. Soldatul cu pricina nu a mai apărut în cordoanele de pază. Erau și astfel de oameni, așa cum erau și din ceilalți, precum cei doi colegi ai trăgătorului și comandantul lor.

Noi și ei. Deținuții și gardienii

În închisoare era o vorbă: „A fi domn e o-ntâmplare, a fi om e lucru mare." Și vorba asta se cam auzea. Se cam spunea. Ca pretutindeni în societate, nici soldații care ne păzeau nu erau cu toții la fel.

Am avut parte, la diversele munci la care eram duși, și de paznici de treabă, ca de pildă un ofițer tânăr, care, de cum începeau să cadă primele picături de ploaie, ordona imediat întoarcerea în colonie. Alteori, în timpul zilei de muncă, ne lăsa să întrerupem lucrul sau marșul și să facem câte o pauză pentru a ne odihni, influențându-i prin comportamentul său și pe soldații de rând care alcătuiau cordonul de pază.

Alții se aflau în cealaltă extremă și profitau de slăbiciunea indivizilor din fața lor, în special de bătrâni, pentru a-și bate joc de ei. La câmp, dacă aveai o problemă care presupunea să nu te afli chiar în mijlocul și în văzul tuturor, te adresai soldatului din cordon și încercai, retrăgându-te și ferindu-te de privirile celorlalți, să o rezolvi. Nu o dată am

asistat la scene în care unui deținut care tocmai își rezolvase treaba soldatul i-a ordonat să se arunce culcat chiar peste grămăjoara caldă. Neavând încotro, nenorocitul se supunea.

Odată, având și eu nevoie să mă retrag în spatele unor buruieni, ce-i drept, la doi pași în afara cordonului, i-am cerut voie soldatului de lângă mine. A refuzat să mă lase să trec. I-am explicat și motivul pentru care cer să ies din cordon. A refuzat din nou. Calm, m-am așezat chiar în fața lui, mi-am dat jos pantalonii și, pe vine, mi-am început treaba, uitându-mă în ochii lui. A căscat ochii mari și m-a întrebat ce fac. De jos și privindu-l în față, i-am răspuns liniștit: „Mă cac." A încercat să mă facă să plec de acolo, însă eu mi-am văzut mai departe de treabă, fără să-i iau în seamă protestele și strigătele. Din ziua aceea, în asemenea situații nu am mai fost refuzat de nimeni.

Odată cu mâncarea erau aduse pe câmp și butoaiele cu apă de băut. Apa, luată, se înțelege, din Dunăre, era de nebăut, din cauză că butoaiele, folosite înainte la cărat zeama care semăna a supă, nu fuseseră spălate, nici măcar clătite. Apa puțea și avea și un iz grețos de mâncare. Gustând dintr-un astfel de butoi și văzând ce vor să ne dea să bem, mai întâi am reclamat și am protestat, iar apoi am răsturnat pur și simplu butoaiele în câmp, cerând altă apă, care să se poată bea. Nu toți codeținuții au fost de acord cu gestul meu. I-am auzit pe unii: „Nu trebuia, lasă, mergea și așa, se putea bea." Au fost alții, puțini, Botnar numărându-se printre ei, care mi-au dat dreptate și mi-au ținut partea. În lagăr, la întoarcere, tot eu am ieșit la raport și am reclamat felul în care suntem tratați, mai rău decât animalele. Și iar am avut succes.

Lucrul la câmp se termina seara, după predarea uneltelor. Aveam parte și aici de „număr" și de inevitabilul „ia pe cinci și ține-aproape". Ajungeam „acasă", adică intram pe poarta lagărului, când se întuneca de-a binelea. În lagăr, altă

numărătoare. Apoi, de bine, de rău, spălarea, masa de seară. De multe ori ne băgam în pat pe la miezul nopții sau chiar după miezul nopții, rămânându-ne doar câteva ceasuri de somn. În aceste împrejurări am învățat să dorm mergând. Plecam din lagăr cu ochii deschiși, îi închideam pe drum. Când se oprea coloana și mă izbeam de cel din fața mea, deschideam iar ochii. Habar n-aveam ce se întâmplase pe drum și pe unde merseserăm.

După trei săptămâni de muncă în asemenea condiții, am hotărât cu toții să refuzăm ieșirea la câmp. Dimineața, la comanda „înainte, marș!", am rămas toți pe loc, spre stupoarea gardienilor. Țipete, zbierete, caralii veniți în ajutorul celorlalți caralii. Noi, nedând nici un semn de supunere, am cerut să ieșim la raport la comandant. Ei au răspuns mai întâi cu amenințări, apoi cu promisiuni de îmbunătățire a regimului de muncă. Noi, nimic. Nu ne mișcam. După mai multe minute de urlete, cineva din rândul întâi face un pas înainte. Era unul dintre preoții ortodocși, o huidumă însemnată de Dumnezeu cu o cicatrice pe un obraz. După el, altul și altul, iar coloana s-a pus în mișcare. Am rămas pe loc eu și Botnar. Văzând cum se schimbase situația și că numai noi doi rămăseserăm pe poziție, a trebuit să renunțăm și noi. Seara, la întoarcere, nefiindu-mi bine, am cerut să fiu dus la doctor. A doua zi, doctorul Ionescu m-a internat în dispensar, unde am stat o săptămână și de unde am ieșit suspect de ulcer și scutit de munci grele. Doctorul Ionescu, condamnat la zece ani de închisoare pentru discuții dușmănoase, era fiul cunoscutului doctor ginecolog Ionescu, solicitat în tot Bucureștiul, așa că, pe lângă un ajutor, am avut din nou cu cine și ce discuta.

„Avansat" ca șef de depozit

Chiar și între gardurile de sârmă ghimpată, relațiile s-au dovedit din nou de folos. La ieșirea din dispensar am fost numit șeful depozitului de materiale de construcții. Din pat până la noul meu loc de muncă nu aveam de mers nici măcar cincizeci de metri. Depozitul, aflat în incinta lagărului, era la rândul său împrejmuit. Porțile erau dotate cu o sonerie, iar cheia se afla la mine. Într-o baracă se aflau depozitați saci plini cu un praf negru folosit la izolarea clădirilor, stive de lemne și maldăre de nisip și de pietriș. La depozit am găsit muncind un grup de tineri din Ardeal, nu mulți, vreo șase-șapte, între douăzeci și treizeci de ani, majoritatea condamnați în procesul Bisericii Negre. Mai toți erau bolnavi de inimă sau de plămâni și aveau picioarele umflate în ultimul hal.

Munca la depozit consta, pe lângă stivuirea în baracă a sacilor cu material izolant și în afară a grămezilor de lemne, în descărcarea vagonetelor cu nisip sau pietriș care veneau din alt lagăr, unde erau încărcate, la normă, de către deținuții de drept comun. Vagonetele, odată ajunse în depozit, erau deșertate pe loc și scoase imediat afară, pentru a fi reîncărcate de către deținuții de drept comun. Nici nu apucau politicii din depozit să urce, cu lopata, cantitatea de nisip sau pietriș basculat, că sosea alt vagonet care trebuia imediat basculat și scos din depozit. În ritmul acesta se muncea fără întrerupere de dimineață până seara. Așa cum se muncea la primirea materialelor, tot așa se trudea și la scoaterea lor din depozit, când era nevoie.

Văzând starea de sănătate și de epuizare a colegilor mei, am luat hotărârea ca vagonetul care intra în depozit să nu fie deșertat pe loc, iar descărcarea cu lopețile să se facă din vagonet direct pe maldărul existent, de la înălțimea vagonetului, și nu de la nivelul solului. Efortul era vădit mai mic, în special la pietriș. Principalul câștig era însă altul: între

momentul în care vagonetul gol era scos din depozit și trimis afară, pentru a fi reîncărcat, și momentul în care era din nou introdus în depozit se crea o pauză care le dădea timp lucrătorilor din depozit să se odihnească. Însă, procedând astfel, am încălcat interesele deținuților de drept comun, care lucrau la normă și pe care metoda mea îi dezavantaja. Îndeplinind mai multe norme într-o zi, ei își scurtau condamnarea. Noi, deținuții politici, nu aveam parte de așa ceva, fiindcă ziua de muncă era egală cu ziua de condamnare. Deținuții de drept comun ne-au reclamat la comandant.

Am fost chemat la raport de către comandantul lagărului, Ion Ficioru, fost comandant al închisorii Suceava. Acum era comandantul întregii colonii Periprava. A apărut, în uniformă de miliție, la intrarea principală a lagărului, înconjurat de caralii, de milițieni și de soldați. Cu buzele vinete și năpădit de o nervozitate vizibilă, a înaintat cu mâinile strânse la spate, călcând apăsat, și s-a oprit în mijlocul porții.

Am ieșit la raport, apropiindu-mă până la o jumătate de metru în fața lui, adică în bătaia mâinilor lui, provocându-l și arătându-i în același timp că nu-mi era frică. Ficioru m-a întrebat ce fac la depozit și cum de îndrăznesc să schimb regimul de muncă de acolo.

I-am răspuns spunându-i că între regimul de muncă silnică, care are intenția vădită de a distruge viața deținuților, și regimul muncii în scopul reeducării, pe de o parte, și regimul de muncă al deținuților de drept comun, pe de altă parte, există o diferență care consta în faptul că pentru deținuții politici ziua de muncă este egală cu ziua de detenție, pe când deținuții de drept comun își pot scurta termenul făcând mai multe norme într-o zi. I-am amintit și de faptul că deținuții de drept comun au o altă alimentație, datorită pachetelor mai mari, garantate în fiecare lună, în timp ce noi, politicii, nu avem garantate pachete lunare, fără să mai

vorbim și de conținutul acestora. Am pledat cu tărie și convingere că schimbările introduse de mine vin în ajutorul sănătății noastre.

Deținuții care asistau la scenă se făcuseră mici, nevenindu-le să creadă ce aud și ce văd. Un deținut, un „bandit", contra unui comandant de lagăr, contra lui Ficioru, binecunoscutul și temutul criminal! Caraliii așteptau numai un semn ca să intervină și să mă facă praf. El, Ficioru, cel care schingiuise atâția oameni, se abținea cu foarte mare greutate. Nu putea să ridice nici măcar o mână împotriva mea, nu se mai putea, nu mai avea voie. Era o altă conjunctură. Mi-am terminat pledoaria, dar nu mi-a răspuns nimic, mi-a întors spatele și a plecat. Eram transpirat tot. Am plecat și eu și am intrat, tremurând, în depozit. Mi-am aprins o țigară, cea mai bună pe care am fumat-o vreodată. Modul de lucru în depozit nu s-a schimbat. Am continuat să muncim în ritmul pe care îl stabilisem eu. Din când în când, primeam vizita caraliilor, pe care îi aprovizionam sau cu saci cu material izolant, sau cu lemn uscat din care să-și facă șanuri pentru cizme. Nu se jenau să ceară de la un bandit. Pe mine micile lor afaceri nu mă costau nimic, dar ne ușurau într-un fel supravegherea și ritmul de lucru. Nimeni nu se amesteca în treburile depozitului.

Am uitat să spun că, în baracă, în spatele și la adăpostul stivelor de saci cu material izolant, printr-o intrare bine ascunsă, se putea ajunge într-un mic spațiu unde instalasem un godin și amenajasem un pat făcut tot din saci. Cine voia putea să intre și să-și tragă un pic sufletul, fără să fie văzut de afară. În calitate de șef de depozit aveam voie să circul liber oricând prin tot lagărul deținuților politici, în afară de partea îngrădită special, unde nimeni nu avea acces.

La ceva vreme de la plecarea mea de la munca câmpului, Rudi a intrat în dispensar cu o dizenterie destul de serioasă. Tot cu ajutorul doctorului Ionescu, a fost ținut acolo

o săptămână bună. La ieșire, slăbit în ultimul hal, având scutire de muncă grea, l-am cerut pe Rudi la depozit, invocând volumul mare de muncă și lipsa de oameni. Odată intrat pe poarta depozitului, Rudi s-a putut bucura de un regim de muncă mai ușor și de pauzele petrecute în spatele sacilor.

Cum am mai spus, ca șef de depozit, aveam voie să mă mișc, în timpul zilei, prin tot lagărul. De bine de rău, cu ajutorul cartofilor ascunși de Mihail și completând cu ce se mai putea din pachetele primite de acasă, am încropit un fel de regim alimentar care, încet-încet, l-a pus pe Rudi pe picioare. Mihail îngropa în curte, în locul unde se curățau zarzavaturile, cartofii pe care eu îi recuperam în deplasările mele prin lagăr și pe care îi fierbeam pe godinul din baracă.

La una dintre percheziții, pentru că nici aici nu eram scutiți de percheziții, au fost găsite ascunse undeva în depozit niște dicționare de limba engleză. Toți învățau câte o limbă străină. De unde proveneau aceste așa-zise dicționare, câte generații le folosiseră n-am știut și nu știu nici până acum, dar sigur este că cineva trebuie să le fi ascuns acolo. Cum toți tinerii care lucrau în depozit erau bolnavi ori de plămâni, ori de inimă, și numai bine nu le-ar fi făcut o pedeapsă, am luat asupra mea vina de a fi în posesia acestor dicționare și m-am ales cu patru zile de „izolare". Am contat, de când mă știu, pe sănătatea mea, pe rezistența mea fizică, pe tinerețea mea și întotdeauna am luat totul ca pe o provocare. Mi-am pus întrebarea dacă voi trece și peste asta. „Izolarea" însemna să stai închis într-o încăpere rece, îngustă, neagră, cu pământ pe jos, cu o scândură rabatabilă care putea fi folosită drept pat noaptea, adică de la zece seara până la cinci dimineața. Ziua, adică de la cinci dimineața și până seara la zece, trebuia să stai în picioare, primind o sută de grame de pâine și jumătate de cană de apă odată la două zile. Nevoile, într-o oală din colțul încăperii. Am rezistat și după acele

patru zile am ieșit, dornic să mă întorc la depozit și să mă bucur, și eu, de patul din ascunzătoare.

„Ia-ți bagajele și ieși în față!"

Anumite întâmplări pe care le povestesc acum au fost foarte repede uitate de unii dintre cei care atunci au jucat rolul principal. Nu sunt și nu vor fi singurele pe care eu tot le voi aminti. Timpul a trecut, zilele și nopțile păreau toate la fel. S-au dat două amnistii, dar n-am beneficiat de nici una. Odată cu venirea toamnei se apropia și sfârșitul celor trei ani de detenție la care fusesem condamnat.

Pentru a nu ieși chiar ras în cap, am recurs din nou la doctorul Ionescu, care m-a internat în dispensar cam cu o săptămână înainte de 27 octombrie. Eliberările se anunțau, de obicei, dimineața, la deșteptare: „Ia-ți bagajele și ieși în față!" A venit și deșteptarea din ziua de 27 octombrie. Nici o comandă. La ora mesei de prânz, nimic. După-amiază, pe la patru, s-a deschis ușa dispensarului și mi-am auzit numele. Apoi și comanda: „Ia-ți bagajele și ieși în față!"

În ultimul moment, plăteam pentru atitudinea mea, mă pedepseau, se răzbunau cum mai puteau. Urma însă să fiu eliberat. Am fost dus la magazie și pus în fața boccelei cu lucrurile pe care le aveam asupra mea la arestare, mototolite toate și mirosind îngrozitor a mucegai: o pereche de pantaloni, o cămașă, o jachetă de catifea reiată, o șubă, o căciulă și niște pantofi, complet scâlciați după ce i-am purtat un an în Uranus, cureaua, șireturile și ce mai aveam prin buzunare. Am predat tot ce aveam pe mine pentru următorul „bandit".

De la administrația lagărului Periprava, am primit o foaie de eliberare, o foaie de drum valabilă până la București, o bucată de pâine, puțină marmeladă și o bucată de slănină, în chip de hrană rece. Toate, hrana și ce purtasem cu mine

trei ani de zile, le-am băgat într-o „sarsana", adică un fel de săculeț de pânză, de fapt nici nu mai știu când și din ce îl făcusem, pe care puteai să-l atârni de gât.

Era șase seara. Dincolo de poartă, afară, mai erau câțiva „foști" deținuți, eliberați și ei. O căruță ne-a luat pe toți și ne-a dus până într-o gară mică și complet pustie. Bătea vântul din toate părțile. Ne-am suit în cele două vagoane care ne așteptau. În tren nu am stat grupați, ci ne-am răspândit prin compartimentele goale. Între timp se făcuse și întuneric, și frig.

La prima oprire, vagoanele noastre au fost atașate la un tren normal. Încet, încet, în compartimente au început să urce călători obișnuiți. În fiecare gară trenul era așteptat de o lume pestriță și zgomotoasă. Singurii care au priceput de unde veneam au fost controlorii, văzându-mi foaia de drum. Ceilalți călători nu pricepeau de ce arătam cum arătam și de ce miroseam cum miroseam. Am văzut că se cam fereau de mine.

„Vino să-l vezi,
e același, nu s-a schimbat deloc!"

Am ajuns în București, dimineața, din nou în Gara de Nord. Frig și puțină ceață. Lume multă, gălăgie, mișcare, viață, agitație, lucruri și senzații cu care nu mai eram obișnuit. Unde să mă duc? Am luat-o încet, pe jos, fiindcă nu aveam bani de tramvai sau de autobuz, către Piața Romană, iar de acolo m-am îndreptat spre Suzanne și Serge, care, după prăbușirea blocului Carlton, la cutremurul din 1940, locuiau în spatele hotelului Lido.

Am sunat la ușă. Mi-a deschis Lenuța, femeia lor din casă, care m-a recunoscut și mi s-a adresat cu „domnule Barbu". Pentru prima dată, după trei ani, mi se spunea din nou „domnule". Apar Suzanne și Serge, ne luăm în brațe, întreb

imediat dacă a ieșit cineva și aflu că sunt primul. Sunt urgent trimis la baie, iar apoi mă așez și beau și eu un ceai, ca pe vremuri. Le povestesc și eu, îmi povestesc și ei prin ce au trecut, de ce au scăpat și cât de greu le-a fost să convingă Securitatea că nu au știut nimic de René și nimic de ascunderea lui.

Câteva vorbe despre Serge. Sergiu Milorian, evreu de origine, căsătorit cu Suzanne, una din surorile mamei, încă de prin anii '30 după debutul cu succes al Suzannei în teatru, ziarist de meserie, ajunsese după '45 să aibă propria publicație, *Papagalul*, săptămânal de satiră, umor și critică, care a fost oprit să mai apară în '48. Serge a rămas ziarist și scriitor de piese de teatru pentru copii. Înainte de '44, nu a fost internat în nici un lagăr și și-a văzut de meserie tot timpul. Suzanne, din cauza unui conflict de scenă cu marea actriță și regizoare Marioara Voiculescu, a trebuit să renunțe la teatru, încă de la începutul anilor '30, după căsătorie.

Serge și Suzanne m-au anunțat că au aranjat cu Domnica și Amza, care locuiau într-un apartament în spatele Palatului, să dorm la ei în noaptea următoare. Mi-am pus pe mine o parte din hainele cu care venisem și m-am dus, lângă Piața Romană, la familia Halpern, de la care ani de zile îmi cumpărasem îmbrăcăminte din pachetele primite de ei din străinătate. Mi-a deschis el, domnul Halpern, care, când m-a văzut, m-a măsurat de sus până jos și de jos până sus. Apoi a chemat-o pe nevastă-sa: „Vino, dragă, să vezi cine este la ușă." „De unde vii?" a sunat prima întrebare. „Te-ai întors? Ce s-a întâmplat? Poftim înăuntru." Am început prin a le spune de unde veneam și prin ce trecusem. Nu le venea să creadă. Erau convinși că dispărusem în străinătate. Le-am spus că sosisem dimineață în București, că nu aveam cu ce să mă îmbrac și că nu aveam nici cu ce să le plătesc lucrurile. Și-au făcut cruce, cu toate că erau evrei. Mi-au deschis dulapurile, mi-au spus să aleg ce vreau și să nu-mi fac griji pentru

plată, voi plăti când voi avea bani! Am plecat de acolo nu numai plăcut surprins și îmbărbătat de primirea acestor străini, dar și îmbrăcat omenește și, în orice caz, cu moralul ridicat. De la ei, din Piața Romană, la Domnica și Amza. Mi-a deschis Amza. M-a privit, a tras o înjurătură oltenească, s-a întors spunându-i Domnicăi: „Vino să-l vezi, e același, nu s-a schimbat deloc!" Apoi m-a luat în brațe și m-a băgat în casă. Atunci am cunoscut-o pe Oana. Avea, cred, aproape doi ani. Doi ani, draga de ea, dar, de mică, o prezență sonoră și puternică! Tot atunci am aflat că Amza devenise unul dintre actorii mari ai României. Într-o seară, când Amza și Domnica trebuiau să plece, m-au lăsat singur cu Oana, să am eu grijă de ea. Oana a început să țipe și să plângă, de nu mai știam cum s-o potolesc. Se manifesta cu tărie și cu personalitate încă de atunci. Noroc că m-a salvat Relly, soția bunului meu prieten Titi, actorul Dumitru Rucăreanu, care a intrat pe ușă chiar în momentele cele mai grele.

Nu eram lepros pentru toată lumea...

Bineînțeles că, dorind să-mi văd neamurile, am început să le dau telefoane. Unii mă anunțau că toți din casă sunt bolnavi, răciți în ultimul hal, și că regretau că nu mă pot primi numaidecât, poate mai târziu, când se vor însănătoși. Așa m-au primit vărul meu, doctorul Radu Portocală, și mama lui, Margareta, una dintre surorile tatei. Alții s-au bucurat să mă audă și mi-au cerut să trec să-i văd. Așa m-a primit Elena (Linica) Pârvu, cealaltă soră a tatei, care, de cum am intrat pe ușă, mi-a amintit că mama nu-i plătise ultima cantitate de lemne de foc pe care le luase de la ea pentru René (pe vremea când acesta se ascundea în apartamentul mătușii mele Cécile, care se încălzea cu sobe) și m-a întrebat când

îi voi plăti datoria mamei. Erau primele contacte, și nu ultimele, cu lumea în care reveneam.

De dormit, dormeam la Domnica și Amza, de mâncat, mâncam la Suzanne și Serge la prânz. În restul zilei umblam după acte și căutam să-mi recuperez câteva dintre lucrurile confiscate. Încercam să reînnod ritmul vieții și să mă acomodez cu noua situație. Trecuseră totuși trei ani. Trei ani după care începusem să alerg, după care am alergat tot timpul și după care mai alerg și acum. Nu i-am prins din urmă nici până astăzi. Multe lucruri însă se schimbaseră.

Am reluat, fără nici un fel de probleme, contactul cu unii prieteni. Toți m-au reprimit cu căldură, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, ca și cum reveneam dintr-o plimbare. Întrebări, curiozități nu au fost. Nici eu nu m-am apucat să le povestesc ceva. Ar fi fost inutil. Nu cred că cineva ar fi putut pricepe.

La sala de sport a Băncii Naționale, sala Clubului Sportiv Progresul, am avut parte de o primire călduroasă din partea tuturor sportivilor. Dulapul, cu tot echipamentul meu, era acolo, neatins. Mi-am exprimat imediat dorința de a veni din nou la sală, întrebându-i pe antrenori, Angelo Pellegrini și Nicolae (Nae) Marinescu, când voi putea relua antrenamentul. Răspunsul a venit peste câteva zile: aveam interdicție din partea Federației de Scrimă, adică din partea UCFS-ului (ministerului sportului), de a frecventa sala de sport. La sală am mai avut însă o mică surpriză: printre cei care de ani de zile veneau și făceau scrimă cu noi era un tip mic de statură, cu un fizic de om slab și cu o figură de mahala, Budenaru, altfel, om de treabă, ziceam noi. Văzându-mă intrând în sală, a venit la mine și, înainte ca eu să apuc să zic ceva, m-a salutat, ca întotdeauna, și a adăugat: „Știu totul despre tine, ți-am văzut dosarul." Omul era lucrător la Securitate și în toți anii în care am frecventat sala, nelipsind aproape

niciodată de la antrenamente, a fost ochiul și urechea Securității printre noi.

Un lucru care m-a bucurat a fost întâlnirea, la cofetăria Scala, cu Anișoara, pe atunci Ene, fiica acelui domn Ene de la Banca Națională cu care mă înțelegeam pe tăcute. Ea a fost una dintre primele persoane din lumea sportului care nu a ezitat să mă vadă, și asta încă în primele zile, imediat după ieșirea mea din închisoare, ca să nu mai vorbim de Olga Orban-Szabo, Maria Taitiș-Vicol, Glicheria Turtureanu Ștefănescu, Mircea Baia, Sorin Poenaru, Iosif Zilahy, Cornel Pelmuș, Genu Mihăilescu, Iosif Szepeschy, oameni cu care mă văd și astăzi.

Întâlnirea cu fata din vis

La jumătatea lunii noiembrie, la insistențele lui Serge, am reînceput să lucrez la Uzinele „Semănătoarea". La serviciu, colegii m-au primit fără probleme, ba chiar cu simpatie. Aici, pe șoptite, întrebările au curs una după alta, fiindcă oamenii erau foarte curioși.

De Crăciun, aflându-mă la Suzanne, am avut bucuria să primesc vestea că a ieșit tata și că se afla la sora lui Linica. Am plecat imediat să-l văd. Era în ultimul hal de slăbit, dar era același. Ne-am îmbrățișat. Am stat cu el cât am putut și ne-am povestit unul celuilalt prin ce a trecut fiecare. Seara târziu, am plecat spre Domnica și Amza, lăsându-l pe tata până a doua zi la Linica, unde urma să doarmă pe două fotolii apropiate unul de celălalt. Tata a rămas la Linica, unde mânca și dormea pe cele două fotolii de pe culoar, încă un an și jumătate, până am primit, în fine, pivnița unde cu ani în urmă stătuseră și Portocalii. Pivniță cu tradiție!

În vacanța de Crăciun și Anul Nou, cu banii din prima leafă, am plecat pentru două zile la munte, la schi, în Poiana

Brașov. Numai schiurile, marca Stein Eriksen, cumpărate cu un an înainte de a fi arestat și pe care le scosesem din casă la timp, și bocancii îmi aparțineau, pantalonii și hanoracul erau împrumutate de la Paul Popovăț. Am mers cu trenul pe „blat", dându-i cinci lei controlorului și plimbându-mă tot drumul, până la Brașov, din compartiment în compartiment și din vagon în vagon sau chiar pe vagon pentru a scăpa de supracontrol.

În Poiana Brașov l-am întâlnit pe Cojocaru, celebrul Nea Coji, șeful pârtiilor din Poiană, care, văzându-mă, m-a luat în brațe, m-a prezentat celor de la skilift și, spunându-le de unde vin, i-a instruit să nu-mi ceară bilet și să mă lase să trec prin față, fără a mai sta la coadă. Era Nea Coji ce era, dar cu mine, până am plecat din România, s-a purtat întotdeauna ca un prieten. Datorită lui aveam voie, mai târziu, să schiem, eu cu Renate, soția mea, pe pârtii din Poiană care altora le erau interzise. Nimic nu era mai plăcut, mai frumos decât prima coborâre de dimineață pe pârtia Lupului, proaspăt pregătită de ratracul lui Nea Coji. Nea Coji s-a prăpădit la câțiva ani după plecarea noastră din România. Dumnezeu să-l ierte!

Dar să revenim la mica mea vacanță de schi, prima după ieșirea din închisoare. În cea de-a doua zi, urcând în scaun cu un prieten din Brașov, am zărit privind în jos, într-un camion cu șenile, deschis, care făcea cursa Brașov–Poiană–Brașov, o fată. Avea ochi albaștri și purta o căciulă albă mare și țuguiată. Prietenul mi-a spus că o cunoaște: Renate Orendi, din Brașov. Din ziua aceea am învățat pe de rost drumul București–Brașov și retur, pe care l-am făcut cu toate mijloacele de locomoție posibile: cu trenul, pe blat, cu autocamionul, făcând autostopul, iar mai târziu cu motocicleta, în cârca vreunui prieten. Abia după ani buni, după ce ne-am căsătorit, și tot vorbind cu Renate și cu părinții ei, povestindu-ne întâmplări din trecut, am făcut legătura dintre ochii albaștri

zăriți în Poiana Brașov și adolescenta pe care o zărisem de departe la mare, în vara anului lui 1958, în vacanța de două săptămâni petrecută alături de colegii mei de echipă de la Clubul Progresul. Tot pe ea am visat-o de nenumărate ori, fără să o fi cunoscut vreodată, în celula de la Uranus. Cum și de ce, după atâta veme, la sfârșitul lui 1963, privirea mi-a fost atrasă de această făptură nu știu și nici nu pot să-mi explic. Să fie soarta? Să se fi hotărât undeva departe de noi? Nu știu. În viața mea s-au petrecut și s-or mai petrece multe lucruri cu neputință de explicat.

Revelionul 1964

De Anul Nou 1964 am fost invitat la familia Popovăț, care, locuind în casa Hortolomei și având suficient spațiu, a organizat revelionul cu toată „gașca". Erau acolo Ionica și Mihai Cicotti, Elisabeta (Puica) Ionescu și Stan Rizescu, Violeta și Tutica Sorocinski, Ruxi și Bobo Ocros, Didi și Șerban Plesnilă, Irinuca Prodanoff și Liviu Constantinescu, Astrid și Sandu Popescu, Sandy și Adina Negrea, Ildiko și Gughi Gherba, Sisi și Kirk („Puștanu") Santighian, Dinu Cernescu, Nisa și Vladimir Popescu-Deveselu, Marga și Nae Niță, gazdele Marina și Paul Popovăț și alții, intrați în „gașcă" cât timp eu lipsisem. Lume multă, mâncare bună, dans, antren, toată lumea costumată, până și eu, costumat... în om liber, în cetățean de rând, la fel ca toți ceilalți. Multe căsătorii se porniseră între timp. La multe nunți dansaseră prietenii mei, în cei trei ani în care lipsisem din lumea liberă.

Dimineața, pe la cinci, gazda a venit și mi-a cerut contribuția la cheltuieli, adică treizeci și cinci de lei de persoană. Era din nou o dovadă că intrasem în categoria oamenilor liberi și egali cu ceilalți. La vremea aceea nu aveam bani, pentru că din leafă trebuia să plătesc cheltuielile de judecată

pentru mine și pentru părinții mei, iar ce îmi rămânea de-abia îmi ajungea pentru tramvai și eventual pentru un covrig. Noroc că mi-a împrumutat Adina banii, ca să-mi pot plăti contribuția și să fiu și eu ca toți ceilalți. După revelion, Domnica m-a anunțat că nu mai pot sta la ei și că ar trebui să caut o soluție.

Singura soluție am găsit-o la Uzinele „Semănătoarea", unde am cerut să lucrez numai în schimbul al treilea, rezolvând astfel petrecerea nopții sub un acoperiș. Am lucrat așa vreo patruzeci de nopți la rând, dormind, atât cât se putea, în timpul schimbului, fiindcă totuși trebuia să și lucrez. Ziua mă plimbam. Diminețile îmi beam cafeaua la Nestor, grație avocatului Petrișor Atanasiu (fiul maestrului Scarlat Atanasiu, primul meu profesor de scrimă), prieten bun cu mine, care, sub pretextul că voia să-mi vorbească chiar la cofetărie, unde își lucra și dosarele, mă invita să-mi petrec mai multe ore cu el. Cu Petrișor însă nu era nevoie de vreun schimb de cuvinte, ne înțelegeam numai din priviri, comunicam unul cu celălalt chiar și la distanță, fără vorbe. Mult mai târziu, în ziua în care Petrișor, la nici cincizeci de ani, a avut un atac cerebral, eu, aflându-mă acasă, am avut un vis groaznic, pe care i l-am povestit și Renatei, simțind că ceva rău s-a întâmplat. După vreo câteva ore ne-a sunat Sabina, soția lui Petrișor, și ne-a dat vestea cea proastă. Între mine și Petrișor a fost o adevărată prietenie, iar așa cum am comunicat cu el n-am mai comunicat decât cu mama și cu Renate.

Și aici pot aduce o dovadă a comunicării cu totul speciale care există între mine și Renate. Pe 4 martie 1977, în ziua cutremurului, mă aflam la Mangalia, unde făceam un tratament al coloanei vertebrale (avusesem un accident la un concurs de scrimă). Renate și copiii erau la București. Am simțit cutremurul tocmai de la Mangalia și am aflat de dezastrul din București. Am rugat-o imediat pe centralista de la hotelul-spital să sune la noi acasă la București, dar mi-a spus că

toate legăturile telefonice cu Bucureștiul erau tăiate. I-am cerut să insiste până va reuși. După un timp care mi s-a părut o veșnicie, am auzit-o de la capătul celălalt al firului pe Renate, care și ea, de la București, încerca să sune la Mangalia, deși telefonul ei nu avea ton. Am putut schimba câteva cuvinte. A fost singura legătură telefonică pe care centralista a putut-o obține în noaptea aceea cu Bucureștiul. Nici Renate n-a mai putut avea altă conversație, telefonul ei fiind mort până a doua zi.

Strada, livingul familiei Ollănescu

Din nou în 1964. La prânz mâncam la Suzanne și la Serge și dormeam o oră într-un fotoliu. După-masa mergeam la Linica să-l văd pe tata, iar apoi, ca să treacă timpul, rătăceam pe stradă sau îmi vizitam câte un prieten sau vreo cunoștință.

Am dus-o așa patruzeci de zile și de nopți. Uzina nu mi-a putut prelungi lucrul continuu în schimbul de noapte și a trebuit să încep să lucrez din nou în ritmul normal, adică o săptămână în schimbul unu, o săptămână în schimbul al doilea și abia la fiecare a treia săptămână în schimbul al treilea. De dormit, dormeam unde apucam. Un prieten, Lulu Constantinescu, care nu era dintre cei care locuiau într-o casă cu mai multe camere și pentru care nu ar fi fost nici un sacrificiu să mă lase să dorm la ei, ei, bine, Lulu Constantinescu mi-a oferit găzduire în camera lui de vară. Iarna el dormea cu sora lui în altă odaie, unde puteau face focul. O săptămână am rezistat în camera neîncălzită a lui Lulu. Apoi, m-am trezit iar pe drumuri, căutând adăpost pe la alții.

Alt prieten care m-a ajutat a fost Remus Petcu, doctor reumatolog. Fuseserăm colegi la Școala Franceză și la Liceul Clasic Mixt. Arestat în 1956, când era student în anul al treilea la Medicină, fost condamnat și deținut politic, reușise,

după câțiva ani de domiciliu obligatoriu în Bărăgan, să revină în București și să-și termine cu mare greutate studiile medicale. M-a primit, fără frică, să dorm o vreme în singurul pat pe care îl avea.

Tot un prieten de-al meu, Vladimir Popescu-Deveselu, proaspăt căsătorit cu Nisa, organizând o primire, imediat după revenirea mea în București, pentru a sărbători ieșirea mea din închisoare, m-a întrebat ce aș dori să mănânc. Spunându-i că țin regim de dezintoxicare și că un timp mănânc numai iaurt, a pus în seara aceea pe masă pentru toți musafirii lui numai iaurt, ca să nu mă simt stingher.

O vacanță la mare, în baston

Între timp, scurgându-se prima mea iarnă și prima mea primăvară în libertate, au mai apărut din închisori, unul câte unul, și alți membri din loturile noastre. În iunie '64 a ieșit mama. Întâlnirea a avut loc tot la Linica. Alte îmbrățișări. Mama, slăbită după aproape cinci ani de închisoare, era complet albită și trasă la față. Dar eram toți trei din nou împreună.

În primele nopți, mama a dormit și ea, ca și tata, la Linica în casă, ocupând fiecare câte un fotoliu, apoi câteva nopți în casa Săveanu, adică la Rica Boian, care acum luase locul Marioarei în spatele dulapului, lăsând restul camerei Niculinei și soțului ei, proaspăt căsătoriți. Dar situația nu se putea prelungi. La Portocali, cu care, după ce le trecuseră și răceala, și gripa, reluasem contactele, nu era loc, iar eu, locuind pe unde apucam, nu puteam să le ofer o soluție. După multă căutare și cu puțin noroc, mama a fost găzduită de o veche prietenă de-a ei, născută Niculescu-Dovlecel, mama doctorului Barbu Theodorescu, pe care îl cunoșteam și care era și el în închisoare, condamnat pentru încercare de trecere

ilegală a frontierei împreună cu Sandu Botez, altă cunoștință, și cu Oru Vasiliu.

Întâlnirile noastre de familie s-au desfășurat, mai bine de un an, pe stradă. Dormea fiecare într-un alt loc, mânca fiecare în alt loc și ne întâlneam, în fiecare zi, pe stradă. Când spun pe stradă, chiar spun că pe stradă, fiindcă nu aveam bani să intrăm undeva și să ne așezăm la o masă. Tata și mama umblau peste tot, încercând să capete o locuință. Mie cererea de locuință mi-a fost refuzată pe motiv că, fiind tânăr și singur, nu-mi era greu să-mi găsesc un pat, pe undeva, pentru o noapte.

În primăvara lui '64, recăpătându-mi imediat categoria întâi datorită intervenției lui Pellegrini, m-am reapucat de scrimă, sport pe care l-am practicat în cadrul echipei Clubului Progresul până la plecarea din țară, în 1977. În primăvara lui 1964 s-a ivit ocazia să fiu luat în echipa de cascadori condusă de Pellegrini, care participa la turnarea filmului *Haiducii*. Eram plătit, pentru o zi de filmare, cu patru sute de lei. Leafa mea, la „Semănătoarea", era de opt sute patruzeci de lei pe lună. Contractul cu studioul cinematografic era de treizeci de zile, așa că nu am ezitat nici o clipă. Mi-am luat un concediu fără plată de treizeci de zile și am plecat la filmare. Casă, masă, și patru sute de lei pe zi, o lună întreagă, suficient pentru a achita absolut toate cheltuielile de judecată. Fiind singurul salariat din familie, trebuia să plătesc și cheltuielile de judecată ale părinților mei. În a treia zi de filmare, lângă Iași, nefiind atent nici eu, nici Pellegrini, și sincronizându-ne prost în timpul unei sărituri periculoase, mi-am rupt piciorul. Am fost dus cu salvarea la spital la Iași, unde o doctoriță drăguță, Făcăoaru, dacă nu mă înșel, pe care o cunoscusem ca studentă în București, mi-a făcut o radiografie. Având dublă fractură la gleznă, mi-a pus piciorul în ghips până sus. I-am dat telefon la București doctorului Aurel Russu, bun prieten cu mine, și i-am povestit necazul.

Seara, colegii cascadori și Pellegrini m-au suit în tren, iar dimineață, în Gara de Nord, doctorul Russu, venit cu salvarea, m-a preluat și m-a dus la el la spital, la Colentina. Mi-a dat jos gipsul și mi-au făcut altă radiografie, pe baza căreia s-a pus alt diagnostic: dublă fractură de gleznă cu deplasare de maleolă exterioară. Soluția: operație și șurub. Am refuzat și operația, și șurubul și l-am provocat pe doctorul Russu să-și arate măiestria și să rezolve problema fără operație. Discuții. Pericol să nu reușească. Reducerea deplasării cu durere. Condiții ca să reușească. Minimum patruzeci și cinci de zile de ghips, până la genunchi, fără să pun piciorul în pământ. Am acceptat. I-am anunțat pe ai mei, care au venit de îndată să mă vadă. După două zile de spital, m-am dus să stau în locuința unui coleg de cascadorie, Glișcă, scrimer și el, care mi-a cedat camera lui dintr-un subsol. Și, dacă mi-aduc bine aminte, chiar undeva pe lângă Uranus.

După o lună am ieșit și eu în cârje, iar lumea se ridica și îmi făcea loc în tramvaie. Mama și tata veneau aproape în fiecare zi să mă vadă și să-mi aducă de mâncare, reușind astfel să ne întâlnim și noi într-o casă, sub un acoperiș. Primeam și vizitele prietenilor care nu mă uitaseră. După o lună de zile, ajungând la Colentina, i-am cerut doctorului Russu să-mi scoată ghipsul. Discuții multe, amenințări că mi-l scot singur. Până la urmă a cedat și mi l-a dat jos, cu condiția să nu calc pe picior cel puțin încă două săptămâni, și mai ales să uit de schi în următorul sezon. Promisiuni. Am plecat din spital în cârje. Acasă, am aruncat cârjele, mi-am făcut bagajul și am plecat la gară numai în baston, ca să prind trenul de noapte spre Constanța. Am ajuns dimineața lângă Costinești, în satul Schitu, unde am dat de prietenii mei. M-am speriat: aveam glezna umflată, gata să plesnească. Cu ajutorul prietenilor, am ajuns și la mare, unde mă așteaptă o faleză abruptă, de aproape cincizeci de metri, pe care trebuia să o cobor pe un fel de trepte foarte înalte săpate în

pământ. După zece zile de băi și mișcări în apa de mare, nu mai aveam nevoie decât foarte puțin de baston, glezna își revenise complet. Începusem să și dansez. La București, l-am vizitat iar pe Aurel Russu, care m-a felicitat pentru progrese și mi-a atras din nou atenția ca la iarnă să nu cumva să mă apropii de schiuri. Mi-am reluat și munca la „Semănătoarea".

„De ce au oamenii numai picioare?"

În cele din urmă am căpătat și noi o locuință. Eu și părinții mei puteam dormi din nou într-un loc al nostru, în pivnița casei Linicăi, din Strada Plantelor. Datorăm asta unei familii care ne cunoștea și care a eliberat spațiul. Acești străini, cunoscând situația noastră, au fost cei care au insistat la ICRAL să ni se dea nouă pivnița. Aveam două camere, cu un mic hol, de unde pleca o scară care ieșea în curtea garajului. Pe același hol, a treia cameră era ocupată de mai bine de douăzeci de ani de Jeana, o femeie cumsecade, croitoreasă, care aproape că fusese adoptată de familia Pârvu, iar în trecut și de Portocali.

În aceeași pivniță locuiseră, în anii '50, Margareta și Alda Portocală, cu abia născutul Răducu, apoi, după ce a ieșit de la Canal, multă vreme li s-a alăturat și doctorul Radu Portocală. Familia Portocală fusese evacuată, în numai două ore, din casa pe care o ocupa în Strada Plantelor, colț cu strada Dr. Burghelea. Radu Portocală, fostul ministru, a fost arestat, iar doctorul Radu Portocală trimis la Canal. Așadar, pivnița în care ne-am mutat avea tradiție! Ne spălam la lighean, cu apă rece luată din pivnița de alături, unde se afla centrala de calorifer a casei. Closetul era pe culoarul de la etajul unu.

Avocatul Radu Portocală s-a născut la Brăila în 1888. Tatăl lui, M.T. Portocală, născut în Râmnicu Sărat, făcuse

studii universitare în economie la Paris și Anvers, iar mama sa, născută Djuvara, era fiica primarului Take Djuvara. Radu Portocală a terminat liceul în Brăila, iar apoi a făcut studii de drept și filozofie la București. A luat parte la campania din 1913 și la războiul din 1916–1918. Primar al Brăilei, deputat, era membru al baroului din oraș, specialist în drept internațional fluvial. Venind la București, a fost de două ori ministru subsecretar de stat și apoi ministru de stat. A făcut parte din Consiliul de Coroană și a primit de-a lungul carierei sale mai multe ordine și decorații: „Steaua României", „Coroana României", Crucea Comemorativă a Războiului din 1916–1918, Medalia „Victoria", Legiunea de Onoare Franceză, în grad de cavaler, Ordinul „George I" al Greciei, în grad de cavaler, și Ordinul Coroanei Italiei, în grad de cavaler. Avocat, ministru de mai multe ori și membru în nenumărate consilii de administrație, Radu Portocală nu avea în proprietatea sa nici un imobil! Portocalii locuiau cu chirie în strada Dr. Burghelea, colț cu Strada Plantelor. Singura lor proprietate fusese bombardată în 1944, imediat după ce fusese terminată. Fiindcă îi arsese acoperișul, casa a fost de îndată vândută.

Casa din Dr. Burghelea era o construcție mare și frumoasă. Dintr-un hol-salon superb, având înălțimea celor două niveluri ale casei, urca o scară interioară de lemn, care ducea, pe lângă perete, către dormitoare și către biroul, de fapt, laboratorul fiului avocatului, doctorul Radu Portocală (căruia i se spunea Răducu). Biroul conului Radu era la parter, în dreapta intrării, iar salonul mic al Margaretei, în stânga. Din sufragerie, care era o continuare a salonului, aveai acces la bucătărie și mai departe la dependințe. Interiorul acestei case era impunător și protocolar, iar din cauza asta, atmosfera era grea.

Copil fiind, când eram dus de ai mei sau de guvernantă la familia Portocală, nu mă simțeam deloc în largul meu.

Mare diferență între casa Portocală și casa Săveanu! Margareta, mătușa mea, sora tatei, era o persoană de la care nu te puteai aștepta la vreun compromis. Eticheta rămânea etichetă chiar și pentru mine, un copil. Nu accepta nici o abatere de la protocol. Așa am cunoscut-o, și așa a rămas. Avea o răceală despre care nu știai dacă era numai de suprafață sau venea din interiorul ei. Totul trebuia să fie perfect. Nici o greșeală nu era admisă. Chiar adolescent, pe la 16–18 ani, când mă duceam singur să-i văd, intram cu teamă. Dacă i se ivea ocazia, Margareta mă punea la punct de îndată și fără nici un menajament. Chiar și așa, amintirea ei o port în suflet cu toată dragostea, pentru că o iubeam și o respectam. În timpul războiului, oricine și la orice oră ar fi intrat o găsea așezată într-un fotoliu, tricotând, de dimineață până seara, cu niște apărători trase pe degete, pulovere pentru soldați. Reușea să facă unul pe zi. Chiar și regele Mihai, cu care vărul meu Răducu era prieten și căruia Portocalii îi făceau vizite la Palat, în București, sau la Sinaia, purta pulovere tricotate de Margareta. Se pare însă că Majestatea Sa a uitat aceste lucruri, ca și pe altele…

Doctorul Radu Portocală este cel care a inițiat înființarea Institutului de Inframicrobiologie din România. După cei doi ani de Canal, a fost reangajat la institut, ajungând să ocupe numai postul de director adjunct, iar aceasta datorită unei vechi relații pe care fostul ministru Radu Portocală o avea cu proaspătul academician, proaspăt pe atunci, în anii '50, Ștefan Nicolau. Prin anii '70, doctorul Portocală a devenit chiar membru corespondent al Academiei de Științe Medicale. Ani de zile a fost silit să accepte ca pe pagina de titlu a lucrărilor sale înaintea numelui lui să apară alt nume.

Mai târziu, când conul Radu a făcut prima dată închisoare, tacâmul lui era pus la fiecare masă, ca și cum ar fi trebuit să intre pe ușă.

În 1947, tânărul doctor s-a căsătorit cu domnișoara Esmeralda Papudoff, nepoata lui Nikolaos Politis, ministrul de externe al Greciei. A fost nuntă mare, la care cu toții am fost prezenți. În anul următor însă, nenorocirea s-a abătut asupra familiei Portocală, cum de altfel s-a abătut asupra multor familii. Conul Radu a fost aruncat în închisoare, de unde a ieșit după aproape un an, suferind. În anul următor a trebuit să fie operat, cred, de stomac. Mi-l amintesc, bolnav, acasă la el, îngrijit de o infirmieră îmbrăcată în alb. N-a apucat să se vindece, că în 1950 a fost ridicat de acasă, ca să moară în 1952 la Sighet, în bătăi și chinuri. Familia nu a fost anunțată de moartea sa decât mulți ani mai târziu.

În 1951 s-a născut cel de-al treilea Radu, căruia acum i se spune și lui Răducu. În 1952, doctorul Radu Portocală a fost luat la Canal, unde a stat doi ani. Margareta, Alda (Esmeralda) și copilul au fost evacuați în două ore din casă. S-au refugiat la sora Margaretei, la Linica Pârvu, aproape vizavi, pe Strada Plantelor, care i-a primit să locuiască în pivniță. Până la evacuare, casa Portocală a funcționat ca în vremurile bune: fată în casă, bucătăreasă, șofer. Atmosfera era aceeași, iar tăcâmul lui Radu Portocală, care era în pușcărie, era pus de fiecare dată la locul lui pe masă. După ce au fost alungate din casă, Margareta s-a transformat cu totul și și-a asumat complet rolul de bunică, dar, în relațiile cu ceilalți, a continuat să-și impună exigențele legate de protocol, etichetă și educație.

Nevoită să-și hrănească familia, Esmeralda (Alda) s-a angajat la Sanepid, ajungând să curețe, de la patru dimineața până seara târziu, tot Bucureștiul de șobolani. O dată pe lună, sâmbăta, lua drumul Canalului, pentru a-și vedea soțul. Una dintre primele întrebări pe care Răducu, crescut în pivniță și obișnuit să vadă prin geam doar trotuarul Străzii Plantelor, le-a pus mamei și bunicii sale a fost: „De ce au oamenii numai picioare?"

Cum au putut acești oameni, care totuși erau în fruntea țării, să nu vadă ce se abate asupra României, să nu prevadă sfârșitul clasei lor și să nu întreprindă ceva pentru salvarea lor și a familiilor lor?

Pe muchie de cuțit. Cutremurul din 1940 și rebeliunea legionară

Voi face alt salt în memorie, ca să povestesc două întâmplări cu tâlc. Locuiam în strada Popa Savu, aproape de Șosea, într-o casă cu un pic de curte, numai parter. Noaptea de 10 noiembrie 1940. Cutremur. Speriată, mama a traversat toată casa, m-a ridicat din pat și, cu mine în brațe, s-a așezat sub tocul ușii de la camera mea. Tata, după ea. În spatele lui, tot personalul casei. Eu tocmai mă aplecasem să văd cine era sub pat și lovea cu toată puterea în saltea. Gâsca pe care o aveam în pivniță, săraca, se agitase toată seara, dar nimeni nu o băgase în seamă. Casa nu a suferit nici o stricăciune, doar structura din beton de deasupra ușii de la intrare s-a desprins și a căzut pe scările din față. Dacă cineva ar fi dat să fugă pe ușă în timpul cutremurului, ar fi fost complet strivit. Gâsca s-a potolit abia după ce a trecut totul.

Imediat am aflat de blocul Carlton, unde locuiau Suzanne și Serge. Ne-au spus la telefon că, din fericire, nu fuseseră acasă în noaptea aceea. A doua zi, tata ne-a suit în mașină și am fost să vedem blocul căzut. Impresia a fost groaznică. Am aflat la fața locului de pompierul care aterizase cu platforma de la ultimul etaj, unde era o terasă, direct pe bulevard, în fața sălii Dalles, scăpând fără nici o zgârietură. O minune! Șocat însă se pare că tot a rămas.

Ianuarie 1941. Locuiam tot pe strada Popa Savu. Mama lucra la Consiliul de Miniștri. Într-o noapte, chiar în timpul rebeliunii legionare, la ora unu, în fața porții de la intrarea

în curte, ne-am trezit cu un camion având o mitralieră montată pe acoperișul cabinei. Din camion au coborât niște soldați, comandați de un ofițer. Au dat buzna în casă. Mitraliera era îndreptată spre curte și spre intrarea în casă. Percheziție. Căutau arme! Fusese un denunț. Soldații s-au risipit prin casă, scotocind peste tot. În dulapul meu, printre lucruri, au găsit, ascuns, un pistol... de jucărie. În restul casei, nimic! La urmă, un soldat i-a cerut mamei să urce cu el în pod. Pe scară, mama și-a adus aminte de pușca de vânătoare a tatălui ei, uitată de mult într-o ladă. A înghețat. Cu ceva vreme înainte se dăduse o lege care îi obliga pe cetățeni să-și predea toate armele, dar ai mei uitaseră și de armă, uitaseră și de lege. Soldatul s-a întors către mama și i-a spus: „Nu vă faceți griji, doamnă Ollănescu, vă cunosc de la domnul ministru, știu cine sunteți și știu că nu sunteți dintre cei care ascund arme." Omul fusese în plutonul care păzea casa lui Radu Portocală, ministru, și așa ajunsese să-i cunoască pe ai mei. Ajuns în pod, a aruncat o privire peste lucrurile adunate acolo, a deschis o ladă și a împuns cu baioneta, într-o doară, pilota în care era învelită pușca. A coborât și i-a raportat ofițerului că a căutat și că nu a găsit nici o armă. Mama de-abia se mai ținea pe picioare. În cazul în care s-ar fi descoperit arma, ordinul era ca, imediat și pe loc, cei vinovați să fie executați. Dimineață, mama și *mémé* au luat pușca de vânătoare, care se putea frânge în două, și, acoperind-o cu un palton, au plecat să se plimbe pe Șoseaua Kiseleff. Au aruncat-o sub primul tufiș, fără să fie văzute de nimeni. Bogdaprosti! Și-au făcut cruce și s-au întors acasă. N-au aflat niciodată de unde a venit denunțul, dar nici nu au căutat prea mult un răspuns.

„Uite un câine care seamănă cu al nostru!“

Fac alt salt în timp, la sfârșitul lui mai 1977. Renate și cu mine locuiam în Strada Spătarului. Avem actele pentru plecare în Germania depuse de mai bine de doi ani. Într-o seară, pe la ora opt, alb la față și tremurând tot, a intrat la noi Răducu. Speriați de halul în care era, am încercat mai întâi să-l liniștim. Am aflat că venea direct de la Securitate, unde stătuse toată ziua, după ce dimineață, când mergea la lucru, fusese ridicat de pe stradă. Fusese interogat în continuu în legătură cu formarea unui guvern potrivnic regimului. În cele din urmă a fost lăsat să plece, dar i s-a recomandat să se gândească bine până a doua zi, când va trebui să se prezinte din nou pentru a iscăli o declarație.

Problema era că doctorul Radu Portocală se afla de un an de zile la Atena, chemat nominal, de această dată de guvernul grec, pentru a organiza în capitala Greciei un institut de inframicrobiologie. Prima dată și prima dată l-am pus pe Răducu s-o cheme la noi pe mama lui, sunând-o de la un telefon public, fără să-i spună despre ce este vorba, ca să nu afle Securitatea de noi, am zis eu. Peste vreun ceas, cam nedumerită că fusese chemată așa de repede, a apărut și Alda, tocmai din Drumul Taberei, unde locuiau împreună cu Margareta. I-am spus imediat ce se întâmplase și, tot așa, în naivitatea mea, am trimis-o la Telefoane să-l sune, la Atena, pe vărul ei Tsunis, fost ambasador al Greciei în mai multe țări, acum director în Ministerul de Externe al Greciei, și să-i povestească tot, dar în nici un caz să-i spună ceva vărului meu, doctorul. Așa cum îl cunoșteam, ar fi fost în stare să lase totul baltă și să se întoarcă urgent în România.

Tsunis i-a recomandat lui Răducu să se interneze de urgență și pentru mai multe zile, el având ceva necazuri cu un ulcer la stomac, într-un sanatoriu, unde o va trimite în

fiecare zi pe secretara ambasadei Greciei să se intereseze de sănătatea sa. Tot acest du-te-vino, de acasă în oraș, dar și conversațiile telefonice cu Tsunis, purtate de Alda grecește, crezând că nu le va înțelege nimeni, au avut loc în cel mai mare secret. Ce naivi eram! Bineînțeles că Securitatea era cu ochii pe noi.

A doua zi de dimineață, oamenii Securității au venit la Portocali acasă, unde le-au găsit pe Alda și pe Margareta. Și-au cerut scuze, pretextând că acțiunile Securității fuseseră interpretate greșit de Alda și de Răducu, când de fapt era vorba de bunele intenții ale Securității, care dorea să-l apere pe Răducu, intrat, fără știrea lui, într-un cerc dubios.

Răducu, în schimb, a fost vizitat zilnic la spital de secretara ambasadei Greciei, iar la Atena, Tsunis l-a convocat la Ministerul de Externe pe ambasadorul român în Grecia, care era, la vremea aceea domnul Brad. Într-o discuție cu ușile închise, i-a cerut ca România să permită plecarea imediată din țară a tuturor membrilor familiei Portocală: Răducu, Alda și Margareta. Răducu a ieșit din spital peste o săptămână, iar eu, cu o Dacie combi galbenă, am început să fac – „incognito" – o grămadă de drumuri între ușa din spatele blocului din Drumul Taberei și garajul locuinței secretarei ambasadei, cărând lucrurile care trebuiau scoase din casă, puse la adăpost și apoi trimise în Grecia. Peste încă o săptămână, Răducu a fost anunțat să vină să-și ridice pașaportul de la biroul din strada Nicolae Iorga. La unsprezece dimineața l-am dus să-și ridice pașaportul, iar de acolo ne-am dus să luăm cușca superbului său setter irlandez auriu, pe care Răducu nu voia să-l lase în România. Luând și câinele, ne-am îndreptat către aeroport, unde ne-am întâlnit cu Alda și cu secretara ambasadei, și de unde Răducu Portocală, cu câine, cu tot, a decolat spre Atena.

La Atena, la Tsunis acasă, doctorul Portocală a exclamat: „Uite un câine care seamănă cu al nostru!" Când i s-a spus

că setterul este chiar câinele lui și când l-a văzut și pe Răducu alături, a aflat și vărul meu în sfârșit prin ce trecuseră ai lui în București. Peste două săptămâni le-am dus și pe Alda și Margareta să-și ridice pașapoartele și apoi la aeroport. Am crezut că, în situația noastră, o să avem probleme, dar nu s-a întâmplat deloc așa. Cred că autorităților de la București le-a fost foarte frică să nu complice și mai mult relațiile României cu Grecia.

Răducu a plecat din Grecia și și-a desăvârșit studiile superioare urmând cursurile Facultății de Științe Politice la Paris, unde de altfel s-a și stabilit. A făcut gazetărie, s-a căsătorit și a devenit tătăl a trei fete. Ca ziarist a avut numai greutăți după '89. Fiind primul care, destul de repede după evenimentele din decembrie, a îndrăznit să spună adevărul și să-l spună brusc, fără menajamente, a intrat în conflict cu un cunoscut ziarist francez, rudă cu un politician român.

Margareta, mătușa mea, a mai trăit la Atena, până în 1979. Doctorul Radu Portocală a lucrat în continuare și, până a ieșit la pensie, considerându-se în surghiun, a protestat în felul său, refuzând să învețe limba greacă. S-a stins din viață în 1993, la Atena. Alda, în drumurile sale între Atena și Paris, a trecut câteodată și pe la noi. S-a prăpădit la Paris, în 2010, după o scurtă, dar grea suferință.

Cu „tovarășa"
Lina Ciobanu pe urmele mele

Încet, încet pivnița a fost transformată de ai mei într-o locuință care arăta a apartament civilizat. Ridicând un perete despărțitor de lemn, am amenajat în jumătatea unei încăperi o bucătărie, iar în cealaltă o sufragerie. De îndată ce am obținut această locuință, mama a reluat acasă lecțiile de franceză, engleză și pian și și-a redeschis originala ei grădiniță

de copii. Și-au făcut din nou apariția și doamna de Pontbriant, și doamna Pia Grigoriu, care ieșise și ea de curând din închisoare.

Alături, într-o casă veche, locuise Alexandru Telemaque, fostul soț al verișoarei lui tata, Lili. Ea era fiica lui Ascanio-Ollănescu, fost ministru plenipotențiar. Telemaque, și el fost ministru plenipotențiar, era un om foarte în vârstă acum. I-am fost prezentat de ai mei în ultimul său an de viață.

La uzină mă înțelegeam foarte bine cu directorul. Într-o zi m-a chemat la el și mi-a propus să mă numească șeful primului birou de export al Uzinelor „Semănătoarea". Am încercat să refuz postul, amintindu-i că făcusem închisoare. Inutil, nu prea avea pe altul care să vorbească cinci limbi străine. Am rămas șeful acestui birou aproape trei luni, până când, în urma unui telefon de la partid, a trebuit să fiu schimbat. Mutarea, de sus în jos, nu mi-a fost pe plac, așa că am demisionat.

În aprilie 1966 s-a sfârșit și cu desele mele drumuri la Brașov, dar într-un chip fericit: căsătoria mea cu Renate. Cununia civilă s-a ținut la București, iar cea religioasă la Brașov, la Biserica Neagră.

Proaspăt căsătoriți, ne-am instalat în locuința de la subsol, alături de ai mei, care ne-au cedat camera cea mare. Ei s-au retras în așa-zisa sufragerie, dormind pe niște lăzi. Condițiile de trai erau cele știute: spălat la lighean, cu apă rece luată din instalația de calorifer, și closet la etajul unu. Din când în când, fără a deranja pe cineva, aveam acces la baia Linicăi și a Ilenei, la etajul unu, pentru un duș cu apă caldă. Abia peste câțiva ani, obținând acceptul Linicăi și al celorlalți locatari, am desființat cazanul de păcură de lângă centrala de calorifer, care odată cu trecerea la alimentarea cu gaz devenise inutil. În locul lui am amenajat o baie de toată frumusețea, rezolvând astfel problema spălatului și a closetului pentru ai mei. Însă Renate și cu mine deja nu mai locuiam acolo.

Fostul meu coleg de Politehnică Paul Joița era director la Institutul de Documentare Tehnică (IDT). Plecând în condițiile știute de la „Semănătoarea", am avut o discuție cu Joița, care m-a angajat la IDT. Șeful biroului în care lucram era un oarecare inginer Pană. Mic, chel, tot timpul nervos, dădea impresia că are întruna pe cineva în spate care-l urmărește și îl îmbrâncește. Era șef de sindicat sau în orice caz desfășura o muncă sindicală care îl făcea tot timpul să-și dea importanță. Se pusese pe capul meu și găsea întotdeauna ceva să-mi reproșeze: ba de ce veneam, ba de ce plecam, ba de ce vorbeam, ba de ce predam repede sau încet lucrările... Am rezistat mai multe luni acestei continue hârâieli, neînțelegând însă ce voia de la mine. Într-o zi, aflându-mă în vizită la Portocali, le-am pomenit de IDT. Margareta mi-a spus imediat: „A, lucrezi unde lucrează și Costi, Costi Pana." Abia atunci m-am dumirit și eu.

Cei din familia Pana, și vorbesc de bătrânii Pana, erau, dacă nu chiar un fel de rude cu Portocalii, în orice caz foarte buni prieteni cu ei și se cunoșteau, bineînțeles, și cu ai mei. Costi era băiatul lor, șeful meu la IDT. Când am intrat prima dată la el în birou și m-am prezentat Ollănescu știa bine cine sunt. Fiindcă se prezentase Pană, în loc de Pana, nu știam cine e, dar el nu avea de unde să știe că eu nu-l recunosc. Ca să mă facă să plec din birou și din institut, temându-se ca nu cumva să spun cine e și care este adevăratul lui nume, mi-a făcut întruna tot felul de mizerii. În plus, părinții lui fuseseră și ei condamnați la ani grei de pușcărie, iar el nu declarase acest lucru, așa cum nu-și declarase nici numele adevărat. La prima sa încercare de a mă șicana din nou, mi-a sărit țandăra. Am izbucnit și l-am dat de gol în fața tuturor celor din birou, făcându-l de două parale. S-a înroșit la față, dar nu mi-a răspuns, neștiind cum să mă oprească. Până nu i-am spus tot ce aveam pe suflet, nici eu nu m-am oprit.

Nemaiputând, în aceste condiții, să rămân să lucrez în institut și nedorind să-l pun într-o situație proastă pe Joița, după aproape un an de IDT am plecat și de aici. M-am angajat la IRA Obor, o întreprindere de reparații auto, de unde urma să plece un alt bun prieten de-al meu, inginerul Jean Rieber, care îmi lăsa locul lui. Am luat-o de la început și, după un timp, am ajuns să fiu propus pentru funcția de șef de producție. M-am zbătut din nou să fiu lăsat în pace și să lucrez ca inginer simplu. Pe răspunderea directorului, fost ofițer, am fost totuși avansat. N-au trecut două sau trei săptămâni, că la IRA Obor s-a primit un telefon de la însăși „tovarășa" Lina Ciobanu. Am fost chemat la Sector, la Partid, unde am avut parte de o discuție deloc agreabilă cu însăși „tovarășa", care m-a destituit imediat din funcția de șef de producție. De la IRA Obor am plecat, cu ajutorul directorului, la IRA Oltenița, o unitate mai mare, specializată de asemenea în reparații de camioane. Mai întâi inginer simplu, apoi șef de grupă de pregătire a fabricației, am ajuns să fiu propus iar în funcția de șef de producție. I-am explicat directorului că nu-mi doream acest post, din motive bine știute, însă acesta m-a numit șef de producție. Am stat o lună pe post, până a sunat iar Lina Ciobanu. M-a chemat directorul ca să-și ceară scuze și să-mi dea dreptate, spunându-mi că, neavând încotro, trebuie să mă retrogradeze. Am plecat și de la IRA Oltenița și am ajuns din nou la Paul Joița, care, între timp, devenise directorul Institutului de Documentare Tehnică din cadrul Ministerului Industriei Grele. Lina Ciobanu s-a ținut după mine, numai că, de data aceasta, Joița a reușit să-i facă față și s-o trimită puțin la plimbare. La acest institut, apărat de Joița, am lucrat aproape trei ani.

Un glasvand între două familii care gătesc în aceeași bucătărie

În ianuarie '67, când încă lucram la „Semănătoarea", în familia noastră a apărut Marc-Ștefan. Ne mutaserăm din subsolul părinților mei într-un bloc nou din Drumul Taberei. Colegul meu Oanea refuzase apartamentul de trei camere și, în urma unor aranjamente „amicale", ni-l cedase nouă. A trebuit să mobilez complet acest apartament în cele câteva zile în care Renate și cu Marc erau încă la spital, dar, ajutat de părinți, am rezolvat și această problemă. Fericiți, începusem să ne bucurăm de noua locuință. Nu a trecut mult și am primit vizita domnului și a doamnei Oanea, care, vizibil impresionată, a constatat că se poate trăi omenește și se poate amenaja o locuință decentă și în Drumul Taberei, nu numai în centru. În plină iarnă, familia Oanea s-a răzgândit. Locuiau de ani de zile pe bulevardul Ana Ipătescu, astăzi Lascăr Catargiu, având și un băiat măricel, înghesuiți într-o cameră și o cameră de serviciu cu acces la baie și bucătărie. Au reziliat pe loc înțelegerea și au cerut să primească ei apartamentul de trei camere, iar noi să ne mutăm, așa cum fusese prevăzut inițial, în locul lor. Ținând seama de vârsta lui Marc și de faptul că era iarnă, am făcut mutarea de-abia în primăvară.

Ne-am trezit că trebuie să înghesuim mobilă pentru trei camere într-o odaie despărțită cu un glasvand de vecinii de apartament și într-o fostă cameră de serviciu de vreo șase metri pătrați. Baia și bucătăria trebuia să le folosim în comun cu o familie deloc simpatică. Cedând accesul la baie în schimbul unui closet în folosință exclusivă, am instalat în acest spațiu un duș, reușind astfel să ieșim puțin din starea de promiscuitate a locuitului în comun și mai ales a folosirii în comun a băii. Din fericire, locurile noastre de muncă erau aproape de casă: Renate lucra la Policlinica Ministerului Transporturilor, la capătul bulevardului, spre Piața Victoriei,

eu la IDT, vizavi de magazinul Eva, pe Strada Cosmonauților, fostă Lahovari. Am luat-o cu noi în mica noastră locuință și pe teta lui Marc, așa că noi trei, Renate, Marc și cu mine, dormeam în camera cea mare, cu glasvand, care servea și ca sufragerie, și ca salon unde primeam musafiri. Teta a rămas să doarmă singură în camera mică.

După aproape doi ani de conviețuire, deloc agreabilă, cu familia Sachelarie, vecinii noștri de apartament, mișcarea următoare a fost să cedăm tot spațiul pe care îl ocupam, iar noi să primim, în schimbul părții noastre din apartamentul din bulevardul Ana Ipătescu, un apartament de trei camere într-un bloc nou din Colentina. Așadar, ne-am mutat iar, cu toată tevatura de rigoare. Pentru mine era bine, IRA Obor, unde lucram acum, era la doi pași. Din păcate, Renate trebuia să meargă mai mult până în Piața Victoriei.

La ceva timp după această mutare, am avut parte de altă bucurie: a apărut pe lume și Dominic. L-am botezat la biserica Popa Soare, unde de altfel fusese botezat și Marc, un prilej pentru toată familia să se reunească la slujbă, iar apoi, pentru a ciocni un pahar, în subsolul ocupat de părinții mei.

Dorința noastră de a veni mai aproape de ai mei, care locuiau pe Strada Plantelor, s-a împlinit în 1971, când am făcut încă un schimb de locuință. Ne-am mutat în fine pe Strada Spătarului, la doi pași de ai mei, într-o casă veche, la etajul unu, cu camere mari și înalte, complet separați de alți vecini, unde am locuit până la plecarea noastră din România, în octombrie '77.

„Până nu moare mama, nu o să plecați!"

La un an de la nașterea lui Dominic, prin '68, Renate a făcut o cerere de ieșire din țară, ca să-și viziteze bunica paternă. Având peste nouăzeci de ani, aceasta locuia la Viena

și coresponda cu soția mea, pe care, de ani de zile, o aștepta s-o cunoască, fiindcă era singura ei nepoată de fiu. Renate avea un an când tatăl ei, Arthur Orendi, medic-ofițer în armata germană, murise sau dispăruse în bătălia de la Cetățuie, la Budapesta. Familia Orendi venise din Austria în timpul Imperiului Austro-Ungar și se stabilise la Bistrița. După război s-a întors în Austria, așezându-se la Viena. Renate, care mai ceruse și înainte viză de ieșire, a fost refuzată și de data aceasta, deși acum era gata să lase zălog în țara românească doi copii mici. A mers imediat într-o audiență la Serviciul Pașapoarte, care nu a schimbat cu nimic rezultatul. Cererea de plecare în vizită la bunica de la Viena a fost repetată, fără succes, și în '71. De altfel, nici cele două cereri pe care le-am făcut, împreună cu Renate, de a pleca în excursie în străinătate nu au fost aprobate. Prima dată, când am vrut să mergem la Ruse, într-o excursie de două zile cu autobuzul, am fost refuzați imediat. La fel și a doua oară, când, de Anul Nou 1973, am fi dorit să plecăm cu vaporul pe Marea Neagră, pe bine-cunoscuta rută Odessa–Batumi–Suhumi–Soci.

În 1974, socrii mei, mama Renatei și cel de-al al doilea ei soț, inginerul Otto Schnell, pensionari amândoi, au emigrat oficial în Germania. Soacra mea, născută Ludwig, era una din cele două fete ale colonelului, în armata română, și mai apoi generalului, în armata germană, Albert Ludwig. Condamnat politic în 1952 la cinci ani de închisoare, eliberat în 1955, cu ocazia primei grațieri, emigrase împreună cu soția sa în Germania, în 1964, reîntregindu-și astfel familia. Inginerul Otto Schnell, născut la Dresda, a făcut războiul la baza aeronautică militară de la Buzău, ca inginer mecanic de avioane. Din 1945 până 1950, cinci ani de deportare și muncă forțată în minele din Dombas. Era nepotul fostului primar al Brașovului, dr. Karl Ernst Schnell, cel care, din partea orașului Brașov, i-a dăruit reginei Maria Castelul Bran.

Întors din Rusia, inginerul Otto Schnell s-a căsătorit cu mama Renatei, văduvă după primul ei soț, rămasă cu copilul la Brașov și silită, după 23 august 1944, să se ascundă prin podurile caselor. Toți membrii familiilor Ganzert, Ludwig, Schnell a fost evacuați din Brașov, în 1949, respectiv în 1950–1951, și mutați la țară, la Prejmer, unde au reușit să găsească adăpost la țărani și la biserica satului.

De la aeroport, imediat după plecarea socrilor, m-am dus direct în strada Nicolae Iorga și am depus cererile noastre de plecare în Germania, la socri, în scopul „reîntregirii familiei". La întrebarea „motivul plecării" am răspuns că soția mea, cu care aveam doi copii, nu poate trăi fără părinții ei și plânge toată ziua. La a doua întrebare, care este adresa exactă a socrilor, din cauză că scrisesem doar Nürnberg, unde știam că se află lagărul în care vor ajunge pentru primele formalități, am răspuns că socrii mei nu au o adresă fixă, fiind încă în avion, plecați cu două ore înainte. Lucrătorul de la Pașapoarte s-a uitat nedumerit la mine și, furios, mi-a trântit ușița ghișeului în nas.

De la biroul de pașapoarte din strada Nicolae Iorga, am plecat la minister, la Joița, pe care l-am anunțat că îmi depusesem actele și că urma să plec în Germania. S-a uitat la mine lung, spunându-mi că va fi o treabă de durată și că va trebui să plec de la minister la un alt loc de muncă, în așteptarea plecării. Așa s-a și întâmplat. În următorii trei ani, am lucrat la Uzinele „Steagul Roșu", fostele uzine Wolf, unde nu am avut niciodată vreo masă de lucru în vreun birou, ca să nu fie nevoie să primesc și să semnez hârtii.

Din ziua depunerii actelor de plecare, lupta noastră cu autoritățile s-a dus pe față. Marțea eu eram cel care mergea în audiență, iar joia, Renate. Fiindcă spuneam peste tot că urmează să plecăm în Germania și că așteptăm plecarea din zi în zi, părinții mei erau chemați la Miliție, noi eram convocați la Sector. Și eu, și Renate aveam parte la serviciu de

întrebări și de acte de intimidare de tot felul. Acest manej a durat aproape trei ani. Între timp, un foarte bun prieten, stabilit de câțiva ani în Franța și care, aveam să aflu mai târziu, era chiar de când ajunsese acolo în cele mai bune relații cu ambasada și consulatul român de la Paris, s-a oferit să ne ajute, cumpărându-ne.

Se punea însă problema banilor. I-am povestit tot ce știam de Botnar și l-am trimis la el, spunându-i și cum ar putea da de fostul meu coleg de detenție, care, în 1965, împreună cu nevasta și fiica lui reușise să iasă din țară cu ajutorul fraților lui și mai ales în urma intervenției personale a lui Maurice Thorez. Prietenul meu, care nu era altcineva decât doctorul Ion Gerota, a reușit să dea de urma lui Botnar, care l-a primit și care, se pare, i-a dat și ceva bani pentru mine. Ion a făcut de mai multe ori drumuri între Paris și București, iar eu, din România, i-am plătit toate deplasările în țară care aveau legătură cu plecarea noastră. I-am plătit până și cursa de taxi pe care a făcut-o în timpul unei escale la Frankfurt, unde s-a dus să-și viziteze fratele.

Până la urmă, cumpărarea noastră a eșuat, fără să știm de ce. Am plecat abia după trei ani de așteptare și după ce, la una dintre audiențe, în iunie, am fost întrebat ce mai este nou acasă. Răspunsul meu a fost că nu era nimic nou în afară de faptul că socrii mei se aflau tot în Germania, că soția mea plângea întruna după ei și că tatăl meu se prăpădise în ianuarie. Într-adevăr, tata murise în ianuarie 1977, la vârsta de optzeci și șapte de ani, după o stupidă micoză care i se întinsese pe tot esofagul și pe tot aparatul digestiv. Din cauza asta, avea dureri mari, își pierduse pofta de mâncare și pierduse peste douăzeci și cinci de kilograme. Micoza avansată a fost diagnosticată imediat, la prima vedere, de un simplu felcer de pe o salvare pe care am chemat-o în ultimele lui zile de viață. În ciuda tratamentului care i-a fost aplicat imediat, tatei i-a fost fatală.

Chemat cu câteva zile înainte, cunoscutul doctor Muți Bălăceanu-Stolnici, prieten de demult cu ai mei, îi pusese tatei, văzându-l așa de slăbit, diagnosticul de „demență senilă". „Ei, ce vrei, este și așa foarte bătrân", îmi spunea în timp ce își încasa fără rușine, chiar de la cunoscuți, onorariul cerut. La acea vreme nu știam de onorariul suplimentar de la Securitate. Dacă i s-ar fi pus diagnosticul corect la timp, tata, cine știe, poate ar mai fi trăit puțin, poate s-ar fi refăcut și ar fi apucat și el să se bucure de câteva zile petrecute alături de noi în Germania.

La audiența din iunie 1977 am fost întrebat și ce face mama. Am răspuns că mama este sănătoasă și dă lecții în continuare. „Până nu moare mama, nu o să plecați", a venit replica funcționarului. L-am întrebat pe loc dacă, în loc să așteptăm ca mama să moară, ca să putem pleca, nu am putea să o luăm cu noi în Germania cât încă era în viață. „Tovarășul" a ieșit pentru cinci minute din birou, iar la întoarcere mi-a pus pe masă „formularele mari", de cerere de plecare definitivă, pentru mama. A doua zi am depus și cererea pentru plecarea mamei.

Emigrat în „interes de serviciu"

După trei luni, pe la începutul lui septembrie, am fost anunțați că ne-au ieșit tuturor pașapoartele. Mi-am dat demisia de la „Steaua Roșie". Directorul, nimeni altul decât „tovarășul" Nicolae Vasu – primul stahanovist al Republicii Populare Române – și cu care eu, personal, aproape că nu avusesem de-a face, mi-a refuzat demisia. Cerându-mi să vin la serviciu până în ziua de cincisprezece a lunii septembrie și să-mi termin o lucrare deja începută, a chemat-o pe secretară și i-a cerut să-mi desfacă contractul de muncă pe temeiul transferului în interes de serviciu. Am crezut că nu

aud bine și am încercat să-l conving că așa ceva, în condițiile plecării mele definitive, cu pașaport fără cetățenie, nu era posibil. Nu am reușit. „Tovarășul director" mi-a răspuns sec: „Nu se știe niciodată, poate că o să trebuiască să te întorci și așa o să ai continuitate."

Cred că sunt singurul român emigrat din România cu transfer în interes de serviciu. Surpriza a fost și mai mare când Nicolae Vasu, după ce secretara a ieșit din birou a deschis ușa *safe*-ului, a scos o sticlă de coniac și două pahare. Ciocnind, și-a făcut apoi cruce și mi-a zis: „Ai avut noroc, ai scăpat, sănătate!" Am ieșit ametit, nu de coniacul lui Nicolae Vasu, ci de scenă. Celălalt director, adjunctul lui Nicolae Vasu, fost coleg de facultate cu mine, pe care de altfel nici nu mai știu cum îl chema, nu mă mai cunoștea de când, în urma cererii de plecare, fusesem transferat de la minister în fabrică.

Povestea amară a unor scaune de patrimoniu

Să revenim puțin la bunul meu prieten, doctorul Ion Gerota. Ajungând la Paris la sfârșitul lui 1977, am locuit la el și am încercat să aflu cum l-a găsit pe Tayla, adică pe Botnar, și cum pot da și eu de fostul meu coleg de închisoare. Nu mi-a răspuns la nici o întrebare, refuzând în final să-mi dea și adresa lui Botnar, pretextând că acesta era împotriva a orice fel de întâlnire cu românii. Nu știu însă cum de l-a primit pe Ion și cum, prin el, Botnar a acceptat să mă ajute. Mă întreb și astăzi dacă Tayla i-a dat lui Ion ceva bani pentru scoaterea noastră din țară și câți anume și dacă i-a primit înapoi. Detaliile prin care se putea recomanda ca trimisul meu și care îl puteau face pe Tayla să aibă încredere în el, Ion le avea de la mine, iar eu sunt convins că, dacă era să

facă ceva pentru mine, Botnar ar fi făcut-o. Din păcate, șirul tot mai alert de evenimente în care am fost ulterior implicat, lipsa de bani și mai ales lipsa de timp m-au făcut ca, de-a lungul anilor, să renunț să-l mai caut pe Botnar. Nu am reușit să-l mai întâlnesc niciodată. Auzisem la un moment dat că fiica lui s-ar fi măritat și că trăia undeva în Spania.

Despre Ion Gerota mai am de spus o istorie. Pe la sfârșitul anilor '60, în urma unei înțelegeri, Ion Gerota a fost de acord să divorțeze de prima lui soție, cerându-i vicepreședintelui Consiliului de Miniștri de atunci, Alexandru Bârlădeanu – viitorul soț al fostei doamne Gerota – trei pașapoarte: două pentru el și viitoarea lui soție, Ileana Popescu-Topoloveni, fostă colegă de facultate – pe undeva rudă, zice-se, cu Ion Mihalache –, iar al treilea pentru fratele lui, Mihai. Și astfel, prin '72, Ion, Ileana și nou-născuta Ioana, de aproape două luni, au plecat din țară. Ion mi-a lăsat mie – fiind singurul la curent cu plecarea lor fără întoarcere – sarcina să le lichidez locuința, urmând ca eu să păstrez tot ce era în casă. Familia Gerota a plecat din țară cu Fiatul lor, eu am rămas să lichidez casa, adică să plătesc tot ce era de plătit: chiria restantă, întreținerea restantă, telefonul, apa, lumina, într-un cuvânt tot ce era de plătit, și nu era plătit de luni de zile, dar m-am trezit, înainte să apuc să scot mobilele din casă, cu o scrisoare lungă, trimisă de la Paris, prin care Ion îmi cerea să mă apuc să împart în dreapta și în stânga, pe diverse motive și în numele lui, tot ce îmi lăsase mie. Rezultatul a fost că m-am ales din casa Gerota cu niște surcele care fuseseră odată scaune sau fotolii. În catastrofă, în timp ce pe ușa din față intra procuratura, Mihai, fratele lui Ion, ieșea pe ușa din dos și fugea cu mașina, reușind să iasă din țară. În 1977, după cutremurul din martie, doctorul Ion Gerota s-a prezentat la granița română, aducând „în numele lui" ajutoare pentru sinistrați, strânse de fapt de la alți români din Franța. Drept răsplată, au urmat vizite oficiale

și audiențe la miniștri. Ca de la sine înțeles, s-a invitat la mine, iar eu l-am găzduit oferindu-i pensiune completă. A plecat luând din casă de la noi, ca și cum ar fi fost ale lui, diverse lucruri, printre care chiar și prosoape și scrumiere. Și eu, și Renate am rămas stupefiați când am descoperit lipsurile. Nu i-au scăpat din vedere nici scaunele, mai ales fotoliile, complet refăcute, cum aveam să constatăm mai târziu, când ne-am întâlnit cu el la Paris. Aflând de la noi că scoaterea lor din țară îmi fusese refuzată de Patrimoniu, s-a dus el la București, le-a scos din țară și le-a adus la Paris. Nu m-a întrebat niciodată cât m-a costat refacerea lor și dacă, pentru asta, îmi datora ceva bani. La începutul șederii noastre în Occident, banii aceia, dacă mi i-ar fi dat înapoi, ar fi fost mai mult decât bine-veniți.

Altă dată, când lucra pentru o firmă franceză de hematologie, m-a rugat să obțin un stand și să organizez pentru acea firmă – în ultimul minut – participarea la o expoziție la München. Mi-a cerut să adaug la cheltuielile expoziției, pe factura pe care urma să o prezint firmei respective de la Paris, salariul lui și o sumă de bani pentru munca mea. Pe durata expoziției de la München a locuit la noi cu toată familia sa, Ileana, Ioana, fiica cea mare, și cel de-al doilea copil. De la noi urma să plece în România. M-a rugat să-i plătesc în avans, din banii mei, partea prevăzută în factura pentru el. La București a plecat, într-o bună dimineață, fără să ne anunțe, direct de la stand, luând cu el unele obiecte pe care eu le adusesem de acasă. Când firma franceză mi-a achitat factura, suma care mi se cuvenea lipsea. Întrebându-l ce se întâmplase cu plata muncii mele, mi-a răspuns că, neștiind nimic, nu se poate amesteca între mine și firma franceză, care nu era a lui. La Paris, nu i-a fost rușine să ceară de la un cunoscut, pe care îl ajutase să se angajeze ca șofer la spitalul la care lucra, drept recompensă, o canistră de benzină pe săptămână.

Această ultimă experiență cu Ion Gerota a pus capăt unei vechi legături pe care eu o crezusem prietenie.

Pe fratele lui Ion l-am vizitat o singură dată la Frankfurt, unde se ocupa de blănuri. Nici n-am intrat bine la el în casă, că m-a și întrebat dacă am venit cu mașina, dacă aceasta este asigurată și dacă nu vreau să-mi fie furată. Bineînțeles că am refuzat, neînțelegând încă despre ce era vorba. Nu l-am mai văzut niciodată de atunci.

După evenimentele din '89 am auzit că doctorul Ion Gerota a revenit în România în calitate de consilier al ministrului sănătății și a fost și implicat în niște scandaluri care au avut ecou în presă. Nu mă mai miră nimic. După plecarea lui din România, Ion Gerota a fost și a rămas tot timpul în cele mai bune relații cu ambasada română de la Paris. *À bon entendeur, salut!* Cine poate pricepe să priceapă, cum spune francezul.

O plecare din țară cu emoții cumplite

La începutul lui septembrie 1977 am fost anunțați, așadar, că ne-au ieșit pașapoartele. Imediat am rezervat biletele de avion la Lufthansa, am programat și ziua în care trebuia să trecem prin vamă lucrurile pe care aveam voie să le încărcăm în două lăzi și să le trimitem în Germania, și ziua în care trebuia să predăm locuința. Aceste zile s-au tot reprogramat, din săptămână în săptămână, până la sfârșitul lunii septembrie, când, în sfârșit, am ridicat pașapoartele. Era într-o joi dimineața. Cu pașapoartele în mână, am plecat cu Renate din strada Nicolae Iorga, nevenindu-ne să ne credem ochilor. La mine, emoția a avut un efect curios: pântecele meu, din când în când, se revolta violent. De-abia am reușit să mă strecor cu mașina, de care încă ne mai foloseam, până în Strada Plantelor, la mama acasă. Am zis să mergem la ea, fiindcă

la noi nu credeam că voi mai avea timp să urc scările. Alegerea asta nu mi-a folosit la nimic. Mama era plecată, iar ușa era încuiată. Cât m-am mai învârtit, nenorocirea s-a și întâmplat. A trebuit să intru apoi, complet îmbrăcat, direct în cada de baie a mamei. Renate s-a dus singură acasă de unde mi-a trimis prin Marc, care avea atunci zece ani, cheia de la ușa mamei și un schimb complet, dar absolut complet, de haine curate.

A doua zi, vineri, ne-am dus la vamă. Sâmbătă am predat locuințele, și pe a noastră, și pe a mamei, împărțind prietenilor tot ce se putea împărți, vânzând pe stradă tot ce nu vânduserăm până atunci și abandonând, tot pe stradă, restul. A venit și noul proprietar al mașinii, să o ia în primire, conform înțelegerii. În noaptea de sâmbătă spre duminică am dormit toți la Anișoara și la René, claie peste grămadă. Pe mama o mutaserăm la ei, unde a și rămas, în așteptarea plecării ei din țară. Duminică dimineața, Renate, copiii și cu mine am fost conduși la aeroport de câțiva prieteni, de mama și de unele rude. Ne-a fost frică, până în ultimul moment, că ni se vor retrage pașapoartele. O mai pățiseră și alții.

La aeroport, despărțirea s-a petrecut ca orice despărțire, cu îmbrățișări și lacrimi, cu promisiunea de a ne revedea cât mai repede și de a nu ne uita unii pe ceilalți, de a ne scrie, cu atenție la ce vom scrie, de a ne telefona, cu grijă la ce vom vorbi. Duminică, 2 octombrie 1977, la nouă dimineața, am ajuns cu bine la Frankfurt pe Main, în noua noastră patrie, unde ne așteptau socrii mei.

Ei ne-au dus cu mașina la Nürnberg, în așa-zisul lagăr de primire și înregistrare a celor emigrați din țările Europei de Est. Lagărul consta de fapt din niște clădiri în care erau adăpostiți, pentru câteva zile, nou-veniții și câteva clădiri administrative. În trei zile, după ce am fost trecuți prin diferite birouri în care se vorbea în nemțește, englezește și în toate limbile țărilor din Est, am primit primii bani, pentru

necesitățile imediate și pentru hrană, ni s-au eliberat toate documentele necesare și am fost repartizați în alt lagăr, așa-zisul lagăr provizoriu de lângă München, în orășelul Geretsried. Socrii mei locuiau în alt orășel, în Wolfratshausen, la câțiva kilometri de Geretsried.

Atât în lagăr, cât și în afara lui, la Geretsried, la Wolfratshausen și la München, am întâlnit vechi cunoștințe și prieteni de-ai mei și de-ai Renatei, plecați înaintea noastră și deja deprinși cu viața din lagăr și cu noua viață din Germania. Mulți dintre acești prieteni trecuseră, pentru o zi sau două, prin casa noastră din București, venind de la Brașov ca să ia avionul spre Germania. Ai fi zis că aproape tot Brașovul și o bună parte din București se mutase la Geretsried, Wolfratshausen, München și prin împrejurimi.

La Geretsried, în noua noastră patrie

Situat la aproape 40 de kilometri sud-vest de München, la vreo 14 kilometri de Alpii Bavariei și cam la aceeași distanță de lacul Starnberg, Geretsried este o așezare nouă, care a luat ființă după al Doilea Război Mondial, pe locul unei foste fabrici de muniție – cea mai mare din Germania, ascunsă sub poalele unei păduri dese –, ale cărei buncăre, străzi și căi de acces, acum în ruină, se mai văd și astăzi. În barăcile de lemn în care dormeau lucrătorii fabricii de muniție, prizonierii de război și deținuții din lagărele de muncă, au venit, la terminarea războiului, să se adăpostească nemții care se refugiau din teritoriile ocupate de ruși. Cu timpul, refugiații au părăsit barăcile, și-au repus pe picioare afacerile, și-au reconstruit aici atelierele și fabricile pe care le părăsiseră și și-au reluat meseriile. Încet, încet, cumpărând teren, defrișând o parte din pădure, și-au construit case și au întemeiat Geretsriedul pe care l-am găsit noi în 1977, cu peste 250 de

societăți și întreprinderi și cu o populație de vreo 30 000 de locuitori.

Șederea în lagăr nu a fost o problemă. La început, am locuit într-un bloc nou construit, într-o cameră cu acces la baie și bucătărie, apoi, când a venit și mama, în două camere cu acces la baie și bucătărie. Anunțat din timp că urmează să venim, administratorul lagărului, Schneider (Schnudri), care era brașovean de origine și o cunoștință de-a noastră, ne așteptase și pregătise totul. Ajutorul bănesc pe care îl primiserăm era suficient pentru a ne îmbrăca, a avea ce mânca și chiar a ne și plimba. Pe 9 octombrie mi-am serbat ziua de naștere, alături de prieteni, în casa familiei Knopff. Împlineam patruzeci și trei de ani și eram liber! Începeam o viață nouă!

Ani de zile, Muka Knopff, declarat la Miliția din București ca văr al Renatei, a locuit cu pensiune completă la noi, ori de câte ori venea în România în calitate de reprezentant al unei firme de produse chimice. Conform unei înțelegeri, de fiecare dată când ședea la noi, depunea, pe numele nostru, într-un cont din Germania, o sumă. Banii aceștia au fost micul nostru capital care ne-a ajutat să plătim primele datorii acumulate la cei care ne-au adăpostit o parte din mobilele trimise înainte de plecarea noastră din București pe numele socrilor mei. Tot din acest capital, am putut cumpăra și prima noastră mașină, absolut necesară în Germania, un Peugeot, bineînțeles de ocazie. Pe copii i-am înscris la școlile din Geretsried, pe Marc la gimnaziu, iar pe Dominic la școala primară.

Eu am început să fac drumuri pe la toate autoritățile posibile, care nu prea înțelegeau de ce mama, rămasă în România cu pașaport fără cetățenie, nu avea viza de intrare definitivă în Germania. În fine, pe 19 noiembrie '77, am putut să mă duc să o aștept la aeroport, la Frankfurt. Lăsasem la București o persoană în vârstă, dar plină de viață, activă. Am avut

Pașaportul familiei Ollănescu din 1939.

1943. Cu mama.

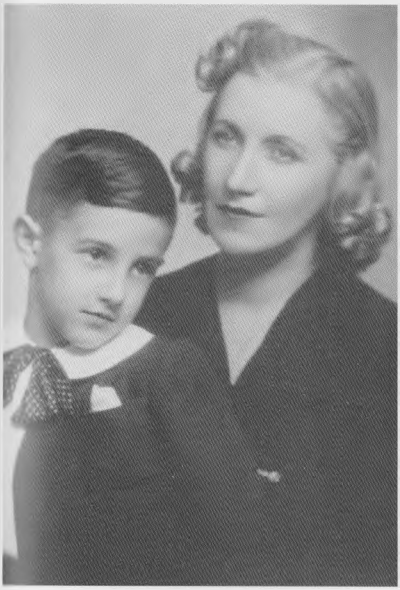

1943. Cu tata.

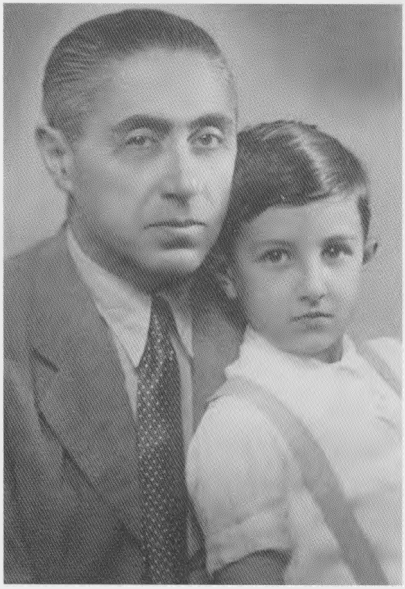

Fetele Policrat, fratele lor René, cu bunica mea Sevastia Policrat în 1912.

Dumitru (Tache) Policrat, bunicul meu matern.

Constantin C. Ollănescu, bunicul meu patern.

Mama, alături de unchiul ei, căpitanul Nicu Cantavara, cel care, peste zeci de ani, a cerut în zadar să ne „vorbească" la o ședință de spiritism.

Nicolae N. Săveanu.

Marioara Săveanu, soția lui nenea Nicu Săveanu.

Rica Boian și fiica ei Niculina.

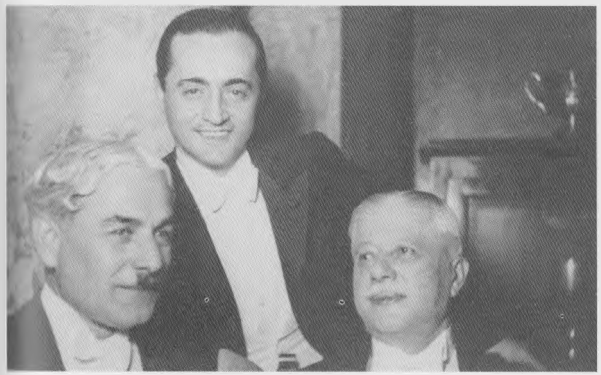

Nicolae Boian (în mijloc). În dreapta, nenea Nicu Săveanu.

Margareta Portocală.

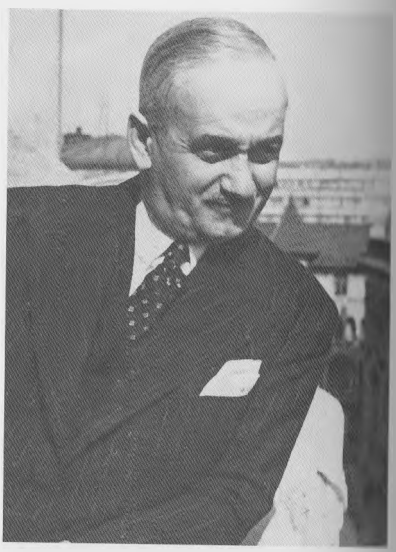

Radu Portocală, în balconul casei sale din strada Dr. Burghelea, de unde a fost ridicat pentru a fi omorât la Sighet.

René Policrat (în stânga) și prima sa soție, Lenuș, născută Crăciunescu, în anii fericiți, cu niște prieteni.

Grafinia Elena Benckendorff, rusoaică albă, naşa mea.

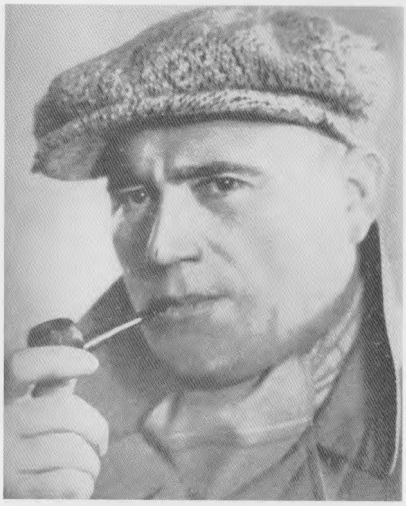

Ionel Matac, naşul meu, preşedintele Asociaţiei Proprietarilor şi Crescătorilor de Cai Trăpaşi. Fotografie dintr-o publicaţie adresată pasionaţilor de echitaţie.

Grupul călăreţilor de la Şosea, aşteptând venirea reginei Maria, înainte de a pleca la o partidă de vânătoare. Printre ei, şi mama (noiembrie 1924).

Eu, Barbu Ollănescu, student la Politehnică, în 1954.

Renate cu mezinul nostru, Domin

Apărând culorile Republicii Populare Române la concursul de scrimă de la Saratov (URSS) din 1958.

Amza Pellea, cu Domnica și fiica lor Oana, pe vremea în care, ieșit din închisoare, locuiam la ei.

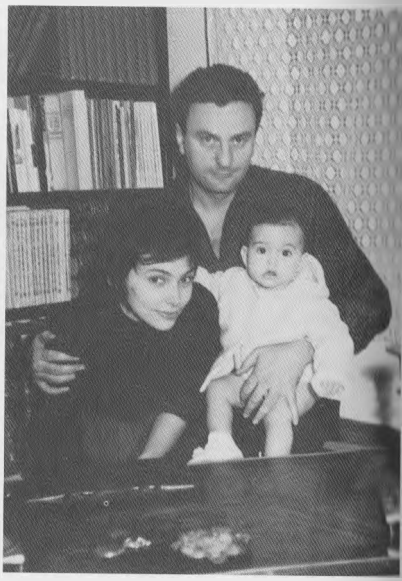

Lata din vis, acum doamna Ollănescu-Orendi, cu soțul său, Barbu.

Mama, Camelia Ollănescu, în 1993.

Mama, la pian, acompaniindu-i pe copiii ei de la grădinița „ilicită".

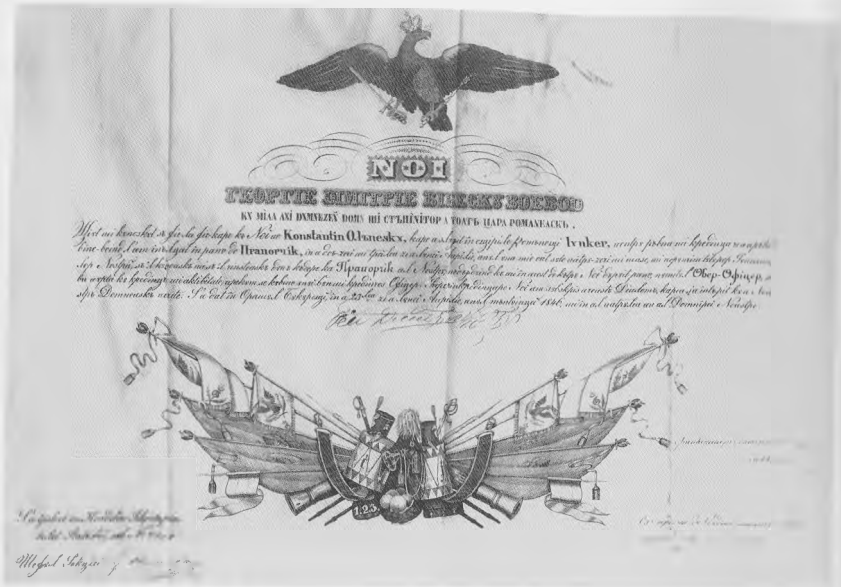

Diploma prin care strămoşul meu Constantin Olănescu a fost avansat la gradul de praporcic (sublocotenet) de către Gheorghe Dimitrie Bibescu, „cu mila lui Dumnezeu domn şi stăpânitor a toată Ţara Românească".

Eu, Barbu Ollănescu-Orendi, la masa de lucru din locuinţa mea de la Geretsried. În spatele meu, în original, diploma praporcicului Constantin Olănescu.

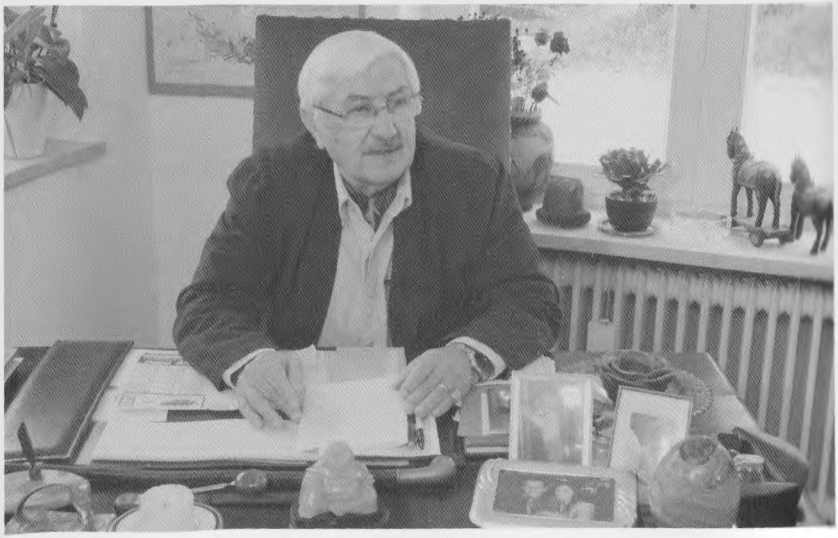

surpriza să văd sosind la Frankfurt o bătrânică de-abia mergând, învinsă de greutăți și de soartă. Cele aproape două luni petrecute în casă la René și Anișoara, așteptând cu emoție plecarea din România, lipsa de activitate, precum și despărțirea bruscă de noi o copleșiseră. La vreo câteva luni, fiind alături de noi, a înflorit, revenindu-și perfect.

După aproape un an și jumătate de lagăr am primit în Geretsried un mic apartament de trei camere, cu baie, bucătărie și balcon cu vedere la pădure. Ne-am mutat cu toții, mama ocupând o cameră, copiii, altă cameră, unde aveau paturi suprapuse, iar Renate și cu mine, camera care ziua era salon, sufragerie și cameră de zi, iar noaptea dormitor.

Renate s-a angajat imediat la un cabinet dentar, eu am început să-mi caut de lucru ca inginer, iar mama și-a reluat activitatea ei de profesoară de pian, franceză și engleză.

Lecții de viață după o întoarcere neprevăzută în România

Cred că locuiam deja de câteva luni în acel apartament, când, într-o noapte, pe la ora două, ne-a trezit soneria. Ne-am cam speriat. Cu toată schimbarea de decor, de mentalitate și de regim politic, de câte ori vedeam un polițist sau o mașină de poliție sau de câte ori primeam câte o scrisoare de la primărie, din oraș sau de la poliție, un sentiment ciudat punea stăpânire pe noi. Dar să te trezești în toiul nopții că îți sună cineva la ușă!

Era Suze Knopff. I-am deschis imediat. Disperată, Suze, care venise cu fiul lor cel mare, ne-a anunțat că pleacă în România, unde Muka – soțul ei – avusese un accident de mașină grav lângă Buzău. În zece minute am fost gata de drum. Mi-am pus niște lucruri într-o valiză, m-am suit cu ei în mașină și am pornit spre Buzău. A doua zi după-amiază am

ajuns la Buzău. Muka avea un ochi aproape ieșit din orbită, iar un coleg de-al său de la fabrica Dr. Böhme din Geretsried, unde lucrau amândoi, unsprezece fracturi. Văzându-ne intrând pe ușa salonului, Muka a început să plângă și să mă roage să fac tot posibilul ca să-i scot pe amândoi cât mai repede din spital, pentru a ajunge în Germania.

Luând imediat legătura cu Miliția, am aflat că Muka intrase noaptea în plin într-un camion care staționa fără lumini pe marginea șoselei. De accident se ocupa Procuratura din Buzău, unde am dat peste doi procurori tineri și binevoitori. Ei m-au pus la curent cu faptul că legea din România îl scotea întotdeauna vinovat de accident pe cetățeanul străin. Dosarul penal care se întocmea în asemenea situații urma să ajungă la tribunal. Însă, dacă existau victime, dosarul penal se încheia și era trimis la tribunal numai după ieșirea acestora din spital. Până la terminarea procesului, cetățeanul străin nu putea părăsi România și, potrivit celor doi procurori, procesele intentate cetățenilor străini se terminau cu condamnarea la închisoare a celui care a provocat accidentul. Pedeapsa cu închisoarea se putea însă transforma într-o amendă, care, odată achitată, îl scăpa pe condamnat de detenție și îi și permitea să părăsească țara.

Familia Knopff mi-a dat mână liberă să rezolv lucrurile cum știam eu mai bine. Având aceste informații am plecat imediat la București, unde l-am contactat pe prietenul meu, avocatul Valentin Șerbănescu. Împreună ne-am întors la Buzău, mergând când la Miliție, când la Procuratură, făcând tot ce se putea face pentru rezolvarea cât mai rapidă a situației.

O mai spun o dată, cei doi procurori tineri au fost extraordinari îndrumându-l pe Valentin. Muka și-a recunoscut vina pentru producerea accidentului, s-a plătit o amendă în valută. Am primit încuviințarea procuraturii de a-l scoate din spital și a-l trimite acasă pe colegul lui Muka, care era victimă a accidentului, și nu acuzat. M-am îngrijit să fie

trimis cu ambulanța până la București, iar de acolo, cu Lufthansa, la München. Dosarul lui Muka a fost înaintat la tribunalul din Buzău. În aceeași săptămână, cred, Muka a fost condamnat definitiv pentru accident, iar zilele de detenție au fost echivalate în bani. Suma rezultată plus încă o amendă sau o cauțiune au fost depuse într-un cont, iar Muka a luat și el drumul Germaniei cu un avion sanitar special care a venit să-l ia din București. Suze, dacă mi-aduc bine aminte, a zburat cu el. Băiatul lor cel mare și cu mine ne-am întors în Germania cu mașina.

Cine își mai poate aduce aminte cum, ca cetățean străin, treceai granițele, cum te descurcai cu autoritățile, cum, fiind foarte atent ca nu cumva să depășești anumite limite, rezolvai ce aveai de rezolvat își dă bine seama de ceea ce am reușit eu să fac într-o săptămână. De colegul lui Muka, vecin de orășel cu mine, nu am mai auzit și nici nu l-am mai văzut până astăzi.

La întoarcerea în Germania, pentru leii cheltuiți de mine în România (din banii rămași în România la plecarea noastră), am primit de la Suze contravaloarea în mărci, calculată la cursul de schimb pentru turiști – adică unu la zece – pe baza unor chitanțe scrise de mine. La rândul ei, Suze a prezentat cheltuielile spre decontare firmei Dr. Böhme, care a calculat suma la cursul bancar oficial, adică unu la cinci, dublu față de ceea ce îmi dăduse mie. De la firma Dr. Böhme, unde am fost apoi convocat, am primit mulțumiri și cinci sau șase monede de aur în chip de cadou. După șase luni de spitalizare și convalescență, Muka, perfect sănătos, și-a reluat lucrul la firma Dr. Böhme.

Eu însă încă îmi căutam de lucru. Într-o zi, am citit în ziarul local un anunț dat de o firmă care căuta să angajeze pe cineva pe un post de reprezentant în țările Europei de Est. Am scris o scrisoare frumoasă în care mi-am oferit serviciile. La vreo lună de la trimiterea scrisorii mele, a sunat

telefonul. Era Muka. Mă anunța că primise o scrisoare de la mine. Atunci am priceput că anunțul de angajare din ziar venea de la firma Dr. Böhme.

Domnul procurist al firmei, prietenul nostru Muka Knopff, îmi cerea la telefon să vin la el la fabrică și să recuperez scrisoarea. „Să nu crezi că o să te angajez pe tine aici", mi-a spus la telefon. I-am refuzat invitația, cerând să primesc un răspuns oficial din partea fabricii. Am închis discuția și, odată cu această discuție, am închis și această prietenie.

Cu timpul, trăind în Occident și câștigând experiență, aveam să mai descopăr și alte lucruri.

Mai târziu, când mi-am deschis o firmă de export-import și consultanță, am învățat că toate cheltuielile făcute pentru firmă sunt scutite de impozit, adică de TVA. Tot mai târziu, am realizat că toate lucrurile cerute de mine și aduse de Muka în România erau nu numai scutite de impozit, adică mai ieftine pe vremea aceea cu vreo 14 %, dar mai erau, în realitate, și cumpărate și plătite de firma Dr. Böhme, sub pretextul că ar fi fost cadouri pentru partenerii de afaceri români. În același timp am realizat și de ce prefera Muka să locuiască la noi când venea în România. Toate plățile făcute nouă în lei și convertite în mărci la cursul turistic, adică unu la zece, îi erau decontate de firma Dr. Böhme la cursul oficial bancar, adică de unu la cinci. La fiecare deplasare în România, Muka mai câștiga, în afara sumelor decontate normal, și suma pe care ne-o plătea nouă. În fiecare zi, seara ești mai deștept decât dimineața, dar niciodată destul de deștept astăzi pentru mâine.

Un partener de afaceri care circula pe sens interzis

Cum peste tot unde mă prezentam eram refuzat pe motiv că sunt „în vârstă" – aveam patruzeci și cinci de ani –, am început să caut un post de reprezentant al vreunei firme și am avut noroc. Mai întâi o firmă, apoi două, apoi altele, și deodată, făcând drumuri la București, unde încă aveam cunoștințe, am reușit să închei unele afaceri și să încep să câștig ceva bani. Printre cei care făceau afaceri și reprezentau firmele străine la București erau și destui români, plecați în străinătate și reveniți în țară cu cetățenii străine. Așa l-am întâlnit pe Nicu Culacov, cetățean francez, milionar, reprezentând unele firme din industria textilă. Mai tânăr decât mine, frecventând de multă vreme mai mulți prieteni de-ai mei, mi-a propus să lucrez cu el. Cunoscându-l de multă vreme și la îndemnul prietenilor comuni, am acceptat.

Aproape doi ani am fost mai tot timpul pe drumuri, pentru o leafă lunară de nimic, plătită după bunul-plac al lui Culacov. Iar în ceea ce privea partea de comision care mi se cuvenea, așa cum fusese discutat la începutul colaborării, am avut parte de amânări repetate.

La un moment dat, neprimind sumele promise și fiind pus de mai multe ori în situații imposibile, ca de exemplu să nu pot onora promisiunile avansate de mine, în numele lui și cu acordul lui, iar eu, din cauza asta, să-mi stric reputația în ochii partenerilor de afaceri, am hotărât să nu mai continui colaborarea cu Culacov. Mi s-a întâmplat să ajung la București cu ultimul strop de benzină, fără bani, și să alerg zile întregi după Culacov pentru a căpăta de la el banii pentru cheltuielile elementare. Alteori, la întoarcerea în Germania, de-abia aveam bani să-mi cumpăr benzina pentru drum. De Crăciun sau de Paști, cerându-i lui Culacov banii

care mi se cuveneau, primeam același răspuns: „Îți dau banii după sărbători, să se învețe copiii și fără cadouri!"

Abia după ce m-am despărțit de Culacov i-am aflat adevărata poveste. Tatăl său, evreu rus venit din Odessa, fusese implicat în afacerea Skoda în 1933, iar pe vremea comuniștilor ajunsese șeful cooperativei de dactilografe din București, unde avea pretenția ca femeile care doreau să fie angajate ca dactilografe să treacă mai întâi prin patul lui și să-i cedeze și prima leafă. Maică-sa, româncă, ținea un magazin de tricotaje în spatele Ateneului Român, de unde și Suzanne își cumpăra pulovere. În 1960, Culacovii – în calitate de evrei – au primit pașapoarte și au plecat în Franța. Băiatul lor, Nicu, nici măcar nu a venit la aeroport să-și ia rămas-bun de la ei. A rămas în țară, căsătorit fiind, încă doi ani. Așa cum cunoaștem astăzi, ca și atunci, sistemul comunist, putem să ne imaginăm, fără a pregeta mult, ce fel de om era cel căruia nu i se ridica sau anula pașaportul dacă nu mai pleca. Ce fel de om era acela care se prezenta, pentru plecare, cu același pașaport, după doi ani de stat în România. Ce fel de om era acela care, implicat într-un accident, în care mașina poliției este răsturnată din vina lui, vinovat fiind, nu pățește nimic.

Așadar, după doi ani de „școală", Nicu Culacov a plecat în Franța cu nevasta lui, folosindu-se de același pașaport primit cu doi ani în urmă. Între timp, bătrânul Culacov, punându-și la lucru relațiile, a început în Franța o carieră de om de afaceri, făcând drumuri pentru firme franceze și elvețiene atât în România, cât și în Rusia. Apropo, când, peste câțiva ani, printre partenerii mei de afaceri din Rusia am dat de un Culacov și l-am întrebat dacă nu cumva este rudă cu un Culacov stabilit în Franța, omul mi-a spus imediat și categoric că nu vrea să vorbească de escrocul din Odessa, cu care este chiar văr.

Ulterior, am realizat că Nicu Culacov depunea într-o bancă elvețiană într-un anumit cont, după fiecare afacere,

o anumită sumă de bani. Contul era al Securității! Nu era singurul implicat în astfel de practici, toți reprezentanții firmelor mari se pretau la aceste jocuri, fără de care nu se puteau încheia afaceri în România!

Într-o noapte, directorul unei firme britanice a fost martorul unei scene interesante. Se întorcea împreună cu Culacov de la un restaurant. Mașina, condusă de omul nostru, a fost oprită de un milițian pe o stradă cu sens unic, pe care Culacov intrase în sens invers. Nicu a scos o legitimație, milițianul a salutat și l-a lăsat să treacă. Pe sens interzis! A doua zi, englezul mi-a povestit întâmplarea și m-a întrebat nedumerit ce fel de legitimație putea să fi fost aceea și ce ocupație ar mai putea avea Nicu Culacov în România în afară de cea de reprezentant. M-am eschivat de la orice răspuns, crezând realmente atunci că aceste lucruri nu erau decât șmecherii sau jocuri fără prea mare importanță de-ale lui Culacov menite să-l impresioneze pe englez. Confirmarea că greșisem total în privința lui a venit după așa-zisa revoluție din 1989, când am auzit că, de frică, a fugit din România și nu s-a întors decât după șase luni, când și-a dat seama că practic nu se schimbase nimic.

După un proces care a durat 14 ani, în Franța, am pierdut suma de bani ce mi se cuvenea. Fiindcă în primele două instanțe câștigasem, iar suma, adăugându-se dobânzile, devenise între timp destul de importantă, Culacov-bătrânul l-a dat pe Nicu deoparte și a început să se ocupe el de proces. A obținut câștig de cauză în ultima instanță, în urma unei pledoarii de numai două minute în care avocata lor a spus că dacă la început Nicu Culacov era de acord să-mi plătească banii respectivi, între timp se răzgândise. Culacovii apelaseră la serviciile unui cabinet care aparținea unui avocat care dobândise renumele de apărător al pegrei franceze, cu precădere escroci, și care avea și legături cu judecătorii. Am aflat asta mai târziu de la avocatul meu.

Cât am lucrat împreună, Nicu Culacov a intrat de nenumărate ori la noi în casă, în drum spre București sau în drum spre Zürich, unde locuia, și bineînțeles că de multe ori a și fost oprit la noi la masă. Nu țin minte ca, măcar o singură dată, să-i fi adus soției mele o floare sau copiilor vreo bomboană.

Prin „colonelul Dorobanțu", am ajuns să fac afaceri mai bune în... Bulgaria!

În 1980 ne mutaserăm, tot cu chirie, într-o casă mare, cu curte, de pe aceeași stradă. La etaj, fiecare copil avea camera lui, mama avea două camere, iar noi, un dormitor. Jos, la parter, erau o cameră de zi, o sufragerie, o bucătărie mare și o cămară. Casa o găsise mama. Eram toți încântați. Nu prea aveam mobilă, la început chiar dormeam pe jos. Încet, încet, reușind să mobilăm toată casa, am început să ne simțim bine în noua noastră locuință. Mutarea, cauțiunea, prima chirie, plătită cu bani luați cu dobândă de la bancă, au însemnat și primele cheltuieli importante.

În 1981, am pornit singur activitatea de reprezentant. Din nou pe drumuri, lipseam mult de acasă, iar pentru a reduce cheltuielile cu hotelul, deseori conduceam noaptea.

M-am întors în România, unde, cunoscând mentalitatea, obiceiurile și oamenii, am încercat să pun la cale afaceri noi. Din lipsă de bani, locuiam și mâncam la René și la Anișoara. Bineînțeles că, venind cu mașina, umpleam până la refuz portbagajul cu de-ale gurii pentru cei din București și de fiecare dată le lăsam lui René și Anișoarei și radiocasetofonul pe care-l aveam cu mine. Într-o zi, Anișoara m-a anunțat că, în urma unei vizite a Securității, de frică, nu mă mai puteau primi să dorm la ei.

Iată-mă în căutarea unei noi gazde. Zizi, Gheorghe Policrat, fost avocat, văr cu mama, frate cu Alexandru Diliny

Policrat, căruia i-am povestit de vizita pe care Securitatea a făcut-o la René și Anișoara, lucru care nu l-a impresionat deloc, mi-a propus să vin să dorm la el, ceea ce am și acceptat. Lui Zizi îi murise soția, Floricel, născută Vernescu. Zizi, care într-adevăr nu știuse nimic de René, cât acesta a stat ascuns, scăpase și el de toate necazurile. În schimb, relațiile mele cu René și Anișoara s-au răcit de-a binelea. Nu prea am înțeles eu, care făcusem închisoare pentru René, cum au putut ajunge Anișoara și chiar și René să se lase intimidați de Securitate și să-mi ceară să nu mai stau la ei. Întors acasă, le-am povestit și alor mei ce mi se întâmplase.

Aproape un an n-am mai avut de-a face cu René și cu Anișoara. La insistențele mamei și ale Renatei, am cedat și am trecut cu vederea. Mie mi s-a cerut întotdeauna, în orice situație, să-i înțeleg pe ceilalți, să trec cu vederea, să iert și să uit. Peste multe am trecut cu vederea, nu am putut să înțeleg chiar totul, iar de uitat nu am putut uita. De iertat, nicicum. De dragul mamei, am revenit, în final, asupra atitudinii mele și am acceptat așa-zisele scuze ale Anișoarei și ale lui René, întorcându-mă să locuiesc la ei.

Din România, am început să merg în Bulgaria, unde reușisem să-mi fac unele relații. După trei zile de discuții, în hotelul Athénée Palace, cu „colonelul Dorobanțu" de la Securitatea română, care se interesa din ce trăiesc în Germania, cine îmi intră în casă și ce cunoștințe am la Radio Europa Liberă, am părăsit România. Dimineața, la opt, trecând pe la Ministerul de Interne, unde, într-o audiență primită pe loc, la insistențele mele categorice, am protestat împotriva faptului că eu, cetățean german, sunt chemat la discuții de trimiși ai Securității române. Ca cetățean german, aș fi putut refuza de la bun început întâlnirea și discuția, cerând sprijinul ambasadei germane. Dar, neavând ce să ascund și nefăcând nimic ilegal, am acceptat discuția, fără însă a-i înțelege rostul. Mi s-a răspuns că nimeni de la Securitate nu fusese trimis

să se întâlnească cu mine. Mi-am adus aminte pe urmă cum, cu o seară sau două înainte, venind acasă cu mașina, însoțit de René, fusesem provocat la ceartă de doi indivizi care mă așteptau în parcarea din fața blocului lui René, în spatele hotelului Athénée Palace. Firește, nu am răspuns la această provocare. În final, am priceput că totul fusese pus la cale de Nicu Culacov, care dorea să mă înfricoșeze și să mă facă să nu mai vin în România.

În Germania, am fost sfătuit de organele competente să nu mă mai întorc în România, pentru a nu fi implicat în alte situații cu urmări mai grave. Am început atunci să lucrez intensiv în Bulgaria, unde îmi reușiseră unele afaceri. Încet, încet, Bulgaria a devenit principalul meu partener de afaceri, iar eu am ajuns să învăț și limba bulgară. Și în Ungaria am încheiat unele afaceri, dar Bulgaria a devenit cu timpul un fel de a doua patrie, unde am întâlnit oameni drăguți și amabili, care nu ridicau nici un fel de pretenții. Cu unii dintre ei chiar m-am împrietenit. Discuțiile și tratativele se duceau atât în birourile Institutului de Comerț Exterior Tehnoimportexport de la Sofia, cât și în holul hotelului în care locuiam. Uneori și pe stradă sau la restaurant, unde mă puteam întâlni din întâmplare cu funcționarii Institutului de Comerț Exterior. Enormă diferența față de România. Enormă seriozitatea și enormă cinstea funcționarilor bulgari.

Pe stradă, după tratative, nimeni nu se făcea că nu mă cunoaște, ca în România, unde unii, chiar dintre foștii mei colegi de facultate sau de birou sau chiar cei de care mă despărțisem cu câteva minute înainte, la tratative, treceau grăbiți strada când mă vedeau. În Bulgaria, aveam acces liber la fabricile cu care eram în discuții. Contactele cu directorii sau cu tehnicienii din fabrici erau directe și fără complicații, fără formalități inutile. Înainte de '89 ajunsesem să mi se comande mașinile în Germania, la telefon. Partea bulgară făcea plata, mașinile erau expediate, iar contractul îl iscăleam ulterior, la

venirea mea în Bulgaria. Până în '87, drumurile în Bulgaria le-am făcut cu mașina. Plecam seara din Geretsried și ajungeam dimineața la Sofia, de unde seara plecam acasă, ca să fiu la ceai, a doua zi, dimineața, cu ai mei, în Geretsried.

În Germania m-am reîntâlnit cu un vechi amic de munte, Niki Arion, fără nici o legătură cu vechea familie românească Arion. Plecase și el cam odată cu noi, prin Austria, în Germania, intrarea în Israel fiindu-i inițial refuzată. Fiind chimist, lucra la o firmă de tratare a apelor. Vrând să înceapă o activitate pe cont propriu și auzind că eu lucrez în Bulgaria cu o firmă austriacă de tratare a apelor, m-a întrebat dacă nu-l pot ajuta și pe el să lucreze cu această firmă la un proiect în Bulgaria. Am vorbit cu partenerul meu austriac, prezentându-l pe Niki ca pe un bun amic și rugându-l pe acesta să-i încredințeze lui Niki Arion o parte din proiectul aflat în lucru. I-am pus pe cei doi în legătură, pentru discuții tehnice. După o săptămână, partenerul austriac m-a sunat și m-a rugat să-i mai spun o dată cum i l-am prezentat pe Niki Arion. Intrigat, l-am întrebat de ce era nevoie să fac asta. „Pentru că bunul tău prieten, domnul Arion, m-a sunat să mă întrebe de ce e nevoie de tine între mine și el și de ce nu putem lucra direct unul cu celălalt." Austriacul meu i-a închis telefonul. N-am făcut comentarii, dar la prima întâlnire cu Niki i-am exprimat dezgustul meu. După 1990 și-a deschis un birou la București și a lucrat în România. Nu mă miră.

Rude și prieteni în vizită la noi

În 1988, Renate a devenit proprietara casei în care locuiam. Tot cu ajutorul băncii. Afacerile începuseră să meargă bine. Reprezentam mai mult de 14 firme din Germania, Austria, Franța, Italia, Elveția, Marea Britanie și America, toate

producătoare de mașini pentru industria textilă, și începu sem să lucrez și cu o mică firmă austriacă pentru tratarea apei, atât industrială, cât și potabilă. Datoriile se micșorau, Marc plecase la Paris să studieze arhitectura, Dominic își continua studiile la un liceu particular de lângă München, unde de altfel învățase și Marc. Mama se mutase într-un apartament de trei camere, situat la etajul patru, într-un mic bloc din Wolfratshausen, la nici măcar un sfert de ceas de noi. Wolfratshausen e un orășel vechi, cam de aceeași mărime cu Geretsriedul, care are un fermecător centru vechi plin de *charme*, unde în scurt timp mama ajunsese să fie cunoscută în toate magazinele.

René, cu Anișoara, și Suzanne ne vizitau încă de când ieșisem din lagăr, în fiecare an stând cel puțin o lună la noi și făcând cu mama tot felul de voiaje, toate cheltuielile fiind, bineînțeles, suportate de noi. Suzanne venea cu trenul ori cu avionul sau, câtă vreme am circulat în România, o aduceam eu cu mașina. René și Anișoara veneau cu mașina lor. Era mai practic la întoarcere, fiindcă așa încărcau mașina cu tot felul de lucruri pe care le puteau vinde la București, ca să-și plătească datoriile. Afară de ei, ne mai vizitau, de multe ori numai în trecere, dar tot stând la noi măcar câteva zile, alte rude, verișoare de-ale mele, prieteni de-ai noștri sau prietene de-ale mamei. Slavă Domnului, casa noastră a fost întotdeauna deschisă tuturor. Mulți dintre cei care au plecat, după noi, din România au trecut prin Geretsried. Unii dintre ei au și locuit o vreme la noi, alții ne-au făcut vizite zilnice, pe perioade însă de luni de zile.

Doctorul Liviu Cornea, cu care eram prieten din studenție și cu care Renate lucrase ani de zile la Policlinica Ministerului Transporturilor din București, primind pașaport de emigrare împreună cu mama lui și neavând unde să se ducă, a plecat din România, la îndemnul meu, în Austria, care, pe atunci, nu cerea viză de intrare. A doua zi după sosi-

rea lui la Viena, trebuia să mergem să-l luăm, cu mașina, în Germania, așa cum stabilise din timp cu un, pe atunci, alt bun prieten de-al meu și de-al doctorului Cornea, doctorul Șerban Pleznilă din Germering, o localitate de lângă München. În preziua sosirii lui Cornea, Șerban mi-a spus că nu mai poate să mă însoțească. Șerban Pleznilă, om de munte și el, gata oricând să-ți sară în ajutor, iar la un moment dat m-a și ajutat, m-a cam luat prin surprindere cu refuzul lui. N-am zis nimic. Am plecat cu Renate la Viena, de unde ne-am întors cu Liviu și cu mama lui. Aproape un an, dacă nu mai mult, familia Cornea a avut pensiune completă la noi, venind de dimineața și plecând seara, numai ca să doarmă la ei acasă. Când, după ani de zile, s-au hotărât să plece în America și au venit, cu o săptămână înainte, să ne anunțe plecarea lor, l-am întrebat pe Liviu, firește și puțin surprins, unde se duceau în America. Mi-a răspuns pe dată: „Nu o să-ți spun ție unde ne ducem!" Mai târziu, aflându-se în România, la niște prieteni comuni, care l-au anunțat că sunt și eu în țară, a spus că nu are timp să mă vadă. Dumnezeu să-i ierte, și pe el, și pe mama lui! S-au prăpădit amândoi în America, unde, până în ultima lor zi, au dus o viață de mizerie, chinuindu-se destul de mult.

Anii cei buni: anii '80

În ceea ce mă privește, din '81 și până în '90 lucrurile au mers din ce în ce mai bine. Ajunsesem să am mult de lucru cu toate firmele pe care le reprezentam. În Bulgaria și puțin și în Ungaria afacerile îmi mergeau. Mă legasem de o mică firmă din Austria, care avea sediul la granița cu Germania, la o sută de kilometri de casă, care producea mașini de imprimat pe material textil. Am început să lucrez acolo, când nu eram plecat cu treburi din țară, ca director de vânzări.

Firma era puțin cunoscută pe piața mondială. Avea însă să devină, foarte repede, cea mai bună producătoare de mașini automate de imprimat. Numărul unu în lume. Plecam dimineața la fabrică și mă întorceam seara acasă, iar noaptea mă ocupam de corespondența cu firmele și cu clienții mei.

Începusem să călătoresc în toate țările fostului lagăr socialist. În 1987, la Paris, cu ocazia primei participări la ITMA (târg mondial de mașini pentru industria textilă), i-am deschis acestei fabrici de mașini de imprimat drumul pe piața internațională, stabilindu-i primele relații comerciale, cu Turcia și Marocul. S-au adăugat apoi, încet, încet, Japonia, China și, mai târziu, Rusia, Iranul, Kazahstanul, Estonia, Lituania, Letonia, Israelul. Devenisem un nume, un specialist cunoscut atât în domeniul mașinilor de imprimat pe textile, cât și în toată industria materialelor textile.

Între timp, Dominic, terminându-și și el liceul, intrase la Politehnica din München. Având cu ce să le plătim, datoriile la bancă se tot micșorau. Renate și cu mine ne-am permis câteva concedii frumoase în Maroc, în Insulele Caraibe, pe o barcă cu pânze, la Paris, în vizită la Marc, dar niciodată cât am fi vrut.

Cât a trăit în Germania lângă noi, mama a profitat din plin de libertate și a voiajat cât a putut: Egipt, Italia, Elveția, Franța, cu marea ei dragoste, Parisul. De câte ori a avut ocazia a mers și la Londra, la Mia Prodan, o vară de-a tatei, mama Mariei Björnson, cea mai mare scenografă pe care a avut-o Marea Britanie până acum. Uneori o însoțeam noi în plimbările ei, alteori Suzanne, sau René și Anișoara. Măcar de atâta s-a bucurat mama, cât a trăit cu noi alături.

Anii mai puțin buni: 1990–1995

Anul 1989 ne-a adus o mulțime de surprize. S-a dovedit bun din punctul de vedere al libertăților, dar dezastruos pentru afaceri. Toate relațiile mele, stabilite cu greu, în ani de muncă, au dispărut dintr-odată. Nici în Bulgaria, nici în Ungaria și nici în România, unde am început să merg din nou, nu au mai fost bani. Totul era în schimbare. Mai grav, se schimba și calitatea oamenilor cu care aveam de-a face. Sentimentele mele față de ce se întâmpla în România au suferit o evoluție dureroasă: la început, bucurie, apoi ezitare, apoi deziluzie, apoi, la sfârșit, regrete.

Pentru René, cei câțiva ani de satisfacție, pe care indirect am simțit-o și noi, cei din familie, nu au fost însă de ajuns pentru răscumpărarea anilor pierduți. După 1989, au urmat niște ani foarte grei, în care aproape nimic nu se lega, nimic nu mergea, iar cheltuielile, atât cele ale casei, cât și cele de reprezentare rămâneau aceleași, dacă nu cumva erau mai mari.

În ceea ce mă privește, începând cu 1990, făcând drumuri tot mai dese în România, am avut ocazia să mă întâlnesc cu o sumedenie de prieteni și cunoștințe vechi, așa cum și în Germania m-am întâlnit cu o mulțime de români veniți să se plimbe. Surprizele nu s-au lăsat așteptate. Am descoperit că eram marcați de diferențe de înțelegere și apreciere a fenomenelor politice și economice care se petreceau în acele vremuri și care au devenit, vrând-nevrând, subiect de discuții aprinse. Dintr-odată, apăruse și la români „omul politic", făcut de azi pe mâine, periculos, fără memorie și mai ales fără rușine. Inevitabil, unele diferențe au dus la răcirea unor prietenii, nu doar cu români din țară, ci și cu unii stabiliți în Occident. Foști membri de partid, care ocupaseră funcții în sistemul comunist și care, bineînțeles, avuseseră numai de profitat până la plecarea lor în Vest sau chiar până în '89, ridicau acum vocea, revendicând atât statutul de persecutați,

cât și pe cel de refugiați politic. Cu unii am refuzat să stau de vorbă, cu alții am rărit ocaziile de a ne vedea, devenind, din prieteni, doar cunoștințe și limitându-ne, când ne întâlneam, la discuții banale.

Iar îmi vine în minte o zicală românească. „Când mănânci ce nu se spune, nu-ți fă gura să răsune", zice românul din popor. Se vede însă că nu mulți o cunosc, iar cei care o cunosc nu țin seama de înțelepciunea acestor cuvinte.

După '89 au început să circule diferite informații despre diferiți oameni. Față de ce se vorbea despre ei, unii au luat atitudine. Alții au preferat tăcerea. Cum eu consider că tăcerea este o dovadă de încuviințare, mi-am restrâns relațiile și cu acești oameni din categoria tăcuților.

Au fost și excepții. De pildă, Puica și Stan Rizescu, de care depărtarea, încă de la plecarea noastră din '77, dar mai ales după așa-zisa schimbare adusă de '89, în mod paradoxal, ne-a ajutat să devenim foarte buni prieteni, începând poate chiar din momentul plecării noastre din România. Cu Stan Rizescu mă cunoșteam de pe vremea când, școlari fiind, luam pieptiș cărările de munte și înduram greutatea rucsacurilor. Am fost împreună în taberele lui nea Tilică și apoi ne-am apropiat și mai mult în „Grupul Alpin". Legăturile noastre s-au întărit cu timpul și cu vârsta, având de înfruntat, de data aceasta, greutățile vieții. Alegând să rămână în România, el a fost acela care m-a ajutat în momentele grele să trec peste situații peste care, cu puterile mele, era greu de trecut.

Un politician anacronic: René-Radu Policrat

În 1993 s-a prăpădit René. Noroc că eram cu mama la București. M-am ocupat în întregime de înmormântare. Moartea lui René a fost pentru mama o lovitură. A venit prea repede, prea brusc și ne-a prins pe toți complet nepregătiți.

René a fost întotdeauna pentru mama nu numai un frate mult mai mic, ba chiar o parte din ea, de care ea a avut grijă toată viața.

La moartea lui Tache Policrat, René avea douăzeci și trei de ani, nu-și terminase încă studiile de drept. Cu o sănătate șubredă, suferind mai mulți ani de plămâni, a lucrat în timpul studenției. Ca orice tânăr, și-a satisfăcut serviciul militar și a obținut gradul de sublocotenent în rezervă. A plecat apoi pe Frontul de Est, ajungând până la Cotul Donului, de unde, rănit ușor, a fost evacuat cu unul dintre ultimele avioane. După război și-a reluat activitatea de avocat pledant, și-a dat doctoratul în drept și științe politice și a fost asistent universitar la Facultatea de Drept din București, la catedra profesorului Ion V. Gruia (fost ministru al justiției în guvernul Gigurtu, o somitate în materie de drept constituțional, omorât în pușcăria de la Sighet). René a fost căsătorit prima oară cu Lenuș Crăciunescu – tot avocată –, a doua oară cu Florence Marincu. A făcut politică liberală, brătienistă, și, în calitate de șef al organizației tineretului liberal dintr-un sector din București, după fuga prietenului lui Mihail Fărcășanu, a figurat pe lista deputaților liberali la alegerile din 1946. A refuzat propunerea lui Vintilică Brătianu, cu care era prieten, de a fugi cu el din România. În schimb, a făcut parte din mișcarea de rezistență a amiralului Horia Măcelaru. De altfel, s-a numărat printre cei care au organizat o încercare de evadare a amiralului, care însă nu a mai avut loc.

A fost judecat și condamnat în lipsă la douăzeci și cinci de ani de temniță grea. A trăit ascuns doisprezece ani. Denunțat, a fost prins și, rejudecat, a capătat o pedeapsă de optsprezece ani de închisoare, din care nu a făcut decât cinci. După ieșirea din închisoare, s-a căsătorit a treia oară, cu Anișoara Rosescu, strănepoata mitropolitului primat Nifon Rusailă, președintele Divanului ad-hoc și al Adunării Deputaților (1862–1864), și nepoata academicianului Nicolae

Vasilescu-Karpen, unul dintre intelectualii care au făcut de la începutul instaurării regimului comunist pasul spre stânga, probabil și din cauză că avea în „dosar" un păcat: unul dintre gineri, profesorul Virgil Veniamin „fugise" în Franța în 1948.

După 1989, René a avut o scurtă carieră politică. A intrat, mai întâi, în ceea ce s-a numit Partidul Național Liberal, condus de Radu Câmpeanu, cel adus de la Paris de noul președinte al României Ion Iliescu. A fost ales primul președinte -- de vârstă – al Camerei Deputaților. Moment de mare emoție pentru el, nu numai pentru faptul că fusese numit, provizoriu, președinte al Camerei Deputaților, dar și pentru faptul că ocupa același scaun pe care-l părăsise, în 1937, înaintea dictaturilor care au ținut aproape o jumătate de secol, Niculae N. Săveanu, unchiul tatălui meu. Așadar, doi oameni venind oarecum din aceeași mare familie, care, credea el și nu numai el, ocupând în mod simbolic același scaun, ar fi putut reprezenta legătura dintre trecut și viitor. În a doua legislatură a Parlamentului, în 1992, a fost ales senator. L-a părăsit pe Radu Câmpeanu, devenind președintele Partidului Tineretului Liberal, care și-a schimbat apoi numele în Partidul Liberal 1993.

Din păcate, cei doisprezece ani în care nu a avut nici un fel de contact cu societatea, aflată în transformare, educația primită în copilărie în casă, în familie, și în cercurile politice de atunci, precum și legăturile silite să se oprească doar la societatea intelectuală de până în 1948 au făcut din el un personaj complet anacronic pentru societatea politică apărută după decapitarea, așa cum îi spun eu, a fostului regim comunist. Nu a înțeles nimic din ce se petrecea în jurul lui. Nu a văzut și nu a înțeles realitatea, nu a văzut ce vine, nu a putut înțelege noua societate. Nu a știut să se apere. A rămas captiv în lumea lui politică și intelectuală, cu toți filozofii pe care i-a citit și cu toate teoriile pe care le-a asimilat. A

crezut într-un ideal care nu corespundea deloc idealului noilor lui camarazi de politică.

De aceea, în locul lui, a și fost preferat, încă din primul moment, altcineva în fruntea noului Partid Național Liberal, de aceea a și fost ignorat, oarecum izolat și neluat în serios, de foarte mulți, chiar neînțeles, fiindcă vorbea o limbă cu totul străină de cea de astăzi, care se deosebea până și din punct de vedere gramatical. Acum este complet uitat chiar de către cei pe care a crezut că, tineri fiind, îi va putea aduce pe drumul politicienilor care gândesc pentru viitorul țării românești, și nu pentru buna lor stare.

De când am plecat din România, atât mama, cât și noi, eu și Renate, ne-am simțit puțin vinovați că i-am lăsat pe cei rămași acolo oarecum singuri și părăsiți. Pe membrii familiei, în primul rând, am încercat să-i ajutăm sub toate formele. Prietenilor, celor mai puțin mângâiați de soartă, le trimiteam, când puteam și noi, pachete, iar pe cei care reușeau să ajungă în străinătate încercam să-i primim cât mai bine. Vizitele celor din familie se repetau în fiecare an. Cât timp am mers în România, încărcam portbagajul mașinii cu tot ce se putea căra, ca să aibă cămările pline. Nici Anișoara și René, nici Suzanne, nici Edmond, fiul lui Cecile, sora mamei, cu familia lui, nu au dus lipsă de lucruri care, altfel, nu se găseau în cămara oricărui român pe vremurile acelea. După '89, Edmond a primit cadou, din partea mamei, apartamentul în care locuiau, iar René a primit în dar o mașină.

Ca să umplem cumva golul lăsat de moartea lui René și să o ajutăm, fiindcă familia ei nu se manifestase încă, am stat săptămâni întregi în București lângă Anișoara, făcând cu rândul, mama, Marc, Dominic și cu mine. Mai mulți prieteni de-ai noștri și câteva rude din partea Ollănești lor au venit să locuiască la Anișoara. Vara mea și nepoata lui René, Domnica Pellea, născută Policrat, s-a internat în spital cu Anișoara, care era în comă diabetică. O săptămână întreagă,

această ființă, care nu avea nici ea o sănătate perfectă, a dormit în spital pe unde a apucat ca să aibă grijă de Anișoara.

După ce a dispărut René, după ce au trecut toate necazurile și greutățile, au apărut la Anișoara în casă, venind de la Paris, și rudele ei. Au dat buzna, după o absență de aproape treizeci de ani, într-o familie pe care nu o cunoșteau și pe care nu o ajutaseră nici măcar de la distanță, nici măcar atunci când Anișoara și René au vizitat, împreună cu mama, de mai multe ori Parisul.

De când i-au venit aceste rude, Anișoara – Dumnezeu să o ierte – și-a schimbat cu totul atitudinea față de mine. Buni prieteni nu am fost nici când, pe vremea în care René stătea ascuns, ea primea bani de la mama. A venit odată la noi acasă, în Popa Soare, să-și ceară banii, iar mama, neavând de unde să-i dea în ziua aceea nici măcar o lețcaie, a rugat-o să aștepte câteva zile. Anișoara i-a făcut mamei un imens scandal, amenințând-o că, dacă nu își primește banii, se va duce imediat la Miliție să ne denunțe. Aflându-mă, întâmplător, de față, am fost nevoit să o scot pe Anișoara cu forța din casă și, pe trotuar, să-i spun că nu are decât să ne denunțe. La insistențele familiei și de dragul lui René, *oncle* Dédé, cum îi spuneam eu de când eram mic, am trecut și peste acest incident.

Peste altceva n-am putut să trec nicicum. Într-o iarnă, în apartamentul în care se mutase, tot cu ajutorul meu și al prietenului meu, avocatul Valentin Șerbănescu, după plecarea rudelor ei la aeroport, mi-a închis caloriferul din holul în care dormeam, spunându-mi că o costă bani căldura. De la un timp, rudele ei se instalaseră cu drepturi depline în viața și în casa Anișoarei. Românul are și pentru situații de felul acesta o vorbă plină de înțelepciune: „La plăcinte înainte, la război înapoi!" Ce-i drept, cu un an înainte să se stingă, Anișoara, aducându-și totuși aminte de cei care au ajutat-o, a făcut de un gest frumos pentru cei care au fost

alături de ea în momentele ei cele mai grele, oferindu-le niște sume de bani descendenților celor care nu mai erau în viață. Eu, unul, am primit de la ea o sumă care, în acel moment, m-a ajutat foarte mult. Însă de Domnica – între timp se prăpădise și ea – a uitat cu totul.

După moartea lui Rene, mama a început să-și piardă interesul de a trăi. În 1995, la nouăzeci și trei de ani, mama a încetat din viață, în Germania. Nu am fost lângă ea. Nici un moment nu am putut crede că mama nu va trece și de această încercare. Nici la moartea tatei nu am fost lângă el. Nici atunci nu vedeam că legea vieții nu iartă pe nimeni. Așa cum i-a fost dorința, a fost înmormântată la București, lângă tata.

La fel ca și la moartea tatei, Tina a venit să ne ajute, să fie lângă noi și cu noi. Fata din casă a Săvenilor nu mai avea șaisprezece ani, îmbătrânise și se gârbovise, dar își păstrase mintea întreagă și, deși ne revedeam într-o împrejurare tristă, și-a adus aminte de multe lucruri din trecut, dovedind că tot timpul a fost atașată de familie.

„O să treacă și asta,
cum au trecut toate...“

Datorită ocupației mele, am avut ocazia să călătoresc mult și să vizitez multe țări. Spun să vizitez și nu să cunosc, fiindcă a sta câteva zile cu treabă într-un oraș, mergând de la aeroport la hotel, apoi la o întâlnire cu clienții, din nou la hotel, iar de acolo la aeroport, nu înseamnă a cunoaște o țară. Cu toate acestea, datorită cunoștințelor pe care mi le-am făcut prin toate țările prin care am fost, am reușit să-mi conturez o imagine a oamenilor și a mentalităților lor. Am umblat de mai multe ori și pe îndelete, cu treabă sau în plimbare, prin mai multe țări din Europa. Bulgaria este însă țara în

care am lucrat cel mai mult și pe care am cunoscut-o cel mai bine. Din păcate, o compar cel mai des cu România.

Ideea preconcepută că românul este mai deștept, mai înzestrat intelectual, mai capabil, mai sprinten în gândire și în reacții, mai talentat decât oricare altul nu este întotdeauna în avantajul său. Ceilalți, fiind conștienți că nu au cele mai grozave calități și nesimțindu-se la aceeași înălțime cu cei mai capabili, se arată mai reținuți, mai puțin curajoși în a se lansa în tot felul de echilibristici mintale, mai puțin dornici să speculeze orice situație, în final apar mai serioși, mai solizi și mai siguri pe ei.

Între 1990 și 1995 am avut o perioadă foarte grea. În speranța revenirii comenzilor, a trebuit să continui cu drumurile prin Europa și să reiau vechile contacte cu clienții sau să stabilesc altele noi. Aproape cinci ani am trăit numai din ce reușisem să agonisesc înainte sau făcând noi datorii. În sfârșit, din '95, cererile au început din nou să apară și, odată cu ele, și vânzările. Am reușit să închei câteva contracte și în România, dar foarte greu și în condiții nu totdeauna dintre cele mai bune, făcând față la tot felul de demonstrații ale inteligenței partenerilor de discuții, la tot felul de șmecherii și, în ultimă instanță, la tot felul de acte de neseriozitate.

La noi acasă lucrurile au început să revină la normal. Marc a terminat arhitectura și a rămas să lucreze într-un birou de la Paris. Este căsătorit de câțiva ani cu Chantal Sylvestre-Panthet, franțuzoaică, originară din Annecy. Dominic s-a mutat prin anii '93-'94 la Kiel, unde și-a terminat studiile de inginerie și arhitectură navală. A lucrat la diverse șantiere navale. Este căsătorit cu Lucreția Simon, originară din Cluj, expert-contabil, cu studii superioare în Germania, pe care a cunoscut-o la Frankfurt. Au doi copii: Eric-Sébastien și Astra-Letiția-Morgan. De câțiva ani, Dominic are unul dintre cele cinci birouri de expertize navale din Ger-

mania. A călcat, fără să vrea, pe urmele mele, depinzând de mișcările pieței, de situația economică mondială și trebuind să se lupte pentru existență. Renate s-a pensionat, iar eu, cu toate că sunt pensionar vechi, aștept în continuare clienți, sperând într-o redresare a situației economice mondiale, care ar aduce și o îmbunătățire a situației noastre și o reluare, măcar parțială, a activității mele.

De când trăiesc în Germania, am aruncat tot timpul o privire și către țara de baștină, de care, vrând-nevrând, încă mă leagă rădăcini adânci. Am auzit făcându-se multe speculații, vorbindu-se în ultimul timp și bătându-se foarte tare toba pe tema așa-zisei rezistențe de dinainte de '89. Desigur că și astăzi se mai găsesc persoane care sunt gata să interpreteze, de exemplu, prezicerile lui Nostradamus, altfel decât au fost interpretate până acum, descoperind noi și noi înțelesuri ale celebrelor sale catrene. Numeroși sunt cei care, fără să-i doară gura, fac astăzi speculații de toată frumusețea, și aceste speculații nu sunt singurele, despre așa-zisa rezistență împotriva regimului comunist. Numeroși sunt cei care descoperă la alții sau la ei înșiși virtuți ascunse, care pretind că, prin anumite atitudini, prin anumite scrieri sau prin anumite interpretări, s-ar fi opus tăvălugului comunist.

Aveam zece ani în '44 și am plecat la patruzeci și trei de ani din România, trăind, observând și înregistrând până atunci tot ce se petrecea în jurul meu. În afară de cei care într-adevăr s-au opus sistemului și care au plătit cu libertatea sau chiar cu viața lor atitudinea lor, eu, unul, nu am remarcat nici un fel de altă rezistență. În general era tăcere, capetele se înclinau, iar ce se auzea suna astfel: „Ei, ce vrei, acestea sunt timpurile, trebuie să ne descurcăm cu ele!" Sau: „O să treacă și asta, cum au trecut toate."

Să nu uităm: mai puțin de o mie de membri în partidul comunist până în 1944, un milion în 1948, peste patru milioane și jumătate în 1989!

Să nu uităm nici zicala românească, predată copiilor în școli, „capul plecat, sabia nu-l taie", și nici fabula cu plopul care, sub vântul puternic, se îndoaie, ca apoi, după vijelie, să se ridice la loc, pe când stejarul cel falnic este smuls din rădăcină. Din păcate, plopi am avut foarte mulți, chiar mai mulți decât ne trebuiau. Slavă Domnului, am avut și stejari, dar stejarii au dispărut, însă plopii tot plopi au rămas și după furtună, îndoiți și gata să se plece și mai mult, dacă este nevoie.

A pierde cu capul sus nu este o rușine

Au fost și momente în care poporul român, ca să treacă de primejdii mari care îi puneau în pericol existența, a trebuit să se aplece, dar, din când în când, este nevoie și de o formă de adevărată rezistență, care să apere și să demonstreze mândria unei națiuni. A pierde cu capul sus nu este o rușine.

Celor care s-au sacrificat, și au fost și dintre aceștia, nici măcar astăzi nu li se recunoaște existența, darămite meritele. Pot aminti însă aici de un caz exemplar de rezistență, neștiut până acum, fiindcă, după mai bine de douăzeci de ani, nimeni n-a pomenit un cuvânt: Ioana Bassarab. Prietenă cu mama din tinerețe, fiica lui Ludovic Bassarab – unul dintre pictorii noștri de seamă – a făcut parte din grupul de români care au studiat la Paris prin anii 1920-1930. Moștenind de la tatăl ei talentul pentru artele plastice, a lucrat ani de zile, după întoarcerea de la Paris, la Monetăria Națională, fiind una dintre cele mai bune graficiene ale noastre. Toate monedele comemorative, precum și monedele naționale puse în circulație poartă numele ei. Celebrul afiș „Fă-mă, mamă, cu noroc și aruncă-mă și-n foc" al Loteriei de Stat, din anii '30-'40, care putea fi văzut pe toți pereții Bucureștiului

interbelic, era opera ei. Refuzând de la început orice fel de colaborare cu noul regim, această ființă, artistă prin excelență, a fost scoasă mai întâi de la Monetăria Națională, apoi din Asociația Artiștilor Plastici, ajungând să moară de foame.

Era căsătorită a doua oară, cu comandorul de marină Cucu Starostescu, fost comandant al navei *Transilvania*, scos și el din cadrele Marinei, tot pentru „atitudine dușmănoasă" față de noul regim. Locuiau în aleea sau intrarea Dorobanți, într-o odaie dintr-o casă veche, care stătea să cadă peste ei. Ioana, pentru a nu muri de foame, ajunsese să meargă, o dată sau de două ori pe săptămână, la Institutul Pasteur, de pe cheiul Dâmboviței, unde, acceptând să i se pună o plasă pe pulpe, hrănea puricii din crescătoria institutului care erau folosiți la experimente. Cucu, fost marinar, ajunsese să facă, pe ascuns și contra cost, anumite tatuaje unor anumiți oameni. Din când în când, Ioana mai primea câte o comandă de la prieteni sau de la prietenii prietenilor, iar atunci își aducea aminte că este pictoriță sau graficiană și picta.

În măsura posibilităților și în amintirea zilelor bune, mama îi mai ajuta. Câteodată mă lua și pe mine în vizită la acești oameni adorabili, care, în ciuda mizeriei în care erau siliți să trăiască, nu-și pierduseră nici încrederea în ei, nici umorul și nici optimismul.

Am în colecția personală trei lucrări executate de Ioana Bassarab, care au scăpat de toate evacuările și confiscările prin care am trecut: un portret și o caricatură a tatei din 1932, respectiv 1933, și un portret de-al meu din 1960.

N-am auzit pe nici unul dintre cei care se pretind cunoscători ai rezistenței anticomuniste spunând ceva despre Ioana Bassarab.

Am auzit însă pomenindu-se, într-o doară, de acei eroi care într-adevăr au rezistat în munți, ținând trează o mișcare fără nici o șansă de izbândă, dar ridicând astfel standardul mândriei românești până târziu prin 1964. Vorbeau despre

ei, în treacăt, oameni care, fără să fi pus mâna pe armă, ar fi putut să fie măcar niște protestatari pasivi, și nu beneficiarii unor avantaje, așa cum au și fost.

Astăzi, acești oameni sunt din ce în ce mai siguri de ei și deci din ce în ce mai agresivi, dar uită de o altă zicală românească: „Gura bate fundul." Într-o zi se va vedea unde se ascunde adevărul. Pentru unii va fi prea târziu, pentru alții, lucrurile vor fi puse în sfârșit la locul lor.

„Ultimul descendent al Paleologilor din Bizanț"

Pentru a vedea ce înseamnă soarta și pentru a arăta ce poate face omul din viața lui, ajungem, dintr-una-ntr-alta, și la primul soț al Ioanei Bassarab. Alexandru Crivăț, pe care l-am cunoscut când eram copil și de care mi-aduc încă foarte bine aminte, era o persoană înaltă, bine făcută, drăguță, glumeață, purtând un monoclu care-i cădea de la ochi ori de câte ori izbucnea în râs. Divorțase de Ioana Bassarab, pentru a se căsători cu cea mai bună prietenă a acesteia, Anca, fata cunoscutului avocat bucureștean Clejan și care făcea parte și ea din grupul studenților de la Paris.

Imediat după 23 august '44, Alexandru Crivăț, întâlnindu-se întâmplător cu tata pe stradă, l-a întrebat: „Ați văzut ce vine peste noi. În câteva zile, Anca și cu mine plecăm în Franța, voi ce faceți?" Direct și fără echivoc. Tata s-a uitat lung la el și nu i-a răspuns. Întors acasă, adică la Posada, sau chiar la Izvorul Rece, nu mai știu, i-a povestit mamei despre ideea năstrușnică a „nebunului", a aventurierului de Sandu. Unde se duc? La cine se duc? Ce să facă acolo? Timpul le-a dat însă lor dreptate, „nebunilor". Ajungând la Paris, Sandu s-a angajat ca architect și a făcut bani frumoși. După câțiva ani, și-a cumpărat un titlu nobiliar, mai întâi unul de cavaler,

devenind deci *chevalier de Crivez*, iar mai târziu unul de conte de Morrée. Anca Clejan de Crivez a ajuns *comtesse de Morrée* și, după moartea soțului ei, s-a retras la Atena, unde de altfel s-a și stins.

Ioana a rămas să trăiască în mizerie, la București. Ai mei au ajuns în pușcărie. Cine a avut dreptate? Cine a fost aventurierul?

Dar, dacă tot am pornit, să continuăm cu istorioarele interesante. Alexandru Crivăț nu a plecat chiar la nimic. Fratele lui Sandu, Paul-Teodor Crivăț, profesor sau ziarist, se stabilise de mult în Franța, rămas la Paris de prin anii '30, și se însurase cu o contesă suedeză. Publicând însă în timpul războiului, în ziarele franceze, niște articole în care neutralitatea Suediei era cam compromisă, a fost nevoit să divorțeze, dar a rămas cu o pensie frumușică de pe urma fostei sale soții. Imediat după război, Paul-Teodor Crivez a cunoscut o doamnă Paleologue – prințesă serenisimă, descendentă a Paleologilor din Bizanț –, care locuia, dacă nu mă înșel, la Nisa. Amor mare. Din cauza diferenței mari de vârstă, el, pe la vreo cincizeci de ani, iar ea, alteța, trecută de nouăzeci, nu s-au putut căsători. Dar alteța serenisimă, neputându-l lua de bărbat, l-a făcut fiul ei adoptiv. Astfel, domnul Paul-Theodore Crivez a devenit oficial, prin 1948, „*Son Altesse Serenissime Prince Paleologue de Bizance*", urmașul Paleologilor din Bizanț. Aflat la un dineu, într-un palat de lângă Paris aparținând Brâncovenilor, a cerut, în calitatea sa de „alteță serenisimă", să fie servit primul la masă! Deh, titlul obligă! Scandal! Și ce scandal în înalta protipendadă românească! Când prințesa a părăsit această lume, ferparul publicat în ziarele franceze anunța decesul bătrânei doamne din partea „ultimului descendent al Paleologilor din Bizanț – Alteța Sa Serenissimă Prințul Paul-Theodore de Crivez-Paleologue". Între acești Paleologi și cei veniți din parte popească este și nu este o mare diferență.

Tata. Un portret

Încă vreo câteva cuvinte despre tata. Tică pentru unii, Doll pentru alții, tata a avut o copilărie fericită la Focșani, crescut mai mult de bunici decât de părinți. A fost școlit la Focșani, iar apoi la internatul Schewitz-Thierrin din București. Sâmbăta și duminica și-o petrecea în casa din strada Grădina cu Cai a mătușii sale, Eliza Ollănescu, căsătorită a doua oară cu generalul Ceaur-Aslan. Mama, căsătorindu-se cu tata, a mai apucat vreo câțiva ani salonul Elizei Ceaur-Aslan, născută Ollănescu, pe care îl ținea în fiecare marți sau joi – nu mai țin minte. Sora ei, Olga Ollănescu, căsătorită cu Jean Prodan, ținea și ea un salon unde, pentru ceremonia ceaiului de la ora cinci de după-amiază, se strângeau toate rudele și mulți alți musafiri.

În orice caz, ambele saloane erau frecventate întotdeauna de aceeași oameni, îmbrăcați întotdeauna cu aceleași haine, care ocupau întotdeauna aceleași locuri. Ani de zile, dar din ce în ce mai puțini, își împărtășeau ultimele noutăți, se interesau de ultimele evenimente mondene și apoi se retrăgeau, demni, fiecare la casa lui, văzându-și fiecare de sănătate, de bătrânețe și, uneori, de singurătate.

În fiecare sâmbătă, feciorul venea să-l ia pe tata de la internat. Tata, în curtea internatului, știa că acesta sosește, recunoscându-i „ghetrele", de fapt, niște jambiere, pe care i le zărea pe sub gard.

Studiile superioare de drept le-a făcut la Iași. După un periplu prin țară, ca magistrat, s-a stabilit la București, unde s-a căsătorit, prima dată, cu Lili Dobrescu, fiica primarului general de atunci al Capitalei, Dem Dobrescu. În 1932, s-a căsătorit a doua oară, cu Camelia-Isabella Policrat, mama mea.

Tata, un om întotdeauna elegant îmbrăcat, era din când în când și mare amator de ruletă la Cazinoul de la Sinaia,

unde nu pierdea, ci mai degrabă câștiga. Mare amator și de curse de trap, de unde nu putea lipsi niciodată, dar fără să joace, fiind unul dintre judecătorii sau comisarii de câmp, cum li se spunea acestora în limbajul *turf*-ului.

Făcea parte, de drept, din Jockey Clubul cel adevărat. Se întâlnea, aproape zilnic, cu tot Bucureștiul, luându-și aperitivul la cunoscutul și renumitul Dragomir Niculescu, unde, pe lângă multe alte bunătăți, puteai să guști cele mai bune pateuri cu ciuperci, făcute de însăși doamna Dragomir Niculescu. Câteodată, ca o favoare și pentru a mă prezenta plin de mândrie celorlalți domni, mă lua cu el, lăsându-mă și pe mine să gust din bunătăți.

A fost un om care a muncit toată viața, dar care s-a și bucurat de viață. Numai până la jumătatea ei! Nu l-am auzit vorbind vreodată urât, nu l-am auzit spunând vreodată nici măcar „du-te dracului". Nu l-am auzit plângându-se vreodată de ceva. A suportat, cu cel mai mare stoicism, toate schimbările care i-au răpit dreptul de a practica avocatura, confortul traiului de zi cu zi, micile sale plăceri și, în final, libertatea. Și-a trăit viața așa cum i-a fost dată, încercând să se adapteze la noile condiții, fără a-și pierde vreo urmă din personalitate, fără a face concesii sau compromisuri. A fost întotdeauna alături de mama în cele mai grele momente ale căsniciei lor, iar mie mi-a oferit din toată inima dragostea lui părintească.

Tata nu a făcut niciodată politică, nefiind înscris în nici un partid politic. În schimb, avea în familie numai politicieni. Radu Portocală, căsătorit cu Margareta, una dintre surorile sale, a fost de două ori ministru subsecretar de stat la Ministerul de Interne și apoi ministru secretar de stat la Președinția Consiliului de Miniștri, precum și membru în diferite consilii de administrație ale unor bănci ca, de pildă, Creditul Minier și la mari societăți, ca Malaxa. A fost omorât de comuniști în 1952, în închisoarea de la Sighet.

Traian Pârvu, căsătorit cu cealaltă soră a tatei, Elena (Linica), considerată una dintre cele mai elegante femei din București, fusese secretar general la Ministerul Muncii în 1934 și apoi director general la Ministerul Lucrărilor Publice și Comunicațiilor. După 1948, viața lor s-a schimbat cu desăvârșire în rău. Ca fost demnitar, Traian a fost condamnat, dar, fiind complet anchilozat, și-a ispășit pedeapsa acasă și a murit de boală în 1953.

Niculae N. Săveanu, unchiul tatei, membru al Partidului Național Liberal, a fost ministru și președinte al Camerei Deputaților, iar fiul lui, Radu Săveanu, văr cu tata, tot liberal, președintele organizației liberale din județul Putna, prefect, senator, viceconsul al României în Belgia.

Deci toate rudele apropiate ale tatei au făcut politică și au ocupat funcții înalte. Om cu foarte multe relații și cu foarte multe cunoștințe, tata a fost și el o figură cunoscută a Bucureștiului, însă a unui anumit București.

Mama. O poveste despre tenacitate

Mamei, născută în 1902, de când era mică i se spunea Chou-Chou, adică „scumpete mică", și așa i s-a spus până a plecat dintre noi. Fiind preferata sa, tatăl ei a luat-o, încă de la vârsta de trei ani, în toate voiajele sale în străinătate, dându-i ocazia, din fragedă copilărie, să întâlnească personalitățile pe care însuși Tache Policrat le întâlnea în timpul vacanțelor sale, printre acestea numărându-se și unele capete încoronate.

Tatăl ei a înscris-o, când ea nu avea decât trei ani, la un concurs foarte la modă printre doamnele care își petreceau verile în stațiunile Franței, *Concours d'ombrelles fleuries*. Câștigând premiul întâi la „concursul de umbrele înflorate" de la Aix-les-Bains din 1905, mama a dezvoltat, de mică,

grație faptului că era încurajată să se afirme, o personalitate așa cum alți copii de vârsta ei nu au avut nici unde și nici cum să și-o modeleze. Se înțelege că mentalitatea de luptătoare și învingătoare și-a păstrat-o toată viața.

Mama și-a făcut studiile de drept la Paris, unde a frecventat și cursuri de arheologie egipteană, dar, căsătorindu-se, prima dată, foarte de tânără, cu inginerul Aristide Ștefănescu, a plecat un an de zile în Africa Franceză, în Coasta de Fildeș, unde soțul ei participa, ca trimis al statului francez, la construcția liniei de cale ferată Transsaharien. În anii 1926-1927, mama a fost prima femeie albă care a ajuns în mijlocul Africii Sahariene, la mii de kilometri de coastă. S-a întors de acolo cu un început de dicționar bambara-francez, cu un pui de leopard, pe care a trebuit să-l lase la Paris, și cu enorm de multe amintiri și lecții de viață.

În mijlocul Africii, a trebuit să facă față unor împrejurări destul de grele. De pildă, la data aceea, imediat după naștere, tinerele mame africane veneau la ea și îi cereau să le jupoaie nou-născuții de pielea lor neagră, ca să devină albi ca ea. Alteori negrii i-au pus un șarpe boa în coliba-dormitor, în timp ce dormea, sau i-au umplut rezervorul de apă de la dușul improvizat cu lipitori care au început să cadă pe ea, acoperind-o pur și simplu. Anul acela petrecut în Africa a influențat-o foarte mult și pentru tot restul vieții.

Întoarsă în țară, de la Paris, în 1930, și-a început cariera de avocată pledantă, nevoită să preia procesele tatălui ei, a cărui stare de sănătate începuse să se deterioreze grav. În 1932, a intrat ca avocată și la Camera Deputaților, unde a fost numită chiar de președintele Camerei de atunci, Dimitrie Pompeiu, iar în 1939 la Ministerul de Externe, unde a lucrat cu Eugen Grigore Neculcea, ministru plenipotențiar. Din 1940 până în aprilie 1944, când a plecat din București, a lucrat și în cadrul Consiliului de Miniștri.

Rolul de șef al familiei și l-a asumat la moartea tatălui ei și l-a păstrat până a închis ochii. Și-a ajutat în continuu familia, cu sfaturi și sprijin material. Mai mult, a oferit sprijin moral și material tuturor celor din jurul ei, nu numai rudelor apropiate, de multe ori peste posibilitățile ei.

La fel ca și tata, a suportat cu curaj și cu demnitate greutățile vieții, trecând peste toate obstacolele. Nu s-a plâns niciodată, nu s-a oprit niciodată din drum, nu a făcut compromisuri și nu a cedat nici unei presiuni, de nici un fel. Toată cultura și educația mea le datorez cu precădere mamei.

Sunt puține cuvintele pe care le aștern eu aici despre părinți, dar pe toate le merită cu prisosință. Sunt, în mod sigur, prea sărac în vorbe pentru a-mi exprima recunoștința față de acești oameni care au făcut din mine ceea ce sunt eu astăzi și pentru a arăta ce au reprezentat și reprezintă ei și acum pentru mine.

Și mama, și tata, dar nu numai ei, ci și ceilalți membri ai familiei apropiate au fost în general oameni sănătoși, care s-au stins de bătrânețe. Doar Radu Portocală a fost omorât, în 1952, în pușcăria de la Sighet. Nu-mi aduc aminte să-i fi văzut vreodată pe ai mei să sufere de vreo boală sau să se trateze la vreun doctor. Știindu-i așa, nu mi-am dat seama că timpul trece, că amândoi înaintează în vârstă și că inevitabilul se apropie. Și moartea tatei, la optzeci și șapte de ani, și moartea mamei, la nouăzeci și trei de ani, m-au luat prin surprindere. Am fost încredințat că vom avea tot timpul din lume să ne vorbim și să ne întâlnim. M-am înșelat, și așa, tot amânând, am ajuns să nu aflu niciodată îndeajuns de multe amănunte despre familiile lor, pe care și mama, și tata mi le-ar fi putut povesti.

Facem cu toții aceeași mare greșeală: nu vedem, nu înțelegem că orice început are și un sfârșit. Constat că această greșeală se repetă la fiecare generație. Să fi fost totdeauna așa, să fie întotdeauna așa, să nu învățăm, oare, nimic? Să nu încer-

căm, oare, să ne pierdem mai mult timp unul cu celălalt acum, câtă vreme ne putem vedea, auzi și înțelege, decât apoi, când nu ne rămân decât pomenirea și părerea de rău?

Bucureștiul meu

Bucureștiul pe care l-am cunoscut fie eu însumi, pe vremea în care eram copil, fie din povestirile celor de dinaintea mea avea un farmec care – de-a lungul vremii, orașul dezvoltându-se până la înfățișarea de astăzi – s-a pierdut pentru totdeauna. Intrarea în București, venind dinspre Ploiești, este singura care stăruie în amintirile mele, datorită cântecului roților de mașină pe așa-zisele capete de pisică, când treceam de pe astfalt pe piatra cubică, folosită din plin la pavarea străzilor orașului. Când auzeam și cântecul clopoțeilor din turnul vilei Minovici știam că am ajuns în dreptul fântânii Miorița.

Dar și plecarea din București îmi stăruie bine în minte. Mai întâi opream obligatoriu la stația de benzină care stă și astăzi cocoțată pe o colină, pe dreapta, după ce treci pe sub podul de cale ferată din apropierea fostei gări regale Mogoșoaia. După ce, folosind o pompă de mână, umplea cu benzină cele două recipiente de sticlă plasate în partea de sus a consolei, benzinarul, acționând pe rând câte o manetă, lăsa benzina să curgă în rezervorul mașinii, până ce acesta se umplea. Mașina era gata de drum. Tata o lăsa să meargă liberă la vale, iar eu, în spate, așteptam cu nerăbdare s-o bage în viteză și să pornească motorul. Era marea mea plăcere. La câțiva kilometri, aveam parte de altă plăcere: opream la ferma Medianu, unde, de altfel, opreau toate mașinile care ieșeau din București. Aici luam câte un pahar cu lapte bătut, proaspăt, foarte proaspăt, și câte o brioșă la fel de proaspătă.

Abia după aceste două opriri se putea spune că porneam la drum!

Îndreptându-ne însă spre București, după ce lăsam în urmă fântâna Miorița, intram pe Șoseaua Kiseleff, pe care însă circulau și mașini, și trăsuri cu muscali, și cupeuri cu vizitii îmbrăcați toți în lungile lor mantale negre și care își mânau caii frumos împodobiți. Copacii de pe margine ne întâmpinau cu parfumul lor. În stânga și în dreapta străzii erau cele două alei acoperite cu nisip, rezervate călăreților. Frecvent puteai vedea grupuri de călăreți, dar și pe unii care preferau să se plimbe singuri. Mama mi-a povestit că, odată, în timpul unei plimbări cu regina Maria, prin anii 1924-1925, în timp ce pe una dintre alei se deplasa în liniște grupul de călăreți ai reginei, pe cealaltă a trecut, într-un galop nebun, un călăreț singuratic. În grupul reginei s-a stârnit atâta agitație, încât s-au speriat și caii. Imediat, după călărețul singuratic au plecat doi ofițeri, care, ajungându-l din urmă, l-au oprit și l-au luat cu ei în grup. Era un copil și, spre stupefacția mamei, era chiar René, care avea pe atunci 13-14 ani. După ce s-au lămurit cine este tânărul călăreț, iar spiritele s-au mai liniștit, toată lumea a făcut haz de îndrăzneala băiatului, lăudându-i calitățile. René a fost integrat în grupul călăreților de pe lângă regina Maria și invitat la serbarea câmpenească foarte veselă care urma întotdeauna după astfel de plimbări. Aceste alei le-am mai apucat și eu, având chiar plăcerea de a le folosi în plimbările de la Șosea când eram la școala de călărie Stadler.

Pe Șoseaua Kiseleff aveau loc, pe vremea copilăriei mamei, celebrele bătăi cu flori. Trăsurile, împodobite, defilau de la un capăt la altul al Șoselei, iar ocupanții lor aruncau unii în alții cu flori, ținta acestor delicate bombardamente fiind în special doamnele.

Cam pe la mijlocul Șoselei Kiseleff era un rond, cu o fântână la mijloc, unde întorcea tramvaiul 20. Pe colțul din

stânga era celebrul Bufet de la Șosea, clădire în stil românesc. Din spatele Bufetului, începea parcul, care ocupa spațiul dintre Șoseaua Kisseleff și Șoseaua Jianu, până la Piața Victoriei. În acest parc mă plimbam și mă jucam foarte des.

În Piața Victoriei, pe stânga, era Consiliul de Miniștri, găzduit de o clădire nouă și mare, ridicată pe locul fostului Palat Sturdza, o clădire superbă, împodobită cu nenumărate turnulețe, despre care se spunea că era construită în întregime din lemn. Vizavi, pe partea dreaptă, la capătul Șoselei Kiseleff, se aflau Muzeul de Artă Națională, astăzi Muzeul Țăranului Român, și Muzeul de Istorie Naturală, astăzi Muzeul „Grigore Antipa". Plecând tot din Piața Victoriei, se deschidea Șoseaua Jianu, având pe de o parte parcul, iar pe cealaltă garajul Mercedes, casa Auschnit și Palatul Brâncoveanu. La jumătatea Șoselei Jianu, splendidul Monument al Aviatorilor, operă a sculptoriței Lydia Kotzebue, care a rezistat tuturor demolatorilor de statui din București. Șoseaua Jianu continua până la lacul Herăstrău, trecând prin piața numită, pe rând, Hitler, Stalin, iar acum Charles de Gaulle. Vizavi de Herăstrău, numai case frumoase, una mai frumoasă decât alta, multă verdeață și flori.

Intrând pe calea Calea Victoriei, pe stânga, pe primul colț cu strada Sevastopol, pe unde trecea tramvaiul, se putea vedea frumoasa casă a Adinei Olănescu, născută Lahovari, și a soțului ei Grigore Pană Olănescu. Construită în 1900, după planurile arhitectului I.D. Berindei, și așezată în mijlocul unei grădini mari, casa avea două fațade, una spre Calea Victoriei și cealaltă spre bulevardul Lascăr Catargiu. Casa Olănescu a fost dărâmată în 1989, iar în locul ei au fost construite, fără gust, niște imensități de blocuri. În apropiere, dar nu pe Calea Victoriei, ci pe strada Sevastopol, era frumoasa casă construită în piatră, îmbrăcată în iederă, cu un turn, care aparținea, dacă nu mă înșel, Balșilor. A fost și aceasta dărâmată în 1984-1985.

Mai jos, tot pe Calea Victoriei, pe dreapta, la colț cu actuala stradă Lemnea, era o casă cu mai multe etaje, în cărămidă roșie, căreia unii îi spuneau casa Cerchez, fiindcă fusese ridicată de arhitectul Cerchez, iar alții casa Schöpkez. Dărâmată și aceasta, fără motiv, după cutremurul din martie '77.

Mai jos, tot pe dreapta, casa Vernescu, cu o splendidă scară interioară de marmură și un interior superb. Ca prin minune, această casă există și astăzi, cu toate că se întinde până în stradă, nelăsând loc pentru trotuar.

Mai departe, pe stânga, treceam pe lângă Biserica Albă, iar pe dreapta, prin fața cofetăriei Nestor, ca apoi, înainte de a ajunge în Piața Palatului, să vedem pe colț ridicându-se hotelul Splendid, care a servit în timpul războiului ca sediu de stat-major trupelor germane. A fost distrus complet de un bombardament. Pe stânga, celebrul și frumosul hotel Athénée Palace, în restaurantul căruia în chip de *maître d'hôtel* oficia cunoscutul George. Trecând prin fața intrării de la Athénée Palace, în dreptul Ateneului Român, se găseau un cinematograf subteran chiar sub grădina Ateneului, Franklin, și frizeria „Ionică". Cum intrai în frizerie, pe stânga, te puteai așeza în scaunul lui Petrică, frizerul regelui, care ne tundea pe tata și pe mine. De multe ori aveam ocazia să-l zăresc, tolănit pe un scaun, având în spatele lui un frizer, iar de-o parte și de alta două manichiuriste și cu două pedichiuriste, pe domnul Herold Vulpescu. Întotdeauna elegant îmbrăcat, cu o batistă mare și albă revărsându-se din buzunarul de sus al jachetei, se saluta cu tata și schimba cu el și câteva amabilități. Domnul Vulpescu era coproprietarul fabricii de măști de gaze, care avea comenzile asigurate: fiecare funcționar de stat era obligat, din ordinul lui Carol al II-lea, să-și cumpere una. Prin '48, cred, domnul Vulpescu, reluându-și vechiul nume evreiesc, a reușit să păcălească autoritățile comuniste și să plece în Israel, unde a deschis imediat o fabrică de mașini de gătit. Bravo lui!

Ajungeam în Piața Palatului, cu splendida și impunătoarea statuie ecvestră a lui Carol I, opera sculptorului Meștrovic. La schimbarea gărzii, în piața din fața Palatului Regal, se aduna o groază de lume. Pe 8 noiembrie 1947, de Sfântul Mihail, am fost și am semnat, împreună cu tata, în cartea cu felicitări pentru regele Mihai, care era pusă la dispoziția publicului într-o sală din aripa stângă a Palatului.

Trecând de Biserica Kretzulescu, pe stânga, la colț cu Strada Regală, era băcănia celebrului Dragomir Niculescu, la parterul blocului care a devenit primul sediu al Securității, iar apoi al magazinului Romarta. La intrarea în băcănie, erai întâmpinat de coșuri încărcate cu bunătăți de toate culorile: cutii cu icre negre, cu icre de Manciuria roșii, creveți roșii, pești de toate mărimile și formele, fructe de toate soiurile, cărnuri și nenumărate specialități.

Vizavi, tot pe colț, e hotelul Continental, așezat în fața Teatrului Național, bombardat în '44 de unul dintre cele două avioane nemțești care, vrând să nimerească Palatul Telefoanelor, ne-a lăsat fără superba sală. Păcat că nu a fost refăcut, planurile există. Astăzi, în locul Teatrului Național a fost ridicat un hotel.

După ce treceam de Palatul Telefoanelor, unde pe vremuri, până prin '28-'29, când a fost ridicat modernul edificiu, tot de la ai mei știu, se afla grădina Oteteleșanu, ajungeam la cunoscutul magazin Djaburov, specializat în mobile, covoare și în general în tot ce trebuia într-o casă. Apoi, tot pe stânga, ceva mai retras, Teatrul Comedia, astăzi Odeon. Are o sală mică, elegantă, călduroasă, îmbrăcată toată în catifea roșie. Acolo am avut ocazia să fac pe cazacul în 1945, la spectacolul organizat de madame Sybille.

După Teatrul Comedia, venea Julietta, atelierul la care se fotografia tot Bucureștiul. În vitrină întotdeauna erau expuse fotografiile cele mai frumoase și cele mai interesante. Vizavi de Julietta, era un hotel în care a locuit multă vreme

Tache Policrat, bunicul meu, când a început să profeseze avocatura în București. La parter, era un magazin mare, care, atât mai țin minte, înșira pe trotuar coșuri mari cu creveți. Lângă Julietta, pe aceeași parte a Căii Victoriei, Casa Capșa. Mai întâi cofetăria, unde intram cu mama și așteptam să ni se aducă din laborator *four noix*-urile, prăjituri cu cremă de nucă, un pat pătrat de cocă îmbrăcat într-o glazură violetă, cu o jumătate de nucă în vârf. Delicioase. Le cumpăram pentru *mémé*, dar mâncam și noi vreo câteva, proaspete, pe loc. Capșa era cofetăria noastră, nu Nestor, care era pe o treaptă mai joasă. Din cofetărie puteai ajunge în restaurant intrând pe niște uși care se deschideau numai pentru masa de seară, altfel erau acoperite de perdele grele de catifea roșie. De multe ori am luat prânzul cu ai mei la Capșa. Chiar și atunci când restaurantul era plin ochi, de la masa de alături nu străbătea nici o vorbă și nu se auzea nici un zgomot de farfurie sau de tacâm. Chelnerii parcă nici nu existau când te serveau, cel mult îi simțeai, dar nu îi vedeai. *Maître d'hôtel*, nu mai știu sigur cum îl chema, Papacostea, cred, supraveghea totul, era pretutindeni prezent. Nu trebuia să-i ceri nimic, el ghicea din priviri dorințele clienților.

Când ieșeai de la Capșa, pe aceeași parte a Căii Victoriei te aștepta, impunătoare, clădirea Cartea Românească. În vitrinele mari și adânci erau pregătite pentru noi, copiii, o sumedenie de jucării și trenuri electrice, care te făceau să amețești privindu-le. De sărbători, cea mai mare atracție: un Moș Crăciun imens care se mișca și vorbea cu tine.

Peste drum, era Cercul Militar, având în fața scărilor impunătoare o fântână arteziană.

Pe colț cu bulevardul Elisabeta, era Grand Hôtel du Boulevard, care adăpostea la parter marea librărie Alcalay, unde găseai cărți de tot felul, pentru toate gusturile, pentru toate vârstele, atât românești, cât și străine.

Mergând spre Dâmbovița, trecând de Prefectura Poliției, pe dreapta, venea, pe colț, marele magazin Lafayette, iar ceva mai încolo, dar pe stânga, Biserica Zlătari. Apoi, Palatul Poștelor, având în față Palatul CEC, la fel de mare și de impozant. În capătul Căii Victoriei, podul peste Dâmbovița, de unde, la Bobotează, un preot arunca o cruce, pe care mai mulți bărbați, purtând doar niște cămăși cu poale foarte lungi, săreau să o scoată din apa rece și murdară.

Din Piața Palatului până la Dâmbovița, Calea Victoriei era plină de lume care mergea pe jos, printre trăsuri, cupeuri și mașini care abia înaintau. Trecătorii se salutau și se opreau să schimbe câteva vorbe, nimeni nu se grăbea. Trotuarele Căii Victoriei erau năpădite de țigănci îmbrăcate în rochii lungi și colorate, care, când le cumpărai florile păstrate în coșuri și mai viu colorate, îți spuneau: „Să-ți trăiască frantuzoaica, boierule!", „Sărut mânușițele, boierule!" sau „Sărut mânușițele, conașule!"

De partea cealaltă a Dâmboviței, pe stânga, se afla un început de construcție care ar fi trebuit să fie Senatul, de unde și numele de Podul Senatului. Pe dreapta, era clădirea Operetei și bazinul de înot TIR, iar în fața lor o benzinărie. Foarte aproape, era biserica Sfântul Spiridon Vechi, jumătate îngropată în pământ, unde dimineața, în drum spre școală, mă opream cu Grete și aprindeam o lumânare. Din spatele bisericii pornea strada Apolodor, unde, între 1941 și 1944, am locuit noi.

Afară de această parte a Bucureștiului, pentru mine mai exista Strada Bateriilor, dincolo de blocul nostru, unde locuia prietenul meu Sorin Cuper, fiul doctorului Cuper, de care am pomenit pe la începutul acestor amintiri. Mai cunoșteam strada Maria Rosetti, unde stăteau Săvenii, cartierul Doctor Burghelea–Strada Plantelor, unde locuiau Portocalii și Pârvii, și, firește, Piața Lahovari, bulevardul Lascăr Catargiu și bulevardul Brătianu. Nu-mi era străină nici zona Lipscani

și Curtea Veche. În perioada în care am locuit la familia Hesselmann, am apucat să cunosc și cartierul străzilor cu nume de doctori, Cotroceniul.

Podul Grant, Bucureștii Noi, de unde Sevasta, spălătoreasa Policraților, venea până în strada Corăbii/Clemenceau și mai târziu până la noi și care era deci de două generații în familia noastră – de altfel, Sevasta era mătușa celei care avea să devină marea Elvire Popesco –, îmi păreau foarte îndepărtate și în orice caz situate în afara orașului.

Cele două sute de pisici ale doamnei Assan

Tot vorbind de una-alta din Bucureștiul meu personal, mi-am adus aminte de casa Basile Assan, situată undeva prin spatele actualului Teatru Național. Având un singur etaj și fiind îmbrăcată pe dinafară cu alabastru, fusese construită de unul dintre cei doi fii ai lui George Assan, proprietarul primei mori cu aburi din țara românească, așa-zisul „vapor al lui Assan". N-a mai rămas nimic din acea casă, unde se zice că, la demolare, cam prin anii '50, sub o scară s-ar fi găsit un schelet. Încet-încet, nici din moara care ar fi trebuit totuși protejată nu va mai rămâne nimic. Nu mai rămâne nimic nici din mormintele familiei Assan. În timp ce Casa Oamenilor de Știință se fălește cu fosta proprietate a lui George Assan din Piața Lahovari, mormântul de la Bellu al lui George Assan este vandalizat și furat bucată cu bucată, iar cavoul familiei Assan este spart și lăsat să se distrugă. Pagini din trecutul României dispar!

Mai am de spus o poveste. Basile Assan, a cărui soție, o țigancă superbă, era cu mult, mult mai tânără decât el, a fost printre primii români, dacă nu chiar primul, plecat să facă înconjurul lumii. Astfel, s-au născut Athenaida, la Atena, Consuella, în Spania, și Pacifica, pe vasul care naviga în Ocea-

nul Pacific. În orice caz, a fost primul și singurul român care a ajuns pe Insula Spitsbergen, în timpul unei călătorii în ținuturile polare. În România i s-au născut doi băieți, Bazil și Petrică. Mezinul, Petrică, soțul lui Cécile, sora mamei, a murit la vârsta de douăzeci și cinci de ani într-un groaznic accident de mașină pe șoseaua București–Ploiești. Conducând o mașină sport, nu a văzut bariera de cale ferată, a trecut pe dedesubt și a fost decapitat. Șoferul său, care stătea în spate, a scăpat teafăr.

Pe vremea aceea, în anii '20–'30, fetele Assan, prietene cu fetele Policrat, împreună cu alți prieteni, pur și simplu se urcau seara în trenul de Paris, iar cu banii de acasă, când leul românesc era mai puternic decât francul francez, petreceau câteva zile în capitala Franței. De fapt, nu erau singurele persoane care-și permiteau asemenea plimbări fără complicații. La masa din casa Assan, care era veșnic întinsă, se întâmpla de multe ori să apară persoane neinvitate și chiar necunoscute celor din familie, care, după ce se săturau, se ridicau și ieșeau pe ușă fără să le întrebe nimeni cine sunt. Mulți strâmtorați, dar încă bine îmbrăcați, au profitat măcar o dată de aceste mese pentru a mânca pe săturate.

Seara, și chiar noaptea, pe vremea când încă mai trăia bătrâna doamnă Assan, de multe ori vedeai în fața casei lor un muscal dormind pe capra unei birje. Era birjarul care tocmai o plimbase la Șosea pe doamna Assan împreună cu vreo câteva din cele două sute de pisici ale sale. Uitat în stradă de plimbăreață, nu aștepta decât să se facă dimineață pentru a fi trezit și plătit pentru toată noaptea. Curiozitățile doamnei Assan nu deranjau pe nimeni, din contră, amuzau!

În afară de Bucureștiul cel vechi, multă vreme nu am cunoscut alte părți ale Capitalei. Când am vorbit, în povestirile mele, de toată lumea din București, am vorbit, se înțelege, de o anumită categorie de locuitori ai acestui oraș.

Olănești și Ollănești

Ce știu despre străbunii mei Olănești/Ollănești știu din puținele discuții pe care le-am purtat cu ai mei, din ce am citit, din ce am aflat de la cei care s-au ocupat de istoria familiei, din cei trei arbori genealogici pe care-i posed (întocmiți de Grigore Olănescu, Dan Pleșia și profesorul Ion Popescu din Olănești, doctor în istorie) și din conversațiile cu o verișoară de-a tatei, *Tante* Margrite Ollănescu. A fost soția contraamiralului Nicolae Steriopol (1889–1978), care a terminat Școala Navală de la Kiel (1910), a lucrat în cadrul Ministerului de Externe, a fost, timp de paisprezece ani (1924–1938), la Viena, reprezentantul României în Comisia Internațională a Dunării, primind cele mai înalte decorații române, franceze (Legiunea de Onoare) și engleze (Military Cross). *Onkel* Niki, cum îi spuneam cu toții, a fost coleg de clasă cu generalul de Gaulle la Liceul Saint-Cyr de lângă Paris, ceea ce, în 1968, cu ocazia vizitei generalului în România, a făcut să fie scos din subsolul în care fusese evacuat împreună cu familia și mutat la etaj, la aer, într-un apartament din Drumul Taberei. De atunci, *Tante* Margrite și *Onkel* Niki au fost băgați în seamă de Ambasada Franței la București și invitați la toate recepțiile.

În ultimii ani am mai avut discuții despre rudele noastre cu singurul membru al familiei cu care mai pot sta astăzi de vorbă, nepotul meu Radu (Răducu) Portocală de la Paris, care, știind mai bine decât mine să se descurce cu sistemele moderne de informare, mi-a fost de multe ori de mare folos în găsirea unor date sau documente.

La sfârșit, câteva amănunte despre familiile din care mă trag. Olănești – sau Ollănești – își au originea în Olănești de Vâlcea, potrivit unor documente de pe la mijlocul secolului al XV-lea. Dacă ne luăm și după legenda de care vorbește Octav-George Lecca în cartea lui despre boierii români,

pe care o auzim și astăzi la Olănești, dăm ori de un senior venit din Ardeal, ori de un crăișor sau principe tătar venit în timpul unui domn Bassarabă, în preajma Olăneștilor, prin anul 1230. Acest senior, crăișor sau principe își rotește calul pe o „piatră a Olaiului" și ar fi, se zice, întemeietorul neamului Olăneștilor. De „piatra lui Olai" și prin urmare și de acest personaj se vorbește și astăzi la Olănești. În lucrarea lui Gheorghe Brătianu despre neamul românesc, *Une énigme et un miracle historique: le peuple roumain*, găsim o mențiune despre o diplomă de la sfârșitul secolului al XIII-lea, din 1291, care pomenește trei națiuni privilegiate din Transilvania – „*universi nobiles*" –, și anume „*Saxones, Syculi et Olachi*".

Să fie oare acel „Olai" din legendă cel care a dat numele „pietrei lui Olai", adică seniorul *olach* venit la Olănești din Ardeal, împreună cu oastea sa, să lupte pentru voievodul de atunci și care, ca răsplată pentru vitejia lui, a primit tot pământul pe care-l putea ocoli călare, de la răsăritul până la apusul soarelui, viitoarea moșie a neamului Olăneștilor? Tot în Octav Lecca (1900) găsim că „tradiția familiei spune că neamul se trage din Ardeal și chiar Domnul Pană Olănescu spunea că mai era un urmaș al familiei, pe acolo, mort fără copii".

Aceasta ar însemna că Olăneștii, ca familie, ar fi una dintre cele mai vechi, dacă nu cea mai veche dintre cele mai românești familii de boieri, născută pe pământ românesc, și care, deși s-a înrudit și cu familii de alte origini, cum ar fi Ghiculeștii, pentru ramura Pană, și Philippizii sau Policrații, pentru ramura Ascanio, și-a păstrat până la sfârșit caracterul pur românesc.

În hrisoave, din neamul „ot Olănești" („de Olănești") apar mai mulți Gorani de Olănești. Despre unul dintre ei, Goran al III-lea, grămăticul, de pe la anul 1460, știm sigur, din documente, că a scris o parte din *Letopisețul Cantacuzinesc*. Potrivit altor surse, ar fi tradus și Biblia din latină în

slavonă. Pe la 1600, unii dintre Olănești își iau numele de la moșia Bujoreni, aflată în posesia lor. La început, cam până în secolul al XVI-lea, așa cum reiese din documente, locul de baștină făcea diferența dintre oameni, respectiv dintre familii. Așadar, unii erau cutare... de sau din Olănești sau cutare din Bujoreni, mi-a atras atenția nepotul meu Răducu Portocală. Abia mai târziu, începând din secolul al XVI-lea, numele locului devine patronim, fie Olănescu, fie Bujoreanu, sau numele de familie, cum s-a spus și mai târziu. Olănești s-au înrudit cu multe alte familii de boieri și chiar cu familiile domnitoare, cum ar fi Basarabii și Drăculeștii, prin Dobra Rudeanca, măritată, pe la începutul anilor 1600 cu logofătul Stanciu de Olănești. Mai târziu s-au înrudit și cu Brătienii, prin descendența pe linie de femei din Hristea Olănescu (cca 1750), ajungând la Gheorghe Brătianu, și prin căsătoria, de pe la 1800, a lui Nițu (Ionuț) Olănescu cu o Maria Brătianu. Cu familia Bellu, s-au înrudit prin căsătoria, săvârșită pe la 1800, a lui Constantin (Dincă) Olănescu (1758?–1841), mare paharnic, cu Catinca Bellu. Cu Ghiculeștii, prima oară, prin căsătoria din 1841 a lui Dincă Olănescu (1816–1885), pitar, serdar, paharnic, clucer, prefect de Argeș, cu Maria Ghica, sora prințului Ion Ghica, beiul de Samos. A doua oară, prin căsătoria, din 1870, a fiului lor Grigore Pană Olănescu (1848–1907), director general al Vămilor, secretar general la Ministerul de Finanțe, Cavaler al Legiunii de Onoare (1890), cu Adina Ghica, nepoata Mariei Ghica-Olănescu (amândoi au pierit într-un accident de tren în Ungaria, la Kecskemét, în 1907). Cu Grădiștenii, s-au înrudit prin căsătoria Smarandei Olănescu cu generalul Nicolae Grădișteanu (de unde avem a doua legătură cu Djuvărești lui Neagu, cealaltă fiind prin Portocali), cu Filipeștii, prin căsătoria lui Constantin Pană Olănescu (1845–1928) cu Maria Filipescu. Constantin Pană Olănescu, profesor universitar, deputat de Dâmbovița, ministru al Lucrărilor Publice,

președintele Camerei Deputaților (1899–1900; 1911–1912), a fost întemeietorul și președintele Societății Politehnice și cofondatorul, alături de prințul George-Valentin Bibescu, al Aeroclubului Regal al României. Pentru multele sale merite a primit titlul de mare ofițer al Ordinului „Carol I" și a fost decorat cu ordinele naționale „Steaua României" și „Coroana României", ambele în gradul de mare cruce. Casa lui Constantin Pană Olănescu este astăzi sediul Institutului Francez de pe bulevardul Dacia.

Cu familia Lahovari, Olănești s-au înrudit prin căsătoria lui Constantin C. Olănescu (1876–194?), fiul lui Constantin Pană Olănescu, cu Jeana Lahovari, în 1900. Constantin C. Olănescu a fost diplomat, ministru plenipotențiar, cavaler al Legiunii de Onoare (1903), apoi comandor al Legiunii de Onoare (1925), iar Jeana Lahovari era sora Marthei Lahovari, care, căsătorindu-se cu Prințul George-Valentin Bibescu, a devenit celebra Martha Bibescu. Fiul lor, Ion (Jean-Jacques) Olănescu (1901–1940), pictor, s-a născut la Paris, dobândind astfel cetățenia franceză. Locotenent în rezervă, a murit pe front, în 1940. A fost declarat Erou Național al Franței. N-a avut urmași.

Maria Ghica și Pană Dincă Olănescu au mai avut două fiice: Elisa, căsătorită cu generalul Victor Cretzianu (de unde avem legătura cu Mircea Carp), și Ecaterina, căsătorită, în 1873, cu Dimitrie C. Butculescu.

Cam pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, poate chiar cu un secol mai înainte, se pot deosebi, la Olănești, două mari ramuri al familiei. Una este cea pe care am menționat-o mai sus, ramură zisă a lui Pană Olănescu de la Găești, pornită de la Radu Căpitan Olănescu (1692–1746), căsătorit cu Ancuța Scorei, vornic, guvernator al Doljului și al Vâlcei pe vremea ocupației austriece (1715–1739), îngropat, se zice, și el în Biserica din Olănești-Sat. O a doua ramură a pornit de la Drăghici Olănescu

(1718–1763), unul dintre frații lui Radu Căpitan Olănescu. Din unul dintre fiii acestui Drăghici, Ilie Olănescu, polcovnic, ctitorul bisericii din Sâmbotin, căsătorit cu Păuna Otetelișanu, se trage Vasile, armaș, căsătorit cu Maria Caragic. Din ei se trag următorii: Thoma (1802–1849), clucer, serdar, cel care a făcut din Olănești o stațiune de băi termale, căsătorit cu Ecaterina Golfineanu, Ionuț, căsătorit cu Maria Brătianu, și Constantin Ol(l)ănescu (1816–1884), primul dintre Olănești care se apropie de artă, urmând mai întâi cursurile școlii de artă dramatică de pe lângă Societatea Filarmonica a lui Costache Aristia, pentru a intra, de-abia după desființarea Societății Filarmonica, ca iuncher în infanterie. Trimis în Rusia pentru a-și desăvârși studiile militare, a fost numit, la întoarcere, căpitan de punct de graniță la Focșani, unde s-a căsătorit în 1848 cu Maria Caloianu. Demisionând din armată în 1851, a intrat în magistratură și a devenit membru al Tribunalului Râmnicu Sărat. În timpul domniei lui Cuza-Vodă a fost ales deputat.

Acesta este străbunicul meu. A avut mai mulți copii, printre care Gheorghe C. Ollănescu (1860–1914), ofițer, Dumitru (Dimitrie) Constantin Ollănescu (1849–1908), care și-a luat mai târziu și numele de Ascanio, doctor în drept și științe politice cu studii la Bruxelles, magistrat, primar de Tecuci, diplomat, director general în Ministerul de Externe, comisar general al Expoziției Universale de la Paris (1900), ministru plenipotențiar, scriitor, poet, membru al Academiei Române (1893) și vicepreședinte al acesteia, Cavaler al Legiunii de Onoare. Căsătorit prima dată cu Eugenia Strat, fiica boierului Constantin Strat, cu care a avut o fată, pe Elena (Lili) (1878–1911). Aceasta s-a căsătorit, în 1909, cu Alexandru Telemaque, ministru plenipotențiar, pe care am avut onoarea și plăcerea să-l cunosc, fiind oarecum vecin cu noi, pe Strada Plantelor. Rămânând văduv, Ollănescu-Ascanio s-a căsătorit a doua oară, cu Maria Manu, născută Bâscoveanu.

Alt fiu al lui Constantin și al Mariei a fost bunicul meu Constantin C. Ollănescu (1846–1934), ofițer, căsătorit cu Elena Săveanu, fiica lui Neculai Kiril Săveanu și sora lui Nicolae N. Săveanu.

Ceilalți copii ai lui Constantin Olănescu și ai Mariei Caloian sunt Ion C. Ollănescu (1852–1893), ofițer, căsătorit cu Ana Poenaru-Căplescu. Au avut două fete, Margrite, măritată cu contraamiralul Nicolae Steriopol, și Maria, măritată mai întâi cu un Odobescu, apoi cu un Roșianu, căruia i-a dăruit un fiu, Ionel, ofițer, care a căzut prizonier pe Frontul de Est, în al Doilea Război Mondial, și care, întorcându-se în țară, a juns șofer și s-a căsătorit cu Maria Marinate. Din neamul lui mai există astăzi un fiu, Dinu Roșianu, căsătorit și stabilit la Timișoara (vorbim din când în când la telefon și, când se poate, ne și vedem). Alte trei fete ale lui Constantin și Maria sunt Maria (*tante* Marie Bușilă), Olga și Eliza. Pe *tante* Marie am apucat și eu să o cunosc, când locuia pe Strada Frumoasă, într-o casă veche, decorată cu mobile la fel de vechi și cu perdele grele, întotdeauna trase. Fusese măritată mai întâi cu Alexandru Gianni, ministru al justiției în 1912, iar a doua oară cu doctorul Bușilă. Olga a fost măritată cu Jean Prodan, baron de Kis-Buny (Boiul-Mic, Ardeal), magistrat la Înalta Curte de Casație și Justiție. Eliza a fost măritată prima oară cu boierul Gâță, iar a doua oară cu generalul Mihail (Michon) Ceaur-Aslan.

Dimitrie C. Ollănescu-Ascanio, unchiul tatălui meu, este cel care a introdus în ortografia numelui al doilea „l", pentru a se deosebi de vara lui, Adina Olănescu, poetă și ea. Această a doua ramură, așa-zisa ramură Ollănescu-Ascanio, de la Focșani, este pornită de la Drăghici, tatăl lui Ilie Olănescu, ctitorul bisericii din Sâmbotin. Al doilea „l" din numele Ollănescu a fost adoptat de toată ramura Ascanio, precum și de unii din ramura Pană.

Mergând mai departe pe ramura Ascanio, Constantin C. Ollănescu, căsătorit cu Elena Săveanu, au avut patru copii, două fete și doi băieți: Maria-Margareta (1893–1979), căsătorită cu Radu Portocală, de două ori ministru subsecretar de stat, ministru de stat, care a refuzat de două ori portofoliul de ministru de finanțe (în 1946 și în 1948), care a fost, cum știm, omorât la Sighet în 1952; Elena (Linica) (1894–196?), căsătorită cu Traian Pârvu, secretar general la Ministerul Muncii (1934), iar mai târziu director general în Ministerul Lucrărilor Publice și al Comunicațiilor; Ionel C. Ollănescu (1891–1941), ofițer, necăsătorit, fără urmași; Dumitru (Dimitrie) Constantin Niculae Ollănescu (1890–1977), tatăl meu, magistrat, apoi avocat, căsătorit prima dată cu Lili Dobrescu, fiica primarului general al Capitalei, Dem. Dobrescu, și a doua oară, în 1932, cu Camelia Isabella Policrat (1902–1995), avocată, mama mea.

Eu, Barbu, m-am născut la 9 octombrie 1934, în București. Aici am făcut grădinița, cursul primar, la Școala Franceză, și primele două clase de liceu la Liceul Francez. Am mers apoi la Școala Elementară și apoi la Liceul Clasic Mixt, iar apoi am urmat cursurile Politehnicii din București. Între 1952 și 1960, am făcut parte din lotul național de scrimă, am fost condamnat de două ori la câte trei ani de închisoare în procesul unchiului meu René-Radu Policrat, fratele mamei. M-am căsătorit cu Renate-Elke Orendi, născută în 1944, la Brașov, cu care am doi copii, pe Marc-Ștefan Ollănescu-Orendi, născut în 1967, la București, arhitect, stabilit la Paris și însurat cu Chantal Sylvestre-Panthet din Annecy, și pe Dominic Ollănescu-Orendi, născut în 1970, tot la București, arhitect și inginer naval, stabilit în Germania la Bordesholm, lângă Kiel, căsătorit cu Lucreția Simon din Cluj, cu care are doi copii: Eric-Sebastien, născut în 2003, și Astra-Letiția-Morgan, născută în 2006.

Cu Constantin C. Olănescu, ministrul plenipotențiar, mort în Franța după 1948, când a fost naturalizat francez, mai înainte alegând și el exilul, și cu fiului său Ion (Jean-Jacques) C. Olănescu se stinge complet ramura lui Pană Olănescu. Ramura lui Ascanio, a Ollăneștilor, continuă astăzi, tot în exil, prin Eric și Astra, copiii lui Dominic.

Ce nu au reușit de-a lungul secolelor nici hoardele barbare care ne-au năpădit țara, nici turcii, nici rușii, nici austriecii au reușit în câteva zeci de ani comuniștii și urmașii lor. Din câte se pare, vor merge până într-acolo încât ne vor sili pe cei care am rămas în viață să ne scoatem până și morții din locurile de veci în care stau de peste o sută cincizeci de ani, pentru a-i pune la adăpost de viitoare întâmplări neplăcute sau de a-i feri de pericolul de a fi aruncați la groapa de gunoi.

Neamul Olăneștilor a dat de-a lungul a sute de ani oameni care au ocupat posturi importante atât în administrație, cât și în politica țării românești. Pe la 1900 se aflau la cârma țării patru miniștri proveniți din această familie. Merită amintiți și cei care, prin căsătorii, au intrat în familie: Alexandru Gianni, Alexandru Telemaque și, mai târziu, Radu Portocală și N.N. Săveanu. Olăneștii/Ollăneștii, numai ei, au adus țării nu mai puțin de patru decorații ale Legiunii de Onoare Franceze, în afară de multe alte înalte decorații străine sau românești. Nu cred că o altă familie românească s-ar putea mândri cu un asemenea palmares.

Ctitoriile Olăneștilor

Ar trebui pomenite aici cele câteva ctitorii ale Olăneștilor din preajma Râmnicului. Biserica din Olănești-Sat (1700–1718), cu hramul Sfântului Nicolae, ridicată de Drăghici Căpitan Olănescu, logofăt și postelnic, este, se zice,

cea mai veche biserică din Olănești-Sat și adăpostește și mormântul ctitorului său. A fost ridicată pe locul unei alte biserici din lemn, datând de la jumătatea secolului al XVI-lea (1551–1555), nu la multă vreme după data primei atestări a localității Olănești (1527). (Vezi interesanta lucrare a unui grup de autori format din prof. dr. Ion Popescu, Nicolae Gorgan și Emil Groșenoiu, *Vetre de spiritualitate românească*, Editura Conphys, 2003.)

Biserica din Sâmbotin (1800–1810), ridicată de Ilie Olănescu, polcovnic, are două hramuri: Intrarea în Biserică a Maicii Domnului și Sfântul Grigore Decapolitul. Sâmbotin a fost un important punct strategic de pe *Limes Alutanus* (102–105 d. Hr.) în timpul împăratului Traian. Castrul Traian făcea parte din linia de apărare de la poalele Carpaților a Daciei Romane.

Biserica de la vechea Bolniță din Râmnic (1745) cu Hramul Adormirea Maicii Domnului are printre ctitori și pe Teodosie Ieromonahul – Popa Teodor din Olănești.

Biserica și fostul schit de la Comanca (1736), cu hramul Toți Sfinții, este ctitoria preotului Teodor din Olănești, sau Teodosie Ieronomahul, și a unui Preda Bujoreanu, tot un Olănescu.

Biserica din fostul cătun Valea de Case (1810–1820), cu hramul Sfinții Voievozi este ctitoria paharnicului și a logofătului Alexandru Olănescu.

Biserica din Vlădești (pe la 1729), cu hramul Nașterea Maicii Domnului, este ctitorită de Maria Vlădescu, născută Olănescu (sora lui Drăghici)

Biserica din Dăești, cu hramul Sfântului Nicolae, a fost reparată în 1854 de Ancuța (Tiza) Străchinescu, născută Olănescu (soră cu străbunicul meu – Constantin – și cu Thoma Olănescu, cel care a întemeiat Băile Olănești).

Biserica Adormirea Maicii Domnului de la Dumitrești Olt, cu hramul Sfinții Constantin și Elena a fost reparată

în 1836, când i s-a adăugat pridvorul exterior, de Constantin și Dincă Olănescu.

Biserica Madona Dudu (Craiova) are, printre ctitori, un alt Olănescu.

Toate aceste biserici, precum și casa lui Drăghici (atestată pe la 1700) din Olănești-Sat sunt trecute pe lista monumentelor istorice naționale. Trebuie amintită aici și casa Olănescu, din curtea Seminarului „Sfântul Nicolae" de la Râmnicu Vâlcea, ridicată pe la sfârșitul secolului al XVII-lea, începutul secolului al XVIII-lea, care este considerată cea mai veche casă boierească din Muntenia. Fiind în ruine, a fost inclusă într-un program de restaurare a Ministerului Culturii, prin care are șansa să revină la starea sa de altădată.

Familia Săveanu

Săvenii sunt familie destul de nouă, cu o istorie relativ scurtă. S-au distins pe la mijlocul secolului al XIX-lea, datorită unei personalități incontestabile, și anume Neculai Săveanu (1840–1922), născut la Huși, autodidactul perfect, cu numai patru clase primare. A pornit de jos, de la simplu „polițaiu", căsătorindu-se în 1865, la Bârlad, cu Smaranda Philippide, sora academicianului Alexandru Philippide, lingvist și filolog. S-a mutat la Focșani, unde a fost numit primar și prefect. Timp de douăzeci și cinci de ani a fost președintele organizației din județul Putna a Partidului Național Liberal, fiind în cele mai bune și mai strânse relații cu I.C. Brătianu, cu care, de altfel, era și rudă. Concetățenii îi spuneau, datorită politicii și comportamentului său, „cancelarul de fer".

Fiul său, Niculae N. Săveanu (1866–1952), licențiat în drept la București, profesor universitar, cu doctorate în istorie și filozofie la Bruxelles, a continuat cariera politică a tatălui

său în Partidul Național Liberal: deputat, senator, prefect de Putna, comisar regal al Odessei (1916–1918), ministru al muncii, sănătății și ocrotirilor sociale de două ori (1926), secretar general în Ministerul de Interne, președinte al Camerei Deputaților în mai multe legislaturi (1927–1928 și 1934–1937), membru în Consiliul de Coroană, decorat cu diverse decorații și medalii românești, primind și titlul de Cavaler al Legiunii de Onoare Franceze. Din prima căsătorie, cu Aurelia, profesoară, a avut doi fii: Radu N. Săveanu (1893–1969) și Dan N. Săveanu (1901–?).

La a treia generație Săveanu, Radu N. Săveanu, absolvent al Facultății de Drept la Iași, a făcut și el parte din Partidul Național Liberal, ocupând funcția de primar al Focșaniului, fiind ales deputat, senator, iar apoi îndeplinind funcția de viceconsul al României în Belgia între cele două războaie. După o primă arestare și ani grei de Canal, apoi cinci ani de domiciliu obligatoriu la Gheorgheni, a doua oară a fost condamnat la cinci ani de închisoare în procesul lui René-Radu Policrat. Radu N. Săveanu a fost căsătorit, prima oară, cu frumoasa doamnă Ioana Doletti, care, după divorț, a devenit soția prințului Nicolae, și a doua oară cu Coca Piperescu, fiica generalului Piperescu, cu care a avut o fată, Smaranda-Nicole Săveanu, căsătorită Berciu, decedată în 2004, fără copii.

Celălalt fiu al lui Niculae N. Săveanu, Dan N. Săveanu, nu a intrat în viața politică, scăpând astfel de toate necazurile din timpul comunismului.

Din a doua căsătorie a lui N.N. Săveanu, cu Marioara, născută Arion, fiica marelui moșier, pictorul Grigore Arion, s-a născut Rica. Aceasta a fost căsătorită cu colonelul Nicolae Boian, atașat militar la Paris (1939) și șef al biroului K-2 în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. El a murit în 1948, din cauza agenților Securității, veniți să-l aresteze. Aceștia

neștiind că este bolnav de inimă și crezând că vrea să se sinucidă, otrăvindu-se, l-au împiedicat să-și înghită trinitrina și, în schimb, l-au forțat să urce scările până la primul etaj al casei în care locuia. Nicu și Rica Boian au avut o fată, Niculina. Căsătorindu-se, a doua oară, cu Karl Pirree, originar din Arad, a ales să trăiască împreună cu soțul ei în Germania, într-o localitate de lângă Ingolstadt.

Cealaltă fiică a lui nenea Nicu și a Mariei Săveanu a fost Icki, căsătorită prima oară Deleanu și a doua oară cu Alexandru Neagu, ministru de finanțe, care, după ce a stat și el ascuns aproape zece ani în București, a fost arestat și condamnat la ani grei de închisoare. Din acest al doilea mariaj s-a născut o fată, Ruxandra (Anda), căsătorită prima oară Georgiacopol, iar a doua oară cu un fost ofițer, Radu-Dan (Puiu) Iliescu, fiul generalului Victor Iliescu. Și fiul, care a făcut tot războiul, și tatăl au fost victimele comunismului: Puiu a făcut șapte ani de pușcărie, iar tatăl său a murit în timpul detenției. Anda și Puiu Iliescu au rămas să trăiască în București.

Descendenți bărbătești ai acestei familii am rămas eu, ca urmaș al bunicii mele Elena Ollănescu, născută Săveanu, și nepotul meu Radu (Răducu) Portocală, care trăiește la Paris, având-o ca străbunică pe aceeași Elena Ollănescu, născută Săveanu.

Pe linie feminină, descendențiе ai aceleiași Elena Ollănescu, născută Săveanu, mai găsim astăzi în București pe surorile Mihaela și Gabriela Pârvu, fiicele lui Constantin (Kuki), fiul lui Traian Pârvu și al Linicăi, născută Ollănescu, una dintre surorile tatei, și pe doctorul Mihai Ioachimescu, fiul Elenei Pârvu.

Familia Policrat

Policrații, greci de origine, au și ei o istorie oarecum scurtă în țara românească. Din ce mi-a povestit mama, Policrații, trei frați, erau originari din insula Samos, unde, în secolul al VI-lea î. Hr., domnea tiranul Policrate, pomenit de Schiller în poemul său *Der Ring des Polykrates*. Aliat, apoi dușman al unui rege persan, Cambise al II-lea, a fost atras în cursă de un satrap persan, omorât și crucificat. Legenda, pentru că numai pe legendă ne putem sprijini, vrea ca Policrații, care vin în România la începutul secolului al XIX-lea, să se tragă din acel tiran!

Din cei trei frați Policrat, unul a plecat mai departe și a întemeiat undeva în Europa un schit, iar ceilalți s-au stabilit la Craiova. Însă, în timpul unei ierni cumplite, unul din cei doi a fost mâncat de lupi în pădurile de prin apropierea Craiovei.

Singurul Policrat rămas, Ștefan, conul Fanache, cum i se spunea, a făcut comerț. A avut mai mulți copii, dintre care avocați au devenit Iorgu, Mihalache și Dumitru (Tache). Ultimul era bunicul meu matern, unul dintre corifeii avocaturii românești, stabilit, de la începutul carierei, la București. De surorile lor, fetele Policrat, care au fost mai multe, nu știu decât că s-au căsătorit la Craiova și la Buzău. În familie se vorbea că au intrat în familii precum Saidac, Crăsnaru, Monteoru, Strahaianu, Nițulescu, Aldasoru.

Tache Policrat, mare admirator al Revoluției Franceze din 1789, nu s-a înscris în nici un partid politic, militând însă, sub toate aspectele, pentru libertate, fraternitate și egalitate. Am vorbit mai înainte despre cariera sa de avocat și de publicist. Tache Policrat a trăit la limita superioară posibilităților sale, numai și numai din onorariile lui de avocat, fiindcă alte venituri nu avea. A cheltuit pentru el și pentru familia lui

tot ce a câștigat, nedumerindu-i, din această cauză, pe mulți dintre apropiați, inclusiv pe cei din familie.

Toată viața lui, Tache Policrat a fost un personaj controversat, dovedindu-se incomod atât pentru politicienii din epoca lui, cât și la Palat. Stilul său de viață, pe care l-a impus cumva și familiei sale, precum și activitatea sa au fost cele ale unui provocator. Respectat și oarecum temut de toată lumea, a stârnit și multe critici. Unul dintre principiile după care s-a ghidat în viață a fost să nu datoreze nimănui nimic și să nu i se poată reproșa nimic. Așa a trăit, așa a murit și așa a și fost uitat.

René-Radu Policrat (1911–1993), a cărui poveste o știm deja din paginile de mai sus, fiul lui Tache Policrat, a avut parte de trei ani de satisfacție în viața politică, după 1989, când, pe temeiul vârstei sale, a devenit președintele Camerei Deputaților, a noului Parlament al României, ale cărei lucrări de deschidere au fost marcate de un discurs de-al său. A fost ales, mai târziu, șeful Partidului Național Liberal-Aripa Tânără, care s-a transformat în Partidul Liberal 1993.

Prin 1991-1992 am fost trimis de unchiul meu la Paris să mă întâlnesc cu Vintilică Brătianu și să încerc să-l conving să vină la București, unde era așteptat atât de René, cât și de tineretul liberal din jurul lui. René era gata să-i cedeze și președinția Partidului Liberal 1993. M-am dus la Paris, l-am căutat, l-am găsit și l-am cunoscut pe Vintilică Brătianu, care rămăsese de curând văduv. Am avut o lungă discuție cu el, în urma căreia, și poate nu neapărat datorită ei, Vintilică a plecat la București. Cei doi prieteni s-au revăzut, pe pământ românesc, după aproape o jumătate de secol. Din păcate, primirea care i-a fost făcută lui Vintilică Brătianu în România nu a fost pe măsura așteptărilor lui. La început a refuzat propunerea lui René de a prelua președinția partidului. L-am vizitat de mai multe ori împreună cu unchiul meu pe vremea în care locuia la niște prieteni, undeva în

spatele Facultății de Drept, într-un mic apartament de două camere, unde dormea pe o canapea pe care, seara, o transforma în pat. După moartea lui René, a devenit totuși președintele Partidului Liberal 1993, dar, la un an după René, s-a prăpădit și el, în cel mai mare anonimat. Ingrat sfârșit pentru un om cu un nume atât de ilustru, care merita mai mult.

O dovadă de ingratitudine, de care această familie a avut parte din plin, este și faptul că astăzi casa I.C. Brătianu de pe Calea Dorobanților este transformată în restaurant. Astfel, se pierde o altă filă de istorie românească.

Mi-aduc aminte, tot cu mare plăcere, de un alt membru al acestei familii, Ion (Oni) Brătianu, pe care l-am cunoscut în tinerețe. L-am vizitat la Cacica, unde era angajat, ca inginer, la mina de sare. Se stabilise acolo, cred că în continuarea domiciliului obligatoriu de care „beneficiase" și el, alături de a doua soție, care, mai înainte, îi fusese colegă de domiciliu forțat. Întâmplător, o cunoșteam și pe ea. Primul ei soț, pilot, a căzut pe Frontul de Est. Era mama Pușei Budescu, fata blondă, drăguță și deșteaptă pe care o întâlnisem în taberele de schi ale lui Nea Tilică și cu care mă împrietenisem. Fiica semăna bine cu mama. În '69 sau '70, împreună cu Renate și cu Marc, de trei ani, făceam o plimbare cu mașina prin țară. Oni a coborât cu noi în salină și ne-a făcut onorurile minei, iar doamna Brătianu ne-a oprit la masă. A fost o zi frumoasă, de care ne aducem aminte și astăzi cu mare plăcere. Pe Ana-Maria (Ani), fiica lui Oni, pe care o cunoscusem în 1958 în București, am reîntâlnit-o în Germania.

Primul care a prezis succesul în politică al lui René a fost un oarecare domn Seianu, pe la începutul anilor '50, când René se ascundea acasă la Cécile. Umblând prin tot Bucureștiul după ajutor și agățându-de de orice speranță, Cécile l-a întâlnit pe acest domn Seianu, un mediu spiritist, și l-a adus în casă, pentru o ședință. Erau de față, firește, Cécile, mama, *mémé*, Giza, iar din spatele ușii, René. La începutul

ședinței, „s-a cerut să vină" Tache, pe care l-au întrebat ce se întâmplă cu René și ce-l așteaptă. Răspunsul a fost, pe scurt: „O viață grea, dar la sfârșit, la bătrânețe, o scurtă reușită și câteva satisfacții în cariera sa politică." La sfârșitul ședinței, fără să fi fost chemată de cei de față, „s-a invitat" însă și o persoană înaltă, îmbrăcată într-o uniformă de ofițer, potrivit descrierii domnului Seianu. Ar fi vrut să spună și această persoană ceva. A fost refuzată de cei de față. A insistat. A fost din nou refuzată. Mediul, domnul Seianu, descriindu-l din nou, le-a transmis că acea persoană, ofițer, insistă și se face când mic, când mare. Ai mei l-au refuzat din nou, puțin enervați de acest străin, care tot insista. Întâlnirea s-a terminat, iar Seianu a plecat. După o vreme, participanții la ședința de spiritism și-au dat seama cine era ofițerul necunoscut pe care îl tot refuzaseră. Nimeni altul decât Nicu Cantavara (1868–1935), colonel în Regimentul de Gardă Călare al reginei Maria și autor de cărți de strategie militară, frate cu *mème*. Slab și înalt de aproape doi metri, când se enerva, oriunde ar fi fost, începea să facă genuflexiuni. Așadar, acesta era necunoscutul care se făcea când mic, când mare! Nicu Cantavara murise în 1935, iar Seianu, cules practic de pe drum și adus acasă de Cécile, fără să știe unde merge și neavând când și cum să se intereseze de familie, nu-și putuse ticlui poveștile. Însă a avut dreptate și cu René, și cu Nicu Cantavara!

Voi povesti acum altă întâmplare ciudată, legată tot de René, de pe vremea în care căutam pe toate căile orice fel de ajutor. E vorba din nou de Cécile, care, prin 1960, a dus-o pe mama undeva pe la marginea Bucureștiului, la o ghicitoare în cărți, într-o casă unde rațele băteau cu ciocul în geam. Într-o cameră mică și joasă, neaerisită și plină de fum, printre lucruri aruncate în dezordine, au dat de o țigancă așezată turcește în mijlocul unui pat. Legată la cap cu basma care-i acoperea fruntea și trăgând dintr-o țigară ținută în

colțul gurii, sorbea din când dintr-o cană cu cafea și dădea diverse ordine copiilor care intrau și ieșeau din cameră cum voiau ei.

Fără să se uite la ele, țiganca le-a întrebat pe mama și pe Cécile cum le zice pe numele mic și s-a apucat să aștearnă cărțile. Văzând în ce hal arăta țiganca, ce zăpăceală era în odaie și în ce fel își așternea „ghicitoarea" cărțile, mama a comentat ceva în franțuzește, numai pentru Cécile, dar țiganca a băgat repede de seamă. „A, n-ai încredere, crezi că mă joc? Ia stai așa, să vă dea baba în cărți!" Și-a strâns cărțile, le-a așternut din nou și le-a întrebat scurt pe mama și pe Cécile: „Cine-i bărbatul care nu face nimic, iar voi și nu numai voi vă tot învârtiți, amândouă, în jurul lui? De ce stă ăsta toată ziua fără să facă nimic? În jurul vostru sunt o mulțime de oameni în uniforme... Soldați, milițieni... O să vă ia pe toți... Dar o să scăpați!" Speriate, mama și Cécile s-au uitat una la alta și nu au știut cum să iasă și să plece mai repede. În toamnă ne-au arestat pe toți!

René-Radu Policrat a murit în 1993, după o scurtă, dar grea suferință, fără urmași. Ca și tatăl său, René-Radu Policrat a fost și a rămas, chiar și după moarte, un personaj incomod pentru noii politicieni ai României de astăzi. Și felul în care se exprima, și ideile lui despre politică, și felul lui de a se purta erau anacronice în raport cu lumea politică de astăzi. Într-un cuvânt, ideile, limbajul, manierele și principiile sale deranjau!

Și dintre Policrați am rămas singurul descendent masculin. Pe latura feminină, singura descendentă e fiica Domnicăi Policrat, măritată Pellea, fiica lui Mișu Policrat și a Gigetei, născută Orman, de la Craiova, nepoata mea de vară, nimeni alta decât actrița Oana Pellea. Ea reprezintă astăzi singura legătură cu Policrații.

Lumea mea

Aceasta este lumea de care îmi aduc aminte, locuită de personaje pe care le-am întâlnit în copilărie și chiar în adolescență. Am avut onoarea și plăcerea de a cunoaște oameni aparte, precum *tante* Marie Bușilă și domnul Alexandru Telemaque și toți ceilalți, pe care m-am străduit să-i evoc în rândurile de mai sus.

Aceasta este lumea în care am crescut și de care mi-aduc aminte cu o imensă plăcere și cu o nesfârșită nostalgie. Lumea aceasta m-a pregătit să devin ce am devenit și să înfrunt ce am avut de înfruntat. Din această lume am luat și bunele, și relele. De multe ori, ba chiar de foarte multe ori, educația nu este o armă în folosul celui care se încăpățânează să nu uite de ea, printre cei care, trăind astăzi pentru astăzi și dorindu-și să se ridice, fac din lipsa de educație, din lipsa de cultură și în special din lipsa de respect arme dintre cele mai puternice. Lumea mea a dispărut, iar eu, spre disperarea celor din jurul meu, caut să mă refugiez în trecut, unde mă simt acasă.

Trăiesc însă și în lumea reală de astăzi și, așa cum am existat și pentru părinții mei, exist și pentru Renate și pentru copiii noștri, cu bune și cu rele, cu suișuri și coborâșuri, și îmi dau osteneala să nu uit ce am primit eu cândva, ca să dau mai departe.

Din ce am amintit și am povestit în rândurile de mai sus nu a mai rămas aproape nimic, nici măcar eu, cel care, luând drumul exilului, vrând-nevrând, s-a îndepărtat de țara de baștină și care, ca urmaș al Ollăneștilor plecat prin lume, privește neputincios la ce se întâmplă astăzi în România.

Ultimul act, deloc ușor sau agreabil, pe care mă pregătesc să-l fac din cauza lipsei de moștenitori în România, din cauza distanței din ce în ce mai mai dintre ultimii Ollănești și România de astăzi și, din păcate, cum se întrevede, și de

mâine, din cauza uitării voite a istoriei, care a devenit un adevărat obiectiv al așa-zișilor politicieni români, este lichidarea, cu durere în suflet, a locurilor de veci din Cimitirul Bellu. Mai bine de o sută cincizeci de ani, osemintele Olăneștilor și ale Policraților au putut să se odihnească, în liniște și pace, având parte de respectul trecătorilor, însă astăzi, din nefericire, nu mai sunt în siguranță. Astfel, se va șterge încă o pagină de istorie din Cimitirul Bellu, nu ar fi prima, nu ar fi nici ultima. Va produce însă un gol și în cartea de istorie a României.

Voi încerca să adun aceste rămășițe și să le înmormântez pe lângă una dintre bisericuțele ctitorite de Olănești, în speranța că, astfel, cei care vor trece pe acolo vor găsi o apropiere între ctitori și mormânt și nu vor uita să aibă grijă de cei care, astfel, s-au întors la obârșie. Eu, din toată această zbatere, rămân și fără ultimul refugiu.

Se poate să fi uitat să amintesc de unul sau de altul în povestirile mele. De fapt, cei care nu au fost pomeniți s-au exclus singuri, prin comportamentul lor, dintre membrii familiilor mele. Când te naști cu un nume, nu ai nici o vină că-l porți. Îți este dat de strămoși și de părinți să-l duci mai departe. Dacă nu știi cum s-o faci, cu demnitate și cu onoare, ești pedepsit cu uitarea.

De i-am supărat, direct sau indirect, pe cei care se regăsesc în povestirile de mai sus, nu am făcut-o voit. Nu am evocat decât întâmplări – și doar întâmplări. Ici și colo, pe lângă faptele pe care le-am povestit așa cum s-au întâmplat, am strecurat și unele observații personale, dar fără intenția de a ataca sau a lovi pe cineva. Să-mi fie cu iertare dacă, totuși, am făcut-o!

Povestea mea începe la 4 aprilie 1944 și se termină la 4 aprilie 2013. Cu cinci sute de ani înainte de Hristos, un filozof chinez spunea: „Primul și ultimul punct al unui cerc este unul și același punct."

Am scris aceste evocăm, povestiri, în primul rând în amintirea părinților mei și a celor dinaintea lor, am scris pentru Renate, mulțumindu-i pentru aproape o jumătate de secol de răbdare cu mine și în semn de mulțumire pentru îndemnul de a așterne pe hârtie cele de mai sus, pentru copiii noștri, pentru a înțelege mai bine ce este viața, și pentru nepoții noștri, pentru a ști de unde vin și ce au de dus mai departe.

Barbu Ollănescu-Orendi
Geretsried, 4 aprilie 2013

Micile biografii de mai jos le-am întocmit cu scopul de a pune la îndemâna cititorilor câteva informații despre unele personaje pe care le pomenesc de-a lungul acestei cărți de amintiri.

ANTONESCU, MARIA (3 nov. 1892, Calafat–18 oct. 1964, București). Fiica lui Teodor Niculescu, căpitan, și a soției acestuia Angela (Anghelina). Prima oară a fost căsătorită cu Gheorghe Cimbru, ofițer de poliție, care a murit înainte de 1919 și cu care a avut un fiu rămas cu dizabilități în urma unei poliomielite. S-a căsătorit a doua oară la Paris (iulie 1919) cu Guillaume-Auguste-Joseph-Pierre Fueller, bijutier francez de origine evreiască, de care a divorțat, pentru a se căsători, în anul 1926, 1927 sau 1928 (data căsătoriei nu este tocmai certă), a treia oară, cu Ion Antonescu, atașat militar la Paris, numit secretar general la Ministerul Apărării. La întoarcerea lor în țară, a început să se ocupe de operele de caritate, fiind considerată o filantroapă. Maria (Rica), mai târziu Maria Mareșal Antonescu, a devenit o personalitate publică după ascensiunea politică a soțului ei. În 1940, a devenit președinta Consiliului de Patronaj al Lucrărilor Sociale. După 23 august 1944 și arestarea mareșalului Ion Antonescu, după moartea sau sinuciderea fiului ei din căsătoria cu Gheorghe Cimbru după ce regina mamă Elena a refuzat să-i acorde ajutorul pe care i l-a cerut, Maria Antonescu a fost arestată la Căzănești, unde se ascundea. În martie 1945 a fost trimisă în URSS, unde de altfel se

afla și Ion Antonescu, și a fost încarcerată la celebra Lubianka din Moscova. În aprilie 1946 a fost adusă în România, împreună cu soțul ei, deținută la închisoarea Malmaison și supusă anchetei conduse de Avram Bunaciu. A avut permisiunea să-și întâlnească soțul, înaintea executării acestuia, la 1 iunie 1946. Arestată din nou în 1950, a stat la închisoarea Mislea până în 1955, izolată, în regim de mare secret, fiind autorizată să iasă din celulă numai noaptea. La ieșirea din detenție a fost trimisă în domiciliu obligatoriu în Bărăgan, la Bordușani. După unele surse, ar fi fost trimisă și la Giurgeni pentru muncă obligatorie. În urma înrăutățirii continue a stării sale de sănătate, a fost adusă pentru un timp la tratament la București, în 1958 sau 1959. Între 1959 și 1964 a locuit din nou la Bordușani. În 1964, înrăutățindu-se din nou starea ei de sănătate, a fost trimisă la București și internată la Spitalul Colțea, unde a și murit. Este îngropată la cimitirul Bellu, într-un mormânt care aparține unei rude îndepărtate.

ARGETOIANU, CONSTANTIN (1871, Craiova–6 febr. 1952, Sighetu Marmației), diplomat, om politic. Era fiul generalului Ion Argetoianu, descendent al unei vechi familii boierești din Oltenia. Încheindu-și la București și la Paris studiile de drept și medicină, în 1989 a intrat în diplomație, ocupând până la izbucnirea Primului Război Mondial posturi de atașat, secretar, secretar I și consilier la legațiile românești din Constantinopol, Roma, Viena, Paris. A fost și șeful delegației la discuțiile preliminare ale Păcii de la Buftea, în 1918. În politică a intrat în 1913, ca membru al Partidului Conservator, dar de-a lungul carierei sale a trecut prin mai multe partide: Partidul Poporului, Partidul Național, Partidul Național Liberal. A fost ales, cu puține întreruperi, în toate legislaturile interbelice ale Parlamentului, deținând și președinția Senatului între 1938 și 1939. A fost de mai multe ori ministru și chiar prim-ministru și a făcut parte din Consiliul de Coroană. Plecat din țară în 1944, s-a întors în 1946 cu intenția de a-și relua activitatea politică. A fost însă arestat de regimul comunist în 1950, trecut pe la Jilava și Galați, și a murit, fără a fi judecat, la Sighet.

ASSAN, BASILE GH. (1 aug. 1860–16 iun. 1918, Montreux), industriaș, inginer, explorator și inventator. A studiat la Școala Superioară Comercială din Anvers. A fost primul român care a ajuns în ținuturile

arctice și, de asemenea, primul român care a făcut înconjurul lumii (1897–1898). Casa Basile Assan din actuala stradă I.L. Caragiale a fost construită în anii 1905–1908 de arhitectul Marcel Kammerer. A avut patru fete și doi băieți.

ASSAN, GEORGE (1821–1866, München, Bavaria), comerciant și industriaș. Începând în 1859 cu o băcănie deschisă împreună cu un asociat în strada Lipscani, George Assan a prosperat, iar în 1853 a ridicat o moară pe care a dotat-o cu un motor cu aburi produs la Viena de firma Siegel. După moartea sa, afacerile au fost preluate de soția sa Alexandrina, care avea să le predea celor doi fii, Basil G. Assan (1860–1918) și Gheorghe G. Assan (1862–1909), și fiicei sale Elisa, căsătorită cu colonelul Negel.

ASSAN, GEORGE GH. (1862–1909), industriaș. A fost primul proprietar român al unui automobil, pe care l-a înmatriculat la București cu numărul 1-B, ceea ce a provocat nemulțumirea prințului George-Valentin Bibescu, care a obținut de la primărie numărul de înmatriculare 0-B. George Assan a fost și vicepreședinte al Automobil Clubului Român, de la înființare, în 1904. Casa Assan, care astăzi este Casa Oamenilor de Știință, a fost construită între anii 1904 și 1906 de arhitectul Ion D. Berindei. Nu a avut urmași.

BENCKENDORFF (von Benckendorff sau von Beneckendorff), familie nobiliară foarte veche, originară din Kurlanda, rusificată încă din secolul al XVIII-lea, care a dat Rusiei ofițeri superiori și diplomați. De-a lungul anilor au ajuns să se înrudească și cu Romanovii. Contele Aleksandr Constantinovici Benckendorff (1849–1917) a fost ultimul ambasador al țarului Nicolae al II-lea în Marea Britanie, iar fratele său, Paul Constantinovici, ultimul mareșal al palatului.

BIBESCU, MARTHA (Martha-Lucia Bibescu-Brâncoveanu) (28 ian. 1886, București–28 nov. 1973, Paris), scriitoare și memorialistă franceză de origine română. Era una din cele două fiice ale lui Ion Lahovari (ministru român la Paris, ministru de externe, președinte al Senatului) și ale prințesei de origine greacă Smaranda (Emma) Mavrocordat (descendentă a domnitorului Constantin Mavrocordat). Și-a petrecut copilăria călătorind între moșia din Balotești și Biaritz și a primit o educație foarte severă, fiind foarte inteligentă și considerată un copil precoce. În 1900, la vârsta de numai 14 ani, a fost prezentată prințului moștenitor Ferdinand de Hohenzollern-Sigmaringen.

S-a căsătorit în 1902, la București, cu vărul ei de gradul al treilea, prințul George III Valentin Bibescu (1880–1941), fiul lui Iorgu Bibescu și al Valentinei Riquet, contesă de Caraman-Chimay, văr primar cu Anna de Noailles, cel care mai târziu a fondat Clubul Aeronautic Regal și a fost Președintele Federației Aeronautice Internaționale. Din această căsătorie, care s-a dovedit nefericită, s-a născut o fiică. În primii ani de căsătorie, Martha și-a găsit consolarea în citit și în scris, publicând sub pseudonimul Lucie Decaux. A locuit mult în Franța, dar și în România. Mai târziu, Martha și soțul ei au dus vieți separate. Sunt cunoscute legăturile Marthei cu regele Ferdinand al României, cu regele Alfons al XIII-lea al Spaniei, cu prințul moștenitor Friedrich-Wilhelm al Prusiei, cu prim-ministrul britanic Winston Churchil și cu președintele Franței Charles de Gaulle. S-a bucurat de compania și aprecierea multor oameni de cultură: Edith Wharton, Marcel Proust, Jean Cocteau, Antoine de Saint-Exupéry, Anatole France, Rainer Maria Rilke, Emil Bagnold, Paul Valéry și Paul Claudel. Fiind foarte apropiată de prelatul Arthur Mugnier, confesorul ei, a trecut la catolicism. Prințesa Martha-Lucia Bibescu-Brâncoveanu s-a stins din viață în casa ei de pe insula Saint-Louis din Paris și a fost înmormântată la cimitirul Père Lachaise în cavoul familiei Bibescu.

BJÖRNSON, MARIA (16 febr. 1949, Paris–22 dec. 2002, Londra), scenografă britanică. Fiica unui pictor norvegian și a Miei Prodan, funcționară la ambasada română de la Stockholm, ulterior refugiată politic. Străbunicul ei a fost scriitorul Bjørnstjerne Bjørnson, laureat al Premiului Nobel pentru literatură în 1902. Maria Björnson a studiat la Byam Shaw School of Art și la Central School of Art and Design. Decorurile și costumele pentru spectacolele de teatru, operă și balet create de ea inclusiv pentru Royal Shakespeare Company i-au adus o mare notorietate în lumea artistică și mai multe premii. A vizitat cu discreție de mai multe ori România, unde a înființat o fundație pentru ajutorarea copiilor cu dizabilități.

BRĂTIANU ION (ONI) (16 nov. 1908, București–1 sept. 1987), inginer de mine. Era fiul lui Constantin (Dinu) I.C. Brătianu. A urmat liceul la București și la Iași și a obținut diploma de inginer la Școala de Mine din Saint-Étienne, Franța. A condus fabrica de hârtie din Letea până la naționalizare, în 1948. În 1951 a fost arestat și închis

la Aiud, Onești, Peninsula și Poarta Albă, până în iulie 1954, când a fost trimis cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan, unde a trebuit să lucreze ca muncitor la un GAS. După cinci ani de Bărăgan, a ajuns să lucreze, ca tehnician, la salinele de la Cacica și Filipeștii de Pădure. El și membrii familiei sale au fost în permanență hărțuiți de Securitate. Cu toate acestea, a reușit să reînhumeze în cavoul de la Florica rămășițele tatălui său, Dinu Brătianu, și ale vărului său, Gheorghe Brătianu. A trimis memorii atât autorităților comuniste, cât și organizațiilor internaționale, încercând să restabilească adevărul istoric. Unele au fost citite chiar la Europa Liberă.

BRĂTIANU, GHEORGHE I. (3 febr. 1898, Ruginoasa, jud. Iași–23/27 apr. 1953, Sighet), istoric, om politic, profesor universitar membru al Academiei Române. Fiul lui Ion I.C. Brătianu și al Mariei Moruzi. După Primul Război Mondial, în care a luptat ca voluntar, a făcut studii de drept la Iași și a obținut un doctorat la Sorbona. A predat la Universitatea din Iași, apoi la Universitatea din București și a fost directorul Institutului de Istorie Universală din București (1941–1947). În anii 1930 a condus un partid desprins din PNL, așa-numitul PNL-Gheorghe Brătianu. După ce în 1947 a fost înlăturat de la Universitate și de la Institutul de Istorie Universală și a fost pus sub domiciliu obligatoriu, interzicându-i-se contactele externe, în noaptea de 7/8 mai 1950 a fost arestat și întemnițat fără judecată și fără condamnare la Sighet, unde a murit la 23 sau la 27 aprilie 1953. În 1971, familia a fost autorizată să-l dezgroape de la Sighet și să-l înmormânteze în cavoul Brătienilor de la Florica.

BRĂTIANU, ION C. (2 iun. 1821, Pitești–16 mai 1891, Florica, jud. Argeș) om politic. Întors de la studii, făcute la Paris, în Muntenia, a luat parte la revoluția din 1848, fiind prefect al Poliției în guvernul provizoriu. Silit să plece în exil, la Paris, a lucrat la influențarea opiniei publice franceze în favoarea autonomiei principatelor dunărene. A fost inițiat în francmasonerie, iar la întoarcerea sa în țară a fondat la București, în 1857, loja Steaua Dunării. A fost unul dintre cei care au acționat pentru alegerea prințului Carol de Hohenzollern ca domnitor. Activitatea sa politică și de om de stat se leagă de dobândirea independenței, de proclamarea regatului și de multe alte măsuri care au contribuit la ridicarea României moderne. Trei dintre fiii săi, Ionel, Vintilă și Dinu, au jucat fiecare un rol important

în viața Partidului Național Liberal și, implicit, în viața politică a țării.

BRĂTIANU, VINTILĂ (VINTILICĂ) V. (1913–1995, București), inginer, om politic. De formație inginer, ca și tatăl său Vintilă I.C. Brătianu, a reușit să fugă din România după instaurarea regimului comunist și s-a stabilit la Paris. S-a întors în țară în anul 1992 și s-a implicat în viața politică, mai întâi în Partidul Național Liberal, condus de Radu Câmpeanu, iar apoi în Partidul Liberal 1993, al cărui președinte a și devenit după moartea lui Rene-Radu Policrat. Vintilă V. (Vintilică) Brătianu, care a murit la București, este îngropat în cavoul familiei Brătianu de la Florica.

CÂMPEANU, RADU (n. 28 febr. 1922, București), om politic. Șef al Tineretului Liberal după cel de-al Doilea Război Mondial. Student la Facultatea de Drept. A luat parte la demonstrațiile anticomuniste din 24–28 febr. 1945. A fost arestat în 1948. După ieșirea din închisoare, a emigrat împreună cu familia sa în Franța, stabilindu-se la Paris. Este bănuit că în timpul șederii în Franța ar fi întreținut legături cu Securitatea. În 1990, s-a întors în țară și a participat la reînființarea Partidului Național Liberal, al cărui președinte a fost între 1990 și 1995. Între 1990 și 1992 a fost senator.

CARLAONȚ, DUMITRU (TITU) (28 oct. 1888, Miculești, Mehedinți–2 iul. 1970, București), general. A fost fratele mai mic al generalului Ion Carlaonț (1885–1952). A urmat Școala Militară de Artilerie și Geniu din București (1908–1910), de unde a ieșit cu gradul de sublocotenent. Participant la cel de-al doilea războiul balcanic, a fost avansat locotenent în 1913, iar căpitan în 1916. Maior în 1917, a devenit comandant al Divizionului 2 din Regimentul 1 Artilerie „Regele Carol I" (1918–1919). Ca absolvent al Școlii Superioare de Război (1919–1920), a fost numit subșef de stat-major al Inspectoratului Tehnic al Intendenței (1920–1921), șef al Biroului operațiilor și al Biroului organizării, mobilizării și instrucției din Divizia 6 Infanterie (1921–1922). Locotenent-colonel în 1927, colonel în 1934. A devenit șef al Biroului 1 Organizare, mobilizare, adjudantură și justiție din Corpul 5 Armată (1927–1928). Șef de stat-major al Diviziei 20 Infanterie (1928–1932) și comandant al Regimentului 39 Artilerie (1932–1936), șef al Secției tactice la Centrul de Instrucție al Artileriei (1936–1937), subșef de stat-major la Inspectoratul 1 Armată

(1937–1939). Fiind avansat general de brigadă în 1939, a preluat comanda Brigăzii 15 Artilerie (1939–1941). Comandant militar al municipiului Iași (1941), comandant al Diviziei 8 Infanterie (26 aug. 1941–10 sept. 1944). A fost avansat la gradul de general de divizie în 1942. Secretar general al Ministerului de Război de la 11 sept. până la 7 oct. 1944, când a fost destituit din cauza participării sale pe Frontul de Est. Trimis la comanda Corpului 1 (7) Armată Teritorial, care avea garnizoana la Craiova (8 oct. 1944–22 mart. 1945), iar apoi trecut în rezervă. Decorat în 1917 cu Ordinul „Coroana României", cu spade și cu panglica de „Virtute Militară", în grad de cavaler, pentru meritele sale în luptele de la Jiu, Dragoslavele, Varnița (Momâia), Mărășești, Soveja, Negrilești și Coșna (Tg. Ocna), în 1918 cu Ordinul „Steaua României", cu spade și cu panglica de „Virtute Militară", în grad de cavaler, și cu „Crucea Comemorativă". În 1921, a primit Medalia „Victoria", în 1925, Medalia Jubiliară „Carol I-Ferdinand", iar în 1931, Ordinul „Steaua României", în grad de ofițer, toate fiind un semn de recunoștință pentru vitejiile sale din timpul Primului Război Mondial. Trecut pe lista criminalilor de război cu nr. 188 din 29 ian. 1945, a fost arestat pentru prima oară la 28 febr. 1945. Audiat de acuzatorul public Mihail Pompilian, judecat și achitat, a fost eliberat la 15 sept. 1945. La 30 oct. 1948 a fost din nou arestat. Acuzat de complot în vederea răsturnării formei constituționale a RPR, anchetat, judecat, și achitat, a fost eliberat la începutul lui 1950. La 11 apr. 1950, Cabinetul III Instrucție criminali de război de pe lângă Parchetul General al Curții de Apel București a emis mandat de arestare pe numele Dumitru Carlaonț. A fost judecat în lipsă în vara anului 1951 și condamnat din nou, a treia oară, la 12 ani de muncă silnică și 10 ani degradare civică. Deoarece după ieșirea din a doua detenție generalul Carlaonț își schimbase domiciliul și meseria, devenind, pentru a se întreține, zidar, a luat mai târziu cunoștință de a treia condamnare, adică după publicarea decretului de amnistie din 1955. A făcut imediat contestație, cerând anularea deciziei Curții de Apel București și încetarea urmăririi penale, cerere care a fost acceptată. La 18 febr. 1959 s-a emis un nou mandat de arestare pe numele Dumitru Carlaonț, considerându-se că arestarea sa este reclamată de interesele de securitate ale statului. Împreună cu generalii Gh. Potopeanu și Gh. Zamfirescu a fost învinuit de „crimă de activitate intensă împotriva clasei muncitoare și mișcării revoluționare". Pentru „uneltire contra

ordinei sociale", Tribunalul Militar al Regiunii 3 Militare l-a condamnat, a patra oară, la șapte ani de închisoare și patru ani de interdicție corecțională, cu sechestrarea totală a averii. La recurs a fost rejudecat la 3 mai 1960, pedeapsa i-a fost redusă la un an și două luni și a fost eliberat în mai 1960. În același an, a fost arestat din nou în procesul lui René-Radu Policrat. Judecat și condamnat, a ieșit din închisoare odată cu ceilalți deținuți, în 1964, în urma decretului de grațiere. Acest erou s-a stins acasă, la 2 iul. 1970.

CIHOSKI, HENRI (2 oct. 1871, Tecuci–18 mai 1950, Sighet), general și politician. Fiul unui funcționar român de origine poloneză, a urmat școala militară, urcând în cel mai scurt timp toate treptele carierei militare. Ca general de brigadă, în 1917 a comandat Divizia 10 Infanterie în timpul luptelor de la Mărășești. Decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul". A fost ministru al apărării între 1928 și 1930. Avansat până la gradul de general-locotenent, în 1943 a devenit membru în Consiliul Suprem de Apărare Națională. A fost arestat la 5 mai 1950 și încarcerat imediat la Sighet, unde s-a stins peste aproape două săptămâni.

CIOBANU, LINA (n. 22 mart. 1929, Potcoava, jud. Olt), activistă de partid. Provenind dintr-o familie de țărani săraci, la vârsta de 17 ani s-a stabilit în București, unde s-a angajat la Imprimeria Chimicală Pertex, ca muncitoare necalificată. Rămasă fără lucru în 1948, în 1949 s-a angajat la fabrica de textile „Partizana" și s-a calificat în meseria de țesătoare. Având șapte clase elementare, a urmat apoi cursuri de perfecționare și Școala Superioară de Partid „Ștefan Gheorghiu" (1957–1960), iar în 1965 a absolvit Facultatea de Economie Generală de la Institutul de Studii Economice București. Din 1965, a fost membru supleant al CC al PCR, președinte al Comitetului Executiv al Consiliului Popular al Sectorului 2 din București (până în 1974), președinte al Comitetului Național al Femeilor (1974–1977), ministru al industriei ușoare (1975–1984), președinte al CC al UGSR (1984–1987), președinte al Consiliului Sanitar Superior (din 1987). A fost una dintre cele mai cunoscute și puternice activiste comuniste din aparatul de partid și de stat. După 1989, a fost judecată în lotul CPEx și, pentru scurtă vreme, închisă.

COROAMĂ, SORANA (Sorana-Iosefina-Catrina Coroamă-Stanca, născută Plăcinteanu) (24 ian. 1921, Chișinău–7 ian. 2007, București),

autoare, regizoare și scenaristă română. După absolvirea Facultății de Chimie Industrială a Politehnicii „Gheorghe Asachi" din Iași (1946), care, în anii 1941–1944, funcționa la Cernăuți, s-a îndreptat spre regia de teatru, avându-i ca maeștri pe Marietta Sadova, Alice Voinescu, Aurora Nasta, Lucia Sturdza-Bulandra, Soare Z. Soare, Ion Șahighian și Sică Alexandrescu. În toamna anului 1942 s-a căsătorit la Iași cu Sextil Coroamă, economist, doctor în drept, subdirector în Guvernământul Bucovinei, căruia i-a dăruit un fiu, Radu Coroamă, istoric și muzeograf. A doua căsătorie a avut-o cu poetul, prozatorul, dramaturgul și actorul clujean Dominic Stâncă. Între 1959 și 1965, exclusă din teatru și din viața publică pe motive politice, a fost nevoită să lucreze în cadrul Cooperativei „Arta Aplicată". A revenit în teatru și a lucrat la Teatrul „Constantin Nottara", la Teatrul Național din Iași ca prim-regizor artistic între 1965 și 1969. A montat piese la Teatrul Mic din București (1969–1978), Teatrul „Ion Vasilescu" (1978–1983), Teatrul de Operetă, unde a funcționat și ca directoare (1990–1992), Theatrum Mundi, la teatrele naționale din Weimar și Jena, iar la opera din Weimar tragedia lirică *Oedip* de George Enescu. A întreprins numeroase turnee în țară și străinătate (Germania, URSS, Polonia, Iugoslavia, Maroc). A predat la Institutul de Teatru „I.L. Caragiale" din București, la Facultatea de Filozofie a Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj și la Universitatea „Hyperion" din București. Membră în comitetul de conducere al Fundației „Memoria", în Consiliul Național al Alianței Civice, președinte de onoare al Uniunii Italienilor din București, membră a UNITER și a Uniunii Scriitorilor. A primit Premiul de Stat (1953), Ordinul „Meritul Cultural" (1967), Premiul Galei UNITER pentru întreaga activitate (1999), Ordinul Național „Serviciul Credincios" în grad de cavaler (2000). *Doctor honoris causa* al Universității de Arte „George Enescu" din Iași.

DE PONTBRIANT, familie de mici nobili de origine franceză. Raul de Pontbriant, descendent al acestei familiii, s-a stabilit în Țara Românească prin secolul al XIX-lea, căsătorindu-se cu o fată din familia de boieri Grădișteanu. A publicat un dicționar român-francez.

DEMENTHON, GEORGES (1897, Arbois, Franța–1973, Châteauroux, Franța), profesor francez, fondatorul și directorul Liceului Francez de la București. Prizonier în timpul Primului Război Mondial în Germania, în 1919 a fos numit profesor la Trier (Trèves, în franceză).

În 1930 a fost trimis ca profesor de liceu la Cernăuți. În 1940, s-a refugiat cu familia (soția, românca, și cei doi copii) la București, unde i s-a încredințat organizarea și conducerea Liceului de Stat Francez, al cărui director (*Proviseur*) a fost numit tot el. Generalul de Gaulle, pe care îl cunoștea personal, l-a numit reprezentantul său clandestin în România. În 1948, a fost obligat de regimul comunist să părăsească, împreună cu familia, România. S-a întors în Franța, la Châteauroux, unde a ocupat postul de director al liceului local și unde a creat primele clase bilingve din Franța, cu predare în franceză și engleză. Totodată, s-a opus tendințelor comunizante ale Partidului Comunist Francez.

DIMITRIU, ADRIAN, magistrat militar. Colonel, ridicat la rang de general, a fost președinte de instanță al Tribunalului Regiunii a II-a Militară, în multe procese politice. Ministru al justiției între 1965 și 1970.

DOBRESCU, DEM. (Demetru Ion Dobrescu) (1869, Merlari-Jilava–1948, București), jurist, primar al Bucureștiului. Se trăgea dintr-o familie de transilvăneni ajunși în Țara Românească prin 1848. După absolvirea Liceului „Matei Basarab", s-a înscris la cursurile Facultății de Drept din București. În 1894 și-a luat doctoratul în drept la Paris. Întors în țară, a lucrat ca judecător la Iași, apoi ca procuror la București. A fost ales decan al Baroului Capitalei și președinte al Uniunii Avocaților. A pledat prima oară în fața unui tribunal la vârsta de 13 ani, apărându-și consătenii. În 1929, candidând din partea Partidului Național Țărănesc, a devenit primarul general al Capitalei.
Primariatul lui Dem. Dobrescu a fost punctul de plecare al modernizării Bucureștilor. S-a opus ideii de a se crea o nouă capitală (la Băneasa sau în Bucureștii Noi) sau mutarea acesteia în altă parte a țării (Brașov). A transformat și a modernizat orașul, lărgindu-i și îndreptându-i arterele: Calea Victoriei, căile Dudești, Rahovei, Văcărești, șoselele Colentina, Pantelimon, strada Colonel Ghika. A extins și a modernizat Piața Universității și Piața Cercului Militar. A realizat importante lucrări edilitare: pavarea străzilor, extinderea rețelei de apă și canalizare, extinderea rețelei electrice de iluminare. A inaugurat Muzeul Comunal București, dedicat salvării vestigiilor trecutului. În timpul mandatului său, orașul a fost salubrizat, fiind scoase în afară mii de tone de gunoi, s-au plantat copaci, au fost

înființate primele șranduri pentru adulți și pentru copii, interzicându-se scăldatul în Dâmbovița, au fost instalate fântâni publice cu apă potabilă la colțuri de străzi. S-au înființat ceainării și adăposturi gratuite pe timp de iarnă, destinate celor fără casă, cantine pentru săraci și muncitori. Primarul a dispus identificarea familiilor sărace în măsură să primească ajutor de la primărie. Suspendat din funcție la 13 septembrie 1933, la schimbarea guvernului, în urma protestelor populare și a intervențiilor unor oameni politici marcanți, a fost reinstalat la 26 noiembrie 1933. Noul prim-ministru Gh. Tătărăscu l-a concediat definitiv la 18 ianuarie 1934. Multe dintre inițiativele sale, precum asanarea și regularizarea lacurilor, au fost continuate de urmașul său, primarul Alexandru Dobrescu.

FILIPESCU, NICOLAE (5 dec. 1862, București–30 nov. 1916, București), om politic conservator. Fondatorul ziarului *Epoca*, care i-a avut printre colaboratori pe I.L. Caragiale, Alexandru Vlahuță, Titu Maiorescu, Barbu Ștefănescu-Delavrancea. De mai multe ori ministru și deputat, s-a făcut remarcat și ca primar al Capitalei. În timpul mandatului său a fost introdus la București tramvaiul electric.

GALLERON, PAUL-LOUIS-ALBERT (1847–1901), arhitect francez cunoscut pentru lucrările sale din București, dintre care cea mai importantă este Ateneul Român, ridicat între 1886 și 1888. În București a ridicat atât case particulare, cât și clădiri publice și reprezentative, precum Palatul Vechi al Băncii Naționale a României. Galleron a mai realizat clădiri frumoase și în alte orașe ale României.

GHEORGHIU-DEJ, GHEORGHE (8 nov. 1901, Bârlad–19 mart. 1965) om politic. Gheorghiu-Dej, care a lucrat ca electrician la CFR, a fost unul dintre organizatorii grevei din 1933, pentru care a fost condamnat la 12 ani de muncă silnică. În 1944, când deja era consacrat ca șef al comuniștilor din închisori, a evadat din lagărul de la Târgu Jiu și s-a ascuns în casa unui preot din Băbeni, care, drept mulțumire, a ajuns apoi patriarhul Justinian Marina. A ieșit din ascunzătoarea sa după consumarea actului de la 23 august 1944, în septembrie. În 1945, cu acordul lui Stalin, a fost numit secretar general al PCR, având încă de luptat cu facțiunea moscovită din partid, care o avea în frunte pe Ana Pauker. Și-a eliminat pe rând rivalii: Ștefan Foriș, Lucrețiu Pătrășcanu, trioul Vasile Luca–Ana Pauker–Teohari Georgescu. Pe lângă funcția din partid, a ocupat

funcțiile de ministru, de prim-ministru și de președinte al Consiliului de Stat. În perioada lui Dej, a fost începută construcția Canalului Dunăre–Marea Neagră, unde au fost trimiși deținuții politici, a avut loc colectivizarea forțată a agriculturii și a început industrializarea după model stalinist.

GIGURTU, ION (24 iun. 1886, Turnu Severin–iulie 1959, Râmnicu Sărat), industriaș, om politic. De formație inginer, ca om politic avea vederi de de extremă dreapta și progermane. A absolvit liceul la Craiova, a devenit inginer de mine la Academia de Mine din Freiburg și Berlin-Charlottenburg (Germania). A fost director general al Societății „Mica", specializată în extracția de aur și alte metale prețioase. Deputat în 1926, a ocupat posturi ministeriale în guvernele Goga (1937–1938) și Tătărescu (1939–1940). Ca președinte al Consiliului de Miniștri între 4 iul. și 4 sept. 1940, s-a declarat de partea aderării României la puterile Axei, acceptând pierderile teritoriale din vara anului 1940, și a promovat o legislație antisemită și rasială. Silit să demisioneze pe 4 septembrie 1940, a fost pus imediat sub arest de noul guvern al generalului Antonescu. La 5 mai 1950 a fost arestat, iar apoi condamnat la 15 ani de închisoare. A trecut prin arestul de la Ministerul Afacerilor Interne, apoi la Malmaison și prin penitenciarele din Sighet și Râmnicu Sărat.

GROZA, PETRU (7 dec. 1884, Băcia–7 oct. 1958, București), avocat și om politic. Se trăgea dintr-o familie de preoți ortodocși, iar unul dintre strămoșii săi a fost Simion Groza, tribun al lui Avram Iancu. Studiile de drept și științe economice le-a făcut la Budapesta, la Berlin și la Leipzig. În 1911 și-a deschis la Deva un cabinet de avocatură și a fost ales membru laic în Sinodul Mitropoliei din Sibiu, funcție pe care a păstrat-o până la moarte. Activitatea politică și-a început-o în Partidul Național din Transilvania, pe ale cărui liste, în 1919, a fost ales deputat. În 1933 a fondat Frontul Plugarilor, formațiune politică minoră de stânga. În 1935, prin semnarea unui acord între Frontul Plugarilor și organizația maghiară MADOSZ, a fost creat Frontul Popular Antifascist, aflat de fapt sub influența comuniștilor. În 1943, a participat la crearea Frontului Patriotic Antihitlerist, iar în 1944 a susținut formarea Blocului Național Democrat (PNȚ, PNL, PSD, și PCR). La 6 martie 1945, a devenit șeful unui guvern impus cu forța de sovietici. Groza a fost prim-ministru până în 1952, când a fost numit președinte al Prezidiului Repu-

blicii Populare Române. Nu a fost membru al Partidului Muncitoresc Român.

GRUIA, ION V. (14 nov. 1895, Roman–14 nov. 1952, Sighet), jurist, om politic. Avocat, doctor în drept, eminent profesor de drept constituțional la Universitatea din București, membru al Institutului Regal de Științe Administrative al României, decan, din 1941, al Facultății de Drept. A fost deputat, iar între 4 iul. și 4 sept. 1940 ministrul justiției în cadrul guvernului Gigurtu, contribuind la elaborarea legislației antisemite. În 1948 a fost exclus din învățământul superior, iar în 1949 a fost arestat și închis la penitenciarul de la Sighet.

HAȚIEGANU, EUGEN (2 iul. 1902, Dârja, jud. Cluj–12 mai 1958, București), jurist și om politic. S-a născut în familia unui preot greco-catolic de pe valea Someșului, iar ceilalți frați ai săi s-au remarcat ca buni patrioți. Emil, jurist, a fost ministrul muncii, sănătății și ocrotirilor sociale, ministru de stat al Transilvaniei, ministru ad-interim la justiție, ministru fără portofoliu (1945) din partea PNȚ; a fost închis între 1948 și 1955. Iuliu, medic, a fost ministru al sănătății în guvernul Iorga și membru al Academiei Române (Universitatea de Medicină și Farmacie din Cluj îi poartă astăzi numele). Ioan și Simion, simpatizanți ai Partidului Național Țărănesc, au fost mai mult sau mai puțin implicați politic. După cedarea Ardealului, în 1940, Eugen Hațieganu s-a stabilit, împreună cu familia sa, la București. Între 1949 și 1956 a fost închis la Rahova, Poarta Albă și Aiud. Pe 12 mai 1958 a fost găsit împușcat, aruncat pe o șină de cale ferată din București.

HORȚOLOMEI, NICOLAE (27 nov. 1885, Huși–3 ian. 1961, București), medic chirurg. A fost director al Clinicii de Chirurgie și Urologie de la Spitalul Colțea din București (1930), profesor universitar la Facultatea de Medicină din București (1933), membru al Academiei de Medicină din 1937, membru titular al Academiei Române din 1948 și membru al Academiei Franceze de Chirurgie, precum și membru a multe societăți științifice internaționale. Între 1939 și 1940 a fost ministru al sănătății. În 1945 a semnat, alături de Constantin Parhon, Mihail Sadoveanu, Traian Săvulescu, Simion Stoilov, scrisoarea de protest adresată regelui Mihai, privind „reprimarea sângeroasă",

de către guvernul Rădescu, a manifestației procomuniste din 24 februarie 1945.

MĂCELARU, HORIA (Horia Ion Pompiliu Macellariu) (28 apr. 1894, Craiova–11 iul. 1989, București), contraamiral. Numele Macellariu provine din românizarea numelui Fleșeriu, pe care îl purtau strămoșii săi, care făceau comerț cu vite în Țara Românească și Ardeal. După liceu, a făcut Școala de Artilerie, Geniu și Marină, devenind, în 1915, sublocotenent de marină. În 1916, după intrarea în război, a primit comanda navei de comandament *Principele Nicolae*, fiind și adjutant al contraamiralului Nicolae Negru, comandantul flotei de operații româno-ruse de pe Dunăre. A fost decorat cu Ordinul „Coroana României". Și-a continuat studiile militare în țară și în străinătate și a obținut și o licență în drept, precum și un doctorat în științe economice și politice. Revenit în țară a comandat mai multe nave de luptă: torpilorul *Vârtejul*, cuirasatele fluviale *Lascăr Catargiu* și *Mihail Kogălniceanu*, distrugătorul *Regina Maria*. A lucrat în Ministerul de Război și a predat la Secția de marină a Școlii de Război. La 22 iun. 1941, la intrarea României în război împotriva URSS, a fost numit șef de stat-major al Marinei la Marele Cartier General, iar la 20 aug. 1941 a fost numit șeful statului-major român în cadrul Misiunii Navale Gemane din România, iar după patru luni, comandant al escadrei de distrugătoare care avea în compunere patru nave puternice, calitate în care era comandant operativ al forțelor navale române și germane din Marea Neagră. În anul 1943 a fost numit comandant al Flotei Maritime Române. În martie 1943 a fost avansat la gradul de contraamiral, devenind locțiitor al viceamiralului german Helmuth Brinkman, comandant al forțelor navale germane din Marea Neagră. A coordonat evacuarea pe cale maritimă a trupelor române aflate în Crimeea, silite să se retragă din fața ofensivei sovietice. La 25 august 1944, a obținut, datorită bunelor relații pe care le avea cu Brinkman, retragerea din portul Constanța a flotei germane fără lupte și pierderi. A trecut în rezervă pe 24 martie 1945, iar în august 1945 a luat legătura cu Ion Bujoi pentru a organiza grupul de rezistență anticomunistă. În septembrie 1945 a intrat în legătură cu generalul Aldea. În primăvara anului 1946, Horia Măcelaru era considerat conducătorul forțelor de rezistență din zona Bucureștiului. La 27 mai 1946, s-a făcut o descindere la domiciliul lui, însă nu a fost prins. S-a ascuns și și-a schimbat numele:

Ion Popă, avocat. Între timp, a fost judecat, mai întâi de un tribunal popular, apoi de o comisie de anchetă, și scos din cauză la 10 august 1946. La 18 noiembrie 1946 însă, fiind asociat cu organizația de rezistență armată Sumanele Negre, a fost judecat în lipsă și condamnat la zece ani de temniță grea. Prin intermediul lui Ion Bujoi, a format împreună cu ofițerii Ștefan Eftimie, Matei Toma, Dumitru Condeescu, avocatul Puiu Polizu și alții un comitet organizatoric al mișcării de rezistență. Pe 19 aprilie 1948 a fost arestat și închis, până la rejudecare, la Jilava. Rejudecat, a primit mai multe condamnări, dintre care curtea a decis să execute pedeapsa cu munca silnică pe viață, care, în 1963, i-a fost redusă la 25 de ani. A fost deținut la Aiud în regim sever de totală izolare, fără lumină, aer sau soare. În 1958 a fost mutat la Râmnicu Sărat, de unde, la desființarea penitenciarului, în aprilie 1963, a fost mutat la Gherla. În decembrie 1963, a fost dus la Dej, pentru a reveni la Gherla, de unde a fost eliberat la 24 iulie 1964. După eliberare a fost reabilitat și i s-a redat gradul de contraamiral. A fost înmormântat la cimitirul mănăstirii Cozia, alături de soție și părinți.

MACKENSEN, AUGUST VON (6 dec. 1849, Haus Leipnitz, Dahlenberg, Prusia–8 nov. 1945, Burghorn, Germania), mareșal german. Și-a început cariera militară în 1869 și a avansat în grad, ajungând ca în timpul Primului Război Mondial să comande o armată mixtă austro-germană în Polonia, să-i învingă pe ruși la Brest-Litovsk și la Pinsk (aug.–sept. 1915), să ocupe Serbia (oct.–nov. 1915) și apoi o bună parte din România (1916–1917). De altfel, i s-a spus „mareșalul Înainte", pentru că, în aproape un an nu făcuse altceva decât să înainteze în România. După război, Mackensen a fost internat un an în lagărele din Ungaria și Grecia, iar apoi s-a întors în Germania, retras din activitatea militară. Propaganda nazistă s-a folosit de el, deși nu era un adept al național-socialismului.

MALAXA, NICOLAE (10/23 dec. 1884, Huși–1965, New Jersey), inginer și industriaș. Era descendentul unei familii de aromâni stabiliți în Moldova pe la începutul secolului al XIX-lea. Liceul l-a făcut în țară, la Iași, iar studiile de inginerie în Germania, la Politehnica din Karlsruhe. În 1921 a înființat un atelier de material rulant (locomotive și vagoane de cale ferată), care a constituit începutul unui adevărat imperiu industrial Malaxa: o uzină de automotoare și locomotive Diesel, unde s-a fabricat prima locomotivă de concepție

românească, o fabrică de țevi fără sudură, o fabrică de muniții de artilerie și armament, o uzină metalurgică la la Reșița etc. Întreprinderile sale își datorau prosperitatea comenzilor de stat pe care Nicolae Malaxa știa să le obțină întreținând bune relații cu politicienii. Toate proprietățile sale industriale au fost naționalizate în 1948, dar Malaxa a fost păstrat într-o funcție de consultant tehnic. În 1948, profitând de o deplasare la Viena, nu s-a mai întors în țară. S-a refugiat în Statele Unite, unde, din cauza trecutului său politic, a avut o vreme probleme cu administrația americană.

MICESCU, ISTRATE N. (22 mai 1881, Ploiești–22 mai 1951, Aiud), jurist și om politic. Descendentul unei vechi familii boierești, cunoscută încă din secolul al XVI-lea. La Paris și-a luat licența în drept (1903) și apoi doctoratul (1906). Revenind în România, a profesat ca avocat în Baroul Argeș, apoi în Baroul Ilfov, al cărui decan a fost de două ori (1923–1928 și 1936). Din 1932 a ținut cursuri de drept civil și de filozofia dreptului la Facultatea de Drept din București. În politică a intrat în 1918, ca membru al Partidului Național Liberal, din partea căruia a fost ales deputat în trei legislaturi (1920, 1927 și 1931). În 1931 a fost ales și vicepreședinte al Camerei Deputaților. A fost ministru de externe în guvernul Goga-Cuza (1937–1938). În 1938 a fost însărcinat cu elaborarea unei constituții care să corespundă cu noul regim personal al lui Carol al II-lea. A fost membru în Consiliul Superior Național al Frontului Renașterii Naționale, senator în noul parlament și ministru al justiției în guvernul lui Gheorghe Tătărescu (1939–1940). Exclus din barou în 1945, în 1948 a fost condamnat la 20 de ani de temniță grea și trimis la penitenciarul Aiud, unde a și murit. Posesorul unei vaste biblioteci, este considerat și unul dintre marii avocați și juriști români.

MIHALACHE, ION (3 mart. 1882, Topoloveni–6 mart. 1963, Râmnicu Sărat), învățător, om politic, ministru, fondator și președinte al Partidului Țărănesc, vicepreședinte al Partidului Național Țărănesc. Absolvent de școală normală, a ajuns învățător. A luptat în Primul Război Mondial, în cadrul regimentelor muscelene, la Oituz și Mărășești, fiind decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul". A întemeiat, după terminarea războiului, Partidul Țărănesc, care, după 1919, a format un bloc guvernamental alături de Partidul Național Român din Transilvania. În guvernul Alexandru Vaida-Voievod, Ion Mihalache a ocupat postul de ministru al agriculturii (1919–1920). În 1926,

Partidul Țărănesc și Partidul Național Român au fuzionat, formând Partidul Național Țărănesc, avându-l președinte pe Iuliu Maniu și vicepreședinte pe Ion Mihalache. A fost, în perioada 1929–1933, ministrul agriculturii și domeniilor și ministru de externe. În 1947, căzând victimă a înscenării fugii de la Tămădău, a fost arestat, judecat și condamnat la muncă silnică pe viață. A murit în închisoarea de exterminare de la Râmnicu Sărat.

NARÎȘKIN, familie foarte veche de nobili moscoviți, care s-a înrudit cu familia țarilor în 1671, când marea frumusețe Natalia Narîșkina, fiica lui Kiril Poluektovici Narîșkin, s-a căsătorit cu țarul Alexei I al Rusiei. Natalia a fost mama lui Petru cel Mare. Persecutați pe vremea regenței țarinei Sofia Alekseievna a Rusiei, Narîșkinii s-au bucurat ulterior de favorurile lui Petru cel Mare și ale urmașilor săi, jucând un rol important în istoria Rusiei.

NEAGU, ALEXANDRU (ANDI) D. (25 apr. 1903, București–21 aug. 1991, Geneva), economist, ministru de finanțe. Primele clase de liceu le-a făcut la Liceul „Gheorghe Lazăr" din București. La izbucnirea Primului Război Mondial a plecat, din cauza înrăutățirii stării de sănătate a tatălui său, la Paris, unde și-a continuat studiile la Colegiul „Stanislas", luându-și bacalaureatul la vârsta de 16 ani. Mama lui, născută Duca, a rămas în țară, la fel ca și fratele său mai mare, plecat voluntar pe front. După terminarea războiului, s-a întors pentru scurt timp în țară, pentru a pleca din nou la Paris, unde a făcut cursuri de drept, iar apoi de științe economice și politice la Science Po. În țară, după terminarea studiilor, a lucrat la Banca Națională, iar apoi la Ministerul de Finanțe, ca secretar general. Delegatul României la Paris la negocierile economice cu Maurice Couve de Murville, cenzor la Casa de Economii (CEC). A organizat și a condus Creditul Aurifer ca reprezentant al Băncii Naționale. A făcut politică liberală. Între 1941 și 1943, având acordul partidelor politice, a ocupat postul de ministru de finanțe, iar apoi a revenit ca cenzor la Banca Națională. După 23 august 1944, a fost arestat, împreună cu toți membrii guvernului Antonescu, judecat și achitat, fiind chiar felicitat pentru comportamentul de care a dat dovadă în timpul ministeriatului, când a adus mari avantaje finanțelor țării. În 1948, i s-a intentat un nou proces și, în lipsă, el ascunzându-se, a fost condamnat la opt ani de temniță grea. S-a ascuns în București până în 1956, când a fost arestat. Judecat din nou, ca dușman al

clasei muncitoare, a căpătat 15 ani de închisoare. La închisoarea de la Râmnicu Vâlcea, în primii cinci ani a stat singur în celulă. A fost eliberat în 1964, cu ocazia grațierii generale acordate deținuților politici. În 1981, după aproape 17 ani de așa-zisă libertate, dar, în fapt de supraveghere continuă, a reușit să emigreze împreună cu cea de a doua soție, născută Steriadi, în Elveția, unde s-a stabilit la Geneva. A scris poezii și amintiri. S-a stins la 88 de ani, în 1991. Soția, rămasă în grija statului elvețian, i-a supraviețuit.

NICOLAU, ȘTEFAN S. (15 febr. 1896, București–15 oct. 1967, București), medic virolog. A studiat medicina la București și la Cluj, specializându-se la Paris. A lucrat la Institutul Pasteur din Paris și la Institutul Național de Cercetări Medicale din Londra. Profesor la Iași, apoi la București, la prima catedră de inframicrobiologie din lume. A fost fondator și director al Insitutului de Inframicrobiologie din București. Membru titular al Academiei Române (1948–1966).

NIELSEN, ASTA (11 sept. 1881, Copenhaga–25 mai 1972, Friedrichsberg, Danemarca), actriță celebră în epoca filmului mut. Asta Sofie Amalie Nielsen, fiica unui fierar și a unei spălătorese, crescută în Suedia și Danemarca, a cunoscut teatrul încă din copilărie. În 1902 a intrat în trupa teatrului din Copenhaga. Primul film, realizat în 1910, le-a adus ei și regizorului Urban Gad, cu care s-a și căsătorit, un contract pentru mai multe filme realizate în Germania. În 1916, s-a întors în Danemarca, iar după terminarea Primului Război Mondial, i s-a permis să revină în Germania. Între 1920 și 1922 a fost producătoarea a trei filme, dintre care unul o ecranizare a dramei *Hamlet*. O mare stea a filmului mut, putând fi considerată chiar prima vedetă feminină din istoria cinematografiei, a jucat, cu o mare expresivitate, o mulțime de roluri, de la femeie stricată la dansatoare, țărancă sau muncitoare. Deși avea o voce plăcută, apariția filmului sonor a pus capăt carierei sale de succes în cinematografie. S-a consacrat teatrului și scrisului. A părăsit Germania în 1936, refuzând propunerea regimului nazist de a se implica în proiectele sale propagandistice. În 1963 a primit pentru întreaga sa carieră din Germania „Panglica de aur". În septembrie 2010, pe Boulevard der Stars din Berlin a fost montată o stea cu numele și semnătura ei.

NIFON RUSESCU (numele de mirean Nicolae Rusailă) (1789, București–5 mai 1875, București), cleric ortodox, mitropolit al Ungrovlahiei

(1850–1865), mitropolit primat al României (1865–1875). Născut într-o familie de aromâni, a fost tuns în monahism la mănăstirea Cernica în 1809 cu numele de Nifon. Urcând treptele ierarhiei bisericești, în 1850 a fost ales mitropolit al Ungrovlahiei. În 1857 a fost președintele Divanului ad-hoc din București, iar în 1859 președinte al adunării care l-a ales domn al Munteniei pe Alexandru Ion Cuza (24 ianuarie 1859). A ridicat sau renovat biserici, a înființat o tipografie și, pe cheltuiala sa, a înființat un al doilea seminar în București (Seminarul Nifon). La moartea sa a lăsat familiei sale, de care s-a ocupat tot timpul vieții, și Bisericii o avere imensă. A fost îngropat la mănăstirea Cernica.

PAJETTA, GIANCARLO (24 iun. 1911, Torino–13 sept. 1990, Roma), om politic italian. Încă de tânăr membru al Partidului Comunist Italian, Pajetta a fost condamnat în 1927 la doi ani de închisoare. În 1931 s-a exilat în Franța, unde a a reprezentat mișcarea comunistă italiană în Comintern. În 1933, întorcându-se pe ascuns în Italia, pentru a-i convinge pe câțiva membri ai partidului fascist să se alăture comuniștilor, a fost prins și condamnat la 21 de ani de închisoare. Eliberat în august 1943, odată cu căderea regimului fascist, a luat parte la mișcarea de rezistență în brigada „Garibaldi". În 1944, împreună cu Alfredo Pizzoni și Ferucio Parri, a fost numit președintele Comitetului de Eliberare Națională a nordului Italiei, aflat încă sub ocupație germană. De asemenea, a făcut parte din comandamentul trupelor de partizani. În 1948 a devenit membru al Secretariatului Național al Partidului Comunist Italian, ocupându-se, până în 1985, de relațiile externe. A fost deputat în parlamentul italian din 1946 până la moartea sa, iar în 1984 a fost ales și în Parlamentul European. A condus, ca director, ziarul *l'Unità* și revista marxistă *Rinascita*.

PHILIPPIDE, ALEXANDRU (1 mai 1859, Bârlad–12 aug. 1933, Iași), lingvist și filozof, membru titular al Academiei Române, profesor universitar, considerat întemeietorul școlii lingvistice române. A fost elevul Liceului „Gheorghe Roșca-Codreanu" din Bârlad, pe care l-a absolvit în 1881. S-a înscris apoi la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității Mihăilene din Iași. În perioada studenției a fost bibliotecar la Biblioteca Centrală Universitară din Iași (1881–1884). Și-a continuat studiile între anii 1888 și 1890 la Universitatea din Halle (Germania). Alexandru Philippide a fost numit profesor de

limba română la Liceul Național din Iași în 1890. În 1893 a fost numit, prin concurs, profesor titular al catedrei de filologie română din Iași. În 1898 a devenit membru corespondent al Academiei Române, iar în 1900 membru titular. Alexandru Philippide se înrudea pe linie paternă cu Dimitrie Daniel Philippide, călugăr erudit, istoric și om de litere grec, profesor la Academia Domnească din București. Fiul său, Alexandru A. Philippide, a fost scriitor și traducător, membru al Academiei Române.

POLITIS, NIKOLAOS SOKRATES (1872–1942), jurist și diplomat grec. Ministru de externe al Greciei în 1916–1920, 1922, 1936. Delegat la Conferința de pace de la Paris (1919), președinte al Societății Națiunilor (1932) și al Societății de Drept Internațional (1937–1942). A publicat lucrări de jurisprudență.

POPESCO, ELVIRE (Elvira Popescu) (10 mai 1894, București–11 dec. 1993, Paris). Actriță de teatru și de film, directoare de scenă franceză de origine română. A absolvit Conservatorul de Artă Dramatică din București, iar apoi a fost angajată la Teatrul Național. Împreună cu actorul Ion Iancovescu a întemeiat în 1919 Teatrul Excelsior, iar împreună cu actorul Ion Manolescu, Teatrul Mic. Debutul pe scenele pariziene s-a produs în 1923, cu un succes extraordinar de public și de critică. Cariera sa de teatru și film din Franța a durat peste 60 de ani. A fost căsătorită prima dată, imediat după debutul ei în București, cu actorul Aurel Athanasescu, cu care a avut o fiică, Tatiana. A divorțat după câțiva ani pentru a se căsători cu Ion Manolescu-Strunga, pe atunci ministru al industriei și comerțului (mort în închisoarea de la Sighet în 1950). A treia oară s-a căsătorit, la Paris, cu contele Maximilian Sebastian Foy. A fost înmormântată în cimitirul Père Lachaise din Paris.

RĂDESCU, NICOLAE (30 mart. 1874, Călimănești–16 mai 1953, New York), general-locotenent, om de stat. Nicoale Rădescu a fost ofițer de carieră, absolvent al Școlii Superioare de Război. A participat la campania din Bulgaria, în timpul celui de al doilea război balcanic, și la Primul Război Mondial, distingându-se în luptele de pe valea Topologului. După război, a fost avansat în grad, a fost atașat militar la Londra și a deținut comanda unor mari unități militare. În 1933 a demisionat din armată, pentru a se dedica politicii alături de Partidul Poporului. În timpul celui de-al Doilea Război

Mondial, ca pedeapsă pentru atitudinea sa critică față de aliații germani, a fost trimis în lagărul de la Târgu Jiu. În octombrie 1944 a fost rechemat în serviciul activ, fiind numit șef de stat-major, iar pe 6 decembrie 1944, a fost numit de rege președinte al Consiliului de Miniștri. Potrivnic tentativelor de comunizare a României, a fost silit să demisioneze pe 28 februarie 1945. Fiindcă guvernul Petru Groza, proaspăt instaurat, intenționa să-i impună domiciliu forțat, Nicolae Rădescu a reușit să se refugieze la sediul legației britanice, care l-a găzduit două luni. A fost predat apoi autorităților române, care l-au silit să locuiască la nepotul său, Nicolae Șerbănescu, în strada Clopotarii Vechi, interzicându-i-se orice fel de vizită. În iunie 1946, înșelând vigilența celor care îl păzeau, Nicolae Rădescu a putut pleca din țară, pe calea aerului, aterizând la Nicosia. În Cipru a stat până după semnarea Tratatului de pace de la Paris, apoi a plecat la Lisabona și de acolo la New York. În străinătate a încercat, fără sorți de izbândă, să colaboreze cu reprezentanții românilor din exil, printre care Grigore Gafencu, Mihail Fărcășanu, Augustin Popa, Constantin Vișoianu, înființând Comitetul Național Român, ca instrument al luptei contra comunismului și a ocupației sovietice. Nu au primit nici un sprijin de la nici o țară liberă.

RODZIANKO, MIHAIL VLADIMIROVICI (21 febr. 1859, Ekaterinoslav–24 ian. 1924, Belgrad), om politic rus. Ultimul Rodzianko provenea dintr-o veche și bogată familie de nobili ucraineni. Regalist, vicepreședinte și apoi președinte al Dumei (1912–1917), a fost unul dintre conducătorii revoluției ruse din februarie din 1917 și unul dintre conducătorii armatelor de ruși albi. A părăsit Rusia în 1920 și s-a refugiat în Serbia, unde a murit în sărăcie, părăsit de toți.

ROSSETTI-BĂLĂNESCU, ALEXANDRU (20 ian. 1895, București–27 febr. 1990, București), lingvist, filolog, editor, pedagog și istoric al limbii române, profesor la Facultatea de Litere din București. Director al Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol II". Din 1948, membru titular al Academiei Române. În anii regimului comunist, i se spunea „Boierul roșu".

ROSSETTI-BĂLĂNESCU, MARIA (1929–14 ian. 1963, București), activistă pentru drepturile femeilor. Născută Rallet, într-o veche familie boierească, a fost soția academicianului Alexandru Rosetti. Imediat după 23 august 1944, a devenit vicepreședinta Federației Democrate

a Femeilor din România (FDFR), iar în 1948 președintă a Uniunii Femeilor Democrate din România (UFDR), organizație a cărei președintă de onoare era Ana Pauker și în care erau înscrise, de pe atunci, poeta Maria Banuș și dr. Florica Bagdasar. A făcut parte, în 1947, din delegația României la Conferința de pace de la Paris.

SCEPKIN, familie veche de origine rusă din care făceau parte marele actor rus Mihail Semenovici Scepkin (1788–1863) și istoricul, paleontologul și slavistul V.N. Scepkin (1863– 1920).

SLĂVESCU, VICTOR (23 mai /5 iun. 1891, Rucăr– 24 nov. 1977, București), economist, om politic. După studii de economie la Göttingen, Paris, a obținut un doctorat în științe economice la Halle. Întors în țară, a ocupat posturi de conducere în bănci și instituții de credit și a avut o carieră universitară. În paralel, a fost membru al PNL, deputat în cinci legislaturi ale parlamentului interbelic, subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe (1933–1934) și ministru de finanțe (1934; 1934–1935), ministru ad-interim la industrie și comerț și ministru al înzestrării armatei (1939–1940). În 1939 a devenit membru al Academiei Române. Arestat în 1950, a fost întemnițat la Sighet până în 1955.

ȘUBIN, familie veche de origine ucraineano-evreiască. Creștinându-se, a dat mai mulți generali care au intrat în serviciul casei imperiale a Rusiei.

TĂTĂRESCU, GHEORGHE (GUȚĂ) (22 dec. 1886, Craiova–28 mart. 1957, București), jurist, om politic, membru de onoare al Academiei Române din 1937. Unul dintre oamenii de stat importanți ai României. Provenind dintr-o familie de generali, și-a făcut studiile secundare la Craiova și pe cele superioare la București. În 1912, și-a luat doctoratul în științe juridice la Paris. În 1912, s-a înscris în Partidul Național Liberal. Ca sublocotenent de rezervă, a luat parte la campania din Bulgaria, în cel de al doilea război balcanic. În 1916, a fost din nou mobilizat. În 1919, a fost ales deputat de Gorj, iar în 1922 a fost numit subsecretar de stat la Ministerul de Interne, funcție pe care a ocupat-o până în 1928. În 1931, a fost ales secretar general al PNL. Regele Carol al II-lea l-a numit prim-ministru în 1934. În 1937, alegerile organizate de guvernul Tătărescu au fost pierdute de PNL, care nu a reușit să obțină numărul minim de voturi care să-i

asigure formarea noului guvern. Totuși, Gheorghe Tătărescu a mai fost prim-ministru o dată, în timpul regimului autoritar al lui Carol al II-lea, între 25 noiembrie 1939 și 4 iulie 1940. După plecarea lui Carol al II-lea, Gh. Tătărescu s-a retras din viața politică, stabilindu-se la conacul lui din Gorj. În 1944 și-a creat un partid propriu, denumit tot Partidul Național Liberal, care se deosebea de vechiul Partid Național Liberal, condus de Dinu Brătianu, printr-o tendință de a se adapta noilor împrejurări politice. De altfel, Tătărescu a încercat, în februarie 1945, o apropiere față de stânga. Între 5 mai 1945 și 5 noiembrie 1947, Gheorghe Tătărescu a făcut parte din guvernul Petru Groza, ca ministru al afacerilor străine. A condus în 1946 și 1947 delegația României la Conferința de pace de la Paris, semnând și Tratatul de pace. La 5 noiembrie 1947, toți miniștrii aparținând partidului său au fost scoși din guvern. Ieșind din viața politică, s-a retras în Gorj, iar în anul următor i s-a impus domiciliu obligatoriu. În 1950, a fost arestat și dus la penitenciarul de la Sighet, de unde a ieșit în 1955. În libertate, a acceptat să lucreze în Comitetul Român pentru Repatriere (împreună cu profesorul Cândea). După doi ani, suferind, s-a prăpădit în spital, la vârsta de 71 de ani.

TELEMAQUE, ALEXANDRU (3 mart. 1883, București–1955, București), diplomat român. Fiul unui avocat, și-a luat licența în drept în 1905. În 1906 a intrat prin concurs la Ministerul Afacerilor Străine. Atașat de legație, ulterior, șef de birou, a fost trimis la Viena și la Budapesta, iar apoi a revenit în centrală. A îndeplinit misiuni la Cairo, la Bruxelles (în 1924, ca secretar I de legație), la Ankara (în 1936, ca ministru plenipotențiar clasa a doua). Ultimii ani și i-a petrecut la București, locuind singur, într-o casă mică și veche de pe Strada Spătarului.

VASILESCU-KARPEN, NICOLAE (28 nov. 11/10 dec. 1870, Craiova–2 mart. 1964, București), inginer, fizician și inventator. Absolvent în 1891 al Școlii Naționale de Poduri și Șosele din București, a lucrat ca inginer la Ministerul Lucrărilor Publice. La Paris a obținut o diplomă a Școlii Superioare de Electricitate, o licență în fizică și un titlul de doctor. În 1905 a inaugurat cursul de electricitate și electrotehnică la Școala Națională de Poduri și Șosele din București. Numit director al acestei școli, a elaborat proiectul de transformare a acesteia în Școala Politehnică, al cărei rector a fost până în 1940.

VIANU, TUDOR (27 dec. 1897/8 ian. 1898, Giurgiu–21 mai 1964, București), estetician, critic și istoric literar, poet, eseist, filozof, traducător și diplomat român. Absolvent al Facultății de Filozofie și Drept din București. Doctor în filozofie la Universitatea „Eberhard Karl" din Tübingen (1923). Membru corespondent al Academiei Române din 1935. Membru titular al Academiei RPR din 1955. Ambasador al României la Belgrad între 1946 și 1947.

VLADIMIR KIRILOVICI, MARELE DUCE AL RUSIEI (17/30 aug. 1917, Porvoo, Marele Ducat al Finlandei–21 apr. 1992, Miami, SUA), prinț rus, moștenitor pe linie directă a tronului Romanovilor. Numele său complet este Vladimir Kirilovici Romanov. În 1917, după revoluția din februarie, fratele țarului, marele duce Kiril Vladimirovici al Rusiei, a fugit împreună cu familia în Finlanda. În 1920, a plecat din Finlanda în Germania, la Coburg, soția lui fiind prințesa Victoria Melita de Saxa-Coburg și Gotha. În 1930 toată familia a părăsit Germania, pentru a se stabili la Saint-Briac-sur-Mer, în Franța. Vladimir Kirilovici a studiat la Universitatea din Londra. După moartea tatălui său, Vladimir Kirilovici a devenit capul familiei imperiale ruse și a luat titlul de mare duce al Rusiei. În 1942, refuzând să-și îndemne compatrioții să lupte împotriva URSS, Vladimir și anturajul său au fost plasați într-un lagăr la Compiègne, iar apoi au fost mutați în Bavaria. Până a reușit să obțină o viză de intrare în Spania, a locuit în Austria, în zona de ocupație americană. Ulterior, din Spania a plecat în Statele Unite ale Americii, unde a și murit, lăsând deschisă problema calității de moștenitor al tronului Rusiei.

VOICULESCU, MARIOARA (1889, București–3 mart. 1976), actriță și regizoare. După absolvirea Conservatorului de Artă Dramatică, a jucat la Teatrul Național. A trecut apoi la Trupa Davila, iar apoi, după desființarea acesteia, și-a creat propria trupă. În perioada interbelică a avut o carieră strălucită. După instaurarea regimului comunist, refuzând să joace în piese propagandistice, a fost scoasă din teatru. Și-a trăit ultima parte a vieții în sărăcie.

XENOPOL, NICOLAE DIMITRIE (11 sept. 1858, Iași–5 dec. 1917, Tokio), politician, diplomat, critic literar, publicist, economist. Fratele istoricului Alexandru D. Xenopol. Ambii erau fii lui Dimitrie Xenopol, interpret la misiunea diplomatică a Prusiei la Iași. După absolvirea cu rezultate excepționale, în 1877, a studiilor liceale, a

fost trimis de Societatea Junimea la Berlin pentru completarea studiilor. După un an de filozofie, a plecat la Paris, pentru a urma dreptul. Pentru a se întreține, în cei trei ani de studii a fost nevoit să lucreze. În 1881, s-a întors în România, cu un titlu de doctor în drept și filozofie, pentru satisfacerea serviciului militar. În 1887, s-a căsătorit cu fiica prefectului de Mehedinți, colonelul Băicoianu. A făcut politică liberală și a devenit secretarul particular a lui I.C. Brătianu. A fost ales în parlament în mai multe legislaturi. După moartea lui I.C. Brătianu, a părăsit Partidul Național Liberal și a trecut la Partidul Conservator-Democrat al lui Take Ionescu. A fost numit ministru al comerțului (1912–1913). În 1913, a înființat, împreună cu Stanislas Cihoski, Academia de Înalte Studii Comerciale. Primul ambasador al României în Japonia, numit în septembrie 1917, a ocupat acest post doar până în decembrie, când s-a stins din viață la Tokio.

Cuprins

La început 5

4 aprilie 1944, ultima zi a unei copilării fără griji 7
Educație severă: balet, germană și școală în franțuzește 12
În casa Săvenilor 19
Destrămarea unei familii 23
Cu tata, la Cernăuți 25
Tache Policrat, bunicul dinspre mamă 27
Tata, un Ollănescu 29
Din nou despre educația mea severă: fără radio și ziare,
dar, pe ascuns, cu *Aventurile submarinului Dox* 32
În refugiu la Posada 34
„*Na Berlin*" prin Valea Râșnoavei 39
Vilele de la Izvorul Rece 42
Echitație în vremuri complet nebune 50
Clubul de scrimă 53
Prima întâlnire cu Securitatea 55
„Să știi că ești ilicită cu toți copiii ăștia după dumneata!" 59
Sport de performanță... ca să nu bat la ochi 61
Vacanțele la schi și excursiile cu „Grupul Alpin" 63
Viața unui fugar 65
Școala politică am făcut-o acasă 67
Și eu, și René, la un pas de a părăsi România 70
Proaspăt absolvent de Politehnică 73
Arestarea 76
La Uranus, în anchetă 79

Viața unui deținut aflat în anchetă 82
Grafinia Benckendorff 87
Simțuri speciale dezvoltate numai în arest 93
Procesul și o întâlnire aproape neverosimilă
cu Gheorghe Enoiu 96
Cu „mașina de pâine", spre Jilava 104
Jilava 106
Incredibila poveste a lui Serghei Glavce 112
Plecarea la Salcia sau
„șansa de a mă reeduca prin muncă" 119
Falșii eroi și poveștile lor incomplete 123
Prieteni vechi și noi la Salcia 130
„Crimi", cura de ceapă verde și o lună petrecută
în burta unui bac 133
Normele de lucru și „anomalia pământului" 137
„Electrician" la Grindu, în Deltă 140
La Periprava, cu o trecere prin Sfiștofca 144
Noi și ei. Deținuții și gardienii 148
„Avansat" ca șef de depozit 151
„Ia-ți bagajele și ieși în față!" 155
„Vino să-l vezi, e același, nu s-a schimbat deloc!" 156
Nu eram lepros pentru toată lumea... 158
Întâlnirea cu fata din vis 160
Revelionul 1964 162
Strada, livingul familiei Ollănescu 164
O vacanță la mare, în baston 165
„De ce au oamenii numai picioare?" 168
Pe muchie de cuțit. Cutremurul din 1940
și rebeliunea legionară 172
„Uite un câine care seamănă cu al nostru!" 174
Cu „tovarășa" Lina Ciobanu pe urmele mele 176
Un glasvand între două familii
care gătesc în aceeași bucătărie 180
„Până nu moare mama, nu o să plecați!" 181
Emigrat în „interes de serviciu" 185
Povestea amară a unor scaune de patrimoniu 186
O plecare din țară cu emoții cumplite 189

La Geretsried, în noua noastră patrie 191
Lecții de viață după o întoarcere neprevăzută în România ... 193
Un partener de afaceri care circula pe sens interzis 197
Prin „colonelul Dorobanțu", am ajuns să fac
afaceri mai bune în... Bulgaria! 200
Rude și prieteni în vizită la noi 203
Anii cei buni: anii '80 205
Anii mai puțin buni: 1990–1995 207
Un politician anacronic: René-Radu Policrat 208
„O să treacă și asta, cum au trecut toate..." 213
A pierde cu capul sus nu este o rușine 216
„Ultimul descendent al Paleologilor din Bizanț" 218
Tata. Un portret 220
Mama. O poveste despre tenacitate 222
Bucureștiul meu 225
Cele două sute de pisici ale doamnei Assan 232
Olănești și Ollănești 234
Ctitoriile Olăneștilor 241
Familia Săveanu 243
Familia Policrat 246
Lumea mea 251

Mic dicționar biografic 255

La preţul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea timbrului literar.

Barbu Ollănescu-Orendi s-a născut în 1934, într-o familie din înalta societate bucureșteană, cu rădăcini în vechi familii boierești din Țara Românească și Moldova, care au dat țării avocați, ofițeri superiori, profesori universitari și oameni politici. A primit o educație severă, nimic neobișnuit pentru elita noastră de atunci: școală în limba franceză, cursuri de dans, de scrimă și de echitație, cercetășie în munți, maniere impecabile. Cursul firesc al vieții lui s-a rupt însă în 1944, când, de fapt, întreaga elită românească a fost pusă în fața dușmanului ei natural: comunismul. De atunci familia sa a fost încontinuu hăituită de Securitate, iar în 1960 inevitabilul s-a produs: și el, și părinții săi, și rudele au fost închiși pentru „uneltire împotriva orânduirii sociale". După eliberarea din închisoare, reintegrarea s-a dovedit imposibilă. În 1977 a urmat plecarea din țară, dar nu și o rupere definitivă de trecut.

Scrise la îndemnul celor apropiați, printre care soția sa, Renate, și nepoata sa, Oana Pellea, care i-au fost și cele dintâi cititoare, amintirile povestesc despre politicienii de altădată, despre ofițerii eleganți ai armatei române, despre casele celor de sus, despre cluburile sportive elitiste, despre destinele distruse și despre micile stratageme zilnice ale supraviețuirii în comunism.

În aceeași serie

Aleksander Wat, *Secolul meu. Confesiunile unui intelectual european*

Antoaneta Ralian, *Amintirile unei nonagenare. Călătoriile mele, scriitorii mei*

Monica Lovinescu, *Jurnal inedit: 2001–2002*

Ion Ioanid *Închisoarea noastră cea de toate zilele* (A volume: 1949, 1952–1954; 1954–1957; 1959–1968)

Gheorghe Florescu, *Confesiunile unui cafegiu*

ISBN 978-973-50-4219-6